

د نوې ژبپوهنې په رڼا کې

ليکلار بڼود

(يوه پښتو – کره پښتو)

Download from: aghalibrary.com

پوهاند ډاکټر ه. ا. زیار

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

لیکي پوهه:

لیکي : لیکلار بنود «یوه پښتو _ کره پښتو»

لیکوال : پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار

خپرنډوی : د ساپي پښتو څېړنې او پراختیا مرکز

چاپشمېر : ۱۰۰۰ ټوکه

چاپنېټه : پسرلی ۱۳۸۵ / 2006 (تر یونیم کال ځنډ وروسته)

د چاپ رښتې له لیکوال او خپرنډوی سره فونډي دي ،

بې اخځ بنوونې ترې دگټنې اجازه نشته .

دغه لارښود سم له لاسه د يوې - کره ليکلارې مينه والو ته هممهال
د ساپي، ټول افغان، بېنوا، سمسور، هيواداو... انټرنېټ پاڼو له
لارې وړاندې کېږي. که چا پرې د چاپ لور پينه کوله، له ما سره به
هر و مرو سلا کوي. (زيار)

ځوان کمپيوټري پښتني پښت ته
چې د همدوی په هڅونه دغه لارښود وکښل شو.

ننگونه

یوازې اکاډمیک پښتو ژبپوهان له لوړترین زده کړیز لاسوند او اړوند څېړنیز رېکارډ سره دا رښته درلودای شي چې په لا زیاتو پیاوړو ژبپوهنیزو آرونو، لاسوندونو او پروسیجرونو دا لارښود راوونگوي، نه لکه زموږ توکمپوه ډاکټر پالوال چې له «معیاري پښتو» سره یې دغه یو اړواړ هم رانغښتی نه دی !

A

Guide of Standard Pashto

پارسي ځپلې پښتو:
(څو، ترڅو) د (چې) پرځای.
د کابل څخه کتنه - ملاتړ - دفاع -
یادونه - ستاینه... (څخه؟)
اردو - انگرېزي ځپلې:
چېرې چې، څوک چې، کوم چې...
په ډېر شمېر کې، په مشرۍ کې...
(کې؟) لاپته، لادرکه (تری تم)...

Prof. Dr. M. A. Zyar

يوه پښتو _ کره پښتو

ليکلارښود

پيليزه:

دا خبره چې پښتو ولې لا تراوسه د نورو يادو نړيوالو او بيا گاونډو ژبو پر خلاف په سمه توگه يوه يوازينۍ کره ليکنۍ بڼه نه لري او ډيری ليکوال يې لا تراوسه د خپل خپل سيمه ييز گړدود، په بله وينا، د خپلې سيمه ييزې گړنۍ پښتو ښکارندويي کوي او په دې توگه دغې ژبې لا په سمه توگه له گړني او گړدودي دريځه يوه کره ليکنې ژبني دريځ ته لوړتيا نه ده موندلې، دک و دليل يې دا دی چې دغې ژبې لا هاغومره علمي - فرهنگي پرمختگ نه دی کړی او له دې سره ورته هغومره اړتيا هم پيدا شوې او نن گېرل شوې نه ده او چې دغه ژبه بيا په علمي - فرهنگي سيالۍ کې ولې پاتې راغلې، لاسوند يې دا دی چې د ويونکې «پښتني» ټولني ټوليز بشپړتيايي بهير يې وروسته پاتې دی .

له دې لامله دا کومه هېښنده او نادوده پېښه نه ده، څومره خنډونه او کرکندې چې د پښتني ټولني د بېخنايي بشپړتيايي بهير مخې ته پراته دي ، هماغومره يې د ژبې او فرهنگي مخبنايي بهير مخې ته هم پراته دي .

موږ په غړولو سترگو وینو چې پښتني ټولني لا په ټوله نومهالې مانا له بې شمېرو خپلونو او ټبرونو څخه يوه يوازيني ولس (ملت) ته لوړتيا او بشپړتيا موندلې نه ده، نو څنگه کېدلای شي، ژبه يې په رښتینه مانا له بېلابېلو بې شمېرو ټبرنيو او سيمه ييزو گړدودونو څخه يوې يوازينۍ ژبنۍ او بيا کره ليکنۍ بڼې ته لوړتيا ومومي؟

هو، هماغسې چې ټولنيز بشپړتيايي بهيرونه له آگاهانه هاندوهڅو سره گړندتيا او پراختيا مومي، دغسې ورسره ترلې مخبنايي هغه هم په آگاهانه او ځانخبرې توگه گړندي کېدای شي. همدا خبره وه چې د افغاني، په بله وينا، پښتني ټولني د وروستيو ټولنيزو او بيا فرهنگي پرمختياوو له يوې واريزې چټکتيا سره د يوې کره ليکنۍ او خپرنۍ پښتو ځنډن او ځنډن بهير هم يو واريز غورځنگ ته راگډ شو، پراختيا او پرمختيا يې وموندله او دا دی، له ښه مرغه په ټول شور و زور پرمخ درومي او پرله پسې بشپړتيايي پراوونه وهي.

نورې دا بېولالې زړې شوي دي چې هر څه دې د مهال عادي بهير ته پرېښوول شي. که دغه آر د منلو وړ وای، نو ولې به دا دومره ټولنيز او فرهنگي اوړونونه او غورځنگونه رامنځته کېدل. رښتيني روښاندي پښتانه اوس په دې پوره پوه شوي چې په گردو بېخنايي او مخبنايي ډگرو کې يې له نورې پرمختللي نړۍ سره سيالي او هملاري په آگاهانه او ځانخبرو هاندوهڅو سره کېدون موندلای شي او په دغه لړ کې د يوې داسې کره ليکنې پښتو په سمبالونه چې په دغه سيالۍ او هملاري کې يې رښتيني مرستندويه شي.

د يوې يوازينۍ کره پښتو د رښتياينې او سمبالونې لپاره چې کومې پرله غښتې ژبپوهنيزې هلې ځلې په وروستيو دوه - درو لسيزو کې ترسره شوې، هغه ټولې د ليکونکي له خوا پر خپل خپل مهال څېړل شوې او ارزول شوې او له بېلابېلو لارو د زده کړه والو او ليکوالو د گټې اخېستنې لپاره وړاندي شوي دي، چې د بشپړې کتابي بڼې «پښتو ليکلار» تر لومړي چاپ (۱۳۶۰ ل) راوروسته يې دغه اوسنی لارښود د هغو گردو ليکوالو، پوهانو او زده کړه والو د پرله پسې غوښتنو او سپارښتنو يو غبرگون دی چې د جنگ و جهالت ځپلي هيواد پرېښوونې او يا يې بيا رغونې ته اړ شوي او د پښتو ليکلار په گډون يې بشپړ کتابتونونه تر شا پرې اېښي دي. دا هغه پښتو مين پښتانه دي چې د خپلې ژبې او ژبني فرهنگ رښتيني پرمختگ او د نړيوالې علمي - تخنيکي سيالۍ لپاره يې جوگه کېدنه د دغې ژبې ليکنې يووالی او کره والی لومړنی او بنسټيز آر و آړ (اصل و شرط) گڼي او همزمان يې د ملي رغښت او يووالي پيلامه.

د هغو ښاغلو او آغلو د پوهاوي لپاره چې د يوې - کره ليکنې پښتو په اړه ورته دغه ټولې ځانگيزې علمي هاندو هڅې بيا هم سمې او اړينې نه برېښي، ځانگړې او خپلسري يې بولي، پر همدومره غبرگون بسنه کوو چې دغه رېره او ټولې ورته ژبنۍ رېرې او مسالې نورې د کابل پښتو ټولني يا پېښور پښتو اکېډمۍ د زاړه نا پوهنيز دود «ټولپوښتنې (رېفرينډم)» پرځای په نوې ژبپوهنه هوارېدای شي او يوازې په ژبپوهانو اړه لري. بيا هم دغه اوسنی لارښود د تېرو هغو غونډې د هماغې ژبپوهنيزې چلند لارې (پروسيجر) پر بنسټ رغېدلی چې پر ۱۳۵۵ ل کال د ارواښاد علامه حبيبي تر مشرۍ لاندې د يو شمېر دودپزو او نويو ژبپوهانو او ليکوالو په يوه غونډه کې لاسليک شوی او د هماغه کال د لړم په مياشت کې د پښتو ټولني تر پخلي او منښتې وروسته د ۱۳۵۶ ل په لومړيو کې اړوند سرکاري اورگان «زيري» او ورپسې بيا د پښتو پرمختيا او پياوړتيا د يوې مياشتنۍ «

پلوشې)) خپور کړی وو.

نوې، خپلاسي رغاونې يا نوېزونه (نيولو جېزمونه) چې د يوې - کره ليکنې پښتو له رغندو ټوکونو (اجزاوو) څخه گڼل کېږي، هم همداسې يوه ورته ژبپوهنيزه رېږه ده او تر ټولو مخکې په ژبپوهانو اړه لري او د هرې علمي، تخنيکي يا انفارماتيکي څانگې پوهان هم خپلې اړوندې نومونې يې د ژبپوهانو او په ځانگړې توگه، وييپوهانو (لېکزيکولو جېستانو) له لارښوونې رغولای او ټاکلای نه شي.

زه په دغو ژبنيو رېږو او سکالوو کې له اوږدې مخينې (سابقې) او ازمېښت سره سره بيا هم دغه لارښود په ټوله مانا کوم وروستنی او همېشنی لارښود يا د چا خبره کومه کاني کرښه نه گڼم، ځکه يو خوا د پښتو ټوله گړنۍ او ليکنۍ شتمني لا په بشپړ ډول رابرسېره شوې او راخوندي شوې نه ده او بل خوا يې اوسنۍ گړندۍ خپرنۍ او فرهنگي پراختيا او پرمختيا پرله پسې نوې نوې څنډونه او لر ليدونه پرمخ راپرانيزي او له دې سره يې اړوند لارښود هم زاز و ادلون بدلون غواړي. ان په همدغه اوسني لارښود کې د يوه لږ گړدودي ځېلونو (وارينټونو) امرنه (انتخاب) او ټاکنه سم له لاسه وړانديزي بڼه لري. لکه واخلي د (سول، سته...) او (شول، شته...) تر منځ، يا د (بود - بودند) د انډول په توگه د (و، وو) او (وو، ول، وه)... تر منځ که څه هم د ياد شوي علمي پروسيجر له مخې د وروستنيو ځېلونو کره والی په گوته شوی او زباد شوی دی. د نيولو جېزمونو په برخه کې يې هم همداسې درواخله.

د دغو ټولو خبرو په پای کې دا هم له پامه غورځول په کار نه دي چې ژبه د يوې ټولنيزې ښکارندې (پديدې) او فرهنگي اړې په توگه تل په ادلون بدلون کې ده او له دې سره يې رغاونيز (فونېتيکي او گرامري) او وييز اکر بکر هم اوښتونکی او بدلېدونکی دی او کره ليکنۍ بڼه يې هم ورسره هرومرو پر يوه اکر پاتېداى نه شي.

بلخوا ژبپوهنه د ژبې او ژبنيو سکالوو د پوهنې په توگه له ټولو پرتليزو (نسبي) سانتيفيکو آرونو سره بيا هم له ټولنيزو پوهنو څخه گڼل کېږي او په دې ډول يې د نورو سکالوو په څېر معياري دا هم د تل لپاره نا لاسوهلې پاتې کېداى نه شي. همدا خبره ده چې ان په وتليو اروپايي ژبو، لکه انگرېزۍ، فرانسې او جرمنۍ کې هم دغه بهير لا تراوسه پرمخ روان دی او يو نيم ادلون بدلون پکې راوړل کېږي.

چلند لار (پروسيجر)

پښتو، لکه د نړۍ بله هره ژبه د غريزو او مانيزو پيلامو (لغاتو) د يوه غونډال (سېسټم) په توگه د خپلې ويونکې «پښتني» ټولنې له خوا د خپلمنځي پوهاوي لپاره ويل کېږي او اورول کېږي. اوسنۍ پښتو د نورو خپلوانو (آرياني) ژبو په څېر د خپلې پرمختيا په درېيم پړاو يا پېر (دور) کې ټيکاو لري چې له

لسمې زېږدي (ميلادي) پېړۍ راپيل شوی او تراوسه پر مخ ځي. تر دې له مخه د منځنۍ پښتو پېروو چې اوږدوالی يې لږ تر لږه دولس پېړۍ اټکلېدای شي.

پښتو گړدودونه (لهجې) پر څلورو غورو ډلو وېشنه مومي: (۱) سوېل - لويديزه پښتو، (۲) سوېل - ختيزه پښتو، (۳) شمال - ختيزه پښتو او (۴) منځنۍ پښتو. يوه - کره پښتو لکه يو - ټوليز - کره گرامر يې د بېلابېلو گړدودونو يو داسې غورچاڼ دی چې د ليکنۍ اړتيا له مخې يې د شاعرانو او ليکوالو له خوا بنسټ اېښودل شوی او پر له پسې يې بشپړتيا موندلې ده. خو له يوې پېړۍ راهيسې چې پښتو په يو واريز ډول خپرنې ډگر ته راگډه شوې، دغه بهير يې هم گړندی شوی او په دې لړ کې يې له هغو زياتو آگاهانه او پر له غښتو ژبپوهنيزو هاندوهڅو سره چې له تېرو درو لسيزو راهيسې يې د يوه فرهنگي غورځنگ بڼه غوره کړې، خپل لوړترين بشپړتيايي پړاو ته رارسيدلی او همداسې پسې ورځ پر ورځ مخ پر بره درومي. دا چې يوه - کره پښتو د ليکوالۍ او خپراوي په بهير کې را دود شوې او په دې توگه لاس له لاسه په ليکوالۍ او خپراوي اړه لري، «يوه - کره - ليکنۍ پښتو» هم بلل کېږي.

يوه کره - ليکنۍ پښتو پر دوو ټوليزو او غورو بنسټونو ټيکاو لري. (۱) رغاونيزه يا گرامري يو رنگي او (۲) ويي پانگيزه (لغوي) رنگارنگي.

۱ - رغاونيزه يا گرامري يو رنگي

دا مانا چې د وينگ (تلفظ)، اوازپوهې، گړپوهې (صرف) او غونډله پوهې (نحوې) په برخه کې له څو بېلابېلو گړدودي ځېلونو (وارينټونو) څخه هماغه يو ځېل غوره کړشي او وکارول شي چې تر نورو يې تاريخي مخينه يا د ويونکيو شمېره زياته وي. يا يې هم ليکنۍ او خپرنۍ مخينه او دودوالی ډېروي، همدا راز يې لنډون، وينگ او خوږوالی او بيا با قاعده والی او نه گډون په پام کې نيول کېږي. لکه له نوسي، لمسي او نمسي څخه وروستی دا، او يا له ورسيد، ورسېده، ورسېدو، ورسېدلو، ورسيدئ، ورسېدلئ، اورسېدو، اورسېدلو... څخه رومي دا.

۲ - ويي پانگيزه رنگارنگي

په دې مانا چې په يوه - کره - ليکنۍ پښتو کې په دغه اړه له غورچاڼ يا په ملايي نومونه (انتخاب واطراد) څخه کار نه اخېستل کېږي، بلکې د يوه ويي (لغت) ټول هممانيزونه (مترادفات) را اخېستل کېږي، لکه تيره، ډيره، گټه، کانی، گرگی، کمر... داځکه چې په لږو ډېر مانيز بدلون سره راز راز

کارول کېدای شي: تیره د عامی تیرې (سنگ)، ډبره د کاني (معدني) تیرې، گټه د ودانيزې (تعمیراتي) توکي، کانی د آسماني تیرې، غرگی د گردې تیرې لپاره چې د یو څیز د اوږه کولو یا میده کولو لپاره په کارېږي او داسې نور. دغه هممانیزونه د گرامري وارینتو پر خلاف ژبني او لیکنی یووالی او کره والی نه ژوبلوي، بلکې لایې پراخوي او بډایه کوي.

د یوې کره - لیکنی پښتو ویپانگه لکه نورې ژبې له څلورگونو خواوو څخه را بشپړېږي: (۱) گردودي وییونه یا گروپزونه، (۲) لرغوني یا ارکاییک وییونه او یا زروپزونه، (۳) خپلاسي یا مصنوعي وییونه یا نوپزونه او (۴) پور یا مستعار او د خیل وییونه، یا پوروپزونه.

په دې توگه رومبني درې ويی ډولونه د پښتو ویپانگې خپله نږه پانگه گڼل کېږي او څلورم دا له نورو (پارسي، هندي، عربي، انگرېزي، پرانسي...) ژبو څخه راپور شوي او دود شوي دي. مانا دا چې ټوله ویپانگه په سل کې ۷۵ په پښتو اړه لري او په سل کې ۲۵ په پردیو ژبو. تر ۲۵% زیاته پورونه پښتو له پښتنو څخه ورو ورو پردی کوي او کنډیباغي (پتوا) یا لر تر لرږه اردو ترې جوړېږي.

لیکلار او لیکدود:

دغه دواړې نومونې د بېلابېلو ماناوو او موخو لپاره دود شوې دي. په لیکلار کې ژبني اړخونه او گرامري جوړښتونه تر پام لاندې نیول کېږي. په دې توگه کله چې وایو، کره یا معیاري پښتو لیکلار، نو مانا یې دا چې له پورتنیو آرونو سره سم یې د یوې - کره پښتو استازي او ښکارندويي وکړای شي. خو لیکدود یا املاً په ټاکلي الفبایي یا لیکنی (تحریري) سیستم کې د توپیر (کنټراسټ) یا نه گډون (عدم التباس) له آره سره سم د یوې ژبې لیکنی یا انځوریزه سېمبولیکه بڼه ده. کره لیکدود هله رښتینوالی موندای شي چې په اړونده ابېڅې (الفبا) کې د هر غږ او ويی لپاره ټاکلی سېمبول (توری - حرف) ولري او بیا د هماغې ټاکلي کره ژبې تر وسې وسې څرگندويي وکړای شي. اوسنی دودیزه پښتو ابېڅې چې بنسټ یې پر عربي هغې اېښوول شوی، زیاتره د (۲۹) گونو بېواکو (کنسوننټو - صامتو) او نیمواکو (W, Y) غږونو یا اوزونو لپاره توري (حروف) لري او د اووگونو خپلواکو (واولو - صایتو) اوزونو لپاره تش درې توري (ا، و، ی)، خو بیا هم د اوږده او لنډ (و) لپاره هماغه یوه نښه (توری) کاروي، او د زور او زورکي لپاره گردی یا لکی ډوله بیا هم گډون رامنځته کوي. همزه (ه) یا چرگی (ه) هم همداسې درواخله. گ له کړی (گ) سره لیکل هم یو بې سره بوله کاردی. ځکه دا نښه یوازې د غبرگڼیزو اوزونو (ټ، ډ، ږ، ښ) لپاره سمه راځي، چې ژبه ورسره راکړی کېږي، گ تخنیکي او اقتصادي ستونزه هم رامنځ ته کوي.

د کره لیکنی پښتو ابېڅې (الفباء) په لاندېني لښتیلیک کې وړاندې کېږي:

دودیز غږیز(فونیمیک)	نوم	بېلگه	غږیزلیک
ا، ه، ه	زور	اره، ار	ará, ar
ه، ه	زورکی	زړه	zrə
آ	اوږد (ممدوده)	آر، آس، کال	ār, ās, kāl
	الف		
ب	بې	بر	bar
پ	پې	پوړ	por
ت	تې	تل	tal
ټ	ټې	ټل	ṭal
ج	جې (جیم)	جل	jal
چ	چې	چم	čam
ع	عې	حل، ورع	jal, wraj
خ	خې	خرخ، خرخ	carx, xarc
خ	خې	خر، خور	xar, xor
د	دې (دال)	دادا	dādā
ډ	ډې (ډال)	ډول	ḍol
ر	رې	رگ، تور	rag, tor
ړ	ړې	ړوند	ṛund
ز	زې	زر	zar
ژ	ژې	ژر	žar
ږ	ږې	ږیره	ǰira žira
س	سې (سین)	سم	sam
ش	شې (شین)	شپه	špa
ښ	ښې	ښار	šār žār
غ	غې (غېن)	غر	ɣar
ك	كې (كاف)	كر	kar
گ	گې (گاف)	گڼ	gaṅ
ل	لې (لام)	لر	lar
م	مې (میم)	مور	mor

nar	نر	نې(نون)	n	ن
run	رون	نې	ɳ	ڼ
kor	کور	او [اورد(و)]	(o) o	و
zum	زوم	او [لند(و)]	u	و
war	ور	وې [بېواک(و)]	w	و
ham	هم	هې	h	ه، ه
her	هېر	اورد(ه) یې	e	ې
wir	ویر	لند(ه) یې	i	ي
wray	وری	زورواله یې	ay	ی
wrəy, xwrəy	وری، خورئ	زورکي واله یې	əy	ی، ئ

بېلگه	نوم	غریز	عربي
حدیث	ثې، ثاء	Θ	ث
حلیم	حاً	h	ح
ذاکر	ذال	Δ	ذ
صابر	صاد	s	ص
ضمیر	ضاد	Z	ض
طاهر	طا، طې	t	ط
ظاهر	ظا، ظې	z	ظ
عالم	عین	Σ	ع
فاروق	فاء، فې	F	ف
قرآن	قاف	Q	ق

د رغاونیز یا پنبویز (گرامري) یووالي آرونه (پرنسیپونه)

دا پرنسیپونه د یادشوي پروسیجر په رڼاکې د پورتنیو معیاري یا ټولیزو پرنسیپونو د کارونې لپاره پر کار راتلای شي او د هغو علمي کول کیدوني کولای شي. په بله وینا داسې آرونه (پرنسیپونه) چې د هغو له مخې موږ په راز راز گړدودي گرامري ځېلونو (وارینتونو) کې د غورځونې (اټراد) او یا

غورونې (انتخاب) اجازه ولرلاى شو:

۱- دويو نكو ډېروالى، دا په دې مانا چې د يوه گرامري توك له مخې له خووارينتونو څخه هماغه يوه ته معياري ارزښت وركړ شي چې د ويونكو شمير يې ډير وي، لكه: (ورخ) د (روح)، (خمكه) د (زمكه)، (شته) د (سته) يا (ما نيولى دى) د (ما نيسلى دى) پر وړاندې. په دې لړ كې منځنۍ پښتو د نورو درېواړو گړدودي ډلو پر خلاف يو نيم تاريخي (لرغونى) آواز خوندي ساتلى، خو د ويونكيو د لږوالي پر بنسټ كره نه شي منل كېداى، لكه س په سگه، دېرس، مسر، كسر... كې.

۲- توپير او نه التباس، په دې مانا چې د يوه فونولوژيكي او گرامري توك له وارينونو څخه هماغه يوه ته معياري ارزښت وركړ شي چې له نورو معياري امرل شوو توكونو سره يې توپيرو شي، په بله وينا، د التباس او يو له بله د ټكر مخه يې ونيول شي. د ژبنيو توكونو تر منځ توپير او نه التباس يو ژبني قانون او ناموس گڼل كېږي، لكه (شول) د (سول) پر وړاندې چې له (سوخل) سره يې ټكر راځي، همدارنگه سيورى - سوري، پسور - سور، خپور - خور... درواخله.

۳- د ويوالى (باقاعده گي)، دا مانا چې له بېلابېلو رغاونيزو (پښوييزو) ځېلونو څخه هماغو ته معياري ارزښت وركول كېږي چې بېدويي يا استثناء يې كمه وي، لكه دا دوى (قاعده) چې - زور (a) په دوديز او بيا (فونيميك) ليك كې د بنځينه پايلې په توگه په پام كې ونيول شي او ډېرگړې يې هم - ې (- e)، نه دا چې د نورو دروگونو گړدودي ډلو پر وړاندې د كندهاري گړدود پر بنسټ تر څنځن خپلواك (واوبل) وروسته a - پر واپول شي او a بيا په ډېرگړي كې پر -i.

همداسې په نرينه نومونو كې درواخله چې كندهاريان يې د نورې ډېرې پښتو - ay پاى د ناحجنۍ له كبله پر ay اړوي او بيا يې ډېرگړي هم د -ii پرځاى پر -ay پاى ته رسوي او داسې نور.

۴- سپما، دا مانا چې تر وسې وسې او وروستني بريده په لږو وييو كې ډيره مانا او مطلب وړاندې شي، بې له دې چې ابهام او گونگوالى پېښ شي، يوه خبره چې په يوه جمله كې راتلاى شي، دوو ته بايد ونه رسېږي او يوه جمله چې له پنځو توكو څخه جوړېداى شي، په كارنه دي، اتو يا لسو توكو ته ورسې. البته په ادبي او هنري ډگر كې د يوه مطلب څو څو رازه څرگندول له سپما څخه سرغړاوى نه گڼل كېږي، هغه هم په دې شرط چې نوې نوې مانيزې او بديعي رنگارنگۍ منځ ته راوړي، د چا خبره تكرار حسن اوسي، نه دا چې تشه لفاظۍ بڼه ولري. له بده مرغه زموږ ډېر ليكوال د ډېر پخواني ختيز دود تر اغېز لاندې د هممانيزو وييو او جملو بيا بيا كارول د خپل ليكني سبك ستر توك گڼي. سپما په كړاوړون (فعلي گردان) كې هم ډېره پاموړ بلل كېږي او هغه دا چې له بيلا بيلو گړدودي ځېلونو يې هماغه لنډه دا امرل كېږي: لكه د (پوه شوم) پرځاى (وپوهيدم) يا د (ډوډۍ وخورلې شوه) پرځاى (ډوډۍ

و خوړل شوه). په ويي غونډونو، لکه: کابل پوهنتون، د (د کابل پوهنتون)، (کابل ښار) د (د کابل ښار) ... پر وړاندې. په نوېزونو کې، لکه: (رسنۍ) د (خبري يا خپرندويه رسنۍ) پر وړاندې.

۵ - اساني او رواني، په دی جاج (مفهوم) چې د يوه ژبني توك د تلفظ (وينگ) او له دې سره بيا د ليك او چاپ ... له مخې پښتنو او نا پښتنو ټولو لپاره اساني او رواني ولري. دا آر په پښتو زده كړه او ښوونه کې بيا په ځانگړي ډول د زيات ارزښت وړ دی، لکه (راوړ شو) او راکړ شو، د (راوړل شو) او (راکړل شو) يا پېر د پېر، درون - درانه د دروند - درانده پر وړاندې.

۶ - خوږ غږې او بلاغت، چې يو ژبني توك په ټولنه کې (دا كثریت له نظره) ركاكت او كراهیت ونه لري. د ساري په توگه له فونولوجيكي او گرامري او ان لغوي او محاوروي وارښتو د يوه گرانښت او خوږوالی زيات وي، لکه: (هيلی ته لامبو ښوول) د (كونډې ته غوول ښوول) پر وړاندې يا (نتل) د (رتل)، (وختېری) د (وخت گوډی) پر وړاندې ...

۷ - لرغونوالی، په دې جاج چې د وييزو او گرامري وارښتو په ډله کې هماغو ته معياري ارزښت ورکول کېږي چې يې تر نورو تاريخي او اېتمولوجيكي لرغونوالی ډېر وي، لکه: (ځمکه) د (مزکه)، (ولاړم) د (لاړم) پر وړاندې. دا چې له نجل - نجن، نجلۍ - نجنۍ، زما - دما، زموږ - دموږ، ستا - د تا او ستاسې - د تاسې، ژغ - جغ، جندره - ژندره، ژرنده - جرنده، نږور - نگور ... څخه وروستي ځپلونه لرغوني دي، خو د ويونكيو زياتوالی او له دې سره كره والی د مخنيو پر خوا دی.

يادونه:

په دی یاد شوو پر نسيپونو کې کېدای شي، يو له بله ټكر راشي. په دې مانا چې كه يو توك د يوه پرنسيپ (لكه لرغونوالي) له مخې معياري ارزښت ولري، مگر د يوه بل پرنسيپ (لكه د ويونكو ډېروالي) له پلوه يې دغه ارزښت سلب شي، په دې توگه په كار ده چې لومړی د ژبپوهنې يا عملي او تطبيقي چانس او ارزښت د ډيروالي او لږوالي له مخې هر پرنسيپ ته لوړې يا ټيټې شمېرې ورکړ شي او كله چې يو ژبني توك د ټولو پرنسيپونو له ټوليزو شمېرو څخه تر نيمايي زياتې يوسي، معياري ارزښت به ورکول کېږي. د ساري په توگه د ننۍ ژبپوهنې له مخې د يوه ژبني توك ډېر كارېدنك، په بله وينا، د هغه د ويونكو ډيروالي تر تاريخي لرغونوالي او دودوالي څخه زيات ارزښت لري او په كار ده، كه لرغونوالي او دودوالي يا نورو آرونو ته په سل کې پنځه پنځه شمېرې ورکول کېږي، نو د ننني دود او كارېدنك او ويونكو ډيروالي ته به په سل کې شل شمېرې ورکړ شي. بيا هم كه د دې كار لپاره كومه بله جوړه شوې واكمنه غونډه له لاکره پروسېجر سره ټولو آرونو ته يو يو راز شمېرې ورکول غوره

وگڼي، په بله وينا، هېڅ شمېرې ورنه کړي او د يوه ژبني توك په معياري ټاکلو او امر لوکې د ياد شوو آرونو ډيروالی په پام کې ونيسي، نو بيا هم له علمي بنسټونو څخه دومره سرغړاوی نه گڼل کېږي. ځکه د ژبې غوندې يوې ټولنيزې پديدې، هغه يې هم په ليکنۍ برخه کې قرار دادي او تروني لاسوهنې او ريفورمونه تل منلي او منلاي شي.

د دې لپاره چې دغه لارښود مو له ټوليزوالي څخه را ځانگړی کړی او بيلا بيلو ژبني توکونه او ټوکونه (اجزا) مو په کې رانغښتي اوسي، لومړی يې له غونډله پوهيزو (نحوي) يونونو (واحدونو) څخه را پيلوو، بيا گړپوهيز (صرفي)، ورپسې غړپوهيز (فونولوجيکي) هغه تر کرونې لاندې نيسو او تر ټولو وروسته بيا د دغو ټولو رغاونيزو او پښوييزو (گرامري) يونونو يا توکونو د کرونې په رڼا کې ليکدودي (املایي يا ارتوگرافيکي) هغه.

لومړی - په غونډله پوهيزه (نحوي) برخه کې:

۱- لکه څنگه يې چې له نوې نومونې څخه څرگندېږي، په غونډله پوهه کې غونډلې (جملې)، غونډونه (فقرې)، او گړنې (محاورې)، په بله وينا، څرگندنې (اکسپرېشنونه) تر ويښې (بحث) لاندې نيول کېږي او په دې توگه د يوې ژبې لوپترين توکونه يا يوونونه (واحدونه) را اخلي چې د دود له مخې د گړپوهې (صرف) تر څنگه د پښويې (گرامر) دويمه څانگه بلل کېږي. په دې لړ کې غونډله بيا له اړوندو رڼندو توکونو (نومونو، کرونو، کړولونو يا قيدونو او وييکو يا اداتو) سره په وروسته ډول تر کارونې لاندې نيسو.

۲- پښتو غونډله پوهې پر دوو برخو يا غونډونو (فقرو) وېشل کېږي چې لومړی هغه ته نوموال غونډ وايي او دويم ته کړوال، خو د دندې له مخې لومړی هغه ايښی (مسند اليه يا مبتدا) بلل کېږي او دويم دا ايښونی (مسند يا خبر). په ايښي کې کړند (فاعل يا نائب فاعل) له اړوندو ستاينومونو او نورو ټاکنديو توکو سره راځي چې لومړی پېژند (حرف تعريف)، بيا شمېرنوم، ورپسې ستاينوم او وروسته پخپله کړند او ډون مومي. د غونډلې په دويمه برخه «ايښوني» کې کړی (مفعول) او کړ او کړول يا کړولونه او پخپله د کړي اړوندان راځي، په دې اوډون: پوهې د کړي پېژند يا شمېرنوم، ستاينوم او بيا په خپله کړی، ورپسې کړول يا کړولونه او په پای کې کړ او مرستيال کړ يا کړونه راځي. ځينې کړولونه د نوموال وند په سر کې هم راځي، لکه: نن په کابل کې واووره ووري، په لندن کې ډېر مهال افغان سفارت نه وو ...

لکه: ببرک _ سنک په خپېره وواهه (يا وهلی دی).

۳- که په دغه اوډ کې یو توکی له بل توکي سره ځای بدل کړي، غونډله خپل کره والی (معيار) له لاسه ورکوي، لکه چې په گړنۍ پښتو کې ویل کېږي: یو سنک بېرک په څپېره وواهه. یا د شمېرنوم له ځای بدلون سره: په ښاري دویمه مینه کې ... د «په دویمه ښاري مینه کې...» پر ځای، هر گوره په زماني کړولي غونډونو کې ستاینوم له شمېرنوم سره ځای بدلولای شي، لکه: په دوو تېرو کلونو کې یا په تېرو دوو کلونو کې، خو که خبره گړیو او شېبو ته ورسې، ستاینوم هر ورو تر شمېرنوم له مخه کره برېښي، لکه: په تېرو څلېرویشو گړیو کې، په تېره یوه شېبه کې ...

دغه راز کله ناکله د سبکي رنگارنگۍ لپاره په منفي غونډله کې آر کړ (اصلي فعل) تر مرستیالکړ (معاون فعل) وروسته کېدل لږ وډ پر دود لري، لکه: زمري نه دی راغلی = زمري راغلی نه دی.

د غونډلې بېلابېل کوشني کوشني توکونه او په دې لړ کې سرېلونه، وستربلونه او نور وییکی (ادات) په وروسته ډول تر کارونې لاندې راځي.

۴- هر گوره، که په غونډله کې د غښتلیو نومخړو (زه - ما - موږ، ته - تاسې، دی - ده، دا - دې - دوی یا زما - زموږ، ستا - ستاسې، د ده - د دوی...) پر ځای کمزوري هغه (مې - مو - دې - مو - یې...) وکارول شي، نه یوازې ترې تولنومونه (مضافات)، ستاینومونه (صفات) او شمېر نومونه (اعداد) پومبی راځي، بلکې کړی (مفعول) هم ترې مخکې کېږي، لکه:

یوه پېره ډوډۍ (مې، دې، مو، یې) وخوره....

۵- که یو نوم تر یوه زیات ستاینومونه ولري، د ارزښت له مخې پرله پسې اوډون مومي او شمېرنومونه تر ستاینومو له مخه راځي:

کره	ناکره
یو ډېر ښه سپری راغی	ډېر یوښه سپری راغی .
دویمه ښاري خانگه	ښاري دویمه خانگه
یوه پېره توره ډوډۍ مې وخوره	یوه توره پېره ډوډۍ مې وخوره (توره ډوډۍ د سپینې پر وړاندې یوه دوده نومونه ده)

مگر «بېړنۍ لومړنۍ مرستې»، نه «لومړنۍ بېړنۍ مرستې»، ځکه «لومړنۍ مرستې» یو نړیوال منلی تړنگ او جاج دی.

د اېښي او اېښوني (مبتدا او خبر) تر منځ بشپړ گرامري سمون اړین دی:

کره

پلوشه راغله .

ما ډوډی و خوړه .

پلوشه زما خوړ ده .

// //

زلمی - زما ورور دی .

زه او ته - ښار ته ځو .

هلکان راغلل .

زلمی، زر خانگه، زرمینه او زرینه

راغلل

ما - په لندن کې یو کال او درې اوونۍ

- تېرې کړې .

تېر کړل .

نولسمه او شلمه پېړۍ تېره شوه .

- تېرې شوې .

اوړم کال او پروسپکال - ښه تېر شو .

- ښه تیر شول .

[زیار، پښتو لیکلار ۱۲۹-۱۲ مخ].

«چې» د غونډلې د نازادو یا مرستیالو رغندو ټوکونو په لړ کې یو ډېر کاری او ډېر پېښی اړیکو ییکی (ارتباطی ادات) دی:

کره

زه راغلم چې تا ووینم .

د بي بي سي والایې "تر هغې" هم

پرځای کاروي:

هېواد ته خدمت وکړئ چې اباد شي .

هېواد ته خدمت وکړئ (تر څو) اباد شي .

بلېر امریکا ته ولاړ چې له کلېنټن سره

- (چېرته) چې له کلنټن سره گوري .

وگوري .

(پېښورۍ پښتو)

زه یو کتاب اخلم چې ویې لولم .

- (کوم) چې لولم یې (- هغه چې) . //

واچپایي اسلام اباد ته ولاړ .

- (څوک) چې له پاکستان سره . //

چې له پاکستان سره خپل اړیکي ښه

تعلقات ښه کول غواړي .

کړي .

ناکره

زه راغلم (تر څو) تا ووینم . (کابلۍ پښتو)

//

يا د اجمل په شعر کې:
 حئي هغو خوارو له جنت وگتو (خوك) چې له حايه دوزخيان پيدا دي.
 د «چې» په ملگرتيا يو لړ ترنستي (ترکيبي) اړيکوييکي، لکه دا وروسته کره بېلگې يې:
 خومره چې غورېږي- هومره نه ورېږي.
 څنگه چې ناروغ وم، نور وختون ته ولاړم.
 کله چې ته راغلي، بيا به زه ولاړ شم.
 ناکره بېلگه يې لکه:
 ځکه چې ناروغ وم- نو وختون ته ولاړم. (کندهاری پښتو)
 د همدې غونډلې کره بڼې:
 څنگه چې ناروغ وم- نور وختون ته ولاړم.
 يا:

(څنگه) چې هوا ښه شوه - (نو) له کوره ووتم (څنگه او نو غورځېدای شي)
 «لکه څنگه چې» د ترنستي اړيکوييکي (ترکيبي ارتباطي ادات) په توگه:
 لکه څنگه چې تاريخ زياده کړې ده- پښتانه له آره ساک دي.
 «خو»، «خو چې» يا «ترخو چې» يوازې د زماني کړول (قيد) په توگه، هغه هم د لومړۍ راول شوې
 څېرمه (فرعي) غونډلې په سر کې راځي او يوازې په همدې کارونگ د پارسي «تا» انډول کېدای شي،

لکه:

ترخو چې کوشنی ونه ژاړي - مورتی نه ورکوي.
 خو چې بنسټپال پر هېواد واکمن وي، د سولې او سوکالی هيله نشته.
 [دلته يوازې «ترخو» او «خو» هم ناکره نه برېښي]
 همداسې له «چېرې» او «کله» سره، لکه:
 چېرې چې اوسې، په خوی به د هغو سې.
 کله چې ته راغلي، هله به زه ولاړ شم.
 خوک چې خوب کوي، نرکتې به يې زېږي.
 ځينې ناکره ليکوال يې له تکراره ځان ژغوري او هغه دا چې که يو ځل يې بيانیه وکاروي، بل ځل يې د
 پارسي «تای علتیه» تراغيزلاندې پر (خو) يا (ترخو) اړوي:
 نازوله ښوونځي ژر راغله چې له مور سره بازار ته ولاړه شي، «ترخو» ځانته گوټونه واخلي [دلته تر

خو پر «او» يا «او په دې توگه» بدلول په كار دي].
 ادلازياتي خبرتيا لپاره: پښتو ليكلار ۶۴-۵۶۱ مخ، پښتو پښو يه درېيم چاپ، اړونده سکالو، پښتو
 ويي پوهنه ۴۴ مخ، د انگرېزي-پښتو د سربلونو سيندگي سريزه].

سربلونه او وستربلونه:

۶- سربلونه د غونډلې (جملې) د مرستيالو رغندو ټوکونو په توگه له ازادو يا آرو ټوکونو (نومونو)
 سره کرولونه (قيدونه) جوړوي. داسې چې سربل تر نوم له مخه او وستربل ترې وروسته راځي، لکه په
 کور کې «په» سربل او «کې» وستربل دی. د پښتو د دغو غبرگو وييکو يا «غبرگيلونو» په وړاندې
 زياترې خپلوانې ژبې يووستوي سربلونه کاروي، لکه پارسي «در» او انگرېزي «in» د کره ليکنې.
 پښتو سربلونه او وستربلونه په لاندې ډول ښوول کېږي:

۷- «له» له هغو ډير پېښو سربلو څخه دی چې د څو بېلابېلو وستربلونو په ملگرتيا له منځ کې
 رانښکېل نوم سره بېلابېل کرولونه (قيدونه) جوړوي او له يو لړ منځنيو گړدودو پرته له يوه بل ډېر
 پېښي سربل «د» سره گډ شوی او په دې توگه يو ژبنی آر (توپير يا نه التباس) تر پښو لاندې کوي.

لکه:

کره ناکره

تل به دې ساتم له پردو وطنه... تل به دې ساتم د پردو وطنه...

ته خو به له زلفو کوڅې جوړې کړې... ته خو به د زلفو کوڅې جوړې کړې...

او داسې نورې پېيلې او ناپېيلې بېلگې يې. کره جوړې يې دا دي:

غبرگيلونه يا د سربلونو او وستربلونو جوړې په لاندې ډول بېلابېلې تر سپړنې لاندې نيول کېږي:

له - سره: زه له زلمي سره له کندهاره (څخه)، راغلم (څخه)، په دې توگه غورځېدای شي)

له - څخه: د "څخه" ناکره گړدودي ځپلونه (څه، نه، څنې) هم په پېيلو ويناوو کې راتلای شي.

له - سره سره: زه له ناروغۍ سره سره (بيا هم)، کار ته ولاړم. يو وستوی «سره» په همدغه (باوجود)

جاج هله بسيا کېدای شي چې تر «له» له مخه راشي، لکه: سره له ناروغۍ کارته ولاړم. «بې» «ل» هم

همداسې په سرکې راځي.

له - پرته: له رابلليو پرته، نا بللي هم راغلي ول (- څخه پرته - په يو ځايي ډول کره نه راځي).

له - وروسته: له غرمې وروسته لمبا ته ځم (دلته تر «له» تر زيات کره برېښي).

له - راهیسی: له دوولسیزو راهیسی افغان ولس د مرگ و ژوند پر پوله ولاړ دی (د راپه دې خوا، د- راسې، د- راپه هیسته... یې ناکره انډولونه دی.

په هغو کړولي ترنگو (قیدی ترکیبو) کې چې «خخه» ترې غورځېدلی گڼل کېږي:

د قانون له مخې (خخه) چې «تر مخه» یې ناکره انډول دی، د ځان له خوا، له ډیرې تودوخې، له غرمې (- تر ماښامه)....

په «لپاره» کې د لیکدودي آر له مخې «له» رانغښتل شوی دی. کله کله د "راهیسی" پر ځای تش "خخه" او یا هم د لاسپما لپاره یوازې پر "له" بسنه کیږي. لکه له کلو خخه، له پخوا... د محمد هوتک په لیکلار کې هم زیاتره "خخه" غورځېدلی دی. له آره، له لاسه، سم له لاسه، وار له مخه، سم له سمونې هم هدا سې درواخله.

له ساده (یووستوو) کړولو خخه بېلښتي کړولونه رغوي. لکه: له پاسه، له لاندې، له دننه... کښل پکار دي.

۸- «تر» چې له "وروسته" یا "مخکي"، له مخه "،" خخه "پرته"... او ستربلو سره هماغه کړولونه یا ترنگونه منځته راوړي چې "له" یې هم راوړي، خو بیا هم لکه چې وویل شول، دلته له "له" خخه "تر" ډېر کره راځي، په تېره د وینګ د اسانتیا له پلوه. د "تر" نور او ستربلونه، لکه:

تر- لاندې: تر ډېوې لاندې تیاره ده (ناکره: د ډیوې [د سیوري] لاندې تیاره ده.

چې اوبو ته وایي پاني - سر یې لاندې کره تر کاني.

لاس تر زني لاندې مه ږده - ستا به عادت وي ما به ورك له ملكه كېنه!

تر- پورې: تر مرگ پورې به له خپلې پښتو وانه وړم (که "پورې" غورځول کېږي، نو "تر مرگه" غوره راځي).

تر- خخه: تر سرو وریجو (خخه) خوب ښه دی ("تر- خخه" دلته پرتلیز کړول جوړوي او له منشا یې "له- خخه" توپیر مومي).

تر- دننه: تر کور دننه یې ژوند خوار دی.

تر- د باندې (بهر): تر ښار د باندې څوک وتای نه شي.

۹- «په»: له خپلو څلور گونو او ستربلونو سره څلور ډوله کړولونه (قیدونه) رامنځته کوي، لکه:

په - کې: په کوټه کې تیاره ده.

په - سره: په کیلي (سره) کولپ پرانېستل کېږي (سره غورځېدای شي او اړوند زور پای یا زورکی پای ښځینه نوم نه اغېزمنوي، لکه: په خوله مې ورته وویل، په مېرانه وځنگید)

په - پورې: په چا پورې مه خاڼده (پورې هله غورځېداى شي چې "په" پر "پر" واپول شي).
ستا په خبرې پورې مې وويل (ستا د خبرې په اړه مې وويل).

په - پسې: زه په هر چا پسې نه ځم.

(په يو لړ ختيزو گړدودو کې "په" زياتره غورځول کېږي او له (په - کې) پرته لکه "له" زياتره پر "د" بدلېږي. اردو - انگرېزي پېښې، لکه: زه (په) پښتو کې ليکل - خبرې يا ژباړه کوم د چا په مشرۍ کې، په ډېر شمېر کې (گن)، يا ډېر شمېر... ناکره دي.

۱۰- پر - (باندي): دا سربل له لويديزو گړدودو پرته نور زياتره پر "په" اړول کېږي او ژبنی توپير (contrast) له منځه وړي او گډون (التباس) رامنځته کوي د ("باندي" يو ليکدودي ځېل "نې" دی):

زرينې زرمينه پر مېز ځملوله او په لرگي يې ووهله.

يا: زرينې زرمينه پر تخته ځملوله او په څو باري يې ووهله.

زرينې زرمينه پر تخته (باندي) ووهله (مانا دا چې لومړۍ يې پر تخته ځملوله او بيا يې په سوک څپيره يا لښتې لرگي ووهله، نوکه وليکو چې: (زرينې زرمينه په تخته ووهله) مانا دا چې د تختې په وسيله يې هغه ووهله. همدا راز (پر مېز) او (په مېز)، (پر څوکۍ) او (په څوکۍ)... ورته مانا گډون رامنځته کوي. د همدغه آرو معيار له مخې بايد: په پښتو ليکل "او" "پر پښتو ليکل "سره په دوو بېلابېلو ماناوو وکاروو.

د گران معصوم هوتک (دعوت ۱۱۳ او ۱۱۴ گڼه ۹ مخ) په "واښه پر خوله، رسۍ پر غاړه" کې لومړۍ "پر" پر "په" کره گڼي او هغه هم په دې چې واښه په خوله کې دننه نيول کېږي، نه پر خوله باندي، خو زه يې ورسره په دې منلای نه شم چې يو خو په ظرفي مانا او جاج "په" ما هيڅکله، په هيڅ گړدود او متن کې بې "کې" سر بله نه دی موندلی او بله دا چې دلته اړينه نه ده چې واښه دې کورټ او سکوت دننه په خوله کې ونيول شي، بلکې کېږي د چا خبره هسې يې اکت و شي، "روژه پر خوله" هم همداسې درواخله. دلته "پر" سرسري او بابز جاج اخلي، کوچيان وايي: "مور اوړی پر کابل او ژمی پر پېښور تېروو".

ځکه دوی تر ښارو او کليو بهر په کېږدو کې اوسي، نه دننه په ښارونو او مېشتو سيمو کې.

که چېرې "پر" دلته پر "په" واپوي، هر ورو به ورسره "کې" ملگرې کوي او د اړوندو ښارونو يا سيمو "دننه" مانا به ترې اخلي، يا په ملايي ژبه د استعلايي مانا پرځای ظرفي هغه. دا هم څرگنده ده چې ډېرو کوچيانو هم "پر" هر چېرې پر "په" اړولی، په بله وينا، رالندې کې دی، خو د ياد شوي آر له مخې دا دواړه سربلونه سره توپيرونه په کار دي، که څه هم ډېری يې يوازې "په" په دواړو جاجو يو شان کاروي، د "پر" نور کره کارونځايونه:

يو څه پر بل څه اړول يا بدلول، ژباړل او داسې نور، پر مخه دې ښه، (مخ) پر وړاندي، پر کال، پر

مياشت، پر ورځ، پر شپه، پر بجو...

۱۱- بې- لکه جرمني ohne يا انگرېزي without له آره ځانته کارول کېدای شي، لکه:

بې زده کړې ژوند گران دی، بې علمه ژوندون گران دی...

ورسره "له" ملگری کول او بیا ورسره "خخه (ځني)" او سترېل غاړې کول، د سپما، اساني اورواني آرونه زيانمنوي او زياتره په پېيلې (منظومه) وينا کې ورته د تول برابري لپاره اړتيا پيدا کېږي. که اړوند توکي چې بايد نفې يې کړي، زيات شي، بيا يې پرځای "له- پرته" کارول په کار دي: د هېواد "له" ارامۍ او پرمختگ "پرته" بله هيله نه لرم. "له" زده کړې او کارو زيار "پرته" ژوند کېدون نه لري. همدارنگه په سرچپه ډول د يوه يووستوي يا ترېستي توك يا غونډ (فقرې) لپاره "له- پرته" کارول هم کره نه برېښي، لکه: له پيسو پرته هم ژوند کېدای شي چې کره او لنډه اسانه بڼه يې "بې پيسو هم ژوند کېدای شي". "بې" لږو ډېر د «- له» په ملتيا تل د نومونو او غونډونو په سر کې راځي او د "له- پرته" ځای نيسي، لکه:

زه بې له هغې هم درتلونکی وم، بې ستا له وينا ما خپل کار ترسره کړ. کت مټ لکه "سره" چې د "باوجود" په مانا منځنی دريځ لري. نور نا کره انډولونه، لکه: د زمري نه په غير، د ستا نه په غير.

۱۲- (و) - ته: "و" يو زوړ سربل دی او يوازې يې له تاريخي پلوه د کره والي يو آر په برخه دی چې د ويونکو د ډېري، ليکني او خپري دود، لنډون او اسانتيا د پنځگونو آرونو په وړاندې په هيستوريزمونو کې راځي او يوازې اړوند او سترېل "ته" يې کره گڼل کېږي. ان په لويديزه (کندهاری) پښتو کې چې دغه پخوانی سربل چې لا ژوندی ساتلی، هم د يوه لږ ليکوالو او په تېره شاعرانو له خوا يو مخيز نه کارول کېږي چې محمد هوتک (پته خزانه) يې غوره بېلگه گڼل کېږي. په لرغوني او منځني شعر کې د -ته تر څنگه و -وته، و- لږو ډير لېدل کېږي، لکه:

... هر پلوته ټپي زړونه په ځار ځار

... چې غزنه ته مې باتلی په تلوار

... سه يې والوتله هسک ته پردې لار

... نه را درومي غور ته بيا جوپې د ښار (اسعد سوری).

همداسې ښکارندوی، شيخ بوستان، اسماعيل، متي، خوشال، رحمان... (ته) ډېر کارولی، که څه هم کېدای شي، لاسوند يې وزني اړتيا وي.

د (و- ته) بېلگې، لکه: ځمه ځمه چې اوږد يون مې دی ومخ ته - د يا نه خوری به اچوم و ترخ ته (خرنېبون).

د (و-وته) بېلگه:

خدای و ما و ته بنکاره کر هغه لمر بیا (رحمان بابا)

د (-) بېلگې:

سوز گداز د محبت هسې و ما را (پير محمد کاکړي)

چې مې خوږ کا کام، ترخه و ما ناکام را (محمد هوتک)

۱۳- د «ته» او سترېل شعري انډول "لره" هم دود لري او همدا راز يې "له" هم درواخله چې د غږونج پایله ده او د کوزنيو ليکوالو په پېښو يې په نثر کې کارونه کره نه گڼل کېږي.

۱۴- «د-د...» يو داسې ډېر کارى او ډېر پېښى سربل دى چې له «کره» پرته د يووستوو نومونو او يا هم د غونډونو په ملتيا د (اضافت، چار پرځاى کوي، لکه: د زمري ورور، د اسمان ستوري، د ژوند سرې تودې، د رمو او گلو خاوند، د پت څښتن... - "کره" چې له آره د "کور" او بښتې بڼه برېښي، د (-) يوازينى ساده او يووستوى اضافي او سترېل دى. تشبېهي يا ورتني وسترېلونه - يې له "غونډې" پرته نور زياتره غونډيز (فقره يي) بڼې لري او نارښتيني "کاذب" بلل کېږي، لکه: د مزدور غونډې يې وگټه - د بادار غونډې يې وخوره، د بېوزلو په گټه، د پېړيو په پورېو کې، د هېواد اوسنى اکر په پام کې نيول، د ... دفاع، کتنه، درناوى، ساتنه، ننگه ... مخنيوى، ليدنه، هرکلى... چې بې له "څخه" سم او کره گڼل کېږي.

د - "غونډې" پرځاى دا غونډونه د تشبېهي وسترېلونو بنکارندويي کوي: د- په څېر، د- په رنگ، د- په ډول، د- په دود، د- په شان (پا شانې، په شانته، په شانته)، د- په توگه، د- په راز، د- په بڼه....
- "لپاره" يو داسې بېلښتي (اشتقاقى) او سترېل دى چې تر هرڅه له مخه "د اړوندۍ او ځانگړونې" او لږ و ډېر د "ته" غونډې لړکړى پېر (د اتيف يا مفعول له حالت) رامنځته کوي، لکه:
دا کتاب "د لوستو لپاره" دى، اوبه "د څښاک لپاره" دي. دا ډالۍ "د زمري لپاره" ساتم. "د- د مهالوييو په ملتيا مهالي کړولونه جوړوي، لکه د کال په اوږدو کې، د ورځې، د شپې، د سهار، د غرمې....
زما کره، ستا کره، زما غونډې، ستا غونډې، زما لپاره، ستا لپاره، ستا په څېر....
دا چې (زما) او ستا له آره (دما) او (دتا) دي، يا په بله وينا، د اسانتيا لپاره (د) پر (ز) او (س) او بښتې، نو زما کره، زما غونډې، ستا غونډې، زما لپاره، ستا لپاره... بل (د) ته اړتيا نه لري او له دې کبله د ستا... د زما... ناکره گڼل کېږي.

له "د" سره (سره، څخه، پورې، پسې، لاندې، وروسته، پرته، راهيسې، دننه، د باندې...) او سترېل کول ناکره دي چې په زياترو ختيزو گړدودو کې دود لري. همدا راز، لکه پاس چې نغوته وشوه، د پارسي ځپلې کابلۍ پښتو تر اغيز لاندې (د- څخه ملاتړ، مرسته، ننگه، استازي، دفاع، مخنيوى، هرکلي، يادونه، ستاينه، ساتنه، څارنه، درناوى، کتنه...) ناکره بلل کېږي، په کار ده "څخه" ترې وغورځول

شي.

له مهالي او توني كړولو نو (مكاني قيدونه) سره خپله تولواله (اضافي) دنده داسې پرځای كوي: دغره له پاسه، د كور له دننه، د غره له لاندې، د- له كښته، د- له پورته، د- له سره، د- له مخه، د- له څنگه... په دغه راز بېلگو كې د پای او سترېل "څخه" تل غورځي.

له څرنګيز او توسني (علتیه)، كړولو سره داسې سربل كېدای شي: د- له مخې، د- له كبله، د- له لامله، د- له توسنه، د- له لاسه، د- له ټسه، د- له درده...

په دې ډول د "له" پرځای "د" كارول ناکره دي، لکه: د- دپاسه، د- دمخه، د- دلاندې، د- دلاسه، د- د كبله... يا سم دلاسه، سم د سمونې... لکه څنگه چې د "له" سربل په برخه كې وويل شول.

۱۵- څرګندني او ګرڼي يا اصطلاحات او محاورې چې د نه شنل كيدونكو غونډونو په توګه كارول كېږي، بايد پردي بڼه ونه لري، په بله وينا، د پارسي يا بلې ژبې ګرڼې ټكي پر ټكي په پښتو جملو كې ونه ژباړل شي او په دې توګه ژبني رغاونه زيانمنه نه شي، لکه: اقدام په عمل راوړل، په وجود راتلل، صورت نيول، پر كرسۍ كښينول، په عمل كې پلي كول... په دې باب دې نورې اړوندې ليكنې له مخه ولوستل شي.

- دلته د پارسي ځپلې او اردو ځپلې پښتو د ناکره غونډلو (جملو) پر وړاندې د يوې - کره پښتو هغو يو لړ بېلګې د درنو مينه والو مخې ته ږدو.

کره ناکره (پارسي ځپلې پښتو)

د سولې لپاره لارې چارې غوره كول. د سولې د پاره تدابير اتخاذ كول.

په امنيتي لارو چارو لاس پورې كول. امنيتی تدابير په لاره اچول.

دولك كسيز ايراني ځواكونه پرافغاني د ايران دوه سوه زره قواوې د

پوله ځای پرځای شول. افغانستان په سرحد كې متمرکزې

شوي.

تر پنځوسو زيات بنديان خوشې شول. زياتره پنځوس بنديان خوشې كړي

شول.

اوس پوره خبرونه وړاندې كېږي. اوس زياتره خبرونه وړاندې كېږي،

اوس هم د خبرونو پوره سپراو وړاندې

كېږي. اوس هم د خبرونو زياتره

تفصيل وړاندې كېدلی شي.

په كابل كې خپل ژوند تېروي. په كابل كې خپل ژوند په سروبي.

افغانان د وچكالی د ناحیې څخه

افغانان له چكالی څخه ځورېږي.

خوړېږي.

زه د کابل په شېرشاه مېنه کې اوسېږم. زه د کابل په کارته چار کې کښېښم.

ته چېرې اوسې؟

ته چرته پاتې کېږې؟

ما په کور کې همسایه اچولی دی.

ما په کور کې همسایه کښېښولی دی.

ما د کور وړ جوړ کړ.

ما د کور دروازه کښېښوله.

ما نیالګي کېښوول.

ما نیالګي کېښوول.

د ملی ایرونو (عایداتو) پامور

په ملی عایداتو کې د ملاحظې یا

زیاتېدنې.

توجه وړ ارقام زیاتېدل.

تر کېدونو دورځنیو لګښتونو کمول.

تر ممکن حده د ورځنیو مصارفو

اندازه کمول.

دغه ورهڅې (پرخیل وار) ګټورې

دا اقدامات په خپل ذات کې مفید

زیادېدای شي.

ثابتېدای شي.

د سولې هره هڅه ګټوره پر پوټای شي.

د سولې هر اقدام مفید تمامېدای شي.

د کور ډوډی تر بازاره ارزانه پرېوځي.

د کور ډوډی نسبت بازار ته ارزانه

تمامېږي.

له کرنیزو سرچینو څخه په زړه پورې

د زراعتی منابعو نه مطلوبه ګټه

ګټه لاسته راتلای شي.

میسرېدلی شي.

پروژه تر کار لاندې ونيول شوه.

پروژه د اجرا لاندې قرار وموند.

له تخنیک څخه په ګټه اخیستنې یا

د تخنیک نه په استفادې سره.

ګټنه.

ما خپل کتابونه تر لاسه کړل یا

زه خپل کتابونه تسلیم شوم (کابلی

راورسېدل.

پښتو).

ما بې خبرې ته غاړه کېښووه.

ما د هغه خبره تسلیم یا تسلیمه کړه

(پېښوری پښتو).

زه پر ځان پام کوم یا ساتم.

زه ځانته متوجه یم - توجه لرم یا توجه

ورکوم.

زه خپلې تېروتنې ته ځیر شوم.

زه خپلې سهوې ته متوجه شوم.

ما د هغه پام را واړوه یا راوڅکاوه.

ما د هغه توجه جلبه کړه.

ما د ده مرسته راوڅکوله.

ما دده مرسته را جذبې کړه.

ما خپلې مرستې ته د هغه پام

ما د خپلې مرستې لپاره د هغه توجه را

راوڅکاوه.

جذبې کړه.

زه له خطر سره مخ یا مخامخ شوم.

زه له خطر سره مواجه شوم.

زه د خطر په معرض کې واقع يم. هغوی ځانونه وسپارل.
 هغې ځانونه تسليم کړل. لاری چارې - هڅې - هاندوهڅې...
 تدابیر - اقدامات - مساعی... پر لاره پیلول.
 افغانستان د تاریخ په خورا بډاګر کې تیګاو لري.
 زه تر اوږې ژمی غوره ګڼم. زه نسبت یا نظر اوږې ته ژمی ته تر جیح ورکوم.
 په یو سلسله مواردو کې د نګرانۍ باعث ګرځېدی شي.
 شريک سوا شوی دی. طاو تريخوالی ډېر شوی دی.
 پوليسوالو په شدت (تشدد) پسندو د ټوپک ګولۍ وورولې.
 جنگ شدت موندلی دی. جنگ سخت شوی دی.
 نن درې نومولې زړک، زمړک او اتل، خلکو ته وینا وې کوي.
 د هغو ویناوې په ورځپاڼو کې خپرېږي.
 هغوی خپل استازي ونومول. هغوی خپل نشرېدلی شي.
 نومولي دادې... دغه کارې نه خوښېږي.
 کانديدان (نامزدان) عبارت دي د... په یوه سلسله حادو مواردو کې.
 اکثریت خلک ورسره دلچسپي لري. دغه کتاب ماته چندانې دلچسپ نه دی.
 دا کارې د دلچسپۍ مورده واقع کېږي.
 د داخله چارو د وزیر په غیاب (غیابت) کې.
 تر ممکن حده پورې یې مخنیوی ضروري دی.
 د امریکا کېدونې بریدونه. د امریکا ممکنه بریدونه.

هېواد د بشپړې نېستۍ تر بريده ورسېدل.	هېواد د نېستۍ تر (سر) حده ورسېدلو.
پر گڼ مېشتي ښار توغندي وورول شول.	د نفوسو نه په ډک ښار راکتبي بمبار وشو.
د باوري لاسوندو پر بنسټ (له مخې) دواړه مشران يوه جوړجاړي ته ورسېدل.	د بااعتباره اسنادو په بنا دواړه مشران يو موافقت (موافقي) توافق) ته ورسېدل.
د دواړو تر منځ د اندونو او زمېنبنونو راکړه ورکړه وشوه. ده ته د الياره (کابو) پر لاس ورغله... له گاونډيانو سره د نه تېري او ښواريکو تړون لاسليک شو. هغوی د وبله پوهاوي لار راخپله کړه.	د دواړو په منځ کې د افکارو او تجارو تبادلې وشوه. ده ته دا فرصت حاصل شو... د گاونډيانو سره د تېري د نه کولو او ښو مناسباتو قرارداد امضاء شو. هغوی د گڼ تفاهم په منځته راتگ سلا شول.
د دواړو تر منځ وړانپوهاوی پای ته ورسېدل.	د دواړو په منځ کې سوء تفاهم رفع شو.
جنگ جگړو ته پای ټکی اېښوول په کار دي.	باید جنگ و جدل ته وروستی ټکی کېښوول شي.
د نومولو استازونو مليک و پایلې شو.	د نامزدانو د نماینده گانو لست وروستی کړی شو.
هغه د لندن ښار د کتنې لپاره و خوځېدل.	هغه د لندن د ښار څخه د کتنې په غرض (منظور) حرکت وکړ.
کوشنی پر مېز کېښناست.	کوچنی د مېز په سر کېښناستو.
خپلې خوا خوږۍ يې وړاندې (څرگندې) کړې.	خپل د همدردۍ مراتب يې په عرض ورسول.
په ډزو کې ټپي شو او روغتون ته ولېږدول شو.	د ډزو په نتیجه کې ټپي او روغتون ته منتقل يا يو وړل شو.
د ځينو پاملرنو له مخې وېشل شو.	د ځينو ملحوظاتو په اساس وېښلې شو.
ترهغې وروسته، (له مخه...) چې خوازک راغی، نوزه ولاړم.	وروسته، (له مخه...) ترهغې چې خوازک راغی، زه لاړم.
سکالو پر دې لاسوندو ټيکاوه مومي.	موضوع په دې د لایلو نه بنا کېږي.

جنگ د بدمرغی سرچینه ده. جنگ د بدمرغی مبداء (منبع) تشکلیوي.

- له تازه ناکره، خپرنيزو (ژورنالېستيکو)، هغه هم په زیاته کچه له اردو - انگرېزي ځپلي پښتو بېلگو څخه:

کره	ناکره (اردو ځپلي پښتو)
نواز شريف چې د پاکستان پخوانی	نواز شريف څوک چې د پاکستان
مشروزي دی، نیاوتون ته وړاندې	پخوانی وزیر اعظم دی، عدالت ته
کېږي.	پېش کولی شي.
د پاکستان دولسي جرگې مشر	د پاکستان د قومی اسمبلی سپیکر
کراچی ته ولاړ چې گروهيز	کراچی ته لاړو چرته چې فرقوی شدت
تاوتریخوالی پکې سخت شوی دی.	تشدد اختیار کړی دی.
د پاکستان د بهر نیو چارو وزیر په	د وزیر خارجه پاکستان په مشرۍ کې
مشرۍ یو پلاوی جوړېږي.	یو وفد جوړېدلی شي.
د مي پر لومړۍ د پاکستان د	په یکم مئی د مزدور کسان پارټی
مزدورانو د گوند لاریون تر سره کېږي.	پاکستان جلوس ایستلی شي.
په مردان ولسوالۍ (ضلع) کې برېښنا	په ضلع مردان کې بجلی چالو کېدلی
چالانېږي.	شي.
زه پر هېچا باور (ویسا) نه کوم.	زه هېڅوک په اعتماد کې اخستل نه
	غواړم.
یوه پرمینه غونډه به جوړېږي.	یوه شاندار دستور به جوړېدلی شي.
... د پاکستان هېواد مشر وټاکل شو.	... د پاکستان صدر جوړ کړی شو.
بېنظیره په انگلستان کې اوسېږي، یا	بېنظیره په انگلینډ کې پاتې کېدلی
استوگنه لري.	شي.
بدنام کارمند (له ټاکنو) بې برخې کړ	بدعنوانه بیرو کرېټ نااهله وگرځولی
شو.	شو.
یوه سندر غاړې نوې سندرې وړاندې	یوه زنانه گلوکاره نوې گانې (گانیاڼې)
کوي.	پېش کوي.
یو څوک د غلا په تور ونيول شو.	یو کس د غلا په الزام کې گرفتار کړی
	شو.
یوه گوندي غړې د خپلې سیمې	د پارټۍ یوه کارکنه د خپلې حلقي
نومولې (کاندیده) ده.	امېدواره ده.

ستا د مدد شكريه ادا كوم. ستا له مرستي مننه كوم، يا: ستاد
مرستي مننه كوم.
د پاکستان د آبادی خانداني منصوبه بندي پاس کړی شوه.
د مزاحمت تحریک په بره روان دی.
د بهارت جارحیت کشمیریان نه شي برداشت کولی.
د فیصلې په حق (مخالفت) کې تقریر پیش کېدلی شي.
د دستاویزاتو تر مخه به په اندروني مسایلو ضرور عمل درآمد کېدلی شي.
د هشتگردی به په مزه مزه د ملک نه ورکه شي.
هغه ته به خراج تحسین پیش کېدلی شي.
هغه قابل تحسین وگرځولی شو.
جدیدې سماجی (معاشرتي) زمه واریانې تسلیم کولی نه شم.
سامراجي استحصال او نوآبادیت دې مرده باد وي!
د آبیاشی محکمه د بجه د مشکل باوجود خپلې ډېو تیاني په مخ بوزي.
سکول د بېمارو د سوا کېدو په وجه بند کړی شو.
د جنرل هسپتال د ډاکټرانو هرتال ختم کړی شو.
قیدیانو د اپیل خواست وکړلو.
هغه ته یې د غمرازی اظهار وکړلو.
ستا له مرستي مننه کوم، یا: ستاد
مرستي مننه کوم.
د پاکستان دوگرېمېشتی (نفوسو) پروژه ومنل شوه.
د ټینگار (مقاومت) غورځنگ پر مخ درومي.
کشمیریان د هند تېری زغملای نه شي.
د پرېکړې د منبنتې (منبنتې) په اړه وینا کېږي.
د لاسونډو له مخې به پر کورنیو رېږو هرومرو چاریاغور کېږي.
تر هگري به ورو ورو له هېواده ورکه شي.
د هغه ستاینه به کېږي.
هغه د ستاینې وړ وگرځېد.
نوي ټولنيزې ژمنې منلای نه شم.
پانگواکي (امپریالېستي) زبېبناک او بنکېلاک دې برباد وي!
د اوبه خور (اوبلگونې) څانگه (اداره) د پانگې (بودجې) له ستونزې سره سره خپلې دندې پر مخ وړي.
بنوونځی د ناروغیو د ډېرېنت له کبله وتړل شو.
د عامه (ټولوال) روغتون د ډاکټرانو کار بندي پای ته ورسېده.
بنديانو د بیا غور (استیناف) غوښتنه وکړه.
هغه ته یې خواخوږي څرگنده کړه.

زه په سماجي اقدارو (قدرونو) بحث کول نه غواړم.

زه پر ټولنيزو ارزښتونو نه غږېږم يا: زه نه غواړم، پر ټولنيزو ارزښتونو وغږېږم [پاکستان پښتو ليکوال داردو - انگرېزي په اغيزمنۍ دغه آر کړل (غونډل) د مرستيالکړ په توگه هسې سرباري کاروي].

د ملازمانو د بحالی دپاره کوششونه جاري ساتلی شي.

د کارمندانو د بيا ټاکنې لپاره هڅې روانې وي.

د حریت پسندو جنګرېز (جدو جهد) نور هم سوا کېدالی شي.

د ازادپالو جنګ جگړه نوره هم زیاتېږي.

د انتها پسندو اسلامي جماعتونو سربراهان گرفتار کړی شو.

د بنسټپالو اسلامي گوندونو مشران ونیول شول.

اغواکړی شوی ټیچر رهاکړی شو.

تروښلی (اختطاف شوی) ښوونکی خوشې شو.

زمینداران نور پرست و غیره روغندار نباتاتي څیزونه پسندېږي.

حکمکوال نمر گلي او نورو غوړ بوټي خوبوي.

د نهې په ورځ به دوکانونه کولاو کړي شي او هر به څيز به ميلا و شي.

پر درېيمه (درېنۍ) به دوکانونه پرانېستل شي او هر څيز به تر لاسه شي.

دلته کې سرمایه کاري سرگرمياني چندانې نښتې.

دلته پانگونیزي بوختیاوې دومره نشته.

تانه دار د زور دارو جانبداري کوي.

تانه والا د زورورو پلوي کوي.

د ذرائع عامه تر مخه اهمې کاروایانی کېدلی شي.

د ټوليزو رسنيو له مخې غوړې چارې ترسره کېږي.

د زرعي سکیم په حقله تجویز منظور کړی شو.

د کرنیز پلان وړاندیز ومنل شو.

د حکومت پاکستان په حواله دعوام پسندی څه بحث نه شي کېدلی.

د پاکستان پر ټولمنلتیا (وگړنیتوب) څه خبرې نه شي کېدای.

وزیر خارجه پاکستان په عالمي مسلو کې دلچسپي نه اخلي.

د پاکستان د بهر نیو چارو وزیر له نړیوالو سکالوو سره لېوالتیا نه لري.

اقوام متحده په مشرق وسطی کې اهم کردار ادا کوي.

ملگري ملتونه په منځني ختیځ کې غوره نقش ترسره کوي.

بن لادن د گردود بېماری په وجه

بن لادن د پښتورگو (بډوډو) د ناروغۍ

مشکل سره مخ شوی دی. له کبله له ستونزې سره مخ شوی دی. په بنیادی طور باندې د ستونزې نتيانو سره ښه سلوک نه کېږي. (سم) چلند نه کېږي. ملا عمر د پټې د خپل ځای نه لا درکه (لاپته) شوی دی. وزیر صحت پاکستان د رېډیو اسلام اباد نه براه راست یو ضروري پیغام نشروي. د تعلیمي محکمو کې تحفظ نه مېلاوېږي. د وزیر ثقافت اهلیه (ټبر، کور، بېگم) په حق اورسېده. کابل ته ورغلي د استرالیا د پلومېټان اسلام آباد ته واپس شو. د یوولسم ستمبر د بریدونو سره تړاو لرونکی یو دهشتگرد گرفتار کړی شو. د پره لرونکو کسانو د عدالت قرارداد تسلیم نه کړلو. د زلزلې کورنګونکې غمېزه ختمه شوه. د لويديځ ښاريان په کابل کې نیولي شوي دي. د ملک صدر یوه خوشخبري پېش کړه. هغه په رېډیو او ټي وي یواهم بیان جاري کوي.

له کبله له ستونزې سره مخ شوی دی. له شاگردانو (زده کړیانو) سره له آره ښه (سم) چلند نه کېږي. ملا عمر له خپل پټوني څخه تری تم شوی دی. د پاکستان د روعتیا وزیر د اسلام اباد له رادیو څخه یو اړین پیغام ښخ پر ښخه خپروي. په ښوونیزو څانګو (ادارو) کې خوند یښه نشته. د فرهنگ (کولتور) وزیر مېرمن مړه شوه (له نړۍ سترګې پټې کړې). کابل ته ورغلي استرالیایي د پیلوماتان (بیرته) اسلام آباد ته ستانه شول. د سېتمبر د یوولسمې د بریدونو اړوند ترهګر نیول شو. گرمو کسانو دنیاوتون پرېکړه ونه منله. د رېډلې کور ګډې بخوله پای ته ورسېده. د لويديځ هېواد وندان (تبعه) په کابل کې نیول شوي دي. هېواد مشر (ولسمشر) یوزیری وړاندی کړ. هغه په رادیو او تلویزیون کې یوه ارزښتمنه وینا کوي.

[کښېني ليکوال او ژورنالېستان او د دوی په لاروی نور ټوليز پښتانه د انگرېزي «on» په پېښو په تېلفون، تېلوېزیون، رادیو... کې د غږېدلو لپاره د (په - کې) پر ځای "په" کاروي او په سرچپه ډول "په مشری یا صدارت کې"، "په تعداد یا شمېر کې" هسې بېځایه "کې" سرباري کوي چې د نورو بېخړته پېښو په څېر په لره بره ګړنۍ پښتو کې کوم بنسټ نه لري].

دویم - په غږپوهیزه مورفولوجیکي (صرفي) برخه کې:

۱۶- استل د دویم ډېرگړي پایله - است یا - ست او - واست باید د - یی، استی، یاستی او ویی پر وړاندی معیاري گڼل په کار دي.

۱۷- د تېرمهال کړ د درېیم یوگړي نړینه پایله باید صفر او زورکی غوره وگڼل شي، لکه: وخور، ولیکه. دغه راز (وبله)، (وگڼه)، (وپيژند)، (تر (وباله)، (وگاڼه)، (وپيژاند یا وپيژانده)... کره راځي.

۱۸- (دی) «په زور والا» ی «باید د «د» او «دی» پر وړاندې د درېیم نړینه وگړي معیاري روستاږي وگڼل شي، لکه: زلمی راغلی دی، دی زلمی دی، دغه راز د ختیزې پښتو دواز خپلواک (é) پر وړاندی هم.

۱۹- وو (په اوږد- و) د لر تېرمهالکړ د درېیم نړینه وگړي او (وه) یا (ول) د درېیم جمع نړینه وگړي لپاره باید معیاري وگڼل شي.

۲۰- نا بشپړ تېرمهالکړ د درېیم نړینه وگړي روستاږي باید د بشپړې هغې په څېر صفر او زورکی اوسي، البته بې له کوم مختاږي «و» لکه: زلمي ناک خور. سنک راته، د خورې، خورلو، خورو، راتلې، راتلو او داسې نورو پر وړاندې.

۲۱- «خورلای» باید په بشپړ او نابشپړ تېرمهال کې د تواني او ارمانې اړخ یوه معیاري بیلگه ومنل شي، لکه ومې خورلای شو. کاشکی مې وخورلای، خورلای می شو، کاشکی مې خورلای یا دل) په غورځونه (خورای).

۲۲- (خورل) باید په ټولو بېچارو کړو کې یوه معیاري بیلگه وگڼل شي، لکه وخورل شو (شول، شوه، شوی...)، خورل شوی دی (دي، ده، دي)، خورل شوي ول (شوې وه شوې وي...) خورل کېده (کېدل، کېده، کېدی...).

خورل کېدای شو (شول، شوه، شوې...)، یا خورل کېږی. و به خورل شي او نور.

۲۳- (زور) باید د (زورکی) پر وړاندې معیاري بنځینه روستاږي و منو او ډېرگړی یې اوږده -ې، چې تیاره، خوله، ویاله،... په بیدودو (استشناوو) کې راځي، زورکی به په ټولیز ډول یو نړینه روستاږي وي، لکه پسه، زړه، تره، وراره. همداراز باید مفرد بنځینه نومونه، لکه وله، ونه، غنه، ستنه د اوږدې «ې» په روستاږي ومنل شي.

۲۴- هر (زور روستاړی والا) بنځینه نوم باید په اوږده (ې) جمع او مغیره کړو، لکه دوی بنځې، د یوې بنځې. داسې نه، لکه په کندهاري گړدود کې چې د ناخجنۍ په ترڅ کې یو دا راز بنځینه نوم په لنډه (ي) جمع یا مغیره کوي او د خجنتیا په ترڅ کې یې بیا په اوږده (ې)، لکه لاري (راه ها) او لاري (نغمه ها).

۲۵- زور کی واله (ی) باید یوازې معیاري بنځینه روستاړی وگڼو، نه نرینه، لکه په کندهاري گړدود کې لیکونکی د نرینه لپاره زورکی والا «ی» او د بنځینه لپاره په لنډه «ي» او دغه راز د (راغلی دئ) دواړې (یاوې) زورکي والې وایي او لیکي.

۲۶- هره زور واله (ی) نرینه روستاړی وگڼو او ډېرگړې او اوبنتې بڼه یې بیا په لنډه (ي)، لکه: سړی - سړي اولبنتی - لبنتي نه سړی، سړیان اولبنتی، لبنتیان.
«غویی»، «خوری» او «ویی» کېدای شي، دوی او درې ډېرگړې بڼې ولري، لکه: غویی یا غویان، خوری یا خوریونه او کله هم خوریان، ویی - ویي یا وییونه.

۲۷- په پارسي یا عربي پېښو پښتو شمېر نومونه جمع کول نامعیاري دي، لکه: سلها، زر ها، په سلهاو و، په زرهاوو، د (سلونه، زرونه یا سلگونه، زرگونه...) پرځای یا سرحدات (سرحدونه)، رودات (رودونه)، جنگلات (ځنگلونه)، چتیا (اپلتي) او داسې نور.

۲۸- (پاته)، (ټول)، (لږ)، (بڼه) او داسې نور صفتونه باید د وگړي، گڼې او نورې له مخې له موصوف سره سم گردان شي، نه لکه لږ اوبه، ټوله خلک، پاته هلکان، بڼه (په زور) بنځه، بڼه (په زورکي) سړی... همدارنگه (دواړه) او (واړه) باید د ځینو گړدودو په لاسوند د نورې او پېر له پلوه سم گردان شي.

۲۹- اوږد «و» باید د مغیره جمع روستاړی اوسي، لکه د خلکو، چې کندهاريان یې په لنډ (و) وایي. دا راز (اوږد) مغیره «و» باید د «نوم» په سټې پورې سیده ونه نښلي، لکه له (سړی) څخه (سړو)، له (کورنۍ) څخه (کورنو)، له (پېرې) څخه (پېرو)، له (پۍ) څخه (پو) ... چې یې له نورو وییو سره گډون راځي. البته که د گډون ویره نه وي او رواني پېښوي، نو (ی) غور څول دومره نادوده نه برېښي، په تېره په شعر او وینا کې.

۳۰- هر نوم یا صفت چې له فعلی بنسټ سره یوځای کېږي، باید په وسمهال کې د ځوانېدل، ځوانېږي او ځوانول، ځوانوي په بېلگه گردان شي، نه د ځوان کیدل، ځوان کېږي او ځوان کول، ځوان کوي په بېلگه. په دې ډول ورسره باید پیلېدل، پیلېږي او پیلوي یا مخامخېدل او مخامخول هم قیاس کړو، په

کړو.

۳۶- یولې وییونه چې په ځینو گړدودو کې یې د غږو نو اوډون یو راز او په ځینو کې بل راز دی، باید هماغه ډول ته معیاري ارزښت ورکړو چې یا یې تاریخي لرغونتوب زیات وي. لکه کښل تر ښکل، کښته تر ښکته، خسا (خوسا) تر سخا، خسی (خوسی) تر سخی، خسر تر سخر، ځمکه تر مخکه، اسیلی تر اوسیلی، زولنه تر زلونه، پسرلی تر سپرلی، پښه تر ښپه، پښپمان تر ښپپمان، انگازه تر ازانگه، ولېشت تر لوېشت... او یا خو یې ویونکي زیات وي، لکه زمري د مزي یا امزي، غږ د ریغ، ورغ د روغ، اورېدل د ارویدل... پروړاندې.

۳۷- اوږد، ارت، اړخ، بوخت باید په یو څپیز ډول، معیاري وگڼل شي، نه په دوه څپیز ډول، لکه څنگه چې په لویدیزو گړدودو کې دود لري.

۳۸- چې، پورې، لاندې، باندې، وړاندې، غوندې، کې، هسې، داسې، دغسې، چیرې، پرې، ترې، یوازې، همدا راز نومخري تاسې، دې، یې... او دا راز نور وییو کې باید د گړدودي زیاتوالي له کبله په اوږده (ې) ولیکل شي او ولوستل شي، نه په لنډه (ي).

۳۹- (مور) باید د گړدودي زیاتوالي له کبله د (مون) په وړاندې معیاري وبلل شي.

۴۰- (زما) او (زموږ) دې دویونکو د زیاتوالي په لاسوند په دوه څپیز ډول معیاري وگڼل شي، نه به یو څپیز ډول. په شعر کې یې دواړه ښې جواز لري، ان (زموږ) درې څپیز (زموږه) هم راتلای شي.

۴۱- نمسی یا نوسی، نمانځل، نمانځنه، نماړی یا نواری، نماړل... د لرغونوالي له کبله د لمسي، لمانځل، لمانځنه، لمانځه، لماري، لمارل... پر وړاندې معیاري ارزښت لري. مگر ماسپښین، مازیگر، ماښام او ماسخوتن همداسې (مفغن) د اسانتیا له کبله معیاري پاتې شي. لمونځ او لمر دې بیا تر نمونځ او نمر، نور، مریا مېرد ویونکو د زیاتوالي او دودوالي له لامله غوره وگڼل شي.

۴۲- هغه، هسی، هغې، هماغه، هغومره... ترهاغه، هاسې، هاغسې، همغه، هاغومره... اسان او روان برېښي او په کار دي معیاري وبلل شي.

۴۳- «ته» خو د «له» يا «لره» پر وړاندې له وخته بيا معياري منل شوی او کارول کېږي. (له) يا (لره) بايد گړنۍ او شعري ژبې ته پرېښوول شي، لکه څله يا څه لره.

۴۴- ولېدل تر لوېدل يا ولېږي تر لوېږي د عام منښت وړ برېښي او بايد معياري يې وگڼو.

۴۵- درول د ودرول پر وړاندې زيات ټوليز والی لري او د معياريتوب پر آر برابر دي.

۴۶- موندل او بيا موندل بايد د ميندل او بيا ميندل پر وړاندې معياري وټاکل شي، او وسمهال گردان يې مومم، بيا مومم، د ميمم، بيا ميمم پر وړاندې.

۴۷- اوبدل يا اوبل تر اودل هم تاريخي مخکيوالی لري او هم گړدودي زياتوالی، نو يې معياري منل غوره دي. هرگوره، اودل يې تېرمهال انډول دی.

۴۸- (ژر، ژرنده، ژړل...) خود (زر، زرنده، اوزړل...) يا (زر، جرنده، جړل...) پر وړاندې لږو ډير معياري منل شوی او په کار ده همداسې منل شوي پاتې شي. همداسې ژامه د زامه پر وړاندې، که څه هم گړدودي ډيروالی يې دومره نه دی.

۴۹- يوازې د يواځې او بيا ځې پر وړاندې زيات معياري لاسوند لري، ځکه پر دې سربيره چې لږو ډير گړدودي دود لري، په اوسني ليکدود کې هم اسان او بې گډونه راتلای شي.

۵۰- ځينې پور ويي چې د زياترو پښتنو له خوا يې په څپو کې لنډون راځي، بايد همغسې تلفظ شي، لکه نياز يو څپيز، اختيار دوه څپيز او داسې نور. مگر داسې نه چې په سرچپه ډول لږ څپيز پر ډير څپيز وواړول شي، لکه پلان چې له آره يو څپيز دی او بايد همداسې د معياري پښتو ټوک وگرځي، يو څپيز عربي او پارسي درې کانسونته ويي بيا په سرچپه ډول په پښتو کې دوه څپيز کېږي، لکه شعر، جرم، علم، شرم، رزم، بزم، قدر، نذر، فضل، صدق، صبر، او داسې نور.

۵۱- هر راز پور ويی بايد تر وسې وسې په ليک ولوست کې د معياري پښتو تر دود لاندې راشي. دلته به يوازې قرآن او حديث مستثنا وبلل شي يا ځينې ډير دود ځانگړي نومونه، لکه افغان يا افغانستان چې له آره د "اوگان" او "او گانستان" معرب بلل کېږي. د ځينو ژبو پورويونو ته بايد پام ولرو چې کېږي، يو نيم غږ يې د پښتو له غږونو سره سمون يا نژدېوالی ولري او خوندي يې وساتو، لکه الماني او روسي (بن) او (خ) چې له پښتو سره گډون لري. په دې توگه بايد (مونشن) ميونيخ - (مونښن)، (زوربخ) - (خورين) يا څوېښ، (بارزل) - (بارخل)، (زرابکين) - (خرابکين)، (تزار يازار) - (خار...) ولولو

او وليکو. دا چې ځينې په تېره کښينې پښتانه انگرېزي پوروييونه زياتره په هندي وينگ وايي، ت پر ت د پر د... اړوي، بايد يو مخيز معياري و نه منل شي، لکه ډاکټر چې آر لاتيني وينگ يې (دوکتور) دی او په کار دي، دوکتور يې غوره وگڼو، او په دې ډول نور ارويايي وييونه هم همدا يو راز راپور شي، لکه د کلچر پرځای کولتور زيات دود موندلی دی. کوټ، بوټ او دا راز نوروييونه خو بيا زياتره د پښتو غږپوهې تر اغيز لاندې راغلي او مستثنا گڼل کېدای شي. همدارنگه اړ نه يو چې پارسی پر فارسی، پارسي يا پارسو، واروو. جور د څور، چراغ د څراغ په بڼه معياری راځي «ځواب» چې زياتره له سوال سره يوځای يو څپيز ويل کېږي، نو که همداسې په پښتو شوې بڼه معياری ومنل شي، دومره به نادوده ونه ايسي. (زنجير) بايد د دود له مخې په (زنځير) پښتو شي او د ورته غږو د گاونډيتوب په اغيز سره (ځنځير) ونه ليکل شي.

۵۲- ځينې پښتو شوي (مفغن) عربي پور ويي، لکه ميرات، متل، مخنت، اتمان (عثمان...) دا کيلي پر لاس راکوي چې عربي، ص، پر، س واروو او ث، پر، ت، خو بيا هم اړنه يو، دومره يې له پښتو (س) سره اندول کړو چې د ټکر لامل شي. همداسې پر (ز) د (ض) او (ظ) اړول درواخله.

۵۳- د پوروييو خجونه هم بايد زياتره د پښتو د خج پوهنې اړوند شي او هغه دا چې د نورو ډېرو ختيزو ژبو غوندې پښتو دې ته ډيره هڅه لري چې داروپايي يا نورو پوروييو پر وروستی څپې ياله وروستی څپې څخه پر مخکې څپه باندې خج راوړو، لکه لندن، واشينگټن، مکسيکو، کاناډا، يورپ، اتلانتيک چې په خپل ژبني قلمرو کې زياتره په لومړي خج ويل کېږي، نه لکه د لرو پښتنو غوندې چې هماغه اردو او انگرېزي وينگ او خج يې راتينگ کړي دي.

لويديزيان هم زموږ ختيز وييونه او نومونه د خپلو ژبو له دود سره سم په لومړي او يا دويم خج تلفظوي، لکه کابل او افغانستان. مگر که هغوی زموږ وييونه زموږ په خج ووايي او موږ د هغوی وييونه د هغو په خج، لابه بڼه وي.

۵۴- د درېيم وگړي نژدې جمع ضمير (دوی) بايد په لنډ (و) معياري وگڼل شي، که نه له يوه بل ويي (دوی) سره يې گډون راځي چې په پښتو قاموس کې په دستور، قانون او آئين مانا شوی دی.

۵۵- کښپناستل د کښپنوستل او کښپناستيدل پر وړاندې د معياري کېدو وړ بريښي.

۵۶- ځينې پښتانه چې په بڅښل کې د بڅښيدن (خ) نه غور ځوي او په همدې اغيز نڅښه وايي چې له پارسي نشان سره اړيکی لري او پښتو شوې بڼه يې نښان دی، نو بڅښل د نښه په اغېز بښل هم اسان

دی او هم زیات دود لري، په کار دي، نښه او بڼل معیاري وگڼل شي. همدا راز تر خوبښینه، ښینه زیات معیاری ارزښت درلودای شي.

۵۷- ښوول، کښوول، پرېښوول... باید د ښودل، کښودل، پرېښودل... کښووستل، پرېښووستل یا ښیل، کښیل، پرېښیل... پروړاندې معیاري ومنل شي.

۵۸- ښوونځی او پوهنځی د ښځینه ښې ښوونځی او پوهنځی په پرتله زیات معیاری ارزښت لري، ځکه ارواښاد الفت خبره زموږ په کولتور کې نارینه تر ښځې له مخه ځي، په دغه لړ کې ټولی او ټولگی هم همداسې نرینه کره راځي.

۵۹- دا چې په پښتو غږ پوهه کې په ټولیز ډول تر پښ، زورکی او تر زبر زور اسان ویل کېږي، نو باید په معیاری پښتو کې هم دا آر په پام کې ونیول شي. تر هغې چې گډون نه راشي. او د ټکر ډار نه وي. د ساري په ډول که په پندانه کې د زورکي پرځای د لنډ (و) په گډود معیاري وگڼو، اساني به ولري، بې له دې چې له بلې کلمې سره یې گډون راشي. خو که یې په زورکي پیل کړو، بیا «پښه دانه» نه، بلکې (میرگن) مانا ورکوي.

۶۰- د ځینو فعلی اوږونونو (گردانونو) په وسمهال برخه کې د فعلی ولی وروستی (ت) په (خ) ښوول معیاری گڼل کېدای شي، نه په (ز). ځکه گډودي استناد یې په هر ډول، مگر اوسنی دودوالی یې هم ارزښت لري، لکه وځي د وزي، پریوځي د پرېوزي، پرځي د پرزي، غورځي د غورزي... پروړاندی.

نو د دې لپاره چې رښتیا یوه قاعده مو ترلاسه کړي وي او په دې توگه مو د یوې گرامری گډوډتیا مخه نیولې وي، نو په کار دي، په داسې فعلونو کې د (ز) پرځای (خ) وکاروو، لکه له (تلل) څخه (ځي) له (پرانستل) څخه (پرانځي)، له (پرېمیتل) څخه (پرېمینځي) او نور په ساتل، نتل، کتل... کې خو بیا بېخي د (ز) او (خ) پوښتنه نه راپورته کېږي. هرگوره (ختل) پر (خېڅي) او (کوتل) پر (کوڅي) اوږي. گرځېدل هم تر گرزېدل ډېر لیکنی دود لري.

۶۱- په (وکړي او وکي) کې فونولوجیکي پوښتنه نه راځي، بلکه په دوو بیلابیلو لیکزیکي (لغوي) ډولونو پورې اړه لري، یو له (کړل) فعل سره اړه لري او دا بل یې له (کول) یا (کلل) سره. که په ویي پانگه کې (کړل) غوره وگڼل شول، نو (کړي) به غوره وي او که (کول) یا (کلل) غوره وگڼل شول، نو (وکي) به غوره وي او که (کړل) او (کول) یا (کلل) دواړه معیاري ومنل شول، نو وکړي او وکي به هم ورسره غبرگ معیاری منل کېږي. کاندې یا کانه یې لا نور گډودي ځپلونه بلل کېږي، خو د معیاری کېدنگ ارزښت

یې لږ ښکاري. که موږ په رښتیا سره یووالی د معیاري والي بنسټ بولو، باید له دغو څو ډولونو څخه یو واورو او په ټولو زمانو کې یې بشپړ گردان کړو، یا لږ تر لږه د سوپلاتیف په ډول یو تېرمهال ته پریږدو او بل یی وسمهال، په بله وینا، یو بشپړ او بل نابشپړ مهال ته، بیا نو پخپله دې پرېکړې ته رسیږو چې (وکړي) ووايو او که (وکي).

۶۲- (زما، زموږ، ستا، ستاسې) د دما، یما، دموږ، دتا، يتا، یا د ستا د تاسې بیتاسې یا دستاسې) پر وړاندې ارزښت لري او لکه څنگه چې یې تر اوسه دود هم موندلی دی. البته، لکه له مخه چې وویل شول، له ستا پرته دا نور باید یو څپیز نه، بلکې دوه څپیز وویل شي، په شعر کې البته د دواړو ډولو جواز شته.

۶۳- اېستل ترايستل او ويستل نه زیات دود لري او باید غوره وگڼل شي.

۶۴- چونگښه په لنډ (و) د چینډ څه او څینگښه پر وړاندې تاریخي لرغونتوب ښيي، نو باید په معیاري پښتو کې ونیول شي. همدا راز د ورسره د چونگانښ او البته چونگښ (بقه کلان) گډ آری بللای شو چې ښایي د چونگ له اواز نه یې سرچینه اخیستې وي.

څلورم - د لیک دود معیاري اړخونه:

۶۵- لیک د ژبې کوم ټوک او جزء نه چې تش یو انځور دی. د ژبې اومه توکي غږونه دي او د لیک دا توري، یا په غونډ نوم ایټي یا ایڅي. بشپړ لیک هماغه دی چې د یوې ژبې د هر یووستوي غږ لپاره یوه نښه (توری) ولري. داسې لیک ته غږ لیک یا فونیمیک لیک یا ایڅي (الفباء) ویل کیږي. مگر د نړۍ په ژبو کې یوه دا هم هېڅ دا راز لیک نه لري. لاتیني یوناني، الماني، روسي یا تورکي لیکونه ورته په پرتلیز ډول یو څه ورته دي، که نه د نړۍ زیاتره لیک دودونه نیمگړي دي. د دې پرځای چې د هر غږ یا اواز لپاره یو توری ولري. یوې څپې (هجا) یا کلمې لپاره یوه نښه یا توری لري. پښتو لیک چې له آره عربي لیک دی او یو څه لاس پکې وهل شوی دی، له نیمگړو لیکونو څخه گڼل کېږي. په دې چې له (الف-و-ی) نه پرته نورو خپلواکو (واولو) غږونو لپاره پکې نښې ښانې یا توري نشته او هغه هم په هرځای کې نه کارول کېږي. د ساری په ډول (لور) د (دختر، داس او رحم) په مانا یو راز لیکل کېږي.

له دې کبله زموږ اوسنی لیک ریفورم لاسه چې بیخي یوه اوښتون ته اړتیا لري. هغه دا چې یې بیخي ایڅي واورې او د عربي تورو پرځای نړیواله فونیمیکي الفباء رامنځ ته شي چې که څه هم بنسټ یې لاتیني الفباء ده مگر لږو ډیر له نورو لیکدودونو او ځینو نورو نښو ښاننو څخه پکې کار اخیستل

شوی دی، لکه (خ) او (غ) دا بې يوناني توري دي او د ډ، ټ، پ، ن او داسې نورو لپاره تر لاتيني (n, r, t, d) لاندې ټکي ايښوول کېږي.

په دې توگه د اوسنۍ پښتو الفبا په چوکاټ کې مو پر ليکدود باندې هر راز ويښې (بحثونه) او څيرنې تل يو سر خوږ دی. ځکه دلته بايد د توپير آر و پالل شي او په دې ډول هېڅ ويي سره يو راز ونه ليکل شي، حال دا چې د الفبا له نيمگړتيا سره دا خبره کيدون نه لري. د ساري په ډول څنگه کولای شو، (سره) د (مع، سرخ، سره زراو کود) درې واړو مانا وو لپاره راز راز و کارو.

خو دا چې زموږ د ليک ريفورم يا اوښتون د هوسۍ په ښکر کې دی او يو وخت غواړي، لومړی ورته پخپله پښتانه راوڅکېږي او بيا ورته لارې چارې وپلټل شي، نو سم له لاسه اړيو، د همدې اوسنۍ ابېڅې (الفبا) په چوکاټ کې بې پر معياري ليکدود باندې يو څه رڼا واچوو، چې که د معياري پښتو پوره انځور ونه شي کړای، د يووالي، يورنگوالي او اسانوالي، او له دې سره څه نا څه د التباس د مخنيوي د آر او اصل سلنه (فيصدي) خو لږه لږه يووړلای شي. له بلې خوا مو څنگه چې د معياري پښتو د اختلاف وړ گرامري او نور اړخونه تروسې وسې پورې نښه کړل او په دې توگه ورسره ډير ليکدودي معياري اړخونه هم په ترڅ کې وښوول شول، نو دلته يوازې په هماغه رښتینو ليکدودي هغو بس راوړو. د ساري په ډول پر (چې - چه) او (کښې - کې) غونډې د غږپوهنې په برخه کې خبرې شوې دي او بيا اړنه يو، چې د ارواښاد خادم غونډې پرې د ليکدود يا «پښتو تصيفی» ترنامه لاندې کلونه کلونه د خپرونو مخونه ډک کړو، بلکه زيات هاند به مو دا وي چې په کوم جادو او چل ول سره کولای شو، څه مو چې په غږپوهنه کې معياري ښوولې او ټاکلې دي، په ليکدود کې راښکاره کړو. په دې ډول به تر هر څه له مخه دېته ټينگ پام ولرو چې څنگه له دوه درو خپلواکي ښو (و-ا-ی) څخه ښه ترا او ډير ترا گټه واخېستلای شو.

۶۶- په پښتو کې د پارسي، اردو، انگرېزي... ژبو پر خلاف د عربي پېښ، زېر، ء او اوږد الف (ممدوده آ) فونولوجيک انډول نشته او پښتانه يې اړوند گڼ يا پوروييونه هم له خپل پښتو وينگ سره برابر وي او پر «اوږد» و، «اوږده» ي يا «لنډه» ي، لنډ الف... يې اړوي، لکه: گمان- گومان، دکان- دوکان، کنر- کونړ، کندز- کوندز يا کوندوز، بن- بون، کلتور- کولتور، ارگان- اورگان، رمان- رومان، فلم- فېلم، فزيک- فېزيک، گله- گېله يا گيله، ريالست- ريالېست، آزادي- ازادي، افسر- افسر، لائق- لايق... په دې توگه دا وروستی ليکدودي بېلگې کره بلل کېږي:

- [د پېښ پرځای «و»]: خوله، لومړی، غونچه، گونډې، گومارل، گوربت، گورت، اوشنل، کومک، کولمه، دورمه، پوخلا، گورگورې، اوتاک (اتاق يا اطاق)، بوگانې، اوتمانزی، اوتمانخېل، اخون، پومبه، پوندانه، کونړ، کوندوز... خوځېنې ديني او ډېر دود وييونه استثنا گڼل کېږي، لکه: خدای،

بنياد، استاد، گناه، گل، گلاب، گلالي، گلورين، گلباغ، سوروتال، سورني، اردو...، که له ديني نومونو پرته نور له «و» سره وليکو، خپل ليکدود به مو نور هم کره کړی اوسي، لکه: ذره - دوره - خم - خوم، تخم - توخم، خرما - خورما، ارزگان - اوروزگان، ارگون - اورگون، ختن - خوتن، ترک - تورک، مغل - مغول او داسې پسې نور.

- [د زېر پرځای «ې» يا «ي»]: اېزگي، اېنځر، پېنځه، پېنځوس، برېښنا، څېرمه، هېنداره، هېنده، اېنده، امېد، پېيل، پتېيل، تېيل، ټوکربيل، څوکربيل...

- همداراز په بنويېدل، تويېدل، لويېدل او داسې ورته ويونو کې د کنسوننتي (ي) او واوېلي اوږدې (ې) يا لنډې (ي) توپيرونه په کار دي، بلکې...، ټېکېټ، ټېلېفون يا ټېلېفون (لرغرون)، ټېلويزيون (لرويون)، اېمپراتور، اېتاليا، دېموکراسي يا دېموکراسي، رېکارډ، انټرنېټ، دېټا، وېب سايټ... افغانستان، پاکستان... هرات، هند و سند او داسې نور له ډېرې دودتيا او نومورتيا استثناء بلل کېږي. په (- ستان) وال نومونو کې تاجيکستان، وزبېکستان، تورکمنيستان، قرغېزيستان، قزاقستان، انگليستان... هم همداسې لږو ډېر تازه رادود شوي دي. برلين هم د پارسي يا انگلېسي وينگ تر اغېز لاندې (برلن) ليکل په کار نه دي.

- [د آ پرځای ا]: ازاد، ازادي، ارام، ارامي، اسوده، اسان، ارمان، ازار، ازمون، اشنا، اواز، اوزه، اباد، ابادي، اخور، ادم، ارزو، اسيا، اسمان، اغا، اگاه، الو، الوبالو، اينه، اهنگر، ارتېست، اژانس، انتن... دا چې په کره پښتو کې آس، آر، آره، آر، آره، آره، آريانا... په مد کښل کېږي، د عربي، پارسي، انگرېزي د مد هومره لوړ نه ويل کېږي، بلکې له نورو الفونو سره د تويير له مخې ليکل کېږي، نور ټول پښتو سرفونونه د زور يا فتحې هومره وينگ لري او په دې توگه يې «لنډ الف» نومول په کار نه دي.

۶۷- ځانتني عربي توري (ث، ح، ص، ض، ط، ظ، ف، ق) بايد له قرآن و حديث او نورو سپېڅلو ديني دخيلو ويونو پرته د پښتو فونولوجۍ تابع شي او له پښتو وينگ سره سم به پکې ص او ث پر-س، ض او ظ پر-ز، ف پر-پ، ق پر-ک، ح، ع او همزه پر يوه خپلواک (a) اوږي او يا به بيخي غورځول کېږي، لکه سوله، سلا، تمه، شمه، او سون، خلك... چې آرې بڼې يې صلح، صلاح، طمع، شمع، افسون، خلق... دي. تورخم - طورخم، توپان - طوفان، کلا - قلا يا قلعه، دوتر - دفتر، کوندوز يا کندوز - قندز، او زار - افزار يا ابزار، کندهار - قندهار، پارسي - فارسي، مانا - معنی... ليکل خو ځکه بېځايه دي چې آره يې آرياني، په بله وينا، پښتو جوته شوې ده.

۶۸- د (ڼ) غږ يو يووستوی غږ دی او بايد د (ڼي) په بڼه چې دوه توري دي، ونه ليکل شي، که نه (کون) له (کونڼي)، خونې له (خونڼي) او داسې نورو وييو سره هرومرو ټکر راولي. همداراز د نورو غبرگڼو،

لکه ت، د، ر توري همداسې يووستوی معياري وگنل شي، نه د اردو په پېښو پرت، د، ر باندي (ط) په سر باري کولو.

۶۹- د (گ) غږ د پارسي او پښتو ترمنځ گډ دي، نو که همداسې وليکل شي، څه پروا به ونه لری. دا چې ځينې يې د غبرگژبو غږونو توريو غوندي د (ک) په کړی. (گ) کولو غوره گڼي، يو بی سروبوله کار دی، ځکه (گ) د (ب) غوندي يو ساده غږن تم (انسدادی) غږ دی. هو که هسې په نومونو، سرليکوکې د ډول او رنگارنگی لپاره کله په کړی (کونډه) وکښل شی او کله د پارسي غوندي، دومره به يې دوده نه وي، خو په توليز ډول په هر راز لاسي يا ماشيني (کمپيوټري...) ليکني سېستمونو کې گ هم کره او هم ارزان او اسان راځي.

۷۱- ځيني پردي ځانگړي نومونه، لکه څنگه چې د غږپوهنې په برخه کې ورته نغوته وشوه، ترکومه ځايه چې خپله پښتو غږپوهه اجازه راکوي، بايد له اصل سره سم وويل شي او هماغسې وليکل شي. د ساري په ډول چارلس او په همدې يوه بڼه دودلري، په ورځپاڼو کې چاپېري او له راډيو تلويزيون نه اورول کېږي، بې له دې چې پر آره يې سوچ وشي. همدارنگه ريچارد چې په الماني، انگريزي، پرانسي او نورو اروپايي ژبو کې يې ليک دود يوراز دی، مگر وینگ يې بيلابيل لکه مېکاييل په روسی او المانی کې (مېخاييل) ويل کېږي، په پرانسي کې مېشل او په انگرېزی کې مايکل يا يوسف په روسی او المانی کې يوزف، په پرانسی کې ژوزف، په انگرېزی کې جوزف او په اسپانی کې خوسف. په دې لړ کې د گاډي ځغلونې الماني اتل «شومخر» په کارنه دی، په انگرېزي پېښو «شومکر» وويل شي او وليکل شي.

۷۲- د (ونکی) روستاري والا ويیونه بايد له معياري وینگ سره سم وليکل شي. که څوک يې په ليکلو کې ټکنې کېږي چې چېرې يې يو (و) راځي او چېرې دوه واوه، نو د داسې ويیو کړسته دې په پام کې نيسي، په بله وينا، له مصدري بڼې يې (ل) وغورځوي، له پاتې کړستې سره (-ونکی) ونښلوي چې که هلته هيڅ (و) نه وو، له مخه بل (و) نه راځي. لکه له (ليکل) نه (ليکونکی)، له (ختل) نه (ختونکی) له (وېرېدل) نه (وېرېدونکی). که کړستې له ځايه يو (و) درلود، نو بيا په دوه (واوو) راځي، لکه : له (خپړول) نه (خپړوونکی)، له (ټولول) نه (ټولوونکی) له (خرخول) نه (خرخوونکی). په دې لړ کې داسې کړونه (فعلونه) هم شته چې تر مصدري روستاري (ل) له مخه دوه (واوه) له ځايه لري، نو د (-ونکی) روستاري په نښلو لو سره يې بايد اړوند فاعلي صفت په منځ کې درې (واوه) ولري، لکه له (ښوول) نه (ښوونکی) او له (پوول) نه (پوونکی). مگر دا چې دويم (واو) پکی دومره څرگند نه ويل کېږي او څوک يې نه تلفظوي، نو ليکل يې هم اړين نه دي او بايد په دوو واوو (ښوونکی) او پوونکی ليکل يې معياري ومنل شي، کېښوونکی او پرېښوونکی هم همداسې درواخله.

۷۳- د ووت، ووت یا پریووت، پریووت یا پریوت تر منځ پریکړه باید لومړی په صوتي او صرفي برخه کې وشي او هغه دا چې هرڅنگه په گردان کې معیاري ومنل شي، نو هله به څرگنده شي چې په پورتنیو ویونو کې څوڅو (واوه) ولیکل شي. د لیکو نکی پر وړاندې خو (ووت) او پریوت زیات معیاري ارزښت درلودای شي، ځکه دا یو له فعلي رینسې ووت او مطلقې ماضي مختاري (-) څخه منځ ته راځي او په دې ډول په دوو (واوو) ټیک راځي او دا بل له فعلي رینسې (وت) څخه د یوه مخکړ یا فعلي مختاری (پرې) په ملگرتیا جوړېږي او په هیڅ کوم گړدود کې یې د بشپړ تېرمهال (مطلقې ماضي) د مختاري (واو) څرک نه لگېږي، په بله وینا، په هماغو فعلو کې راځي چې داسې مختاري ته هډو اړتیا نه لري، نو باید صرفي جوله یې پریوت معیاري وگڼل شي او لیکدود یې هم همداسې معیاري راشي.

۷۴- یوځای یا جلا لیکل نن سبا دا هم یوه لیکدودي رپه (پرابلم) گړخیدلی دی چې کوم ویي سره یوځای ولیکل شي او کوم سره بېلابېل په دې برخه کې باید لږ تر لږه درې آره او اصله له پامه ونه غورځوو: یو دوینگ او کښنگ تر منځ نژدیوالی، دویم د التباس مخنیوی او درېیم لاسي او تخنیکي اسانوالی دی چې کله د همدې درو آروتر منځ ټکر هم پېښېږي، د ساري په ډول (پخپله) د ټینگار کړول او بیا ناوړونې ویي په توگه یوځای لیکل کېږي. پر وړاندې یې (په خپله) لکه (په خپله خوښه) یا (په خپل کور کې) دغه آرونه نه پرځای کوي، نو جلا لیکل یې په کار دي. همداسې (پخوا)، (ځانته)، (مخکې)، (پکې)، (لپاره)، (خپلاسی)، (خپلمنځي)، (خپل خوښی)، (لاسلیک)، (نوملیک)... درواخله. په دې لړکې (مه)، (نه) له (خدای مکره) او (خدای دې نکړي) پرته له کړستې سره نښلول پر دروگونو آرونو سم نه څېږي، خو مخکړونه (پرې، پورې...) بیا ورسره معیاري راځي، لکه په پرېوتل، پورېوتل، کېښناستل... کې.

۷۶- ځینی پښتانه په خپل دې گومان چې وینگ او کښنگ یې سره نژدې کړي اوسي، اوچتوی - او چته وی، گړځوی - گړځه وی، وکړی - وه کړی او داسې نور لیکي او دپته یې سوچ نشته چې همدغه زیاته کړې نښه یوازې د زور یا زورکي تر منځ گډه نه، چې له کا نسوننتي (ه) سره هم گډون لري. نو له دې پرته چې دود شوي لیکدود نور هم په شخړه کې واچوي، کوم لیکدودي ریفورم ورته ویلای نه شو. البته د (سوچه والي) غوندې وییو کې چې د "چه" او "و" یوځای کول، نه یوازې دود نه لري، چې د التباس مخنیوی هم کوي. د (سوچه) ترڅنگ (سوچ) یو بل ویی دی چې (قاطع) مانا لري.

يادښت:

داهم د هغو سلگونو ليکونو يوه تازه بېلگه چې ليکوال د يوې پښتو- کره ليکنې پښتو په اړه له درو لسيزو راهيسې بېلابېلو ليکوالو، خپرنديوانو او چارواکو ته استولي او يو مهال به په «سپين ليکونه» ټولگه کې خپاره شي (اکسفورډ، اپرېل 2006):

اکسفورډ، اپرېل 2006

د پښتو ژبې او فرهنگ رښتيني خدايي خد متگار امام الدين ساپي صاحب او منلی فرهنگيالی قتيل صاحب،

تر مينه وړو پېرزوينو وروسته:

د نورو ډېرو غونډې ماته هم د لمر په خپر څرگنده ده چې ستاسې مرکز د هېواد او سيمې پر کچ د يوې رغنده فرهنگي سيالۍ لپاره را منځته شوی او تر هرڅه له مخه په دې مخه او موخه چې د نړۍ له کاروانه په کروړونو کروړه وروسته پاتې پښتو ژبې او پښتني ټولني په اړه تروسي وسې نوي او گټور څه وړاندې کړي.

په دې لړ کې له دوه مياشتنۍ «ورځ» څخه دا هيله ډېره کېږي چې رامخته کړي ارمان لاس ته تر سره کړای شي. خو له بده مرغه، لکه څنگه چې ليدل کېږي، د دغه ښکلي نامه زياتره تشه جوله (لفظ) په پام کې نيول شوې، نه مانا. بېلگه يې دا چې ځای او نا ځای «ځ» وکاروي، لکه: ځوی، ځېرېدل، ځېرېدنه، ځېرېدنه، ځېرېون، ځما، ځمونږ، ځانگو، ځانگل، ځمري، ستونځه... او بيا چې په يوه کورنۍ کې د سرورزوي تر څنگه سرورځوی او قتيل ځوی کښل کېږي... په پای کې به دا په زرگونو ټبرونه، هم د - زي پر ځای په - ځي دود ومومي!

زه وایم، ولې يې جاج و مانا په پام کې و نه نيول شي او په دې توگه پکې د وسمهالي څېړندود (مېتادولوجۍ) پر بنسټ د نوې پوهې، فرهنگ او بيا په ځانگړي ډول د نوې پښتو ژبپوهنې او رښتيني پښتني تاريخ په اړه هغه څه خپاره کړي چې د رحمان بابا خبره، منکر پرې اعتراض و نه شي کړای!

موږ بايد ځوان کمپيوټري پښتني پښت ته نور د وريځو او ښان جوړ نه کړو او د رښتيني مېتودیک افغاني - پښتني تاريخ پر ځای ورته بېځايه وياړنې او ستاينې په غوږو کې ور پو نه کړو. همدارنگه پردې مذهبونه، ژبې، فرهنگونه او تمدنونه را خپلونه پرمختللي علمي نړۍ په ځان پورې له خندونې

پرته بله څه گټه او پایله نه لري او بیا لا دا گیله هم کوي چې ختیځپوهانو یې پر دغو اپلتو ولې ځانونه ناگاره کړي دي! پر دغو داوو او دنگلو خدای بښلو دودیزو پوهانو پوره ځانونه ستړي کړي او بوجی-بوجی کتابونه یې را پرې اېښي، نو بیا بیا راغبرگول او لا پرسول یې څه په کار دي! نومهالي پوهنیز دود و مېتود دادی چې هرڅوک یوه سکالو ترلیکنی څېړنې لاندې نیسي، باید مخکې له مخکې یې مخینه په پوره غور تر څېړنې او کرونې تېره کړي، کره ترې راواخلي او کوره کوته یې ور پرېږدي او خپل نوي زوي پرې ورزیات کاندې.

ما چې پېنځه دېرش کاله مخکې له اروپا څخه د نوې ژبپوهنې له رالېږدولو سره د خپل پوهنځي پېر استادانو لوستلیکي، لکه د علامه حبیبی پښتو ادب تاریخ، د استاد رښتین پښتو گرامر یا د استاد رشاد ادبي فنون، په تېره پښتو عروض و قافیه یو مخیز و ننگول، د کومې تربگنۍ له مخې نه وه، بلکې زماله ځانگیزې پاڼې یې اړه اخیسته او د زړه له کومې مې غوښل چې نوي پښتني پښت ته نوي څه وړاندې کړم. له هغو نه یوازې استاد حبیبی وو چې د ۱۳۵۴ ل. کال په نړیواله پښتو پوهنغونډه کې یې په ټوله پښتني مېرانه دا منښته وکړه: «مور له خپل واک و وس سره تر دې مهاله را ورسوله، نور نوی اکادمیک پښت پوه شه او نوې لاره روده یې! او بیا هم همدا استاد وو چې د «یوې- کره پښتو لیکلارې» په اړه یې راسره لاسلیک کړې چلند لار (پروسېجر) بېرته وانخېست، که څه هم په کرن کې تر ډېره پر هماغه خپله کندهاری لیکلار ټینګ و ترینګ پاتې شو. مولانا خادم چې کړی لاسلیک یې په کرن کې پر خپل خورمنځ برابر و نه لید، د داود خان تر دوتره یې پلپوت (شکایت) ورسېد!

دا چې په ورځ کې زیات زور پر هماغه زرو دودیزو ما ویلو تا ویلو اچول کېږي او بیا پکې بشپړ کتابونه راغبرگېږي، بنایي کوم دک و دلیل یې تر شا ټیکاو ولري، خو زه د مرکز او ددغې مهالنۍ د همکار په توگه د گوټنیوي پرځای دا رغنده وړاندیز کوم چې د هغو ترڅنګه د نوې ژبپوهنې په رڼاکې زما پښتو پښویه او همستاسې له خوا چاپ شوی کتاب «پښتو او پښتانه» هم پرله پسې ټوک ټوک خپور کړی. له دې سره به نوی پښت دا کابو ومومي چې تر دغه منځ یوه پرتله وکړي او یوه پایلنویي ته پخپله ورسې!

دغه راز له گران گړندي صاحب نه هم هیله لرم، د پښتو لیکدود او لیکلارې په برخه کې د پښتو استادۍ پر ځانگړو ازمېښتو، زرو پرېکړو او کتابونو بسیا پاتې نه شي او نوې پښتو ژبپوهنه او په تېره لیکلار هم تر کتنې او څېړنې لاندې هم ونیسي چې له درې نیمو لسيزو او بیا د یاد شوې چلند لارې لاسلیک راهیسې یې په څه له پاسه دوه سوو ټوکو (مادو) سره لیکنۍ پښتو ته لار موندلې او بنایسته ډېره دود شوې ده. داسې هم نه چې گوندې زه دا دومره مهال آرام ناست یم، بلکې له نورو

لوستلیکیو سره یې په ژبپوهنه کې له نویو نویو بریاوو سره پرله پسې کروم او بشپړوم او دا دي په همدې نژدې کې به یې له پروسې څخه ژمنې سره سمه د «لیکلارښود په نامه لاکره او کېنکلی جیبې بڼه د چاپ لپاره همتاسې ته دروسپارم.

دا به څومره بڼه وي، گړندی صاحب یې د دغه نوي لارښود په رڼا کې له همدې دوه میاشتني را پیل کړي چې ولې پرځ دومه زور اچول کېږي، هغه هم د ننگرهاریا نوله خوا چې په «ځیگر» کې یې گرد سره څ نشته. یا د کابلې پښتو «څو، ترڅو، ترڅوچې...» او د پېښورې پښتو «څوک چې، کوم چې...» مخنیوی چې ان د مرکز په شپږم توک یا ماده کې پېښورې ډوله «کومه چې» راغلي ده. همدارنگه د (د - له) او (په - پر) یو د بل پرځای لیکل، لکه: پرتوگي (په توگه)، پرهکلې (په اړه)، پرتولیزې توگې (په ټولیزه توگه)، دوه یم، دوه دېرش، دوه څلوېښت... چې ډېری پښتانه یې بې ادا کوي او ارواښاد وزیرصاحب به د خلکو په څولو کې ور سموله. همداراز د ننگرهارۍ او ټولیزې شمال ختیزې پښتو نور له ارو معیاره غورځول شوي - مونږ، زمونږ، ما وڅوړو، وڅوړلو د «وڅوړ» پرځای، یا ولیکلود «ولیکه» پرځای او داسې نور درواخله!

دا دی، له همدې لیک سره د اوو غزوال او گړندي صاحب ترمنځ د پوځلینې په موخه د کره پښتو لیکدود یوه برخه د چاپ لپاره دربرېښلیکوم.

په ټوله پښتني - افغاني مینه او لور پینه

پوهاند دوکتور م. ا. زیار

د یوې - کره پښتو لیکلارې اړوند لیکدود (Orthography)

۱- یوه کره لیکنۍ پښتو ۳۶ غږونه (sounds)، خو ابېڅې (الفبې) له دېرشو نښو (توریو) تېری نه کوي. له ۷ خپلواکو (واوېلو) څخه یوازې درې دا لیکنۍ نښې یا توري (واى) لري. د زور (فتحې) او زورکي لپاره (ه) یا (ء) او یا چرگۍ (هه) کارونگ د ژبپوهنیز قانون «توپیر» تر ډېر ځایه زیانمنوي او له لوستونکي لار لودن ورکوي. یوازې د «ی» د څلورگونو ډولونو له رامنځته کولو سره یو څه لیکدودي سمون راغلی دی چې له ښه مرغه پېښور اکېډیمۍ هم هوکې کړي، که څه هم د اردو په پېښو (م) او دغه راز (ع) بېخرته کارونې کوزنی لیکدود ډېر کړکېچن او کرغېړن کړی دی!

۲- څلورگونې «ی» گانې له خپلو بېلگوسره:

- اوږده (ې)، لکه: خدای دې ادې له دې ناوړې پېښې لرې لري.
- لنډه (ي)، لکه: ښادي، خپلوي، وداني.
- نرمه (ى)، لکه: نری سړی، ځای، خدای، وری، وږی.
- درنه (ی، ئ)، لکه: نړی، کړی، ډوډی، څوکی...
- په کړ (فعل) کې، لکه: ډوډی وخورئ، ښه کوئ، بد مه کوئ.

۳- د واوېلي (غیرملفوظه) او کنسوننتي (ملفوظه) «ه» توپیرول په کار دي. په دې ډول:

په (دویم) کې د واوېل (فتحې) په توگه غورځي او په (نهم) کې د کنسوننت (ملفوظه ه) په توگه پاتې کېږي. د (نهم) بنسټ (نه-دی)، مانا دا چې رومي (ه) کنسوننت (حرف صحیح) دی او دویمه هغه یو واوېل (حرف علت) دی. (اووه - اووم، پېنځه - پېنځم، یو- یوم...) هم په همدې لړ کې راځي. نور واوېل پای یا خپلواکپای شمېرنومونه (-ي-) غواړي، لکه:

درې- درېیم، او یا- او یایم، اتیايم، نوي- نوي یم یا نوییم؛ «خویم» هم تر ورته دوی یا قاعدې لاندې راځي. کنسوننت پای هغه خو په هر ډول اړونده پایله (-م) سیده په ځان پسې نښلوي، لکه: څلورم، پنځم، شپږم، اتم، لسم... سلم، زرم، میلیونم... پرکنسوننتي یا معدوله (و) پایته رسېدونکي شمېرې هم په دې لړ کې راځي، لکه: یوم (یوسل ویوم)، دوه سوم...

زور- پای او زورکي پای هم د دغو واوېلو تر غورځونې وروسته تر ورته قانون لاندې راځي.

۴- په (-ونکی) رغېدونکي کړنومونه همدا یو «و» غواړي، لکه:

ليکونکی، خپرونکی، ژباړونکی، گڼوونکی، خوړونکی، څښونکی، تلونکی، ويونکی، وهونکی... ، خو که له فعلي مصدره (-ل) لرې شي او پاتې بنسټ يو «و» ولري، نو (ونکی) بيا (وونکی) کېږي، لکه: کاروونکی، خپروونکی، څرگندوونکی، اړوونکی، ټولوونکی...، له (ښوول) او (پوول) څخه چې (-ل) لرې کېږي، نو (وو) پاتې کېږي او په کارده، اړوندستاينومونه يې (ښووونکی) او (پووونکی) وليکل شي، خو د دود وینګ له مخې ترې يو «و» غورځي .

۵- غبرګڼيز توري (ت، ډ، ږ، ن) چې غږونه يې له غږبو هيز پلوه پښتو ډېر پخوا له هندي (پراکرتو) را پور کېږي دي، په اروپايي ژبو کې هېڅ نه ويل کېږي. کوم انګرېزي ټکي چې په لره پښتو کې ويل کېږي او کارول کېږي، بيا هم هماغه هندي او بيا اردو- انګرېزي اغېز دي، لکه: ډاکټر، ماسټر، تهئټر، سپنېټر، ډېموکراټ، ډېماکراسي، ډېکټېټر، کلېنټن، رامسفېلډ، ټوني بلېر، اکسفورډ.

که څه هم بره خوا تر پارسي او بيا لاتين آرې پرانسي اغېز لاندې دغه غبرګڼيزوالي له وینګ او ليکنګ دواړو وتلی وو ، لکه: دوکتور، ماسټر، تياتر (ندارې)، سناتور، ډېموکرات، ډېموکراسي، ډېکټاتور...، خو زموږ د برنيو له کډوالي سره د لرنيو غبرګڼيزوالي پر ټوله پښتو واکمن شو او هغه هم زياتره د انګرېزي پورويونو په برخه کې، نه د نورو اروپايي ژبو(جرمني، پرانسي، اپتاليي، اسپا نېي...) په برخه کې، لکه:

فیدل کاسترو- فیدل کاسترو، شوراييدر- شوراييدر، هېلموت- هلموت، دوگول- ډگل... مانا داچې دومره ښنده (زياده روی) هېڅ په کار نه ده!

۶- جغرافيايي نومونه، لکه: اسيا، افريقا، اروپا، امريکا، استراليا، انترکتيکا، کاناډا، برتانيا، اپتاليا، البانيا، انتونيا، استونيا، مکدونيا، کروشيا، کولمبيا، ليبيا، سوريا، چېچنيا، سوماليا، اپتوپيا، ماليزيا، اندونيزيا... زموږ د لرغونو آريايي نومونو (آريانا، سوغديانا، لوديانا، باکتريا، پښتونخوا...) په بېلګه په الف کره راځي، نه د عربي او اردو په پښو اسيه، افريقه... هرگوره، روسيه، تورکيه، فرانسه، اتریش - اتریش يا اطريش، پولېنډ - پولنډ، انگليستان - انگلېنډ يا انگلنډ... کې لومړۍ بڼې غوره او کره دي.

۷- پښتو وياند ته په کار ده، د هر چا او هر ځای نوم د اړوندې ژبې له وینګ سره سم وليکي او ووايي، لکه: پرانسي (مېشل)، روسی او جرمني (ميخاييل)، انګرېزي (مايکل)، عربي- اسلامي (مېکا ئيل- مېکاييل)، يا د جرمني (يوزف)، انګرېزي (جوزف)، اسپانيي (خوسف)، د جرمني پخواني بهرني وزير نوم (يوشکا) چې له آره د (يوزف) کوشيننوم (مصغرنوم) دی، هم همداسې درواخله چې زياتره

پېښوري او کوټه وال وياندان يې «جوشکا» ليکي او وايي. روسي «څار» يا جرمني څویرينس... هم بويه د پارسي يا نورو ژبو په پېښو (تزار، زوربخ يا زوريک...) ونه ويل شي او ونه ليکل شي.

۸- پښتو او آرياني يا نا عربي ويیونه، ځاینومونه، تېرنومونه او وگړنومونه بايد تر وسې وسې له وينگ سره سم په پښتو تورو او ليكدود و ليکل شي، لکه:
توره باز (طوره باز)، تورخم (طورخم)، تورو (طورو)، توتو (طوطو)، توتي، توتا، توتاخېل (طوطاخېل)، تهران (طهران)، اناتوليا (اناطوليه)، توپان (طوفان)، پرېسته (فرشته)، خپه (خفه)، اپلاتون (افلاطون)، الينگار (علينگار)، اليشنگ (عليشنگ)، لال و سرځنگل (لعل و سر جنگل)، اسلام كلا (اسلام قلعه)، کلاي نو يا نوې کلا (قلعه نو)، کندهار (قندهار)، کندوز يا کوندوز (قندز يا قندوز)، ساکزی (اسحاق زی)، اليزی (عليزی)، دوتر (دفتر)، ساپی (صافی)، اپریدی (آفریدی)، گدون (جدون)....

۹- يوځای ليکل او جلا ليکل:

د ژبپوهنيز دوی (قاعدې) له مخې ټول ژبني توکي يا يوونونه (واحدونه) سره بېل بېل ليکل، په بله وينا، د اړوند ليک سېستم له شونتيا سره سم، تر وسې وسې جوليز يووالی له مانيز يووالی سره غاړه غړی، کول په کار دي. که هغه ازاد وييکي وي، لکه: سربلونه، وستربلونه او اړيوبيکي (په، پر، تر، د، له، سره، کې، پورې، ته... چې، که، او، هم...)، که ساده ويیونه وي، لکه: نومونه (کور، لوی، زه، ته، دی، دا، هغه، يو، دوه...)، ياکړونه (تلل، خوړل، ځي، خوري...) او يا ترېښتي (ترکيبي) او بېلېښتي (اشتقاقی) ويیونه وي، لکه: کټمل، پوهنمل، پوهنتون، مرستون، خپلمنځي، خپلچاری، خپلخوښی، ځانساتی، تلپاتي، پښتونولي، پښتونخوا، ولسمشر يا هېوادمشر، بنسټپال، بېلتونپال، منځلاری، ترهگر، کتابتون، ټولپوښتنه، ټولوژنه، ځانوژنه، بلوژنه، ليکلې، نومليک، برخليک، برخوال، پانگوال، پانگواکي، ځمکوال، ځمکواکي، ځمکسوم، ژبپوهنه، ټولنپوهنه، لرغونپوهنه، ويیپوهنه، ويیپانگه، ويیيزېرمه، سونتوکي، لرغونتوکي، مخنيوی، مخکتنه، کتنپلاوی، لاسليک، لاسليکول، لوستليکی (درسي کتاب)، مخامخول، مخامخېدل، مخبېلگه، وړاندیز، وړاندوينه، وړاندېينه، ترينکوټ، لوبغالی، لوبغاړی، لوبېله.

په دې لړ کې له دوو وروستيو توکيو (نومونو او کړونو) سره د رومييو هغو (ازادو توکيو) يوځای ليکل کره نه دي، لکه:

لخوا، لما، پکور (کې)، پخپل (هېواد کې)، غزنيته (ځم)....، نخورم، نکوم، نلرم، مخوره، مکوه....

پخوا (قبل، قبل)، پخپله (شخصاً) ځکه سم راځي چې خپلواک ويیونه (قیدونه) دي، ځانته - ځان ته او مخکې - (په) مخ کې سره هم په ورته دلیل توپیرېږي. «بلخوا» له «یوخوا» سره د اړیکو یو په توګه همداسې یوځای دود موندلی دی.

یو لړ وییکی سره په خپلو منځو کې یا له خپلواکو توکیو سره ځکه یوځای لیکل کېږي چې د یو یوازېني چار یا مانا لپاره سره په غونډله (جمله) کې تل پرله پرله پېیلې راځي، لکه: پکې (درآن)، همدا، همدغه، همدی، همدې، همدې، هماغه، همداسې، هماغسې یا همغسې، همدارنگه، منځته راوړل، منځته راتګ، رامخته کول، لاسته راوړل، لاسته راوړنه، پایته رسول، لپاره، نشته، یا په (سترې مشي، خدای مکره یا خدای دې نکړي) غونډې ګرڼو او څرګند نو کې وییکی (مه، نه) له کړونو سره یوځای لیکل هم همداسې درواخله!

که نه، د ټولیز دوی یا قاعدې له مخې د غه دوه توکه له کړ سره نسلول سم نه دي او باید جلا ولیکل شي، لکه:

نه خورم، نه خورو، نه کوم، نه کوو، نه لرم، نه لرم، نه شم کولای، یا کولای نه شم، ونه شم کولای، را به نه شم، وابه نه وړم... دلته کېدای شي، د لیک اسانتیا لپاره یوه نیمه بېدويي یا استثنا و منو، لکه پاس په یاد شویو، او یا په (وانخلم، رانغلم، رانغی) غونډې دودو بېلګو کې.

له اوسنیو کمپیوټري اسانتیاوو او بیا د «یوې- کره پښتولیکلاري» دننه د کره ټولمنلې پښتو اېڅې پر بنسټ رامنځته شویو کیبورډو سره په کارده، په یو یو وت (space) سره د هرې کرښې یا غونډلې دننه په یو یو وت (space) سره د بېلابېلو لویو او کوشنیو توکو تر منځ لیکنی بېلوالی او خپلواکي ښه ترا سمباله کړو.

۱۰- په پښتو کې د نورو ژبو پورویونه له ژبپوهنیز او نړیوال دود و دوی پر بنسټ تر کېدونه له پښتو وینګ او لږوډېر مانیز اړونګ سره راخپلول په کار دي، لکه: گاډی (ګاری)، ماشوم (معصوم)، شمه (شمع)، تمه (طمع)، کیسه (قصه)، پوځ (فوج)، سبا (صباح)، میرات (میراث) د تباہ او برباد په مانا، کرار (قرار)، سهار (سحر)... پیل، توپان، ایت، تم، تپوس، پرنېته، پراخ، خپه، خپګان، کمیس یا کمیز، مانا، دین، شېر (شعر) او یو لړ نور داسې وییونه د ډېرو آړپوهانو (اېټېمولوګېستانو) د څېړنو له مخې نا عربي یا عربي شوي (معرب) ګڼل شوي او یا هم ټکروبي (تصادفي لغات) زباد شوي دي.

۱۱- «ځ» د پښتو په څلورګونو ګرډو دي ډلو کې (ښ، څ، ږ، ژ) تر څنګه له شمال ختیځې هغې څخه تری تم شوي او له همدې کبله یې اړوند لیکوال په لیکدود کې زیاتره ټکنې کېږي:

هغلته چې بايد غ وليکل شي، ز ليکي او چپرې چې ز ته اړتيا وي، هلته غ کارې، د غ پر خای ز، لکه په: غزېدل، خوزېدل، وزې، زلېدل، زيرک... کې؛ د ز پر خای غ، لکه په: خوی، خوی خات يا خوخت، خېرېدل، خانگو، خانگل يا ځنگل، ځنگول، ځنگېدل، يواځې، ځما، ځمور، ځگېروى (زېږگى هم ناکره دى)، سلېمانځى، قتييل ځوى... . که څه هم په يو لړ منځنيو گړدودو، لکه د خروټو، اندرو او وردگو په هغو کې يې څه ناڅه وينگ هم شته، خو د لږه کيوالي له کبله له آروم معياره غورځي.

د ارواښاد استاد الفت دا خبره، که څه هم پر ژبپوهنه برابره نه ده چې: «غ څوک په خوله نه وايي، نو ليکل يې څه په کار دي!»، خو دومره بېځايه ليکل يې هم په کار نه دي، لکه څومره چې د ساپي پښتو مرکز «خوږياڼي ورونو او ورېرونو» او قلمي همکارانو تازه رادود کړې ده! د دې لپاره د «يوې- کره پښتو ليکلارې» پر بنسټ د «غ» کارونځايونه په لاندې ډول لنډيز مومي:

- د تلل، وتل، راوتل، ننوتل، پرېوتل، پورېوتل، کښېوتل، پرېتل، پرانېستل يا پرانېتل... «ت» په وسمهال کې پر غ اوږي، لکه په:

ځم، وځم، راوځم، ننوځم، پرېوځم، پورېوځم، کښېوځم، پرځم، پرانېځم... کې.
هرگوره ټول (- ت -) والا کړونه دا مهالي بدلون نه مومي، لکه: نتل، کتل... ختل پر خېژي، کوتل پر کوژي، نغوتل پر نغوژي... اوږي. دغه راز د «غ» لرونکي گړدود والا کندهاري ليکوال هم په پاسنيو کړونو کې يونيم په «ز» کارې، لکه: وزې، پرانيزي!

- له خپلوانو ژبو سره د همريښه ويونو د «ج» پر وړاندې پښتو «غ» راځي، لکه په:
- ځمکه (هندي جماکه، پارسي زمين، ځنگل (هندي، پارسي او انگليسي جنگل)، گاڅره (هندي گاجر)، خای (جا، جای)، ځوان، ځلمی، ځک (جک)، ځښت (زشت)، ځښل (جنابندن)، ځولۍ (جولی)، ځور (جور)، ځلېدل، ځل، ځلا (جلا)، ځلوبۍ (جلبي)، ځوږ (جوش)، ځيگر، ځنکدن، زنجير يا ځنجير...
دا هم هېرول په کار نه دي چې هره پښتو غ د پارسي له ج سره يومخيزه اېتېمولوجيکي مخامختيا نه لري، بلکې لږوږ پر له نورو فونيمونو سره هم اندولتيا مومي، لکه په: نمونځ يا لمونځ - نماز، ځيرک- زيرک، ځمکه- زمين، روغ يا ورغ- روز... کې. د «د» پر وړاندې، لکه په گرديدن- گرځېدل کې. ځواب له عربي جواب څخه کېدای شي، پښتو له پارسي لارې راخپل کړی اوسي.

- د تونروستارې (مکانې لاحقې)، په بله وينا، د - خای، - ځی او يا - غ په توگه، لکه په:
رغځی، دمه ځی، مېله ځای، پخلنځی، دريغ، ختيغ، لويديغ، اوريغ، مينځ يا منځ، اخځ، ترخځ، چورليغ (محور)، گهيغ (د مهالروستارې په توگه)؛ ربيغ يا ريغ (جاروب، برس) هم د دغې لړۍ اړوند برېښي.

- په گړدودې ځېلونو (وارينټونو) د «ز» او «ج» پر وړاندې «غ» کره راځي، لکه په:

جاله- خاله، زلمی- خلمی، گونجې- گونځې یا غونځې، نا نرږه- نانځړه، جار- څار، جرنده- څرنده یا ژرنده، جندره- ځندره یا ژندره، زمکه- ځمکه (نه مزکه او مخکه)...کې. ختیز او لویدیز له آره د ختیځ او لویدیځ د ستاینومونو (ختیځیزاو لویدیځیز) لنډیزونه دي او په کار ده، لیکوال د دغه لیکدودي توپیر خیال وساتي!

۱۲- په ډېرو خپلو او پرديو ويونو کې ترچ، څ د کره لیکلارې او لیکدود بنکارندويي کوي، لکه په: ځنبل (چنبل) ځنباک، خټک، څگ (گوره)، څوکی، څپلی، څله (د ژمي یا واده)، څمخه، څمځی، څمڅوکی (کاشوغه)، څرخ (خرچ، خرچه)، څخی (ناوه)، څرمه (چرمه)، څرم، څرمن، څرمي، څرمني، (پس) کوڅه، نخور، نخورل، سمخ یا څمخ، څرمبکی، څمخاره، څنی (نه سنی)، څوباری (نه سوباری)، څپره (نه چپره یا چهره او څهره)، څیرل، څیرې، څیرله (ریتاره، پرزه)، اڅکزی

۱۳- «چې» د (چه، چي، څې) او «کې» د (کس، کنبې، کنبی، کي) پرځای کره منل شوې دي.

۱۴- ځینې د (بعضې) او ځنې د (څخه، ورڅخه، ترې) په مانا توپیرول په کار دي.

۱۵- یو لړ وییونه او نومونې چې لرو پښتو لیکوالو زیاتره له انگرېزي او څه ناڅه (د اردو له لارې) له پارسي او عربي، او برو له بېلابېلو ژبو په بېلابېلو بڼو راخپل کړي او راخپلوي، یوازېنې هواری به یې دا وي چې پښتو نوې رغاوې (نیولو جهز مونه) یې ځای ونیسي، لکه: بیالوجي، بیولوژي، بیولوژي، بیولوژي (ژوند پوهنه)، لنگویستیکز، فلالوجي، لسانیات (ژبپوهنه)، سوسیالوجي، سوسیولوژي، سوسیولوژي، اجتماعیات (ټولنپوهنه)، سوسیاتي، سوسیټي، جامعه، معاشره (ټولنه)، ډیماکراسي، ډېموکراسي، د موکراسي، جمهوریت (ولسواکي)، کلچر، کلتور، کولتور (فرهنگ، هڅوب)، موومنټ، تحریک، حرکت، جنبش (غورځنگ)، نشلېزم، نېشلېزم، ناسیونالېزم (ولسواله).

۱۶- «گ» چې له بده مرغه کوزه خوا دود لري او زموږ کمپیوتر پوه نورحمان لېوال هم د یوې بې سروبوله انگرېزي له مخې د خپل «ایشیا سافت» پر پښتو ابېڅې را تپلی دی، نه یوازې له تخنیکي-اقتصادي، بلکې له ژبپوهنیز پلوه یو خورا ناسم کار دی. ځکه «کړی» یا د پېښوریو په نومونه «کونډه» د غبرگژیوالي بنکارندویه ده او زموږ پخوانیو، اگاهانه یا نا گاهانه د څلورگونو پښتو غبرگژیو غبرونو (ت، ډ، ر، ن) لپاره رامنځته کړې ده چې له وینګ سره یې رښتیا هم ژبه په خوله کې را کړې کېږي. دا بڼه شوه چې تر څنګه یې د اجمل حمزه، اپمل پسرلي او نورو نوښتګرو د ښاغلي

لېوال ټيکه والي نوره ننگولې او د پارسي او اردو په گډون يې هماغه پخوانی «برنی» هغه «ک» پښتو پروگرام ته راننه اېستی دی او ورځ پر ورځ دودېدنه مومي. اېمل، هرگوره، بياهم د کوزنيو په پېښو د زورکي (همزه) ټينگ ساتلی دی!

۱۷- د کابل پښتو ټولني د ناسمو ليکدودي پرېکړو يوه بېلگه دا وه چې د پارسي (بود- بودند، بوديم) پښتو انډولونه (و- وو- و) وکښل شي او په دې توگه يې ما هم د ډېريو برنيو ليکوالو په لاروی د دودوالي او يووالي پر بنسټ په خپلو لوستليکيو او بيا کره پښتو ليکلار او ليکدود کې دا درې لسيزې همداسې خيال ساتلی وو. خو په دې وروستيو کې چې دغه کتابونه مې د بيا چاپ لپاره تر نوې کتنې، کرونې او بشپړونې لاندې ونيول، د نوې پښتو غږپوهنې له آرو معيار سره سم مې د يوگړي درېيم وگړي، يا په دوديزه - ملايي نومونه (مفرد غائب) «وو»، ډېرگړی يې «ول»، يا د (ل) په غورځونه «وه» او ډېرگړی لومړی وگړی (جمع متکلم) پر هماغه زړه بڼه «وو»، يا د (ول) په آره گرداني بڼه «ولو» کړ.

«ول» د پارسي «بودن» د انډول په توگه يو ژوندی کړ (فعل) دی او د نورو کړونو په څېر يې گردانول په کار دي، لکه له تلل څخه:

تلو (لنډيز: ته)، تلل يا تله او تلو... رومي اوږد - و (o) او دويم (لنډ - و u) وگړيزې پايلې (personal endings) بلل کېږي چې په ملايي ژبپوهنه کې ورته هسې بېخايه «متصل ضميرونه» وايي. د (بود) انډول هم په دې (وو) کره راځي چې رومي (و) د کړبنسټ په توگه يو کنسوننټ يا معدوله و (w) دی او دويم د يوگړي د پايلې په توگه يو واوېل (اوږد و o) دی او بې له دې رومي کنسوننټي هغه هېڅ ويل کېدای نه شي. د (بوديم) انډول (وو) ورسره په وينگ او غږيزليک توپيرېدای شي، رومي (و) د کړ بنسټ په توگه کنسوننټ (w) دی او دويم د ډېرگړي لومړي وگړي پايله يو واوېل (لنډ و u) دی. په هره توگه، زموږ په نيمگړي عربي آري ليک سپستم کې له دې نوي ليکدودي سمون سره سره بيا هم لوستونکی اړ وځي، د وړاندې وروسته توکيو له مخې يې سم ولوستلای شي.

۱۸- شو (شد) او شول (شدند) په لړ کې چې د ويونکيو د ډېري د آر پر بنسټ د (سو) او (سول) پر وړاندې کره ارزول شوی دی، شوو د (شديم) يا (شدند) د انډول په توگه له دوو (وو) سره کښل، بېخايه دي، ځکه، لکه چې پاس وويل شول، هماغه رومي لنډ - و وگړيزه پايله رغوي، دويم ته هېڅ اړتيا نشته. که په دې موخه پښتو ټولني يا بل چا رادود کړی چې له يوگړي اوږد - و سره يې توپير وشي، هم کوم آرنه شي گڼل کېدای، که نه، په کار ده چې هرچېرې د لنډ - و لپاره غبرگ (وو) وليکل شي، لکه په (يو، څو، رېبو...) يا په نومونو (ټټو، لاتو، ډپيو، لاهو...) کې.

۱۹- د لرې پښتونخوا لیکوال او ویاندان باید د «ډ-گ»، «ښ-خ»، «څ-س»، «ژ-ج» او «ځ-ز» توپیر سره وکړي: نه سترگې (سترډې) ولیکي، نه کپړې (کپگي) او داسې نور، که څه هم په گړدودو کې یې د څلور واړو «ډ، ښ، ځ، څ» وینګ له منځه تللی او له لیکوالو او ویاندویانو یې هم د اداینې تمه نه شي کېدای، خو د «یوې-کره پښتو» په پار یې باید تاریخي آروالی په لیک کې خوندي وساتي.

۲۰- که پردي او په تېره، عربي وییونه څوک له کره پښتو «شوي» وینګ او لیکدود سره سم لیکل غواړي، ورته اړینه ده چې یو مخیز یې را پښتو کړي، لکه: فوج د فوځ او فوز پرځای (پوځ)، فرشته د فرښته پرځای (پرنښته)، قصه د قیصه پرځای (کیسه)، شمع د شمعۀ پرځای (شمه)... همدارنگه که (صا حب) اله ماله کارول کېږي، نو د (صیب) منځغروپ وینګ او لیکدود څه په کار! څه مهال له مخه یوه ویاند (صحاب منصب) کښلی وو او بنا یې همداسې یې اورولی هم وي، نو ولې یې اسان او ساده انډول «افسر» و نه کارول شي چې د (تاج) په مانا هم آریا نی بنسټ لري او هم له انگرېزي (آفسر) سره اړخ لگوي. بره خوا کلونه کلونه مخکې له سرتېري (عسکر) او کارمن (مامور) سره یوځای رادود کړ شوی وو، خو اوس ورسره د بي بي سي پارسي ځپلو پښتو ویاندانو په پېښو دا نور دوه وییونه هم بیرته عربي انډولو ته اړول شوي دي.

۲۱- تر ټولو وروسته پر کښېنيو ویاندانو بیا هم ټینګار په کار دی چې د اردو مسخه او مېکسډ ژبې او لیکدود په پېښو پښتو ژبه او لیک په بېخړته (زورونو، زېرونو او همزه گانو) انجربنجر نه کاندې، بلکې پر لیکه (افقي) اوډون ډېر زور واچوي، په بله وینا، اوپلي توري همداسې ساده او بې خدوخاله (و، ا، ی، ې، ی، ی، ی، وکارې د (زېر) پرځای (ې) او د (پېښ) پرځای (و) وکاروي، که څه هم ځای ډېر ونیسي او کرښې زیاتې وغځېږي. بره خوا، ان د پښتو ټولني په دېر شمو لمريزو کلونو کې پر دغه آر ټینګار شوی وو، لکه په دې بېلگو کې:

گومان، گومارل، خوله، کوچنی (کوشنی)، غوتی، غونچه، موسکا، موسکی، پوخلا، پوخلاينه، خورما، توند، توکم، توخم، اوتمانخېل، کونړ، اورزگان یا ورزگان (ارزگان)، کوندوز یا کوندز، کولپ... گيله، څېرمه، گيلاس، اورگان، رومان، کولتور، دوکتور، کلینیک، ټېکېټ، ژورنالېست، ژورنالېزم... (پوره څرگنداوی > پښتو لیکلارښود).

دويم څپرکی

ټکي پر ټکي يې مه رازباري!

هره ژبه د يوې ټولنيزې بنسټيزې (پديدې) په توگه له خپلې اړوندې ټولنې سره سمه راپيدا کېږي، ورسره پر مختيا مومي او ورسره له منځه ځي. کومې اغيزې چې له نورو ټولنو څخه يوې ټولنې ته لار پيدا کوي، هر مورو پکې ژبنۍ هغه هم راځي. ځکه ژبه يا ژبې د هر راز ټولنيزو اړيکو د ټينگولو تر هر څه غوره وسيله ده او د هغو په سر کې ځای نيسي. پښتو ژبې هم تل د خپلې اړوندې پښتني ټولنې په ټول بشپړتيايي بهير کې په زړه پورې برخه اخېستې او په دې ترڅ کې يې د نورو گاونډيو ټولنو د ژبو اغيزې پر ځان منلې او خپل اغيزې يې هم پر خپل وار پر هغو بندي دي. په دې کې خو څه اړنگ (شک) نشته، ځنگه چې د ټولنو ترمنځ اړيکي او اغيزې د اړوندو ټولنو د پرمختيا او بشپړتيا بهير چټکوي، هماغسې يې د اړوندو ژبو ترمنځ اړيکي او اغيزې تر هغې پورې دغه راز گټې لري چې د اړوندو ټولنو او ژبو اکرور (هويت او ماهيت) له خطر سره مخامخ نه شي. که نه ډيرې ستونزې او رېږې رامنځ ته کوي. تر اوسه لا په بشري نړۍ کې داسې ټولنه نشته چې په خپله خوښه په يو مخيز او بنسټيز ډول د بلې ټولنې بڼه ځانته غوره کړي او خپله هيره کړي، هسې خو نوې علمي نړۍ جوته کړې ده چې بشري نړۍ د يو کيدنې خواته ځي او يو وخت به د پرمختيا او بشپړتيا يوه داسې پړاو ته ورسېږي چې هلته به هر راز ټولنو تيز، سياسي، فرهنگي او ژبنۍ بريدونه رڼگ وي، خو تر هغې پورې اړينه برېښي چې په دې لړ کې هره ټولنه خپله ژبه و پالي او تر وسې وسې يې د نورو د اغېزو پر وړاندې خپل آروالي او لږ تر لږه ليکنې يووالي خوندي وساتي.

پښتو ژبه په له منځني پېر راهيسې زياتره له هندي فرهنگ او ژبو څخه اغېز مننه شوې چې غبرگريز والی (ت - ډ - ږ - ن) يې غوره بيلگه گڼل کېږي او تر هغه راوروسته يې له خپلو نژدې خپلوانو او گاونډيو ژبو (لکه پارسي او - تورک و مغولي) او بيا له عربي او اروپايي ژبو څخه ډير لغوي او گرامري او اصطلاحي رنگونه اخېستي دي چې په ورځينو خبرو اترو، ليکنو او خبرونو کې يې ډيرې بيلگې جوتولای شو. په دې لړ کې ځينو د پښتو ژبې له بڼې سره داسې اړخ لگولی دی چې رغاونې ته يې دومره زيان نه دی رسولی، مگر ځينې ورسره داسې نا انډوله او ناباندې برېښي چې ورسره هډو هډې د منښت او راخپلونې (اډا پټېشن) وړتيا نه لري. لکه: له ... څخه کتنه کول، له ځانه مېرانه ... بنوول، تصميم نيول، تماس نيول، اخطار ورکول، پاتې کېدل يا کښېناستل (اوسېدل)، په عمل کې پلي کول، صورت

موندل ، کوم چې ، چا چې ... ترڅو چې او داسې نور. له همدې کبله لیکونکي تل زیار اېستلی چې د دغه راز زیانمنو پېښو د مخنیوي لپاره لارښوونې وکړي او داسې انډولو نه ورته پیدا کړي چې د پښتو له لوبښې او رغاوښې سره اړخ ولگولای شي، هغه هم د بیلابیلو گړدودو (لهجو) او زړو متنو په مرسته. د ساري په ډول د(تصمیم نیول) پرځای (پتپیل)، د تماس نیول پرځای اړیکه ټینګول، د (اخطار یا خبرداری ورکول) پرځای (ګواښل، ګواښنه کول) او داسې نور.

په پښتو کې دغه راز ټکي پر ټکي ژباړنې تر بلې هرې ژبې له مخه له دوو نژدې ګاونډو ژبو اردو او پارسي، یا په درغلي نامه «دري» څخه راروانې دي. نه یوازې د ژباړونکو، بلکې د لیکونکیو او ان غږېدونکو او ویاندانو له خوا. د اهم جوتته ده چې زموږ پښتو ژباړونکي او پښتو لیکونکي زیاتره، نه پر خپله کره ژبه دومره لاسبری لري او نه پر اړوندو همغاړو ژبو او زیاتره د ژبنيو توکونو یوه مانا په پام کې نیسي، نه څو ماناوې، لکه زدن پروهل، شانندن پر کښېنول، بردن پر وړل او داسې نور راژباړي.

دلته په دغه لړ کې غواړم، ګران ژباړونکي او یا لیکونکي هغو باریکیو ته ځیر کړم چې د لیکنې او ژباړنې پر وخت یې په پام کې ولري. د دې کار لپاره مې تر هر څه رومبې دا غوره وگڼله، د پښتو - پارسي او په ترڅ ترڅ کې پښتو - اردو ترمنځ د ځینو ورځنیو ډیر پېښو ویونو (لغاتو) او ګړنو (محاوړو) بیلګې وړاندې کړم او بیا په ځانګړي ډول د پښتو - پارسي هغه له یو لړ زیاتو بیلګو سره د درنو مینه والو مخې ته کښېږدم. او دا وروښیم چې کومې یې سره یو له بله انډول کېدای شي او کومې نه.

دا دی ، په وروسته ډول د راز راز پارسي ویونو او نومونو پر وړاندې لومړی ناسم او بیا سم وکره پښتوانډولونه وړاندې کېږي :

۱- (- دار) والا پارسي جوړښتونه چې په پښتو کې زیاتره پر «لرونکی» اړول کېږي، خود تېرو آرونو له مخې دومره کره نه برېښي :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
زمیندار	ځمکه لرونکی	ځمکوال
سرمايدار، پولدار	پانگه لرونکی	پانگوال
سردار	سردار	سروال، سردار
پاسدار	ساتونکی	پاسوال
شهردار(شهرداری)	د بلدیې رئیس	ښاروال(ښاروالي)

خوکیوال	پیره دار	چوکیدار (پهره دار)
ډیوه وال، بلینډه وال	مشال لرونکی	مشعل دار
گانه وال	گروي لرونکی	گرویدار
بڼوال	بڼ لرونکی	باغدار
چرگان روزی	چرگان ساتونکی	مرغدار
هیوادوال	وطنوال	وطندار
خاروي ساتی، پوونده	مالدار	دامدار (مالدار)
سیمه وال	علاقه دار	علاقه دار
اوبلن، اوبه والا، خوندور	اوبه لرونکی	آبدار
پازوال	وظیفه لرونکی	وظیفه دار
انځوریز	تصویری	عکس دار (مصور)
خانگور	وزر لرونکی	بالدار
برخمن	برخه لرونکی	برخوردار
پولیس بولندوی	د پولیسو قوماندان	فرماندار
هڅاند، زیارکنښ	کوششی	پشت کار دار
واکمن، واکوال	صلاحیت لرونکی	صلاحیت دار
خانگوال	رشته دار (پښتونخوا	رشته دار
	= خیلوان)	
کار ساز، پریپی	لوژستیکي افسر	سرشته دار
بڼکرور	بڼکر لرونکی	شاخدار
پلوي	طرفدار	طرفدار (جانبدار)
اورد پوندي (بوټ)	کری بلند	ساقدار
ډیرور	ډیره لرونکی	ریشدار
شمېره بییز	نمرې والا	نمره دار
باري	بار لرونکی	باردار
واکمن، چارواک	واکدار	زمامدار
نړیواک	د جهان څښتن	جهاندار
گټه من، برخمن	گټه اخیستونکی	بهره دار - برخوردار
منگولور، بننور	پنجاوو	پنجه دار
غوښن، غوښور	غوښه لرونکی	گوشتدار
هډن، هډور	هډوکی لرونکی	استخواندار
نښه (شوی) نښاني	نښاندار	نشاندار

پهلودار	اړخ لرونکی	اړخن، اړخیز
بردار	عریض	پسورور
منصبدار/صاحب منصب	منصبدار	افسر، پوځي
مهماندار	مېلمه لرونکی	مېلمه پال
لعاب دار	لعاب لرونکی	زومنمن، لېرن
مردم دار	مردم دوست	وگړپال، ولسپال
لږه دار	حاشیه لرونکی	څنډن، څنډیز
خانه دار	کور لرونکی	کوروالا، کپوال، کډن
حامله دار	حامله داره	بلاربه، دوه ځانې
زن دار	متاهل	واده والا، کوروالا، بنځی والا
میوه دار	میوه لرونکی	مېوه یی، خولخوندی
موتردار	موټر لرونکی	موټر والا، گاډي والا
تفنگدار	ټوپک لرونکی	ټوپک والا، ټوپکوال
عزادار (سوگوار)	ماتم کوونکی	ویرمن، ویرجن، ویرژلی
پیسسه دار	پیسسه لرونکی	پیسسه والا، شتمن
نمدار	نم لرونکی	نمجن، وسجن
مالدار	مالدار	پوونده، څارویوال، څارویروزی
پشم دار	وړی لرونکی	وړین، وړن
مو دار	وېنسته لرونکی	بیر (وېنستی)
روزه دار	روژه لرونکی	روژه تی
شب زنده دار	شوگیر کوونکی	شپه وینسی (رونی)
گلدار	گلدار	گلالی
کینه دار (کینه توز، کینه جو، کینه خواه)	کینه کین	گرجن، رخن، کینه ناک
خالددار (نقطه دار)	خالددار	ټکیالی، ټکن، ټکی ټکی
مزه دار	مزې دار (پ)	خوندور
روغندار	روغن دار (پ)	غوړ (بوټي، خوراک)
پرچمدار (علمدار)	بیرغ والا	سرغندوی، مخکښ
دیندار	دیندار	دین دوست
امانت دار	امانت دار	امانت گر

پایدار	دوامدار	پاینده، پایبندی، تینگ
نادار	نادار	نپستمن، نشتمن
گره دار	غوته لرونکی	غوټن، غوتیالی
زاویه دار	گوټ لرونکی	گوټن
جریحه دار	ټپي	زخمي زړی، ژوبل
شکمدار	خپټه لرونکی	بلاربه، دوه ځانې
حواله دار	اولدار	کوټوال
کیسه دار	کیسه والا	بتوه والا، تیوریا
		غولانخور (ژوی)
تحویلدار	تحویلدار	زېرمه وال
خزانه دار	خزانه دار	خزانه چي
قرضدار	قرضدار	پوروړی
وادار (کردن)	مجبورول	اړپستل
نامدار	نوم لرونکی	نومور، نومړ، نومیالی، نامتو
واگیردار (فراگیر)	ساري	پمند، پمگر (رنځ)
مریضدار	ناروغ لرونکی	ناروغ والا، ناروغوال
اجاره دار	اجاره لرونکی	اجاره والا
هوشدار	اخطار	گوانس، گوانسینه
شاندار، شکوهمند، پرشکوه	شاندار	پرتمین، برمیال
لحاظدار	لحاظ لرونکی	مخ ماتی
کوهاندار	کوهان لرونکی	کوهانی، کوپانی، ډاگیز
نگهدار	ساتونکی	ساتونکی، ساتندوی
معلومدار	معلومدار	څرگند، ښکاره، جوت، اوڅار، ډاگیز
مخزن دار	ټانکر	زېرمه گاډی
دارومدار	دارمدار	ناسته ولاړه، ناسته
زهردار	زهر لرونکی	پاسته، چال چلند
کاردار	مامور	زهرجن، زهرژلی
رازدار	راز لرونکی	کارمن
		خوالو، خوالگر

دلدار	زړه لرونکی - زړه	مین، مینه وړی، زړه
	ساتونکی	ساتی
رویدار	رویدار	مخور
لکه دار	لکه لرونکی	رټن، رټه
دمدار	لکی لرونکی	لکیور
دمدار	سا لرونکی	ژوندی، ساکنی
دوامدار	دوامدار	پرله پسې، پایند
خود دار (خودداری)	خانساتونکی	خان پامی، خانخاری (خانخارنه)
خویشتن دار (خویشتن داری)	-	خان پامی، خانخاری (خانخارنه)
خط دار	خط والا	کرنښې کرنښې، کرنښ
دوستدار (هوادر)	طرفدار	مینه وال، لېوال، دوست
عهده دار	ذمه وار	ژمن، پازوال
بیدار	بیدار	وینښ، وینښیار
دامنه دار	دامنه دار	لمنیز، ارت وپیرت، پاینده
کتابدار	کتاب لرونکی	کتاب والا، لیکيوال
واره دار	واره لرونکی	واره یی، واره ییز
خاردار	اغزي لرونکی	اغزن، اغزین
معامله دار	معامله لرونکی	پالونکی، انډیوال
سرایدار	د سرای خاوند	سرایوان، سرای والا
دکاندار	دوکاندار	هټیوال
مغازه دار	د مغازې لرونکی یا خبښتن	مغازه والا
برده دار	مړیې لرونکی	مړیې وال، بادار
پرده دار	پرده لرونکی	پرده پوښ
صلاحیت دار	صلاحیت لرونکی	واکمن، واکوال
سابقه دار	سابقه لرونکی	مخینه وال
هوادر (هواگیر، هواخواه)	هوادر، هواگیر	تاندهوا، مینه وال

-گر که څه هم د جولې له مخې د پارسي او پښتو تر منځ گډون لري او يو فاعلي (چارنوميز) روستاړی دی، مگر د پته هم پاملرنه په کار ده چې پښتو لږ و ډير د پارسي - گر، په تېره د ايراني پارسي د نوو هغو پر وړاندې نور خپل ځانگړي روستاړي هم لري، لکه د کمایي گر په وړاندې گتپالی، د شیشه گر پر وړاندې بنسینه ساز، د غمگر پر وړاندې غمجن او غمگین، د بازیگر پر وړاندې لوبغاړی، د تماشاگر پر وړاندې نندار چې، د نمایانگر - نمایشگر، بیانگر او نشانگر پر وړاندې ښکارندوی او خرگندوی، د یاری گر پر وړاندې مرستیال، مرستندوی یا مرستی او یاد آهنگر پر وړاندې پښ او داسې نور. بزگر د کشاور زو دهقان په مانا په بزگر پښتو کول دومره سم نه راځي، ددې لپاره نږه پښتو انډولونه ډير دي، لکه: کرگر، کروندگر، کښتگر، کړندوی، کړوی، کښندی، کښی او داسې نور. دادی، د پوره خبرتیا لپاره دا وروسته لیکلې و گورئ:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دروگر	رېبونکی	لوگر، لوگری
کوزه گر	کلال	کمباړ، کولال
کارگر	کاریگر	کارگر
سرکارگر	د کارگرومشر	سرکارگر
بازیگر (ممثل)	نخېدونکی	لوبغاړی، نڅاگر
نمایانگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، خرگندوی
نمایشگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، خرگندوی
بیانگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، خرگندوی
نشانگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، خرگندوی
تماشاگر	تماشاچي	نندارچي
ایجادگر	ایجادوونکی	زیربندوی، پنڅگر
عصیانگر	یاغي	سرغاړی، سرکښ، اورگډی
گزارشگر	رپوت چي	خبريال
آرایشگر	سینگارونکی	ښکلونکی، ډمگی، نایینه
نظامیگر	نظامي گر	پوځيوال
پرخاشگر	پرخاش کوونکی	جگړه مار، لانجه مار
آهنگر	اهنگر	پښ
زرگر	-	زرپښ، زرگر
مسگر	مسگر	تتار، سره ولپښکار

درمانگر، درملگر	معالج	درمانگر
ژراند، ساندو	فرياد کوونکی	نوحه گر (مريه گر)
لوٽمار، تالانگر	لوٽوونکی	غار تگر/ تاراج گر
تاراڪگر	چپاولگر	چپاولگر
يرغلگر	حمله کوونکی	يورشگر
تپرو، بلوسگر	تپري کوونکی	تجاوز گر
جنگيالي، جنگيال	جگړه مار	پيکارگر
اورپکی، اورگډی،	-	آشوبگر
سرکښ	-	طلسم گر
ٽوٽگر (درملگر)	-	استعمارگر
کوڊگر، بنکيلا کگر	استعمارچي	استثمارگر
زبېښاکگر	استثمارچي	صورتگر
انځورگر، پڙگر	صورتگر	نگارگر (رسام، نقاش)
انځورگر	رسام	توطيه گر
ورانکاری، پتنه گر	توطيه کوونکی	فتنه گر
پتنه گر، پتنه	فتنه اچوونکی	روشنگر
روښاندوی	روشنگر	ستيز گر (ستيزه جو)
جگړه مار	جنگره	معامله گر
ورځچاری، چنه گر	معامله کوونکی	افسونگر
دمگری، پاروگر، جادوگر،	افسونگر	رامشگر (نوازنده، سازنده)
کوڊگر	سازغږوونکی	پرورشگر
سازي	پالونکی	نيایشگر
پالنگر، پالندوی، پالوال	عبادت کوونکی	پڙوهشگر
نمانځونکی، پرښتونکی،	خپرونکی	کاوشگر
پرښتگر	سروې کوونکی	ويرایشگر، ايډپټر
خپړاند، خپرونکی،	سموونکی	پالایش گر
خپړندوی	تصفیه کوونکی	اغواگر
پلٽنگر، پلٽند	اغواکوونکی	
سمونگر		
پاک کار، چانگر		
دوڪمار، دروهجن،		
مارغيتل، درغلگر		

بخشایشگر	بخسونکی	بخسونکی، بنسند
نوازشگر	نازوونکی	پالند
ستایشگر (مداح)	ستایونکی	ستایوال
رفوگر	رفوکوونکی	پېزونکی، پېزگر
جادوگر	جادوگر	کوډوگر، جادوگر
تصویرگر	ممثل	انخورگر، انخوراند، خرگندوی
اخلال گر	اخلال کوونکی	اورگډی، وړانکاری، منځووی
استیلاگر	تېری کوونکی	نیواکگر، بلوسگر
یورشگر (چپاولگر)	یرغل کوونکی	یرغلگر
یغماگر	چپاولگر	تالانگر، لوټمار
خیانت گر (خیانت کار)	-	نامانتگر
اشغالگر	اشغالوونکی	نیواکگر
آغازگر	پیل کوونکی	پیلگر، پیلامگر
اعتصابگر	اعتصاب کوونکی	کاربندی، کاربندگر
پالیزگر	پالیز ساتونکی	پالیزوان
پرداختگر	صیقل کوونکی	سوان کار، پالشکار
تمثالگر	رسام	خپره کښ، انخورگر
توانگر	شتمن	شتمن، مور، بډای
تیزگر	تېره کوونکی	باټگر
جلوه گر	جلوه گر	خرگند، جوله گر
چرمگر	خرمن جوړوونکی	خرمن ساز
چلینگر (قفل ساز)	کلپ جوړوونکی	چندرہ گر
حسابگر (راستگو)	حسابوونکی، محاسب	پاک زړی، گڼگر
حیلہ گر	چلباز	ټگ، ټگمار، چلی
دادگر (دادگستر)	عدل پالونکی	نیاومن، نیاووال
دبیاگر (ابریشم باف)	و ربښم اوبدونکی	وربښمگر
رویگر (مسگر)	مسگر	ټتار
ریخته گر	تویوونکی	تویاند، کالب ساز
زین گر (زین ساز)	زین جوړونکی	زین ساز
سفتگر	امپل جوړونکی	پپیونکی، پیاند

سوداگر	تجار	سوداگر
لیندی، ویشتونکی	غشی ویشتونکی	شستگر
بسیوه گر	ناز کوونکی	شیوه گر (عشوہ گر)
مارغیتل، دوکمار،	غولوونکی	فریبگر (فریبکار)
تگمار، دروهجن		
تہتار	سپینوونکی	قلعہ گر (سفیدگر)
خاورین ساز، کمبار، کولال	کاسہ/کوزہ جوړوونکی	کاسہ گر (کوزہ گر)
کاغذ ساز	کاغذ جوړوونکی	کاغذگر
پژگر	مجسمہ ساز	کالبدگر (پیکر ساز)
موچی، چمیار	پنی گندوونکی	کفش گر (کفش دوز)
دوبی، ولاند	کالی مینخوونکی	گازرگر (گازر)
درویزگر، سوالگر،	گدایی گر	گداگر (درویزہ گر)
بسپن غاری		
زرگر، گوہری	جوہری	گوہرگر (جوہری)
لاس منہی، لاسوہاند	مداخلہ گر	مداخلہ گر
جوارگر	قمار وھونکی	منگیا گر (قمارباز)
شلگر، سانگر	نپزہ جوړوونکی	نیزہ گر (نیزہ ساز)
گوډگر، للونگر	للون کوونکی	وجین گر (خیشاوہ گر)
لوبغاری، ورزشکار	ورزش کوونکی	ورزش گر
مرستیال، مرستدوی،	کومکي	یاریگر
مرستی		
کیمیا گر	-	کیمیاگر
گتیالی	گتیونکی	کمایی گر
گتیالی، پیداگر	پیدا کوونکی	پیداگر
ورانکار (ی)، اورگدی	ورانوونکی	ویرانگر
گرگر	ظالم	ستمگر
-	-	بیدادگر
چارہ گر، کارساز	چارہ کوونکی	چارہ گر (چارہ ساز)
لامبوزن	لامبووھونکی	شناگر
هخند، هخاند	تلاش کوونکی	تلاش گر
پلتند، لتیونکی	-	جستجو گر
چاپگر	چاپوونکی	چاپ گر

تورلگاو، توراند، تورگر	تور لگوونکی	تهمت گر
بنپوه گر	ناز کوونکی	عشوہ گر
خولجن، گرومجن، زړه	ډیپیرسلا (پ)	دژمگر (دلتنگ)
تنگی	-	لواطگر (بچه بان)
(هلك) ډاگی	-	داشگر
بتوان، بتی- وال	خبستی پخوونکی	افشاگر
اشواگر	افشا کوونکی	امحاگر
نشتاند	امحا کوونکی	خنیاگر
سندر غاړی، سرورگر	-	

۳- په - کار - روستاړی پارسی بیلنگونه (اشتقاقونه) له - گراو - گاروالا هغو سره دومره توپیر نه لري . له تاریخي پلوه دغه درې واړه روستاړي د پښتو او پارسی- ترمنځ په یوې ګډې آرې (منشا) پسې ځي او لا اوس هم درېواړه چارنو میزه (فاعلي) پازه تر سره کوي، هم دومره چې تر پښتو یې په پارسی کې کارونه ډیره ده او د ځینو پر وړاندې یې پښتو نور ځانګړي انډولونه (لکه چار...) لري. پښتو زیاتره تر- کار-گر- ډیر کاروي او له دواړو سره لږو ډیر پایله (-ی) هم ملګرې کوي. دې ته هم پاملرنه پکار ده چې پارسی- کار (کړن) پر ما ناسر بیره دکر او کښت هغه هم لري، لکه په پخته کار، پنبه کار او کشتکار کې. په ایرانی پارسی کې یې د - گر غوندې په لومړنۍ مانا کارونه بیخي زیاته ده او کله مانانو میز چار هم څرګندوي ، لکه په ریسمان کار (موازنه - رجه) یا شاهکار کې. پښتو ژباړونکي دواړه روستاړی پارسی انګیري او په ناسمه او ګرانه توګه یې پر- ونکی اړوي!

پارسی	ناکره پښتو	کره پښتو
تجاوزکار	تجاوز کوونکی	بلوسگر، تېرو
جنایتکار	جنایت کوونکی	جنایت کار، بدکاری
خیانت کار (سگر)	خیانت کوونکی، خاین	ناامانتگر
ورزشکار	ورزش کوونکی	ورزش کار، لوبغاړی
جفاکار	ظالم	گرگر
محافظه کار	محافظه کار، زاړه پال	ځانساتی، کاغ
احتیاط کار	احتیاط کوونکی	ځانساتی، پامیالی
بیکار	بې روزگار (پ)	بیکار، وزگار

شپه کاری	-	شب کار (شوکار)
سرکبش، سروال	-	سردمدار
ډبرکار	-	سنگ کار
سپمپنټ کار	-	سیمان کار
بدکاری، بدوردی	بدکار	بدکار
نپککاری، نپکچاری	نپکي کوونکی	نیکو کار (درستکار)
شاهکار	کارنامه	شاهکار (شهکار)
گناهگار	ملزم	گناهکار
خامکاری	-	خامکار
تازه کار، نوکار (ی)	-	تازه کار
وارگر (کارگر)	-	نوبت کار
نوکاری، تازه کار	-	نوکار
هپرزپی	هپروونکی	فراموشکار
کبستگر، کرگر، کروندگر	دهقان	کشتکار
تخنیکر	تکنیشن	هنرکار
پومبه کار	پومبه کروونکی	پخته کار (پنبه کار)
مزدورکار، زیارکبش	زیار اپستونکی	مزدورکار
مزدور، خواري کبش، مزدورکار	غریبکار	غریبکار
سرتپر، سربندوی، نیکچاری	فداکار	فداکار
رښتین، رښتینی، رښتیانی، نپکچاری	نیک کار	راست کار
ورانکار	-	خلافکار
جادوگر، افسونگر، کوډگر	-	افسونکار
خوښچاری، خپلخوښکاری	رضا کار	رضا کار
سرکار	دولت، حکومت، رسمیات	سرکار
زناکار	زناکوونکی	زناکار
تگمار، دروهجن، مارغیتل	غوولونکی	فریبکار
درغلگر	-	جعلکار (ساخته کار)

بوخت، بوختی	-	دست اندر کار (دست در کار)
تورکار، بدورد	بدفعله	سیاه کار
وستاکار، ورهنگر	-	استکار (دستکار)
مخکاری	ناظر	پیشکار
اورگدی	تباہ کوونکی	تباہکار (تبهکار)
ورانکاری	زیانکار	زیانکار مضر - ضرر رسوونکی
ورانکار، ورانکاری	خرابکاری	خرابکار
بدکاری	خطاکوونکی	خطاکار
پاک کاری، سپیناوو، خیرمن	-	تمیزکار
کاروزیار، هاندوهخه	زحمت - کوشش	پشت کار
دروهجن، درغلند، درغلگر	جعل کار	جعلکار (تقلب کار)
کسبگر، ورهنگر	کسب کار	کسبه کار
رر	رر	خرده کار
زوپکاری، زوپچاری، زوپپال	زاړه پال	کهنه کار
زرگر	طلا کاری	طلاکار
بدکار، سپک وړک، بدورد	خرابکار	فضول کار
سترچاری، لوی چاری	کلانکار	کلانکار
گوډگر، للونکار، للونگر	للون کوونکی	وجین کار
ډیرکاری، کارند	-	پرکار
پرکال	پرکار	پرکار
خرکار، خروالا	خرچلوونکی	خرکار
کروی	دهقان	چاریکار
مرستی، مرستندوی، مرستیال	-	پایکار (پاکار)
اورگدی، تودوونکی	اوربلوونکی	آتشکار
وزگار، بیکار	-	بیکار
ختگر، اخپرگر	گلکار	گلکار
خپل چاری، خپل کاری	خودکار	خودکار

(اتوماتيك)		کاستکار
دروغجن	-	کهنه کار
ازمبنتکار، پوخ ازمبنتی	-	فلزکار (فلزگر)
فبلزکار	-	ماشینکار
ماشین کار	ماشین چلوونکی	بسته کار
بسته کار (تاجیکی: اهنگساز)	-	ولدنگ کار (جوشکار)
ویلگر	وېلد پنگکار	سفید کار (-گر)
تتھار	سپینوونکی	برمه کار
برمه کار، تپخاند	-	پیکار
جگره	پیکار	کاروپیکار
هلی خلی، هاندوههخه	کاروپیکار	نابکار (خطا کار)
بدکاری، بد چاری،	ناھله	
ناکاره، بدورد		ناکار
ناکاره)	-	غفلت کار (مسامحه
ناغپری		کار، سهل انگار)
تپز کاری، خرخ گر، باتگر	تپره کوونکی	تیزکار
ریاکار	ریاکوونکی	ریاکار
ورانکاری	-	ویرانکار (بیران کار)
شپه کاری	شوکار	شبکار
ورخکاری	-	روزکار
اورگپی، پتنه گر	فتنه کار	فتنه کار
رغاوگر	-	صنعتکار
سپور، سپرلو	سوار کار	سوارکار
همکار	مرستیال	همکار
سوانکار	-	سوهان کار
دسیسه کار، تگ و برگ	دسیسه کوونکی	دسیسه کار
مینا کاری	-	مینا کار (-گر)
سست کاری	تنبل	کند کار
توراند	-	کنده کار (کندن کار)
خیر	دقیق	ریزه کار
کار ساز	سرشته کوونکی	سرشته کار

رویکار	-	ترکارلاندي، دود
هوسکار	هوسباز	هوسناک، هوسی
اجاره کار	اجاره کار	اجاره گر، اجاره والا، تيکه وال
اجوره کار	-	مزدکار، مزدورکار
دستمزدکار	-	لاسباری، مزدکار
نیلکار	رنگریز	(شین) چمبی
تجربه کار	تجربه لرونکی	ازمېښتي، ازمېښتکار
آزمایش کار	رر	رر
نهان کار	-	پت کاری، پت چاری
اندود کار (اندودگری)	-	پاک کاری)
اهمال کار	-	لټ، ناغېړي، سستکاری
خیانتکار	خیانتکونکی	خیانتکار
امانت کار	امانت ساتونکی	امانت کار، امانت گر
توبه کار	توبه کونکی	توبه گار
تلف کار	تلفکونکی	اورگډی، وړانکاری
تخریبکار	تخریبکار	وړانکاری
مرصع کار	-	چراوو
صلاح کار	-	سلا کار
ستمکار	ستمگر	گرگر
سازش کار	سازش کونکی	سازښتي، سازښتکاری
ساخته کار	ساخته کاری	درغلگر
مسالمت کار	مسالمت کونکی	روغه وال، سوله ییز
مسامحه	-	ناغېړي، لټي، سستکاري
مشتبه کار	اشتباه کونکی	ختاکار، وړانکاری
هیچکاره	هیچکاره	هیچکاره، بېکاره

۴ - په - گار روستاری پارسي بېلنگونه ، لکه چې د (۳-کار) په برخه کې وویل شول ، هماغه ډول جوړښتونه رااخلي چې په -گراو- کار روستاري کېږي. پښتو ښايي له (وزگار) او (ناگار) نه پرته بل داسې بېلنگ ونه پيژني، نو له دې کبله يې پر- گراو نورو ورته (چارنوميز) روستارواپوي. دا دی ، نوموړي بېلنگونه په دې وروسته ليکلر کې وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خداوندگار	-	خداوند
ماندگار	باقي	تلپاتی، پایند
ستمگار	ظالم	گرگر
افگار	زخمی	خوږ، ټپې، ژوبل، غوڅ
دل افگار (دل فگار)	زخمی	زخمي زړی، څانگغوڅ
تنفگار	زخمي	خوږ، ژوبل
روزگار	روزگار	ژوند، مهال، ورځې شپې
سازگار	موافق	سازکار، (سره) جوړ
ناسازگار	ناموافق	ناباندې
مددگار	-	مرستیال، مرستندوی، مرستی
کامگار (کامیار_کامیاب)	کامیاب	بریالی، بختور، نېکمرغه
یادگار	یادونه	یادگار
آموزگار	ښوونکی	ښوونکی، استاد، ښوواند
آموزگار	ښوونکی	ښاند
آفریده گار	خالق	پنځگر، پنځاند، پنځوال
کردگار	کردگار	کړاند، کارندوی، کارواک
پروردگار	پروردگار	پالیال
توبه گار (توبه کار)	-	توبه گار
خواستگار	-	مرکچي، بلوني، غږښتونکی
بیگار	-	بېگار
رستگار	خلاص	ژغورلی، ازاد، پخشو، زغر
سپوزگار	تنبل	لټ، ناغیږی، سستکاری
خدمتگار	خدمتگار	خدمتگار
پرهیزگار	پرهیزگار	نمنځچار، پالوال

۵ - په - سازو ستاړی پارسي بېلنگونه (اشتقاقونه) کېدای شي، لږو ډېر په پښتو کې هم پر - ساز روستاړي بېلنگو نوا وړي. ځینې پښتو لیکوال او ژباړن هغه د پارسي او پښتو گډ مال نه بولي او هڅه کوي، پر (جوړوونکی) یې واړوي او په دې توگه پښتو انډول تر پارسي هغه اوږد او گران کړي، لکه دوران جوړوونکی، ساعت جوړوونکی، جهان جوړوونکی، سرنوشت یا برخليک جوړوونکی... چې

باید دورانسازی یا دورانسازی، ساعت سازی یا ساعت سازی او داسې نور یې وژباړي. ځکه سازپدل او سازول له پښتو کړو (فعلونو) څخه شمېرل کېږي. دادی دلته یې څو بیلگې په لیکل کې وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خود ساز	-	ځانجوړی، ځانسازی، غاور
اسلحه ساز	-	وسله ساز، درسته ساز
دورانساز	دوران جوړونکی	دوران سازی
تاریخ ساز	تاریخ جوړونکی	تاریخ سازی
قفل ساز	کولپ ساز	ژنډره گر
کلید ساز	کیلي جوړونکی	کیلي ساز
دواساز	-	داروساز، درملساز
زمینه ساز	زمینه جوړونکی	لارهواری
جهانساز	جهان جوړونکی	جهانسازی
ساعت ساز	ساعت جوړونکی	گړیوال، گړی ساز
صحنه ساز	صحنه جوړونکی	نندار بنود
سرنوشت ساز	سرنوشت جوړونکی	برخلیک سازی
بهبانه ساز	پلمه جوړونکی	پلمه ساز، پلمه گر
زندگی ساز	ژوند جوړونکی	ژوند سازی
دندان ساز	غابښ جوړونکی	غابښ سازی، غابښ رغاند
شانه ساز	-	ږمنځ سازی
شمع ساز (شمع ریز)	-	شم رغاند
حماسه ساز	حماسه جوړونکی	میړنی، توریالی، بولنبول
باز ساز	سوخت و ساز، مېټابولېزم	بیارغاند
چاره ساز	-	چاره ساز، کارساز، چاره گر
شمشیر ساز	-	تورپښ
چاقو ساز	-	چاکوگر، چاره ساز
مبل (موبل) ساز	-	وتری ساز، ترکانی
آهنگ ساز	کمپونېست	سندر ساز
لانه ساز	-	ځاله، رگی
بسیار خوار (پرخور)	-	نسو، نسور، خپتو، خپتور، ډېرخور
مرده خوار (لاشخور)	-	گورگتی، درنگه خور

۶ - په خوار - او - خور روستارو پارسي بېلنگونه بې استشنا په (- خور) پښتو کېدای شي، ځکه د سړيخور - سودخور، بډيخور، ځيره خور غوندي بېلگې مخکې له مخکې تيارې په گړنۍ پښتو کې لرو، پراختيا موندلې بڼه يې، لکه په رشوت خوري او خويش خوري کې پر (بډي خوري) او (خپل پالنه) ژباړل کېدای شي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گياه خوار	گياه خوړونکی	گياخور
گوشتخوار	غوبښه خوړونکی	غوبښخور
جهانخوار	نړی خوړونکی	نړيخور
مفتخوار	مفتخور	تیار خور
انسان یا آدم خوار	سړی خوړونکی	سړيخور
نشخوار	-	شخوند
میخوار	شرابخور	شرابي
قسم خور	قسم خوړونکی	قسم خور، سوگند خور، لوړی
سرخور	سرخوړونکی، سرخوړلی	پس مرگي (زېږېدلی)
رشوه خوار (رشوه ستان)	بډيخورونکی	بډيخور
جيره خوار	جيره خور	ځيره خور
سود خوار (سود خور)	سود خوړونکی	سود خور
غصه خور	غمېدونکی، زړه خوړینی، غمزغمی	
معاش خوار (خور)	معاش خور	تنخا خور
شیرخوار	شودې خوړونکی	تیروی، شودېخور
ماهیخور (خوار)	-	ماهی خورک

۷ - په - سوز روستارې پارسي بېلنگو نه هم په همدې روستارې پښتو کېدای شي، ځکه - سوز - سوخ پښتو کېرولۍ هم بلل کېږي، په بله وينا، د دواړو نژدې خپلوانو ژبو تر منځ تاريخي تړاو لري.

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خانمانسوز	کورنۍ سوزوونکی	اورگډی، کور گډی
آتشسوز	اورېلوونکی	اورگډی

جگر سوز	ځيگر سوزوونکی	ځيگر سوز
دلسوز	زړه سوزوونکی	زړه سواند، خواخوږی
خود سوز(جانسوز)	ځان سوزوونکی	ځانسواند، ځانويجاړی، ځانسوز
هستی سوز	ژوند سوزوونکی	هستی سوز، ژوندسوز
زندگی سوز	-	-
جهانسوز	نړۍ سوزوونکی	نړۍ سوز، جهانسوز
دلسوز	زړه سوزوونکی	زړه سواند، خواخوږی
ناسوز(نسوز)	نه سوزېدونکی	ناسوند
خرمن سوز	درمند سوزوونکی	درمن سوز
جانسوز(خودسوز)	ځان سوزوونکی	ځانسوز
خام سوز	خام سوځلی	اوم سوی

۸ - په - کن او - کونده روستاړي (پارسي) بېلنگونه له هماغې ډلې څخه دي چې هم ډېر دي او هم يې پښتو انډولونه ډير لږ پر نورو روستاړو بدلېدای شي. که څه هم له تاريخي پلوه ټولې اريايي ژبې د عربي (فعل) پر وړاندې دوې کړولۍ يا بنسټونه لري. کن (کول) او کر(کړل)، مگر، لکه څنگه چې له مخه وويل شول، يوازې پارسي ژبه ده چې هغه د روستاړي په بڼه هم کاروي او د نورو ژبو غوندې پښتو هم اړ وځي چې هغه پر کوونکی يا - ونکی يا نورو کړنو ميزو روستاړو (فعلې پسوندو) واړوي، په ليکلر کې يې وگورئ:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کارکن (فعال)	فعال، کارکن (پ)	کارنده، تکړه، کارمن
بازی کن	لوبی کوونکی	لوبغاړی
اشتراک کننده	گډون کوونکی -	برخه اخېستونکی، برخوال، گډونوال
وانمود کننده (نموددار)		ښکارندوی
رهبری کننده	رهبری کوونکی	لارښود
خفه کن	خپه کوونکی	زندۍ کوونکی، سابندی
گمراه کن - کننده	گمراه کوونکی	بيلاړې کوونکی
تهيه کننده	تهيه کوونکی	تیاروونکی، برابر وونکی
خورد کننده	وړوکی کوونکی	ماتوونکی، درې وړې کوونکی
کارکن	کارکن (پښتونخوا)	کارندوی (اکټیوېست)

۹ - په - ده او - دهنده روستارو پارسي بيلنگو نه له پخوا نه هم ډير وه او نن پسي نور هم مخ پر زياتېدو دي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
فرمانده	قوماندان	بولندوی
مداد پاک	پنسل پاک	وچکښپاک
بهره ده	استثمار شوی	زبېښلی
سازمان ده (دهنده)	سازمان ورکونکی	سازمانوونکی
سمتده (دهنده)	لوری ورکونکی	لورسیخی، لورښود
وام ده (دهنده)	پور ورکونکی	پوروپی
خاتمه - پایان دهنده	خاتمه ورکونکی	پای ورکونکی
ضربه دهنده	ضربه ورکونکی	گوزارورکونکی، ځښد
عبرت دهنده	عبر ورکونکی	لوستندوی
اخطار دهنده	خبرداری ورکونکی	گواښنده، گواښگر، گواښگرندی
بیانیه دهنده	ویناکوونکی	ویناوال
آزار دهنده	آزارورکونکی	آزاروونکی، ځوراند
زجر دهنده	زجرورکونکی	آزاروونکی، ځوراند
شکنجه دهنده	شکنجه ورکونکی	شکنجه مار، سپپتاند

۱۰ - په - جو یا - طلب روستاري جوړشوي پارسي بيلنگونه هم نن سبا لږو ډير مخ پر زياتېدو دي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ستيزه جو (ستيزگر، جنگره)	-	جگره مار
صرف جو	-	سپماگر
آبجو	ماهي	کب
صلحجو	سوله غوښتونکی	روغه وال، سوله من
کينه جو (کينه توز)	کينه کښ	رخن، گرجن
هنر جو	-	هنرمند
پیکار جو	جنگ غوښتونکی	جنگيالی، مېړنی
رزمجو	-	-

منځی هڅی	-	مرکز جو
خواخوږی، زړه سواند	-	دلجو
څوگیر	لتیونکی	فرصت جو
پراختیا پال، پراختیا هڅی	پراختیا غوښتونکی	توسعه جو
لوړهڅی	لوړتیا غوښتونکی	برتری جو (تفوق طلب)
رښتیا پال	حقیقت لټوونکی	حقیقت جو (حقیقت یاب)
غرغره یی، بلا غواړی،	ماجرا غوښتونکی	ماجرا جو (مخاطره جو)
بلا پیری، ډانگه یی		
نوهڅی، نوپال	نوی غوښتونکی	نوجو
شوکار، سود پال	استفاده کوونکی	استفاده جو (سود جو)
زېښناکگر	استثمارگر	بهره جو
پتنه گر	فتنه غوښتونکی	فتنه جو
زده کړیال، شاگرد	محصل	دانشجو
نومپال	شهرت غوښتونکی	نامجو
پنا غاړی، شو غاړی	پنا غوښتونکی	پناه جو
ویار سپری، ویار غاړی	-	عیب جو
	پلمه سازی)	بهانه جو (بهانه گیر)

۱۱- پ - انداز - یا - افکن روستاړی پارسي بیلنگونه هم باید تروسې وسې د لنډوالي او آسانی آر
(اصل) ته په پام سره پر نږه انډولونو واړول شي، لکه:

کره پښتو	ناکره پښتو	پارسي
رامنځته کوونکی (رامنځته کړن)	پرلاره اچوونکی	راه انداز (ی)
کور گډی، کور وړانی	کورپنګی	خانه بر انداز
پاسره، سپما، زېرمه	پس انداز	پس انداز
مخپوښ (غالی)	سرانداز	سر انداز
تټی	خاک انداز	خاک انداز
توغند ارتی	راکت انداز	راکت انداز
کارپارتی	کرپراچوونکی	جغله انداز
سکه یی	سکه اچوونکی	سکه انداز (اتومات)

پتنه گر- اورگدی	شراچوونکی	شرانداز
کتنه، پاملرنه (سترگارت)	نظرانداز (کول، له پامه	نظرانداز (چشم انداز)
	غورخول- پ)	
وزلوبغاری	لوبغاری	چاپ انداز
ترهگر	دهشت گرد (پ)	دهشت افگن (ترورست)
کوت ماتی	-	دژافگن
زمرماتی	زمری غورخوونکی	شیر افگن
سیورارتی	-	سایه افگن

۱۲- په - آمیزروستاړي پارسي ستانومیز بېلنگونه (صفتي مشتقات) هم له پښتو ژباړنو لوری لودن ورکوي او پر ډېرو گرانوانه ولونویې راږوي، لکه:

کره پښتو	ناکره پښتو	پارسي
بخولیز، ناتاریز	د فاجعی ډک	فاجعه آمیز
قهرژلی	له قهره ډک	قهر آمیز
شرمېدلی، رسوا	له شرمه ډک	افتضاح آمیز (فضیحت آمیز)
ورموزمه	-	نصیحت آمیز
سوله بییز، روغه بییز	له سولی نه ډک	صلح آمیز
موخیز، دښمنانه	غرضي	غرض آمیز
سوله بییز، روغه بییز	له مسالمته ډک	مسالمت آمیز
پاروونکی، پارند	هیجانی	هیجان آمیز
مینه وړی	له مینې ډک	محبت آمیز
دښمنانه	-	خصومت آمیز
جادوگرانه	له سحر نه ډک	سحر آمیز
گیله من، مانېجن	له گېلی نه ډک	گله آمیز
اورپکوزمه	-	شرارت آمیز
لغازي	له طنزه ډک	طنز آمیز
پېغور ډوله	له پېغوره ډک	طعنه آمیز
نرمښتي	خیر خواهانه	شفاعت آمیز
پلیوټډوله	له گیلې ډک	شکایت آمیز
خارښتي	-	شهوت آمیز (انگیز)
سپکاوې وزمه، خندنی	له سپکاوې ډک	توهین آمیز (تحقیر آمیز)

انتقاد آميز	انتقادي	نيوڪڊوله
افتحار آميز	له وياڙه ڊڪ	وياڙلي، وياڙمن
مبالغه آميز	-	بنديز
شگفت آميز (-انگيز)	اريا نوونڪي	هپبنده
شتاب آميز (عجولانه)	-	بپرنوزمه، بپرني
جنايت آميز	-	جنايتڪارانه
مسخره آميز	-	خنديوزمه، خندني
كفر آميز	-	كفروزمه

۱۳ - په - آور روستاڙي پارسي بېلنگونه د نورو چار نوميز بېلنگونو غوندي زياتره پښتو ژباړن او ليکوال د (راوړونکي) په زياتولو پښتو ته رااړوي او هيڅ په دې پسې سر نه گرځوي چې روان، لنډ او اسان انډول ورته پيدا کړي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
درد آور	دردوونکي	دردناک
رنج آور	رنځوونکي	ځورند، خواشيني
خوی آور (عرق آور)	-	کوونکي
هيجان آور	پاروونکي	خولن، خوله ماتي
ياد آور	يادوونکي	پارند
زبان آور	زباندار	يادوږي
دلاور (دلير)	دلاور	ژبور
فراهم آور	-	زپور
اشتها آور	اشتها راوړونکي	تیارگر
شرم آور	شرم راوړونکي	لوهن، خورمنځي
سرسامه آور	-	شرمور، خنگن
خجالت آور	شرم راوړونکي	سرساموونکي، سرساموزمه
سقط آور	-	شرمور، خنگن
سکر آور	مخدر	سپيازور
حمله آور	حمله کوونکي	نشه بيز، نشه بي
بار آور (بارور)	مثمر	يرغلگر
نشاط آور	-	بېبرور
		خوبند

نام آور(نامور)	نامدار	نوماند، نومور
آشک آور	اوبنکی بهوونکی	اوبنکن، اوبنلن
رزم آور	جگره مار	جنگیالی
خنده آور	-	خنداور، خندی وړ
زور آور	قوی	زورور
جنگ آور	جگره مار	جنگیالی، جنگیالی
ننگآور	ننگین	شرمور
پیام آور	پیغام راوړونکی	استوزگر، استازی
شگفتی آور، شگرف آور	اریانوونکی	هېښنده
مژده آور	زېری کوونکی	زیريگر، زیريگرندی
عطش آور(عطشه آور)	تنده راوړونکی	تندوړی، تندغری
اختناق آور	خپگان ډکی	زندۍ گرانه

۱۴- په - شکن روستاړی پارسي بېلنگونه په اسانه کېدای شي، په مات یا ماتی والا پښتو بېلنگونو، په بله وینا، ترنگونو (ترکیبونو) وژباړل شي، نه په - ما توو نکي چې د لنډون او اسانی آر له منځه وړي او ویونکی ترې هماغه پارسي انډول زیات خوښوی . حال دا چې په گړنۍ پښتو کې نظرماتی، اودس ماتي، سر ماتی او غابښ ماتی، روژه ماتی غونډې انډولونه یې له پخوا دود لری، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
زنجیر شکن	زنجیر ماتوونکی	زنجیر ماتی
سنگ شکن	تیرپه ماتوونکی	کاني ټک
دندان شکن	غابښ ماتوونکی	غابښ ماتی
کمر شکن	ملا ماتوونکی	ملا ماتی
سرشکن	سر ماتوونکی	سر ماتی
لشکر شکن	لښکر ماتوونکی	لښکر ماتی
توبه شکن	توبه ماتوونکی	توبه ماتی
وضو شکن	اودس ماتوونکی	اودس ماتی
دشمن شکن	دښمن ماتوونکی	دښمن ماتی
ناوشکن	کشتۍ ماتوونکی	بېړۍ ماتی
بت شکن	بت ماتوونکی	بت ماتی
باد شکن	باد ماتوونکی	باد ماتی

موج شکن	موج ماتی	خپه ماتی
عهد شکن (پیمان شکن)	وعده خلاف	ژمنماتی
سوگند شکن	-	سوگند ماتی
چوب شکن	دلرگوماتوونکی	لرگبه
ناشکن	ناماتپدونی	ناماتی
زود شکن	ژرماتپدونی	ژرماتی
استخوان شکن	هدماتوونکی	هدماتی

۱۵ - په - مند روستاړی پارسي بېلنگونه هم ډېر پښتو ژباړونکي او لیکونکي د - لرونکی په ملتیا پښتو کوي. حال دا چې په - وال او - من یا مند غوندې لنډو اسانو بېلنگونو ډېر ښه ژباړل کېدای شی. ځکه - من او - مندد دواړو ژبو ترمنځ ګډون لري، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کارمند	مامور	کارمن، کارمند
علاقه مند	علاقه لرونکی	مینه وال، لیوال
غنامند	غني	بډای
دردمند	دردمند	دردمن
هنر مند	-	هنرمند
نیرومند	قوي	ځواکمن، پیاوړی، غښتلی
زورمند	قوي	زورور، ځواکمن
فرهمند	-	ځيرك، وينبیار
هدفمند	هدف لرونکی	موخن
سعادت مند	سعادت مند	نېکمرغه، نېکبخت
آرزو مند	ارزو لرونکی	هیله من
نیاز مند	اړتیا لرونکی	لاس اړی، اړی، اړجن، اړمن
آزمند	حرص لرونکی	سرابس، کاز من، اسوبلاند
بهره مند	برخه لرونکی	سودمن، برخمن
سودمند	-	سودمن، سودمند
برومند	مثمر	یېبرور، یېبره من
آبرومند	ابرومند	پتتیا، پتوال، پتمن

۱۶ - په - آلود پارسي جوړښتونه هم ټکي پر ټکي پښتو ته راړول اړین نه دي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
غرض آلود	له غرض نه ډک	موخيز، غرضانه
گل آلود	په خټو ککړ	په خټو، چکړ، خړ، لبت پېت
خاک آلود	له خاورو نه ډک	لوغړن، سپېره، گردجن
دود آلود	له لوگي نه ډک	دودجن، لوغړن، لوگن
درد آلود	له درده ډک	دردناک، خوړند
غم آلود	له غمه ډک	غمجن، غم لړلی، ویرلړلی
قهر آلود	له قهره ډک	قهرژلی - قهرورپی، ځاځېدلی
چرک آلود	مردار	خیرن، نون
غضب آلود	غضبناک	پرغزي
آشک آلود	له اوبنکو ډک	اوبنکن، اوبنلن
آبر آلود	له ورېځو ډک	وریخ، اورېخ
خواب آلود	له خوبه ډک	خوبولی، خوبوری، خوبجن
خون آلود	په وینو ککړ	وینی ککړ، وینړی
کف آلود	ځگن	ځگلن
زهر آلود (زهر آگین)	له زهرو نه ډک	زهرجن، زهرژلی
خاکستر آلود	ایرن	په ایرو ککړ، لوغړن
گرد آلود	له گردو ډک	گردجن، گرزن، دورن
غبار آلود	-	-

۱۷ - په - خواه روستاری پارسي بیلنگونه د - طلب او - جو هغوته ورته دی او په همدې توگه ورته وړ پښتو انډولونه موندلای شو، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خودخواه	مغرور	ځانغاړی، غاور
دادخواه	عدل غوښتونکی	غاوچي، پریادي
تجزیه خواه	تجزیه - بیلتون غوښتونکی	بیلتونپال
بشرخواه	بشر غوښتونکی	وگرمین، وگړپال، بشردوست
وطنخواه	هیواد غوښتونکی	هیوادمین، هېوادپال
ترقیخواه	ترقی پسند (پ)	پرمختگ مینی

مینه وال، لېوال، پلوي	هواخواه	هوا خواه
پورې پال	-	جاه طلب
نېکپال	خیر غوښتونکی	خیرخواه
نېکپال	رررر	نیکخواه
کینه کښ، گرجن، رخن، کینه ناک، کیخن	کینه کوونکی	کینخواه
بدورد	بدخواه	بدخواه
ولسپال	ملت غوښتونکی	ملت خواه
آزاد پپال، آزاد لوبښی، خپلواکي مین	حریت پسند (پ)	آزاد یخواه
ننواتی	-	عذرخواه

۱۸- په - نورد - پیما او - گرد - روستاړی جوړ شوي پارسي بېلنگونه هم پښتو ژباړونکو ته لږو ډېر ستونزمن برېښي او په ناسم ډول يې کله په - وهونکی او کله په - گر څېدونکی والا بېلنگونو پښتو ته رااړوي. يوازې پرمخ تللې بڼه يې (- نوردی) پر- چلند اړولې، لکه: هوا نوردی (هوايي چلند) چې د ارواښاد ارسلان سلیمی جوړونه ده:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
رهنورد	لاروهونکی	لاروی
کوهنورد (کوهگرد)	د غره گرځېدونکی	غرگرځی
بیابان نورد (-گرد)	بيديا گرځېدونکی	بيديا گرځی
صحرانورد	-	-
هوانورد (خلبان)	هوا گرځيدونکی	هوا گرځی، پیلوت، الوتاند
جهان نورد (جهانگرد)	نړۍ گرځېدونکی	نړیگرځی، نړۍ گرځند
فضانورد	ستورمزی	هسک یونی، تشیالیونی
کیهان نورد	-	-
دریانور	د سمندر گرځېدونکی	سمندر گرځی، ماڼو

۱۹- په - فروش روستاړی پارسي بېلنگونه هم زیاتره ژباړونکي پر (خر خونکي) هغو رااړوي او په لوی لاس يې اوږدوي او گرانوي، حال دا چې پر - پلوریا - پلوري - والا او داسې نورو ډېر روان ژباړل کېدای شي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گهر فروش	جوهرې	گوهرې
گلفروش	گل خرخوونکی	گل والا، گلپلوری
ذغال فروش	سکاره خرخوونکی	سکاره والا
چوب فروش	لرگي خرخوونکی	لرگبه، لرگي والا
دستفروش	لاس پر لاس پلورونکی	لا سپلوری
آردفروش	اوپه خرخوونکی	اوپه، اوپه والا
سبزی فروش	سبزي خرخوونکی	ساگ پلوری
برنج فروش	ورېجې پلورونکی	ورېجې والا
نمک فروش	مالگه پلورونکی	مالگه والا
وطنفروش (میهن فروش)	هېواد پلورونکی	هېواد پلوری
وجدان فروش	وجدان خرخوونکی	وجدان پلوری
خود فروش	خان خرخوونکی	خاننیکاری، خانپلوری
عمده فروش	عمده خرخوونکی	تولپلوری
پرچون فروش	پرچون خرخوونکی	توکپلوری
میوه فروش	مېوه خرخوونکی	مېوه پلوری

۲۰- په، بان او - وان روستاړي پارسي بېلنگونه پر - به او - وان او داسې نورو ډېر ښه اړول کېدای شي. ښاغلي ژباړونکي دې دا وروسته بېلگې په پام کې ونیسي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پاسبان	-	څوکیوال، ساتندوی
سرپاسبان(پولیس)	-	یو پولیسی افسر، سرخارندوی
ساربان	د کاروان مشر	څاروان، جوپه مشر
زندانبان	د زندان مشر	بندیوان، زندانوان
پادوان	پاده وان	غوبه، گوروان
قلعه بان	-	کلا څاری
شتربان	اوبښ والا	اوبښه
پیلبان	پیل ساتونکی	پیلوان
گله بان	رر	رر
بادبان	بادبان	بادوان

کوربه	-	میزبان
سمندري تورن	-	ناوسروان
ژرنده گری	-	آسیابان (آسیاوان)
خارو، خارونکی، کتونکی	ناظر	دیده بان
شپون	-	شبان (چوپان)
خارند (تورن پولیس)	لوراند	رسد بان
بنيوال	باغوان	باغبان
خوکیوال، ورساتی، وربه	دروازه وان	دربان/دروازه بان
کېږدی، چتر	-	سایبان
چتر، تجیر	-	سایه بان
مهربان، مهروان (مروت)	-	مهربان
چلوونکی - گاډي والا	موترچلوونکی	موتروان
نړیواک، واکمن، خدای	-	جهانبان
ملا تری	ملا تړکونکی	پشتیبان
بریدساتی، خوکیوال، خارندوی	-	مرزبان
بنل	زینه	نرد بان
ساتندوی، خوکیوال	ساتونکی	نگهبان
ځنگلوان	-	جنگلبان (جنگلدار)

۲۱- په - گرا او - گرایي، - پرست او - پرستی، - دار او - داری، دغه راز - سالار - سالاری او یا پسند - پسندی چې لاتیني او المانی اندولونه یې ایزموس او انگریزي هغه یې - اېزم او - پست دي، نن سبا په ځانگړې توگه د نوي پرمختللي نړۍ لید او نوې پوهنې د نومونپوهنې (ترمینالوجی) یوه غوره برخه جوړوي. په پښتو کې زیاتره د (پښتونواله) په بېلگه پر - واله او - وال اړول کېږي. لکه پانگواله او پانگه وال چې ناسم ډول یې پانگوالي هم دود شوی دی. ناسم په دې چې په نورو ورته- اېزمونو کې روان نه راضي او د یو رنگوالي له کبله باید تروسې وسې هر ځای- اېزم- پر- واله و اړول شي، لکه:

پارسي	انگريزي	پښتو
اصلاح گرا	رېفورمېست	سمونپال (ناسم): اصلاپال
همگرایي	-	هملاري، هممخي
همگرا	-	هملاری
سرمایه داری	کپیتالېزم	پانگواله

پانگوال	کپیتالپست	سرمایه دار
هېواد واله - هېواد پالنه	پاتریوتیزم	وطن پرستی
هېواد پال	پاتریوت	وطن پرست
ولسواله، ولسپالنه	نیشنلپزم	ملت پرستی - گرایي
ولسپال	نیشنلپست	ملت پرست - گرا
ټولنواله	سوسیالیزم	جامعه گرایي
ټولنواله	سوسیالپزم	جامعه گرایي
ټولنوال	سوسیالپست	جامعه گرا
انگیریزه ټولنواله	-	جامعه گرای تخیلی
انگیریز ټولنوال	اوتوپین	- ی تخیلی
رښتینواله	ریالپزم	واقع گرایي
نوی رښتینواله	نیوریالپزم	واقع گرایي نو
رښتینوال	ریالپست	واقع گرا
نوی رښتینوال	نیو- ریالپست	واقع گرا-ی نو
پرگنواله	کمونپزم	گروهه گرایي / مردمداری
پرگنوال	کمونپست	گروهه گرا
بنوونځیواله	سکولاستپزم	مدرس گرایي
ډېرواله	پلورالپزم	کثرت گرایي
ډېروال	پلورالپست	کثرت گرا
زړواله، زورپالنه	ارکایپزم (ارخاییزم)	کهن گرایي
زړوال، زورپال	ارکایپست	کهن گرا
پنځواله	نیچرالیزم (ناتورالیزم)	طبیعت گرایي
پنځوال	نیچرالپست	طبیعت گرا
خپل اندواله	سبجکتیو پزم (سویکتیو پزم)	ذهن گرایي
- وال	سبجکتیو پست	ذهن گرا
چلندواله	بهیورپزم	رفتار گرایي
چلندوال	بهیورپست	رفتار گرا
سولواله	رپشنالپزم (راسیونالپزم)	خرد گرایي
سولوال	راسیونالپست	خرد گرا
برخلیکواله	فتالپزم	تقدیر گرایي
برخلیکوال	فتالپست	تقدیر گرا
بنیگنواله	اتیلیتاریانپزم	بهره گرایي

بهره گرا	اتيليتاريانپست	بنيگنوال
آينده گرايي	فيتو رپزم	راتلونواله
آينده گرا	فيتو رپست	راتلونوال
جهان گرايي	انترناسيونالپزم	نړيواله
- گرا	انترناسيونالپست	نړيوال
خود گرايي	اږگويپزم	ځانواله، ځانځاني
خودگرا	اږگوپست	ځانوال
جمع گرايي	کولکتيوپزم	غونډواله
جمع گرا	کولکتيوپست	غونډوال
اراده گرايي	والنترپزم	وبلاړواله
اراده گرا	والنترپست	وبلاړوال
الحاد گرايي	اتايپزم	بيديني - بيدينواله
الحاد گرا	اتايپست	بيدينه
قوم گرايي	-	تېرواله، کامولي
قوم گرا	-	تېروال - پال
سمت گرايي	-	سيمه واله
اسلامگرايي	اسلامپزم	اسلامپالنه، اسلام پالي
اسلام گرا	اسلامپست	اسلامپال
چپ گرا	-	کينوال، چپي
راست گرايي	-	بني اړخي، بنيواله، بنيلاسي
راست گرا	-	بنيوال، بني لاسي
بنياد گرايي	فندا مېنتالپزم	بنسټواله، بنسټپالي
بنيادگرا	-	بنسټپال
شخصيت پرستي	(کيش شخصيت)	وگره پالي
بيگانه پرستي	-	پردي پالي
خود پرستي	-	ځانپالي
عقب گرايي	رېکشنري	شاتگواله - شاتگ
عقب گرا	ريکشنير	شاتگپال، شاتگي
موقع شناسي	اپورچونيزم (اپورتونيزم)	ورځچاري
موقع شناس	اپورچونپست	ورځچاري
(اپورتونيست)		

انخرواله، بنارمه واله	سېمبولېزم	نماد گرايي
پيلا مپال، بنارمه وال	سېمبولېست	نماد گرا
جوليزواله	فورماليزم	شکل گرايي
جوليزوال	فورمالېست	شکل گرا
بشرواله، وگرواله	هومانېزم	انسانگرايي
بشروال، وگروال	هومانېست	انسانگرا
خانگرواله	انډيويدو والېزم	فردگرايي
خانگروال	انډيويدو والېست	فردگرا
انگېرواله	ايديالېزم	پندار_انگار_گرايي
انگېروال	ايديالېست	پندار_انگار_گرا
توکيزواله	ماتريالېزم	ماده گرايي
توکيزوال	ماتريالېست	ماده گرا
پديده پالي	فېنومېنالېزم	پديده گرايي
پديده پال	فېنومېنالېست	پديده گرا
تلوار واله، بېړنواله	تاچېزم	شتاب گرايي
تلوار وال، بېړنوال	تاچېست	شتاب گرا
سبکواله، لېلپالي	ستيايلېزم	سبک گرايي
لېلپال	ستيايلېست	سبک گرا
خانواله	سولېپسېزم	نفس گرايي
خانوال	سولېپسېست	نفس گرا
پورتواله	سو پريما تېزم	تعالی گرايي
پورتوال	سو پريما تېست	تعالی گرا
ټولنپوهواله	سو سيولو جېزم	جامعه شناسی گرايي
ټولنپوهوال	سو سيولو جېست	جامعه شناسی گرا
ساپوهنواله	پسيولو جېزم	روانشناسی گرايي
ساپوهنوال	پسيولو جېست	روانشناسی گرا
پرتلواله	ريالتيوېزم	نسبی گرايي
پرتلوال	ريالتيوېست	نسبی گرا
نشتواله	نېهیلېزم	نیستی گرايي
نشتوال، نشتاند	نېهیلېست	نیستی گرا
رېنتيا واله	ابجکتيوېزم	عینی گرايي
رېنتيا وال	ابجکتيوېست	عینی گرا

مصلحت گرایي	پرگماتېزم	سازښتواله
مصلحت گرا	پرگماتېست	سازښتوال
بدوی گرایي	پرېمیتيوېزم	بید یایي واله
بدوی گرا	پرېمیتيوېست	بېدیایيوال
عنعنه گرایي (سنت گرایي)	تراديسيو نالېزم	دوديزواله
عنعنه گرا (سنت گرا)	تراديسيو نالېست	دودپال، دوديزوال
تاریخ گرایي	هېستورېزم	تاریخواله، پېښلیکواله
تاریخ گرا	هېستورېست	تاریخپال، پېښلیکپال
وجود گرایي	اکزیستنسایالېزم	هستیواله، هستیپال
وجود گرا	اکزیستنسایالېست	هستیوال
برتری گرایي (جویي)	هژمونېزم	لور تیا واله
برتری گرا	هژمونېست	لور تیا وال، لور تیا پال
انتقام گرایي (جویي)	رېوانشېزم	غچواله
انتقام گرا	رېوانشېست	غچوال
تصفیه گرایي	پیورېزم	سپېڅلانه، سپېڅلواله
تصفیه گرا	پیورېست	سپېڅلوال، سپېڅلاند
همنوا گرایي	کونفورمېزم	یورنگواله
همنوا گرا	کونفورمېست	یورنگوال
جهان وطن گرایي	کوسموپولیتېزم	نړې هیواد واله
جهان وطن گرا	کوسموپولیتېست	نړې هیواد وال
نقد گرایي (انتقاد)	کریټېسېزم	کره کتنپالي
نقد گرا	کریټېسېست	کره کتنپال
واپس گرایي	دېکادېنس	وسترواله
واپس گرا	دېکادېنست	وستروال
جزمی گرایي	دوگماتېزم	تینگواله
جزمی گرا	دوگماتېست	تینگوال
آموز شگرایي	ایجو کشنالېزم	ښوونواله
آموز شگرا	ایجو کشنالېست	ښوونوال
گریز گرایي	ابسکاپېزم	تینسته واله
گریز گرا	ابسکاپېست	تینسته وال
اروپا گرایي	یوروپانېزم	اروپایي واله

اروپا گرا (اروپا مشرب)	یوروپا نپست	اروپایی وال (-گروھی)
تعصب گرای	فنا تپزم	تنگلیدی
تعصب گرا	فنا تپست	تنگلیدی
اوج گرای	اسما یپزم	هسکواله
اوج گرا	اسما یپست	هسکوال
هرج و مرج گرای	انارشپزم	اړدوړواله
هرج و مرج گرا	انارشپست	اړدوړوال
مطلق گرای	ابسولوتپزم	جو تواله (بشپړواله)
مطلق گرا	ابسولوتپست	جو توال (بشپړوال)
تجرید گرای	ابسترکشنبزم	گونبیواله
تجرید گرا	ابسترکشنبست	گونبیوال
زیبایی گرای	استتپزم	بنکلا بییزواله
زیبایی گرا	استتپست	بنکلا بییزوال
ذره گرای	اتومپزم	ککواله
ذره گرا	اتومپست	ککوال
قهرمان گرای	هیرو یپزم	اتلیواله، اتلپالنه
قهرمان گرا	هیرو بست	اتلیوال، اتلپال
توهم گرای	الوشپزم	ترهواله
توهم گرا	الوشپست	ترهوال
تصویر گرای	اېما جپزم، ایماژیم	انخو ریزواله
تصویر گرا	اېما جپست	انخو ریزوال
دور نما گرای	لندسکایپزم	لرلیدو واله
دور نما گرا	لندسکایپست	لرلیدوال
شیوه گرای	منر لپزم	خاندو دواله، لپله واله
(سبک) شیوا گرا	منر لپست	خاندو دوال، لپله وال
مثبت گرای	پوزیتیو پزم	شتواله
مثبت گرا	پوزیتو پست	شتوال
مثبت گرای نو	نیو، پوزیتیو پزم	نو شتواله
مثبت گرای نو	نیو، پوزیتیو پست	نو شتوال
شهری گرای	اوربانپزم	بناریواله
شهرگرا	اوربانپست	بناریوال
خیالی - انگار گرای	اوتوپانپزم	انگپریاله

خیالی - انگارگرا	اوتوپانپست	انگبر یال
جدایی گرایبی	اپارتاید	بیلواله
جدایی گرا	-	بیلوال
نژاد پرستی	راسپزم	نژاد پالنه نژاد پاله،
نژاد پرست	راسپست	توکمپالی
		نژاد پال، توکمپال

۲۲- په - سالار - سالاری روستاری پارسی بېلنگونه هم د - گرا او - گرایبی یا- دار او داری ترخنګه په ورته مانا ورغ پر ورغ مخ پر ډېرېدو دي چی پښتو یی پر وړاندې-واله -او-واکي هغه دود کړي دی، لکه:

پارسی	ناکره پښتو	کره پښتو
پدرسالاری (مردسالاری)، پدرسالار	پاتیرکال	پلارواکي، پلرواکي (نرواکي)، پلارواک (پلارواکي ټولنه)
مادرسالاری (زن سالاری) مادرسالار	ماتیرکات ماتیرکال	مورواکي (نښواکي) مورواک (مورواکي ټولنه)
ارباب - خانسالاری	فیودالیزم	خانخاني، ځمکواکي
دیوانسالاری	بیروکراسی	میرزایواله
قبیله سالاری	تراپالیزم	تبرواکي، تبرواله
جنگ سالاری	جنگ سالاري	جگړه ماري
زمین سالاری، جاگیرداری (پ)	فیودالیزم	ځمکواکي
پاتک سالاری		پاتکواکي
تفنگ سالاری	توپک سالاري	توپکواکي، توپکماری
تنظیم سالاری	تنظیم سالاری	تنظیمواکي، گوندواکي
شایسته سالاری	-	وړتیا واکي
سرمایه سالاری (سرمایه سالار)	امپریالیزم	پانگواکی (پانگواک)
ارتش سالاری (نظامیگری)	ملیتاریزم	لښکرواله، پوځیواله
نظام سالاری	-	-
ارباب سالاری	ارپستو کراسی	برواله - برواکي

مردم سالاری	دېموکراسي	وگړواکي، ولسواکي
جهان سالاری (جهانبانی)	-	نړیواکي
خوان سالار	-	کورمشر، کالخوای
کاروان سالاری	-	خاروانی، جوپه مشري
کاروانسالار	-	خاروان، جوپه مشر
سپه سالار (سپهبد)	فول جنرال	ستر جنرال
سپه سالاري	-	ستر جنرالي

۲۳- په - گاه - گه - گاهان او - کده روستارو رغېدلي پارسي بېلنگونه (اشتقاقونه) ډېرې زړې او نوې بېلگې لري چې پښتو اېتېمولوجيک او لرغوني انډولونه يې گت - دک - عالی - غاله - غل - غه - اوخل دي. مگر هرومرو يې يوازې همدغه توني (مکانی) او مهالي روستاري ځای نیولای نه شي، بلکې - تون، - ستون، - ځ، ځای، - ځی، - جل، - چل او داسې نورې هم انډول کېدای شي او یو نیم هم بېخي په یوه ساده ويي پښتو کېدای شي، لکه پرتگاه (گړنگ). کله کله هم په هماغه پارسي بڼه منل کېږي. بشپړ ليکلې په دې وروسته ډول وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
صبحگاه، صبحگاهان	سهار	سباوون
سحرگاه (گه)	سحرگه	شین گهيځ، سباوون
بيگاه	بيگاه	بېگا
بنگاه	موسسه	سازمان
شامگاه	د ماښام وخت	ماښام مهال، لړمل
شامگاهی	-	ماښامي
بارگاه	بارگاه	دربار، درشل
ارگاه و بارگاه	جاه و جلال	برم و پرتم
پيشگاه	حضور	پروړاندې، په مخ کې
شهادتگاه	-	شهادتځای، بلهارځی
جولانگاه	ميدان	(ځغل) ډگر
پايگاه	هډه	اډه
خوابگاه	ليليه	شپېځای / شپېځی
شبانگاه (شبانگاهی)	-	شومه دم (د شپې)
شب هنگام	-	شومه دم، په شپه کې، د شپې

گاه و بیگاه	عبادت‌تغای	مزدك	وخت ناوخت، گهیخ ومانسام
عبادت‌تگاه (مزگت)	عبادت‌تغای	مزدك	
پرستشگاه	د ازموینی‌غای	ازموینی‌غی	
آزمونگاه	لابراتوار	ازمپنستغی	
آزمایشگاه	خلوتگاه	گوبنه (غی)	
خلوتگاه	د بازار غای	بازار	
بازار گاه	د خوبنی‌غای	بندارغی	
بزمگاه	درگاه	ور، درشل	
درگاه	د جنگ میدان	جگره غای، جنگغالی	
رزمگاه (نبردگاه)	د پتیدو غای	پتیونی، پیشونی	
مخفیگاه	رر رر	رر رر	
کمینگاه	مقبره	مریستون، ارامغای	
آرامگاه	د وژلوغای	وژنغای، وژنغی	
کشتار گاه (قتل گاه)	د شکنجی‌غای	شکنجه غای، خورغای	
شکنجه گاه	درپد غای	تمغی، تمغای	
ایستگاه (ایستادگاه)	د درمند غای	درمنغی، درمنغای، تلی	
خرمنگاه	د هستوگنی‌غای	هو ساینغی، مپشتغی، استوگنغی	
اقامتگاه (مقر)	کمپ	پندغالی	
اردوگاه (کمپ)	د ترمیم غای	سمونغی	
تعمیرگاه	استراحت غای	هو ساینغی، مپله غای	
تفرجگاه	رر	رر رر	
تفریحگاه	رر	رر رر	
رهایشگاه (استراحتگاه)	رر	رر رر	
آسایشگاه	رر	رر رر	
استراحت گاه	رر	رر رر	
رهبانگاه	صومعه	سمخ، مزدك، دیر	
بازداشتگاه	توقیف غی	ارپغی - اړتون، ستنغی	
نظرگاه	-	لیدتکی، لید توگه	
خرگاه	خرگاه	کپردی، خمغیلی	
باشگاه	نایت کلب	شپه غالی، بندارغالی	
شیر خوارگاه	شید پخور	روتون	

هوایی ډگر	دکنسته کېدو میدان	فرودگاه
پلورنځی، پلورځای،	فروشگاه	فروشگاه
پلورځی		
بنکارځی، بنکار غلی	بنکارگاه	شکارگاه
پوهنتون	-	دانشگاه
درملځی	درملځی	درمانگاه
نیاوځی، نیاوتون، نیاووالی	محکمہ	دادگاه
پالنځی	روزنځی	پرورشگاه
زده کړوځی	د زده کړې ځای،	آموزشگاه
	کورس	
دستگاه، کارلونیسی	-	دستگاه
لبنکرکوت	لبنکرگاه	لشکرگاه
منځی، څلاری	مقطع	گره گاه
شومه دم، شپې مهال	شپه	شبانگاه
لوبغالی	ستودیم	بازیگاه
چانځی	تصفیه خانه	پالشگاه
بولنتون	قرارگاه	قرارگاه (گارنیزون)
پنډه غالی، ټولنځی	د تولیدو ځای	فراهمگاه
کارگاه	کارځی	کارگاه
روده، لار، گودر	گذرگاه	گذرگاه
ندارتون	-	نمایشگاه
سینگارځی	-	آرایشگاه
هوساځای، چکر ځای	پارک	گردشگاه
ټپک، ولېرېنده	شقیقه	گیچگاه
ټوپ ځای، الوتځی	-	پرشگاه
بودتون	بتخانه	بتکده
اورتون	اتشکده	آتشکده
گوبنه ځی	خلوتگاه	خلوتکده
چرچه ځی، بندارځی	د عشرت ځای	عشرتکده
ویرتون	د غم ځای	ماتمکده
لیونتون	دارالمجانین	جنون کده
پوهنځی	-	دانشکده

پژوهشکده	د خیرنې ځای	خیرنتون
مزگت	جومات	مزدک
محنتکده	-	زیارتون
امیدگاه	د امید ځای	هیله ځای
پیشه گاه (کارگاه)	ورکشاپ	کار ځای
هیچگاه	هېڅ وخت	هېڅکله
زیارتگاه	زیارتگاه	زیارت - زیارت ځی

۲۴ - «زار» یو بل پارسي توني روستاړی دی چې زیاتره یولړ پخواني بېلنگونه ور پوری اړه لري، خو نوې بېلگی یې نه لیدل کېږي. پښتو انډولونه یې هر گوره راز راز راځي. کله ساده، مشتق، کله مرکب او کله په پور بڼه، لکه: بازار، پیزار؛ پایزار، خو په هر ډول له آره پا افزار دی او پڼه، یا گولې او موچنې مانا لري :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کارزار	کارځی	جنگ ډگر، جنگغالی، مبارزه
لجنزار (دلدلزار)	لجنزار	پلندی، بونسته، تمبني
گلزار	گلزار	گلبن
کشتزار	پتی، فارم	کرونده
علفزار	دوښو پتی	وښپانه
شنزار	-	شگلنیزه، شگلوره
سنگزار	-	کانیزه
شلنگزار	-	بوټپانه، ژاخ
بته زار	د بوټو پتی	بوټپانه، ژاخ
خارزار	د اغزو پتی	اغزیانه، ځوزیانه
مرغزار	مرغزار	مرغه، ورشو
چمنزار	چمنزار	چمن
گند مزار	د غنمو پتی	غنمگره
شالیزار (برنج زار)	د شولو پتی	شولگره
نیزار	نیزار	درگه
ریگزار (شنزار)	ریگزار	شگلنه ځمکه، شگلوره
جنگلزار	ځنگلزار	ځنگل (سیمه)، خاوری

شوره زار	شوره زار	شوره ماغه، څلوبی
بازار	-	بازار
بیزار	-	بېزار
گندنا زار (گندنه زار)	د گندنې پټی	گندنگره، پیازکگره
سبزه زار	کبل زار	مرغه، چمن، ورشو
لاله زار	لاله زار	غاټویانه

۲۵ - د «پر» په مختاری پارسي بېلنگونه د نورو ډېرو وییونو غوندې ټکي پر ټکي او روان پښتو کېدای نه شي، بلکې پښتو یې پر وړاندې زیاتره روستاري والا بېلنگونه لري، د ساري په توگه له «درکوه های پر برف زندگی مشکل است» «له واورو نه په ډکو غرونو کې ژوند گران دی» وژباړو، له پښتو سره اړخ نه لگوي او که یی (په واورینو غرونو کې ژوند گران دی) وژباړو، نو سمه روانه پښتو ترې جوړېږي. یا «له برکت خخه په ډک کال کې» او «په برکتی کال کې»:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پربرف	له واورو نه ډک	واورین
پرشکوه	له پرتمه ډک	پرتمین
پرکیف	له کیفه ډک	خوندور، په زړه پورې
پرتلاش	کوششي	هڅاند، زیارکښ
پرصددا	-	ځوړن، اوڅار
پرسروصدا	له غږو غوږه ډک	ځوړوړ
پر آوازه (بلند آوازه)	-	نومور، نوماند، نومیال
پرمزه	له خوند ډک	خوندور
پر نیرو (پرقوت)	له قوته ډک	ځواکمن، پیاوړی، غښتلی
پردل	شجاع	زړور
پر شور	له شوره ډک	ځوړوړ، ځوړېند
پر کار (پرزحمت)	فعال	ډېر کاری، زیارکښ، هڅاند
پر مسؤولیت	له مسؤولیته ډک	ډېر پازیز، ډېر پازوال
پر گل	له ختیو خخه ډک	ککړ، چکړ، خټین
پر گل	له گلو خخه ډک	گلالی، گلبن، گلورین
پراشک	له اوبنکو ډک	اوبنلن
پرغرور	له غروره ډک	ویارن، بناخن
پر جوش	له جوشه ډک	مست، اېشند

خوردور، خوردند	له خروشه ډك	پرخروش
خوردنده او خروبننده	له جوش و خروش نه ډك	پرجوش و خروش
خلبلي، جلبلي	له جل وبله ډك	پرزرق و برق
گټور - سودمن	له گټې نه ډك	پرفيضم (پرمفعت)
گڼ يا ډېر مېشتي (ښار)	له نفوسو نه ډك	پرنفوس (شهر)
ډېر خور، نسور، نسواند، خوراند	ډېر خوړونكی	پرخور (پرخوار)
ډېر خوري، نسواندي	ډېر خوړل	پرخوری
خبرلوخ، ويند، گپاوو	ډېر غړيدونكی	پرگوي (ی)
خبرلوخي	ډېره غړيدا	پرگویی
خبرلوخ، اپلتند	ډېر غړيدونكی	پرحرف
خبرلوخي	ډېری خبرې	پرحرفی
گونحن، كوت، گونخې گونخې	له گونخو ډك	پرچين
گرگر، زورگر، سرزور (ی)	له جفا ډك	پر جفا
زړور، زړن	-	پردل
ټوكر (ليك)	پاراگراف	پرگر
اپلتند، گپاوو	ډېر غړيدونكی	پرچانه
پېسمن، دماغي، غاور	كبرجن	پردماغ
لرې، لرواتي	لرې (ډېر)	پردور
ستونزمن، سرخوړن	له سر خوړه ډك	پردرد سر
پاينده، پاينستي، ډېر پايه	دوام دار	پردوام
لونډ خيشت، اوبلن	له اوبو څخه ډك	پرآب
ويارن، ويارلی	له وياره ډك	پرافتخار (افتخار آمېن)
بادگين	له بادو ډك	پر باد
باري، يېرور، ښېراز	له باره ډك	پر بار
مپوه وړ، خولخوندور، خولخوندي	له مپوهو نه ډك	پر مپوه
بركتي	له بركته نه ډك	پر بركت
جنجالي، شخړيز	له جنجاله ډك	پر جنجال
گټور، سودمن	له گټې نه ډك	پر بهره
هڅند، هڅاند	له تپشه ډك	پرتپش
ازمايلى، از مېښتكار، از مېښتوالا	له تجربې نه ډك	پرتجربه
خوبي، خوبن، خوبجن	له خوابه نه ډك	پرخواب
دردوونكی	له درده ډك	پردرد

پر رنگ	له رنگه ډك	ډپر رنگی
پررو	له مخه ډك	سپین سترگی
پر زور	له زور نه ډك	زورور، سرزوری
رشیبر	له شودو نه ډك	پیوره (غوا)
پر شیب	-	نا هوار
پر غوغا	له غوغا نه ډك	نارام، غوغایی، ځوږن
پر مدعا	-	باتور، لوږ رپی
پر معنی	معنادار	ماناوال
پر فسون	له افسونه ډك	اوسونگر، كوډگر
پر فشار	له فشار نه ډك	ترینگی، ترینگی
پر کین	له کینې نه ډك	رخن، اوبنکینی
پر مایه	له ارزښته ډك	ارزښتناك، ارزښتمن، بډای
پر مغز	له مغزو نه ډك	ډپر مغزی
پر نگار	له نقشه ډك	انځورن، انځوریز
پر نقش	رر	رر رر
پر واضح	له څرگند تیا نه ډك	څرگند، جوت، اوڅار، ډاگیز
پر وسعت	له پراختیا ډك	پراخ، وېر، ارت و بیرت
پر تحرك	له تحركه ډك	خوځند
پر نور	له نوره ډك	روښان، رڼا، روڼ
پر طنین	له طنینه ډك	ځوږور، ځوږند، انگازور
پر آوازه	له اوازی نه ډك	رر رر رر
پر ماجرا	له ماجرا نه ډك	ماجرايي، غر غره يي، لنډغر
پر تلاش	له تلاش څخه ډك	هڅند، هڅاند
پر از قهرمانی	له قهرمانی نه ډك	ستراتل

۲۶- په - پيش مختاری پارسي بېلنگونه (مشتقات) هم کله کله پښتو ژباړونکی له ستونزو سره مخامخوي او سم انډولونه ورته پیدا کولای نه شي. ځکه په ښکاره ډول د - پيش پښتو انډول (وراندي) دی، مگر کېدای شي (مخ) يې هم تشه ډکه کړي او يا يې بل راز يا ساده انډولونه ځای ونيسي، که نه بيا يې په پور بڼه را اخيستل هم کومه گناه نه بلل کېږي :

پارسي نا کره پښتو کره پښتو

پیشنهاد	تجویز (پ)	وړاندیز
پیشکی	-	پیشکي
پیش پا افتاده	خوشي، بېکاره	ناپامور، پاموتی
پیشدامن		خوانبې
پیشوند (پیشاوند)	شاوندی	مختاری
پیشرو	مخکې تلونکی	مخکښ، سرغندوی، سرلاری
پیش آهنگ (پیش قراول)	پیش آهنگ	رر
پیشوا	پیشوا	بومیا، سرغندوی
(در) پیشواز	-	(د-په) هرکلي، درشل (کې)
پیشتاز	-	مخکښ، سرکښ،
		پرمخیونی، سرلاری
پیش آمد	رفتار	چلند
پیش قدم	پیش قدم	مخکښ
پیش قدمی	-	مخکېوالی
پیش خور	پیشخور	مخخوری، مهینه خوری
پیش خوری	-	مخخوري
پیش قبض	پیش قبضه	ستوه (لکه کتوه)
پیش کش	پیشکش	وړاندیز
پیشدستی	پیشدستی	مخکېوالی، وړاندېوالی
پیشانی	وچولی	تندی، تندېه، وچولی
پیشاب	-	متیازې، مېتیازې
پیشتاز	-	رر
پیشاپیش	-	مخکې مخکې، تر ټولو مخکې
پیش اطاقی (پیش خانه)	-	مخ کوټه، مخنی کوټه
پیش آمد	برخورد	(چال) چلند
پیشآمده گی	-	مخکېوالی - وړاندېوالی،
		مخ ډډون
پیش انداز (دسترخوان)	-	کوندری، کوبی، خمې، خمې
پیش بند (-گیر)	پیش بند	مخبند
پیشقاب	پیشکاب	غاب، کاب
پیشباز	-	هرکلی
پیشبرد	پیشبرد	پرمخ وړنه

غوتی	-	پیش برگ (نو)
بیانه	بیعانه	پیش بها
مخوینی	پیشبین	پیش بین
مخوینی	پیشبینی	پیشبینی
مخنیو	-	پیش پاس (نو)
پیشکی	-	پیش پرداخت
توپکی، تمانچه	تفنگچه	پیشتاب
خنباک مېز، خنباک ونج	-	پیش تخته
مخکی، له مخه	-	پیشتر
مخجنگی، سرجنگیالی	-	پیش جنگ
نوکر، مزدور، چوپری، چپراسی	پیش خدمت	پیش خدمت
خنباک مېز، خنباکونج	-	پیش خوان
قانون ساز	-	پیشداد
مخینان (لومړنی آریانی)	-	پیشداد یان
شاهی کورنی او شاهان	-	-
مخورمند	پیش قضاوت	پیشداوری
سرلبنکر	مقدمة الجیش	پیش دار
مخکنی ساز، اوور تیورې	ساخنی (پ)	پیش درآمد
مهینه (مهینه...)	مخکی رسېدونکی	پیش رس
پرمختگ	-	پیشرفت
مخکنس، مخیونی	مخکی تلونکی	پیشرو
پرمختلونی	وړاندې تلونکی	پیش رونده
وړاندې تگ، پرمختگ	پیش روی	پیش روی
تپیر (د کمیس د تپیر برخه)	-	پیش سینه
سلم، مخپلور	-	پیش فروش
تویک تیار!	-	پیش فنگ
سرلبنکر، نظام قراول	-	پیش قراول
سرلبنکر	مخکی قطار	پیش قطار
لارنېود، مشر	-	پیش کار
پیشکی کرایه	-	پیش کرایه
مخکنس، سرکنس، مخیونی	پیشقدم	پیشگام
مخنی خبرې، سریزه، پیلیزه	مقدمه	پیش گفتار

پیش گفته	مخکې ویل شوی	نوموړی، یاد شوی
پیشگو	اټکل کوونکی	مخویند، وړاندویانند
پیش گویی پیش گویی (پ)	-	وړاندوینه، اټکل
پیشگیری (جلوگیری)	-	مخنیوی
پیش لنگی (پیش دامن)	-	پیشبند، مخبند
پیش مزد	-	پیشکي لاسپاره
پیش نرفتنی	ناممکن	ناشونی
پیش نما (پیش امام)	پیش امام	امام
پیش نویس (مسوده)	مسوده	لمپسه
پیشه	کسب دنده	ورهنه
پیشه ور	کسبکار	لاسکاری، کسبگر، ورهنگر
پیشی	سبقت	مخکېوالی
پیشیاب	-	مختیاری، چمتو
پیشیار	-	متیازی، مبتیازی
پیشیاره	-	پتنوس
پیشین	قبلی	پخوانی، مخکینی
پیشینه	سابقه	مخکینی، سربل، مخینه
پیشینه دار	سابقه دار (جرمی)	مخینه وال
پیشیان	اسلاف	مخینان، پخواني (پلرونه او نیکونه)
پیش از پیش	-	مخکې له مخکې، وار له واره
پیش برآمده	-	مخ (ته را) وتی
پیش برآمده گی	-	مخ (ته را) وتنه

۲۷- په - با ، مختاری پارسی ستاینومونه او کرولونه (صفات او قیود) ځینی پښتو ژباړونکي په هماغه آره بڼه را پوروي او کله یې ډېر بې خونده را ژباړي، بې له دې چې له گړنی پښتو مرسته وغواړي او روستاري والا انډولونه ورته پیدا کړي، لکه :

پارسی	ناکره پښتو	کره پښتو
باایمان	ایماندار	مېړه، میرنی
بابتکار	ابتکار لرونکی	نوچاری، نوبتگر

باآب ورننگ	-	خلبلی، خلاند، پسوللی، بنکلی، گلالی
باآب وتاب	-	پتمن، په زړه پورې، په پت وعزت
بااراده	اراده لرونکی	هوډمن
بااساس	اساسی	بنسټیز
بااطلاع (باخبر)	خبر لرونکی	خبر، خبراثر
بانضباط	-	ټینگ موټی
بابرکت	برکت لرونکی	برکتی، له برکت سره
باپشتکار	-	کارند، زیارکنس، ډپرکاری
باحوصله	حوصله لرونکی	پېڅیالی، زغمناک
باتفاق	اتفاق لرونکی	یوموټی، یولاسی
باارزش	ارزښت لرونکی	ارزښتمن، ارزښتناک
باتجربه	تجربه لرونکی	ازمېښتکار، ازمېښت والا
باخبر	باخبر	خبردار، خبر
باخرد	عاقل	پوه، وینسیار
بادرد	بادرده	دردمن
بادرد ورنج	په درد وکړاو	دردمن او رنجن
بااخلاق	خوش اخلاق	نېکخویه
باسواد	باسواد	لیکلوستی، لوستی
بارحم	رحم لرونکی	زړه سواند، لورین، لورانند
باشرف	شریف	پتیال (-ی)، پتمن
باشرم	شرم لرونکی	شرمناک
باحیا	باحیا	حیاناک، ماتمخی
باسرشته	-	سمبالوونکی، پاک کاری
باسلیقه	سلیقه والا	خورزونی، خورمنخی
باشهامت	شهامت لرونکی	مېړنی، مېړه، مېړانې والا
باشکوه	له شوکته ډک	شاندار، پرتمین، برمیا، ستر
باصفا	-	سپېڅلی، پاکزړی
باعاطفه	عاطفه لرونکی	مهربان، لورین، لورانند
باعظمت	شاندار	ستر، پرتمین، برمیا

باغیرت	باغیرته	غیرتی، مپړه، مپړنی
باکروفر	دبدبه لرونکی	په ډب و غپ، له برم و پرتم سره
باکمال	دکمال خاوند	تکره، کمال والا، رسېدلی، وتلی
بامعرفت	معرفت لرونکی	پوه، پېژندوی
بانقاب	نقاب لرونکی	مخپتی
باوجود	باوجود	له - سره سره، سره له -
باوصف	رررر	رر رر
باوفا	باوفا	وفا لرونکی، پالیال
باوقار	دوقار خاوند	پتمن، درون
باعزت	د عزت خاوند	رر
باهم	(سره) یوځای	گډ، یو له بله، وبله، ځبله
بایکدیگر	رررر	رررر
باهمت	باهمه	مپړنی، همتناک
باهوش	عاقل	وینس، وینیار
باعشق و علاقه	د عشق او علاقی خاوند	لېوال، مینه وال
بانزاکت	بانزاکته	نزاکت والا
بامزه	مزه لرونکی	خوندور، خورمنی
بالذت	رررر	رررر
باتدبیر	دتدبیر خاوند	پوه، ځیرک
باتربیه	د تربیې خاوند	روزلی، پوولی، دوديال

۲۸ - په - گزار او - گذار "د ترسره کولو" او پرېښوولو په جاج جوړ شوي او جوړېدونکي پارسي بېلنگونه په پښتو کې بېخي پر بل ډول بېلنگونو اوږي . دا چې دغه دواړه روستاري يوه مانا او يوراز چار نه لري، نو په کار دي، پښتو ژباړونکي يې هم دغه توپير په پام کې ونيسي. د ساري په توگه نماز گزار لمونځغاړی وژباړي او نماز گذار بيلمانځه. ځينې نو کاري پارسي ژبي ليکوال هم دغه دواړه روستاري سره گډوي او يو د بل پرځای يې کاروي :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
قانون گذار	-	دوی رغاند، قانوساز

شرعی قانوساز	شرعی اجرا کوونکی	شریعت گزار
لمونخغاری	لمونخ کوونکی	نماز گزار
بیلمانخه	لمونخ نه کوونکی	نماز گذار
پاسللی، مندوی	منت بار	سپاس گزار، منت دار
رر رر	رر رر	شکر گزار
رر رر	رر رر	منت گزار
پاسلونی	احسان ایبنوونکی	منت گذار
امانت اپرند		امانت گذار
کلنگوری، خراج وری	خراج ور کوونکی	خراج گزار
رر رر	باج ور کوونکی	باج گزار
درناوند، درناوگر	احترام کوونکی	احترام گزار
رر رر	ارزبنت ور کوونکی	ارج گذار
خول اپرند، خول ایبنووند	تاج ایبنوونکی	تاج گذار
پپنلیکوال	تاریخ لیکوونکی	تاریخ گزار
کارمند، کارکرد	کار کوونکی	کار گزار
وسپنتینگی	د و سپنی تینگونکی	آهن گزار
بیمه والا	بیمه ور کوونکی	بیمه گزار
بنستیوال، بنستگر	بنست ایبنوونکی	پایه - بنیان - اساس گذار
خبریال، خبررساند	خبر رسوونکی	خبر گزار - (رسان)
خبری	خبر رسونه	- ی
دایر - جور (ول)	دایر کول	بر گزار (کردن)
خارنوال، رنستیپال	حق ادا کوونکی	حق گزار
ماین اپرند	ماین ایبنوونکی	مین (ماین) گذار
له پامه غورخول	پر بنسول	فرو گذار
لند مهال (پبر)	عبوری (دوره)	دوره گذار
ورپر بنسول، ورلپر دول		واگذار (کردن)
ناغبری، پر بنسونه	پر بنسونه	_(فرو گذاشت)
ویناوال	خبری کوونکی	سخن گزار
پانگ اچونه، پانگونه	د پانگی اچونه	سرمایه گذاری
لیکنبسه، لیکنبسی	تکی ایبنوونکی	نقطه گذاری

پورې اړه لري. پښتو د (همزولی) او (همغاري) غوندې هم لږ و ډیر ورته بېلگې لري او په دې توگه ورته په لاسي او قياسي توگه نوره هم پراختيا ورکولای شو. لکه همرنګ يا همرنګي، هم مهالی (همزمان)، هم خېلی (همنوع)... مگر ځینې پارسي هغه کېدای شي، پر نورو انډولونو پښتو شي، لکه همسایه د گاونډي، همزیستی (گډ ژوند)، همنوا (همغاري)، هم آهنگي (همغري)، همراه (مل، ملگري، همدیگر (یوله بله، وبله، ځبله)، همدرد (خوا خوږی)، همدست (یولاسی)، همزبان (هم ژبی، یوه خوله)، همدل (یوزری)، همصنّف یا همصنّی (ټولگیوال)، هم قلعه (کلیوال)، مگر همشهری پر ښاروال ځکه نه شي اړول کېدای چې یوه اداري نومونه منل شوې ده. نو همښاری یې انډول کېدای شي، نورې بېلگې:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
همسنگر (همرزم) -	همسنگري	سنگر مل، هممورچلی
همواره، هماره	-	تل، همیشه
هم ارز	یوشان ارزښت لرونکی	همارزی
هم آغوش	-	همغاري، غېږ پر غېږ
هم اتاق	هم اتاقي	همکوټه، همخونی
هم خانه	-	همکوری، گډ کوری، همخونی
همانند	یوشان	یو ډول، یورنگ، ورته
هم آواز (همصدا)	-	هم آواز، هم غږی
هم آهنگ	-	همغري
هم باز	-	هم لوبی
همدرد	همدرد (پ)	خوا خوږی
همگام	ملگري	همگامی، همیونی
هم مجلس	هم مجلسی	همبنداری
هم بزم	هم بزم	هم بنداری
هم بستر	-	همبستری
همبستگی	همبستگی، سره نښتون	پیوستون
همپا	-	مل، همیونی
همپایه (هم ترازو)	همپایه	انډیوال، همپوری، همپوری، همخنگ
هم پشت	-	مرستی، ملگري (همکاری)
همپياله (هم پیک)	همپياله	همپياله
هم پیشه	-	همدندی، همپازی

همپرونی، همژمینی	هم پیمان	هم پیمان
همنوبی	هم جنس	هم جنس
همتولی	هموزنه	هموزن
گاونډی، چموال، کنډیوال	همسایه	همجوار
سیال، جوگه، بد	-	هم چشم
همبستری	هم خواب	هم خواب
ملگری، انډیوال	همدم	همدم
همتپری	-	همقوم (همتبار)
همژی	-	همزیان
همدینی، همکپتی	-	همدین - همکیش
خوالو، خوالگر	همراز	همراز
هموینی، گډوینی	-	همخون (هم نژاد، هم عرق)
هم سندی، هم اندی	-	هم رای (همفکر)
همرنگی (ی)، یورنگی	یوشان	هم رنگ
هم مهالی، همپیری	معاصر	همروزگار (همعصر)
همزولی	-	همزاد
همزولی	-	همسال
ورته، یورنگ، همرنگ	-	همسان
گاونډی، کډوال	همسایه، گوانډی	همسایه
هملوری، همموخی	-	همسو (همگرا)
همگتی (هېوادونه)	کامنولیت	همسود
همژی، همتو کمی	-	همزیان، هم نژاد (همتار)
هملوستی، ټولگیوال	همصنفی	هم سبق (همدرس)
یو (ه) خوله، همسندی	-	هم سخن
هم هېوادی، هېوادوال	-	هم میهن - هموطن (وطندار)
مېړه، بنځه، میرمن	همسر	همسر
لارمل، ملگری، همیونی	همسفر	همسفر
مل، هملاری	ملگری	همراه
همزولی، هم منگی	همسنه	هم سن -
همتولی، همپوری، همپوری،	-	هم سنگ (همتا)
همخنګ	-	-
هم جوله، همډولی، همرنگی	هم شکل	هم شکل

هم صحبت	همصحبت	هم خبری، همگپی
همشیره	خور	خور، خوری (نرسه)
هم عقیده	هم عقیده	همگروهی
هم قطار	هم قطار، هم مسلکی	انډیوال، همغاری، همخانگی
همکار	-	همکاری
هم کاسه (همخوراک)	-	همکاسه، همکوبی
هم کفو	-	ساری، سیال، گور
هم مکتب	د مکتب ملگری	بنوونځیوال
هم نام	سمنامی	همنامی، همنومی
هم نرخ	-	همنرخ، یونرخ
همنشین	همنشین	انډیوال، گاونډی، سره ناست
هموار	اوار	(پاست) هوار

۳۰ - په مختاري يامخکر- باز پخواني او نوي پارسي بېلنگونه هم کوم کمی نه لري. د دغه مختاري انگرېزي انډول (ري-)، المانی يې (ويدر) او پښتو يې (بيا -) دی. پښتو (بيا موندل) د دری (باز یافتن) ډير پخوانی انډول بلل کېږي او په دې توگه ورته په نورو کړونو (فعلونو) کې دودور کولای شو، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
باز خواست	باز خاست	پوښتنه، گروپړنه
بازپس	دوباره	له سره، بېرته
باز پرس	پوښتنه	پلټنه، څېړنه
باز رسان	مفتش	پلټونکی، څارونکی
باز ساز	جوړوونکی	بيا رغاند
باز سازی	بيا جوړونه	بيا رغاونه، بيا رغاو
بازگو	-	بيا ويونکی، بيا ويلی
بازگویی	-	بيا ويېنه
بازتاب (بازتابنده)	انعکاس	ځلښت، غبرگون
باز ياب	موندونکی	بياموندی
باز يابی	موندنه	بيامونده

راستنبده، (بیرته) راتگ	بیرته راگرخپدل	باز گشت (باز گرد)
شنشوب (رسوب)	-	بازمان
ډالی، یادنبه	سوغات	باز آورد (ره آورد)
پلتونکی، څارند	تفتیش، مفتش	بازبین
پلته، څارنه	تفتیش	بازبینی
نوی کتنه، بیا کتنه	تجدید نظر	بازنگری
وروستنی	اخرین	باز پسین
څال	-	بازپیچ
څلبدنه، برېښېدنه	انعکاس	بازتابش
گروپړند	-	بازجو
یرغمل بیه، بونگه	بیا اخیستل	باز خرید
باز لرونکی، باز ساتی	-	بازدار
نیونه، نیونگ	گرفتاری	بازداشت، بازداری
اړیخی، ستناوخ	خواله جات (پ)، توقیف	بازداشتگاه
سا اېستنه، سا اخیستنه، دمه	بیرته سا ایستنه	باز دم
گټور	-	باز ده
لیدنه، کتنه، لیده کاته	ملاقات	بازدید
بیا اداینه	-	باز پرداخت
پاتشونی، وروسته پاتې، ژوندی پاتې	-	باز مانده (بازمان)
پرانېسته، (بانکي حساب)	-	باز کرد
غوښتنه، غوښنلیک	-	بازگیری
څارند، پلتونکی	-	بازرس
څارنه، پلته	غورسی	بازرسی
پلتونکی، (گروپړنه) پلته	-	باز جو (بازجویی)
بد مرغ، بدمرغه، بدبخت	-	باز گونه
بیا لمبسی	-	باز نویس
کورناست	متقاعد	بازنشسته
بیا اخیسته، بیرته اخیستل، بیا موندنه	بیرته لاس ته راوړنه	بازیافت
کورناسته، کورناستی	تقاعد	بازنشسته گی

۳۱- په- ار روستاړي رغېدونکي پارسي کر نومونه په اوسنيو ايراني نيولو جېزمونو کې مخ پر زیاتېدو دي، لکه:

گرفتار	-	بنکېل، نیولی، بندي
رفتار	رفتار	تگ، یون، کره وړه، چلند
گفتار	خبرې	وینا، گرهار
ویراستار، پیراستار	سموونکی	سمیال
نوشتار	لیکل	لیکنه، کښنه
ساختار	جوړونه	رغاو، رغاونه، جوړښت، اډانه
کشتار	قتل، وژنه	ټولوژنه، ټول وژله، چړاو
کردار	کردار	کره وړه، کرن
پرستار	پرستار(ه)	وورپال، ناروغپال
جستار	لټونه	لټون، پلټون، پلټنه
خواستار	خواهش کوونکی	غوښتونکی، هیله من
خریدار	اخیستونکی	پېرونکی، پېرند
شنیدار(شنیداری)	اورېدنه(سمعي)	اورېدن(اورین)

۳۱ - په - وش، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
مهوش	-	سپوږوزمه، سپوږمی مخی
سیاوش	-	توروزمه، تور ارغوش
پریوش	د بنا پېری غوندي	بنا پېری (وزمه)
لاله وش	-	غاتووزمه، لاله رنگ
دیوش(دیوفش)	د دپو غوندي	دپووزمه

۳۲ - په گون، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گندم گون (سبزه)	-	غنمرنگ

لاله رنگ	د غاټول غونډې	لاله گون (لاله رنگ)
زرین	-	سیمگون
قیر رنگه، تور تپلی، توتپی	د قیر په شان	قیرگون
توره تیاره، تور تم	د شپې غونډې	شبگون
می رنگه	د شرابو په رنگ	میگون
ورته، هم رنگ (ی)	-	همگون (هم مانند)
د نیل غونډې شین، نیلی، وودی	-	نیلگون (نیلفام)
لال وزمه	دلال په شان	لعل گون (لعل فام)
گلرنگ	د گل په رنگ	گلگون (گل فام)
شین، اسمانی	د اسمان په رنگ	آسمانگون
شین بخن	د اوبو په رنگ	آبگون
سور بخن، سور رنگی	تک سور	سرخ گون (سرخ فام)

۳۳ - په - مانند، لکه :

کره پښتو	ناکره پښتو	پارسی
مارډوله	د مار غونډې	مار مانند
مرغلین	د مرغلرې غونډې	در مانند
موم وزمه	د مومو غونډې	موم مانند
لال وزمه	دلال غونډې	لعل مانند
کن هوش، غورډروندی	د کونې غونډې	کر مانند

۳۴ - په - آسا، لکه :

کره پښتو	ناکره پښتو	پارسی
لکه دود، دود وزمه، لوغرین	د دود په شان	دود آسا
خواتپولی، پوخلا، هوسا	د لاسا	دل آسا
نیز وزمه	د سیلاو غونډې	سیل آسا
لکه برېښنا، برېښنا وزمه	د برېښنا په شان	برق آسا
واریز، په واریز ډول	نوبتی	نوبت وار (نوبتی، متناوب)

۳۵ - په - وار، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
فرزانه وار	-	پوهيالانه
پروانه وار	پتنگ	وزمه
خانه وار	-	کورنۍ، کورنيز، کورسر
فصل وار	-	پهرکښت، هرکښته، موسمي
ماهوار	مياشتيز(پ)	مياشتني، مياشتيني
پيداوار	-	پيداوار
برادر وار	د ورور په خپر	لکه ورور، ورورگلويز، ورورانه
قهرمان وار	-	اتلانه، اتلوزمه
بزرگوار	-	ستر، پياوړی
هفته وار	هفته يي	اوونيز، هره اوونۍ، اوونۍ پر اوونۍ
اميدوار	د کانديد په مانا(پ)	هيله من
پريوار	د بناپيرۍ غوندي	لکه بناپيرۍ، بناپيرۍ وزمه
مردانه وار	د نارينه په شان	په مېړانه، مېړه وزمه
ديوانه وار	د لېوني په شان	لکه لېوني، لېونوله
طوطی وار	د طوطي غوندي	لکه توتي، توتي وزمه
سراسيمه وار	پرېشان	ارور ترور
سوگوار	ماتم کوونکی	ویرن، ویرمن، ویرژلی
سزاوار	-	وړند(ه)
سبزه وار	-	شیندند
راهوار	-	ارامیونی، یرغه
مرده وار	لکه مړی	مړزگه، مړوزمه، غونجا
شیروار	شیروار	مندانو-غړکه-خی(کول)- وهل
شاهوار(شاهانه)	-	شاهانه

۳۶ - په - مرد سره رغېدلي پارسي ترنگونه (ترکيونه)، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ابر مرد	ابر مرد	زبروگره، سترمېړه

شیر مرد	د زمري غوندي سپری	زمریالی، زمریال، زمری
دانشی	مرد پوه	مېړه، پوهیال
دادمرد	سخي	لوی لاسی، بېناوو، پراخلاسی
آزاد مرد	-	آزاد لوښی
جوانمرد	خوانمرد	خوان (لوښی)، ښه خوان، مېړه
دولت مرد (مدار)	دولتي	چارواک

۳۷- په - یار رغېدلي پارسي ترنگونه، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
هوشیار	هونبیار	وینبیار
شهریار	شهریار	تولواک، واکمن
دستیار	دستیار	مرستیال، مرستی
استاد یار	داستاد مرستیال	پوهندوی، پوهنوال
دانش یار	استاد، پوهنیار	پوهنیار، پوهنمل
هنریار	-	هنرمل
خدایار	-	خدای دوست، خدايمل

۳۸- په - کرد، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
عمل کرد	عمل کول، د کار اجرا	کار کړن، پرځای کړه
کار کرد	رر	رر
یاد کرد	یاد و بود	یادونه، یادنمانځنه
باز کرد	افتتاح	پرانېسته
پیکرد	-	پسې کړن
راه کرد	-	کړنلار، کارتوگه

۳۹- په - اگین، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
درد اگین	له درد ډک	دردناک
زهر اگین	له زهر و ډک	زهرجن، زهرژلی

سهمگین	له بور نه ډک	بورنوری، بورند
شرمگین	له شرمه ډک	شرمناک
غمگین	غمگین	غمجن، خواشیني، ویرژلی
آبگین	-	اوبلن، نری
نمگین (پرنم)	-	نمجن، زیمجن
خشمگین	قهر کوونکی	قهرژلی، قارجن، خاخن
میانگین	وسطی	منځنی

۴۰- په - پذیر، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
امکان پذیر	امکان لرونکی	کېدونکی، کېدونی، شونی
انعطاف پذیر	انعطاف منونکی	نرم، نرمښت منی
آشتی پذیر	-	پوخلا کېدونی، پوخلا ینور
آسیب پذیر	حساس	زیانمنی
تغیر پذیر	تغیر منونکی	اوبستونکی، ونجېدونکی، ونجوړ
تاثیر - اثر پذیر	تاثیر منونکی	اغېزمنی
جبران ناپذیر	نه جبرانېدونکی	ناسکیندی
خلل پذیر	خلل موندونکی	زیانېدونکی
خلل ناپذیر	خلل نه منونکی	زیان نه منونکی، نازیانمنی
برگشت پذیر	-	شاتگی
برگشت ناپذیر	-	نه ستنېدونکی، نا پر شا
شکست ناپذیر	ماتی نه خوړونکی	تلونی
انکار ناپذیر	انکار نه منونکی	ناماتی
		نانتی، نانتیور، نانتیاله

۴۱- په - نما، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
انگشت نما	انگشت نما	گوت لکی، اوڅار، رسوا
خودنما	خود نما	ځانښکاری

ژیرپخن	-	زرد نما
مرمروزمه	د مرمروغوندي	مرمرنما
تاربنکاری، تاروزمه	-	نخ نما
شمالبنود، قبله بنود	قطب نما، قبله نما	قطب نما
غنمرنگ، غنمبنود	-	گندم نما
لرلید	دورنما	دورنما
بنکلی، بنه اوسی	بنه بنکارېدونکی	خوشنما
خان هېنداره	قدنما	قدنما
مخرونی (ناوې)	برجسته نما، جوت بنود	رونما
تول بنکاری	-	تمام نما
تاخچه وزمه	-	طاق نما
نړۍ بنود	جهان نما	جهان نما
اوبرنگ، اوبنکاری،	-	آبنما
شینوبره		
مسلمان ډوله	مسلمان نما	مسلمان نما
توپان وزمه	-	طوفان نما
بدرنگ، بد اوسی	بد بنکاره کېدونکی	بدنما
اوره وزمه	د اوړو په شان	آردنما (آردی)
توند، گړندی، باد مېچ	د باد په رنگ	بادنما
هودو گراف، هودو مېتر چټک	-	شتاب نما
مېچ		
بلینده، بلاند	-	شب نما
امام	پېش امام	پېش نما
۴۲- په - بر، چې د وړنگ، کښنگ او لېږد جاج بندي :		
کره پښتو	ناکره پښتو	پارسي
استازی، خړی	پېغمبر	پېغمبر - پیامبر
سپرلی لېږدی، سپرلیز	مساپروړونکی	مسافر بر
(گاډی، الوتکه)		
سرلاری، لاربنود، مشر،	رهبر	رهبر
سرغندوی		
رانغښتونکی	شامل	دربر

زيار کڻس، رپر يالی	رنڄ وڀونکی	رنجبر
باري، پنڊي، پلنڊي	باروڀونکی	باربر
فرمانوڀري، ورمندوڀري	-	فرمانبر
چای اڀشي، چای جوش	چای بر	چایبر
(دوتري) ڍاگی	-	امر بر
مینه، مینه وڀري	زڀه وڀونکی	دلبر
سپین غڀڀري	-	سیمین بر
توی، خوڀ، لڳڀ	-	سیل بر

۴۳- په _ مان، لکه :

کره پښتو	ناکره پښتو	پارسي
وداني، رغاونه، جوږښت	جوږونه	ساختمان
کورنی، کهول	-	خانمان
ررر	-	دودمان
سازمان	-	سازمان
لنگوال، لنگون، زږون	ولادت	زایمان

۴۴- په - دان یا - دانی د توني او لوښني روستاري په توگه، لکه :

کره پښتو	ناکره پښتو	پارسي
کونډاله، کوکني	گلدان	گلدان، گلدانی
اورغالی، نغری	-	آتشدان (دیگدان)
اتل	قهرمان	قهرمان
زبلانځ، گڼی	زهدان	زهدان
شا ټینگه	-	سنگدان
خوږنی	قندانی	قندانی (قندان)
رر	رر	شکردان
چمدان	بکس، سوټ کبس (پ)	چمدان (جامه دان)
قلم دان	-	قلم دان
جیبی کتاب، بتوه، مشلیکی	همیانی	جز دان
رنجرومه	-	سرمه دانی
سگرتنی	سگرت دانی	سگرت دانی

ايرنى	خاكستر داني	خاكستر داني
كولپي	-	خمير دان (دى)
دوخرخنى	-	بايسكل داني
ماردنگى	-	شمعدان (دى)
ميوه نى	ميوه داني	ميوه داني
چترنى		چترى داني
پوكنى، متيازنى		شاشدان
توكنى	تفداني	تفداني
زبلانخ، گب	-	تخمدان (شيردان)
يخنى، لوى وسپنيز بكس	يخدان	يخدان
تره، ترى، خمخى	ناوه	ناوه دان
اوبنى	آبدان	آبدان
رېمنخنى	شانه دان	زنخدان

۴۵ - په - باف، لکه :

کره پښتو	ناکره پښتو	پارسي
چلگر، کنوال، پېښور	تېغراو بدونكى	گليم باف
وړى اوبى	-	پشمينه - پشم باف -
غالى اوبى	قالين اوبدونكى	قالين باف
پوزيار	پوزى جوړوونكى	بور يا باف
انگېريال، وانديال	خيال پالونكى	خيال باف
دروغجن، دوړن	دروغ اوبدونكى	دروغ باف
تور لگاوى	تومت لگوونكى	تهمت باف
نشتاند، نهيلىپست	منفى باف	منفى باف
زروبي	-	زرباف
پلستر اوبى	-	جوراب باف
بخمل اوبى	-	مخمل باف

۴۶ - په - نشين، لکه :

کره پښتو	ناکره پښتو	پارسي
زړه راکښونى، په زړه پورې	-	دلنشين

جانشین (جایگزین)	جانشین	خایناستی
مرز نشین	-	برید مہشتی
صحرا نشین	صحرايي	کوچی، پوونده، بیدیا مہشتی
بادیہ نشین	رر	رر
کرایہ نشین	کراکپنا ستونکی	کرايوال، کرايوالا
خانہ نشین	کور کپنا ستونکی	کورناست، پرکور
شیخ نشین (نشینی)	شیخ نشینی	شیخ مہشتی (ہواد، سیمہ)
عرب نشین	-	عرب مہشتی
یہود نشین	-	یہود مہشتی
گوشہ نشین (خلوت نشین)	-	گوت ناست (ی)
دہنشین	د کلي اوسپدونکی	کلیوال
شہر نشین	د بنار اوسپدونکی	بناری، بناري
ہمنشین	-	ہمغاری، گاوندی، اندیوال
تہ نشین	رسوب	بپخ، بپخنیو، شنشوب

۴۷ - پہ - پراگنی، لکہ :

پارسی	ناکرہ پنتو	کرہ پنتو
دروغ پراگنی	دروغ ویل	دروغ بادونہ
زہر پراگنی	زہر شیندل	زہر شیندہ
مکروب پراگنی	مکروب شیندل	مکروب شیندہ
تخم پراگنی	تخم پاشی	توخم کرنہ، توخم شیندہ
سخن پراگنی	بروہ کاستہ	رادییوی خپرونہ، خبرلوخی

۴۸ - پہ - بین، لکہ :

پارسی	ناکرہ پنتو	کرہ پنتو
خود بین	خود بین	خان وینی
نیکبین	-	بنوینی، نپکوینی
بد بین	بد بین	بدوینی
خوش بین	خوش بین	بنوینی
نزدیک بین	نژدی لیدونکی	لندوینی
باریک بین	باریک بین	کک وینی، وور وینی

سیال بین (تماشاچی)	تماشگر	ندارچی، سیلانی
دور بین	دوربین	لروین، لروینی
ذره بین (خوردبین)	ذره بین	کلك وین
پله بین	پله بین	ورخچاری
کجبین (لوچ)	-	کور سترگی، چغر
فالبین	فال لیدونکی	پالی (پ)، پالگر

۴۹ - په - رو، لکه:

پارسی	ناکره پښتو	کره پښتو
خودرو	موټر، گاډی	اډی
راهرو	-	لاروی
پیرو (دنباله رو)	پیرو	پلیونی، لاروی
شبرو	-	شپه یونی، شپه گرخی
میانه رو	-	منخلاری
پیشرو	-	پرمخیونی
موتر رو	سړک	سپره لار
پیاده رو	-	پلې لار

۵۰ - په - خوان، لکه:

پارسی	ناکره پښتو	کره پښتو
دستر خوان	دسترخان	کوبی، کوندری
فراخوان	دعوت	بلنه
آواز خوان	گلوکار (پ)	سندر غاری
خوشخوان	خوش آواز	خوږ غاری
سرود خوان	-	سرود بول، سندر بول
غزلخوان (غزل گو)	-	غزلبول
نعت خوان	نعت ویونکی	نعتبول، ناتبول
قرآن خوان	قرآن لوستونکی	قرآن بول
سوز خوان (نوحه سرا)	-	ساندو، ویرنبول

۵۱ - په - رس، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
بازرس	مفتش	پلټونکی، څارونکی
دسترس	-	لاسرسی
نورس	-	نوررسی
زودرس	-	ژررسی
فریادرس	-	غورسی، غمخور

۵۲- په - گیر او - گیری روستاړی منځته راغلي پارسي بېلنگونه، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دمگیر	-	دوږ (لنده تودوخه)
نخگیر	تارنیوونکی	تارنیو (ماشین)
دندان گیر	وړ	وړند، خوندور
سیم گیر	-	سیم نیو
غافلگیر	غافلگیر	ناگار، بنکپلی
همه جا گیر (ساری)	ساري	ټولپیمې، پمخپوری، ډېر خپوری
شماره گیر (تلفون)	شمېر ثبتوونکی	شمېر نیو (لرغرون)
سنجاق گیر (سنجاق دانی)	-	ستگنی
بادگیر	بادگیر	هوا بندی
بارانگیر	-	باران نیو، باران پنا، (د باران چتر، څپر
نکته گیر (خرده گیر)	-	گوتنیوونکی، ویارپال
سهیل گیر (سهل انگار)	اسانخوښی	ناغېړی، سرسري
سربازگیری	-	سرتېر نیونه
فراگیری تحصیل	جامعیت زده کړه	ټول نغښتي
ازسرگیری	-	له سره پیلول
سوختگیری	-	سونتوک اخبستنه
اندازه گیری	اندازه اخبستنه	کچ و مېچ
کره گیری	-	کوچ اخبستنه، شاربنه
لکه گیری	رټه نیونه	رټه پاكي
رد پا گیر	پل پلټونکی	پل نیو، منډ نیو، څرکبه
فاصله گیر	-	واټنیو

پېريانی	-	جنگير
پالوان، غېږ باسی	غېږ نیوونکی	کشتی گیر
سخت چاری	-	دشوار گیر (سختگیر)
پوروړی، پوروونکی	-	وامگیر
ختپاک (گاډی)	گلگیر	گلگیر
بنکېل	گیر	درگیر
سمخی، کرنډی	کفگیر	کفگیر
تاندهوا	هوادار	هواگیر

۵۳ - په (- انگیز) یا (-برانگیز) روستاړي رغېدلي پارسي بېلنگونه په پښتو کې په راز راز روستاړو سره اندول کېدای شي:

کره پښتو	ناکره پښتو	پارسي
زړه تاندی	زړه خوښوونکی	دل انگیز
زړه راکښونی	روح خو شالوونکی	روح انگیز
هېښنده	اریا نوونکی	حیرت انگیز
-		گفته انگیز
بور نوړی، سونخ، ترهوړی	وحشت رامنخته کوونکی	وحشت انگیز (هولناک)
	-	هول انگیز (مهیب)
پتنه پاری، پتنه زېړی	پتنه زېړوونکی	فتنه انگیز (فتنه آمیز)
اورپکی، اورگډی	شراچوونکی	سر انگیز (شرارت انگیز)
لوستنېود	عبرت ورکوونکی	عبرت انگیز
خارښتی	شهوټی	شهوټ انگیز
ویر لړلی، ویر پاری	غموونکی	غم انگیز
مست، خوښند	-	طرب انگیز (طربناک)
مینه پاری	مینه پیدا کوونکی	عشق انگیز
خوښند	خوښي زېړوونکی	نشاط انگیز

درېم څپرکی

د یوې - کره پښتو لیکلارې سیندگی ډوله لارښود

دا کوشنی سیندگی (فرهنگوتی) ډوله لارښود چې د اړوندې چلند لارې (پروسیجر) ، آرونو او لاسوندونو پر بنسټ اوډل شوی دی ، د ټولیزې ورځنۍ گټې اخیستنې او لاسرسی لپاره وړاندې کېږي . په دې ترڅ کې دا هڅه شوې چې د کره بڼو د بڼه تراوینګ په موخه له غریزلیک یا غریزې ابېڅې (فونیمیکي الفبې) کار واخیستل شي او د یوه نیم نابومه یا گران ویي مانا هم په لینډیو کې ولیکل شي . د غبرګونیزو (ت، ډ، ر، ښ) فونیمیک اندولونه (t, d, r, n) ، د (ښ) هغه (x̣) ، خجنښه () ، زورکی (ə) او لږو ډ پر اوډون تر کلیوال پاچار او وروسته ځوان اڅکزي سولګرپوه (کمپیوټرپوه) نور هم پسې را بشپړ کړل.

الف "ا" (a, ā, +o, +u, +w)

الف (ا) د پښتو ابېڅې رومبې توری دی چې د یوه خپلواک (واوېل) د څرګندوی په توګه د ویي او څپې په سر کې ، له یو څو وییو (آ ، آس ، آر ، آره ، آپ ...) پرته نور په ټولیز ډول د زور یا فتحې (a) هومره لنډ وینګ (تلفظ) لري. د ویي او څپې په پای کې د پوره عربي الف (ā) هومره اوږد ادا کېږي خو د عربي یا هندي (اردو) په پېښو یې د همزې (ء) بڼه او وینګ راخپلول کره نه دي. د پورتنیو دروگونو سر الفونو پر سر پرته لیکه یا مد تش د همدې لپاره کښل کېږي چې له ټولیزو سر الفونو یا زورونو (فتحو) سره یې بېلتون راشي . له پارسي سره ګډ سر الف او مد لرونکی سر الف هم د زور (a) ښوونې لپاره بې له مد ، همزې ، پېښ یا بلې نښې نښانې لیکل په کار دي ، لکه څنګه چې په همدغه پټۍ کې کښل شوي دي ، تر اوږده (مجهول) او لنډ (معروف) "و" له مخه تش د دې لپاره لیکل کېږي چې له زورکیوال بېواک یا معدوله و (wə) سره یې توپیر راشي ، لکه په (اور) او (اوږد) کې ، او په دې توګه یې تر دغه بل و (wə) له مخه لیکل بېځایه او ناکره ګڼل کېږي ، لکه په وربل ، وربوی ، ولس ، وزگار ، وسپنه ... کې او دا په دې مانا چې په دغه لږ وییونو کې د خپلواک و (o) په پرتله زورکیوال بېواک و (wə) ډېر ویل کېږي او معیاري ارزښت لري. همداسې یې د (ی) ګانو تر مخه درواخله.

کره	غریزلیک	ناکره
ابا	abá	آبا
آباد	abād	آباد
آباسین	abāsín	آباسین ، ابا سیند
ابره < ییبره	yebrá	
اپلاتون	aplātún	افلاطون
اجه < اوجه		
اخکزی	acəkzáy	اچکزی ، اچکزائی
اخپستل	axestál	اخستل ، اخیستل
ادینه	adíná	ادینه
اډه (پابگاه یا ستپشن)	aḍá	هډه
آر (اصل)	ār	ار
ارابه	arābá	عرايه ، ایرابه
آرام	arām	آرام
آرام سمندر	arām-samandér	غلی سمندر ، بحرالکاهل
ارت	art	ارت ārat
ارز (- و نه)	arz (-úna)	اسعار
ارزښت	arzóxt	اهمیت
ارزښتمن (ارزښتناک)	arzəxtmén	مهم ، اهم
ارزول	arzəwól	ارزیابی کول
ارزونه (ارزونگ)	arzewóna	ارزیابی ، ارزشیابی
ارغندی	arɣandáy	ارغندی
اروا پوهنه < سا پوهنه	arwāpohéna	
اروپا	arupá	اروپا ، اروپا ، یورپ
آریانی	āryāní	اریانی (اریایی)
آر (مانع ، شرط)	ār	ار
ارپتیا وړ	arṭyā- wár	د اړتیا وړ
ایخ	arx	ایخ ، آرخ
آړوتی (شرطی)	ārɔwətáy	اړوتی

اڀيڪه (اڀيڪي)	aṛikáy	اڀيڪي (اڀيڪي)
آزاد	azād	آزاد
آزمڀنتول ، تجربه ڪول	azmāyól	آزمڀيل (آزمڀيل، آزمڀيل)
آزمڀنه ، آزمڀنه	azmeyóna	آزمڀينه (آزمڀينه)
آس	ās	آس
آسپانيه	aspāniá	آسپانيا
آستاد	ostād	آستاد
آسٽراليه	astrāliá	آسٽراليا
آستوگنه	astogána	آستوگنه (آستوگه)
آستوگن	astogán	آستوگن
آسلام ڪلعه	eslām-kalá	آسلام ڪلا
آسمان	asmān	آسمان
آوسپلي	asweláy	آوسپلي
آسيا ، آسيه	asyá	آسيا
آغيزه	aḡezá	آغيزه (آغيز)
آفريقيه	afriká	آفريقا
		آگي < آهگي
آجرمني	almán	آلمان
آلو	alú	آلو
آليخپل	alixél	آليخپل
آلي زي ، آلي زائي	alizáy	آليزي
آليشنگ	ališáng	آليشنگ
آلينگار	alingār	آلينگار
آمله	amlá	آمله
آمرل	amról	آمرل (آنتخابول)
آمريڪه	amriká	آمريڪا
آنخور	anjór	آنخور (آتصوير)
آند	and	آند (آفڪر)
آنڊيه	andóy	آنڊي
آزانگه ، آزونگه	angázá	آنگاهه
		آوار < آهوار
آواز	awáz	آواز

سا اوبه، آب و هوا، اوبه	ob-hawā	اوبه هوا (اوب هوا)
او هوا		
اوبه	obé	اوبې
اوبه اېشى	obešáy	اوبېشى (آبجوشى)
اوفيان، افیان، هوفيان	upyān	اوپيان
(شريف)		
اطریش ، اتریش	otríš	اوتریش
		اوجار < ويجار
	wəčkál	اوچکل < وچکل
	wəčən	اوچن < وچن
	wəčukáy	اوچوکى < وچوکى
	wəčoláy	اوچولى < وچولى
	wəčonáy	اوچونى < وچونى
اووخنډ	ucənd	اووخنډ
اووخولې	uxúlay	اووخلې
	dərəwól	اودرول < درول
	wedá	اوده < وپده
الان باتور	ulān-bātúr	اولان باتور
وربل	orbál (د فير بولى)	اوربل
	wərbál	اوربل < وربل
	wərbúz	اوربوز < وربوز
بخاري بېرى، يا کشتى	or-beráy	اور بېرى، (براس بېرى)
	wərxāray	اورخارى < ورخارى
اېرغى، ترغى	oryáy	اورغى
ارگان	orgān	اورگان
رېل، ترين	or-gāday	اورگادى
ارگون	orgún	اورگون
	wərméğ	اورمېږ < ورمېږ
ارزگان	orozgān	اوروزگان
وريغ	uryáz	اوريع
ورېدل	oredál	اورېدل يا وورېدل
اروېدل	awredál	اورېدل

		اورپی < وورپی
		اورپکی < وړپکی
wərmá		اورپمه (ورخ) < وړپمه (ورخ)
óǵd	اورپد	اورپد
		اورپه < هوړپه
uǵá	ورپه	اورپه
		اوژغونپي < وژغونپي
awzār	ابزار ، اسباب ، لوبني	اوزار
wəzǵār		اوزگار < وزگار
wəzlóba		اوزلوبه < وزلوبه
wəzá		اوزه < وزه
wəlás		اولس < ولس
os	اوس ، اُس	اوس
		اوستربيل < وستربيل
		اوسترمهال < وسترمهال
		اوسمهال < وسمهال
		اوستری < وروستی
awǵǵtay	اورپدلی ، اړپدلی ...	اوبنتی
úǵka	وښکه	اوبښکه
		اوشنل < شنل
owə-lás	اولس	اوولس
owém	اوم	اووم
ownóy	اونی	اوونی
owníz(-a)	اونیز (-ه)	اوونیز (-ه)
owá	اوه	اووه
		اووی < ووی
hóya		اویه < هویه
eṭalíá	اتالیه ، ایطالیه ، اټلي	اټالیا
reb		اړب < رېب
heǵ		اېر ، اېر < هېر
estól	ایستل ، وېستل ، ویستل	اېستل
esól	ایسل	اېسل

ایشله	ešǎla	ایشله
ایشنا	ešnǎ	ایشنا
ایشپدل	ešedǎl	ایشپدل
	héř péř	اینبس پینس < هپنس پینس
اینبوول ، ایشوول	eřowǎl	اینبوول
	éř- béř	ایغ بیغ
		اینجه < هنجه
انخر ، انخر	inǰǎr	اینخر
	cǎnǎy	اینخی < خنی
	hendǎra	اینداره < هپنداره
اینده	éndǎ	اینده (سا ، دمه)
اینده	éndǎ	اینده (ناخصی)
		اینه < یینه
		ایواد < هبواد
		ایواخی < یوازی
	hóya	آیه < هویه

ب – b (بی)

د پښتو ابېڅې دویم توری

کره	غریزلیک	ناکره
بابېز (ناخیز ، معمولي)	bābéz	بابز ، بابس
باچا < پاچا	pāčā	
بادر	bādér	بادور ، بهادر
بادري	bādərí	بادوري ، بهادري
بادری	bādəráy	بادوری ، بهادری
بارخو	bārǰú	بارخه ، بارخو
بانجان	bānján	بانجن
باندې (پر -)	bānde	باندي
باندېنی (پاسنی)	bāndenáy	باندینی ، باندنی
باهو (-گان)	bāhú	باوو
بایلل	bāylól	بېلل ، بایلودل ، بایلول ، بایلوول
بایلنه (بایلني)	bāylóna	بایلات
باتینګن (بانجان ، رومي بانجان)	bātīngán	باتینګن ، باتینګر
بانو (-گان یا بانه)	bānù	بانہ (مفرد)
بډاينه	baḍāyína	بډاينه ، غنی سازی
بډا يول (شتمنول)	baḍāyaw	شتمن کول ، بډا ی کول
برتانيا	bartāniá	برېوړکی
برتانيي	bartānayí	برتانیايي ، برطانوي
برخليک	barxlík	برخه ليک
برخمن	barxmán	برخه من
برخوال	barxwál	برخه وال
برخه	bárxa	بخره
برخيز	barxíz	برخه ايز ، برخه ييز
برسپره < (پردي)		
سربېره		
برګنډی ، برګنډی < روغې		
برلاسی (برتر)	barlāsay	لاسبری

برم	bram	برم
لاسته راورنه	baryá	بريا
برېښنالیک	breĭ-lík	برېښلیک
برېښونکی، بورېښونکی، برېښونکی	bərɓurakóy	برېښونکی
Búšpər	bóšpər	بشپړ
بخښاوو	baĭwáwú	بښاوو
بخښل	baĭól	بښل
بښل	baĭót	بغوټ
برالبه	blárba	بلاربه
بله خوا	bólxwā	بلخوا
برلنځه	blánja	بلنځه (غټه څپرې)
		بله پورې < وبله پورې
بلهاري	balhār(-ay)	بلهار (-ی) قرباني شوي
بلهاري کول	balhārawól	بلهارول
بلهاری	balhārí	بلهاري (قرباني)
بلوچ	balóc	بلوچ
ډمپره، ډمپره، ښوره، غمروز، تنده غالبوزه، کټه مچي)	bambára	بمیره
بنجخ	banĭóĭa	بنجخه (بیره شاخچه)
بندېز	bandíz	بندیز
بندې	bandór	بندړ
بانډار، بنداره	bandār	بانډار (محفل)
بنځي	bənzóy	بنزی
بنه (پر)	baná	بنه (څپره، شکل)
بت	but	بوت
بوته، بوتلو، بوتلي	bot	بوت (برد، میبرد)
بنج	boĭ	بوج (د خټکي تخم)
بچری	bočəray	بوچری (کوټی)
بوزي	bóji	بوخي (ببرد)
بخت	boxt	بوخت

بو خخکی	boxcakáy	بو خخکی
بو خخه	boxcá	بو خخه
بدا	buḏá	بوډا
بډی	buḏáy	بوډی (زړه بنځه)
بوگن ، بوگن	bóğən	بوډن (دهشت)
بن	bon	بون (د جرمني پلازمینه)
بنېر	bonér	بونېر
بېدل	bahedál	بهدل
بھان	byān	بیان (د آس بچی)
بوزي (پ)	byāyí	بیایي
		بیده < وډه
		بیران < وړان
بیارته ، بېرته	byárta	بیرته
بوول ، بپول	biwál	بیول
چټکه مرسته ، عاجله مرسته	beranáy mrásta	بیرنی (سلاسي)
		مرسته
بېړه	bíra	بېړه
بې ابرې	be-ébre	بی بېرې (بې حاصله ، بې ثمره)
بې سرحده (ډاکټران)	be-púle	بې پولې (ډاکټران)
بې پرې ، بېطرفه ، غیرجانبدارانہ	be-paláwa	بې پلوه
پرتله له تا	be tá	بې تا (بې له تا)
پرتله له نښې بدې	be xé - báde	بې نښې بدې
بلگه ، بولگه	belgá	بېلگه
بې له مرستې ، له مرستې پرته	be-mráste	بې مرستې ...

پ - P (پي)

د پښتو ابېڅې درېيم توري

کره	غریزلیک	ناکره
پاتند (پایند)	Pātənd	پاتنی
پاتورې (میراث)	pātawəɾəy	پاتمرې
پاخېدم	Pācedəm	وپاخېدم
پارسي	pārsí	پارسي ، فارسي
پازوال (موظف، مسؤل)	pāzwāl	پازه وال
پالوان	pālawān	پهلوان
پامور	pām-wār	د پام وړ
پانگه	pānga	پنگه
پانگوال	pāngwāl	پانگه وال
پای تکی	pāy təkay	د پای تکی
پایلامه (خاتمه، عقوبت)	pāylāmá	پیلامه
پایلنیوی (نتیجه گیری)	pāylniwáy	د پایلې اخیستنې، نتیجه اخیستنې
پایلوخ	pāylúc	پایلوچ
پایله (پازیب، نتیجه)	pāyla	پیله
پاینه (بقاء، دوام، ادامه)	pāyóna	پایونه ، پایپنه
پخپله (شخصاً)	pəxpóla	په خپله
پخسه	paxsá	پسخه
پخلنځی	paxlənjáy	پخلی ځای، د پخلی ځای، آسپزخانه
(پخلنځ)		
پخلیکار	paxli-kār	پخوونی
پخول	paxawól	پوخول

پخوله	pəxáwla	توره توخله ، توره غاره
پرانسه (فرانسه)	parānsá	فرانس ، فرېنس
پرانسي (فرانسی)	Parānsí	فرانسوي ، فرېنچ
پرانیسته (افتتاح)	prānésta	پرانیسته ، پرانیسته
پرتله	partalá	پرتله (partála)
پرتلیز	partalíz	پرتله ییز
پرتوگانس	partogáŋ	پرتوگانس
پر دې سرېره	pər de sarbéra	په دې سرېره ، برسېره په دې
پر شا	pər šá	په شا ، پشا
پر کورو پر بېدیا	pər kór-o-pər...	
پر وړاندې	pər wṛánde	په وړاندې ، په وړاندې
پر شنبه ، پر درو بجو	pər šánba, pər dró bajo...	په شنبه ، په درې یا دريو بجه
پرله پورې (پرله پسې)	parla póre	پبله پورې ، بله پورې ، پله پورې
پرله پېیلی (منظم ، پرله پورې)	parla peyálay	پله پېیلی
پر مخیونی (پیشرو ، مترقی)	pərmaxyúnay	پر مختلونکی ، پر مختلونی
پرهار	parhár	پرهار
پرېنسته (فرشته)	parəxtá	پرېنسته
پرېنه (بنویه تېره)	pérŋa	پرېنه
پرېستل (خملول ، راکوزول)	prestól	پرېستل
پرېمینخل (مینخل)	preminjəl	پرېمینخل (وینخل)

پرېوژي	prewájɪ	پرېوځي
پرېښودل	preḥowál	پرېښوول
پرېښودونکي ،	preḥowúnkay	پرېښوونکي
پرېښوونکي		
پرې اېښي	préḥay	پرېښي (پرېښوونې ، متروک)
پرېمځي	páɾmæxe	پرېمځي
پوز پرېکړي	paz prekəɾay	پز پرېکړي
پوزه ، پېزه	páza	پزه
پوي احساسول	pazawál	پزول (شمیدن)
پوستول	pastawál	پستول (نرمول)
پخساک	pasxák	پسخاک
پوزخند	pəsxánd	پسخند (- ی)
پخسول	pəsxwál	پسخول
پخسېدل	pəsxedál	پسخېدل
سپرلي	pəsarláy	سپرلي
سور (سورور ، سره ور)	psor	سور (سورور)
پشه ئي (پشه ئيان)	pašayí	پشه يي (پشه يان)
پښتپېژندنه	pəḥtpohána	پښتپوهنه (علم الانساب)
پښتو ، پښتو (puštó)	pəḥtó	پښتو
پښتون (puštun)	pəḥtún	پښتون
پښتونخواه ، پختون خوا	pəḥtun-xwá	پښتونخوا
پښه (pə-) ، ښپه ، خپه	pḥa	پښه
پېښين ، پېښين	pḥín	پېښين
پښې ابله ، پښې لوخ	pḥe-yábla	پښې بيله
پښپمان ، خپمان	pḥemán	پښپمان
پکښي ، په کې ، پکښي کي	pəké	پکې (ورکې)
پرگي ، پتکي ، پگه ، بگري ، لونگي ، رنگي ، سميته	pagráy	پگري (لونگي)

	carxí pul	پل چرخي < خرخي پول
پلار او مور	plár-o-mór	پلارومور
پلوڅه	palósa	پلوسه
پله په پله	pló-per-pló	پله پر پله (قدم پر قدم)
د پليو لار	pəle-lár	پلې لار
پناه غوښتونکي	panā-γáray	پناه غاړې (پناه جو)
پُنځ (ponj)	pənj	پنځ - ول ، - بدل (طبيعت، خلقت)
پنډوسکه ، توپ ، بال	panđós – (gin)	پنډوس (گين)
پخلا	poxlá	پوخلا
پخلاتوب	poxlāyóna	پوخلاينه
پرتگال ، پرتقال	portagál	پورتگال
فوخ ، فوج	pawj	پوخ
فوڅي قطعه	pawzí-ṭolgay	پوڅي ټولگي
پوښتنپاڼه	poxt pāna	پوښتنپاڼه (ورقه استعلام)
پوښتنه اختنه	poxtóna- axtóna	پوښتنه اښتنه
پوښتننښه ، پوښتن نڅښه	poxtnáxa	پوښتننښه
پورپوزي	porewáji	پورپوڅي
پل	pul	پول (جسر)
پلو	poláw	پولاو
پلی	poláy	پولي (نينه، تڼاکه)
پولنډ ، پولند	Poláynd	پولينډ
پوهنځی	pohanjáy	پوهنځي
علمي څانگه (رشته، مسلك)	pohən-cānga	پوهنځانگه (پوهنيزه څانگه)
په اړوند ، په ارتباط	pə-ára	په اړه (په تړاو)
په عمومي ډول ، عموما	pə ṭolíz dāwəl	په ټوليز ډول

په خپله خوښه	Pəx pəla xwáxa	په خپله خوښه
په خپله کوټه کې	pə-xpəla-koṭá-ke	په خپله کوټه کې
په رښتیني	pə-rəḫtína	په رښتینه (په رښتیا)
په عین زمان-حال کې	pə əyáw mahāl ke	په یو مهال کې (هممهاله)
غارپټی، د غاړې دسمال یا خپونې، گلوبند	pyáyla	پیاغله (مفلر، دسمال گردن)
دره پېچ، د پېچ دره	péc-dara	پېچدره
پېرودنه، خرید، خریداري	Per	پېر (پېرته)
پېرودل	perál	پېرل
پېرودنه او پلورنه، پېر او پلور	pér-o-plór	پېرو پلور
پروینې، پروین	peróne	پېروني
پېریان	peráy	پېری (جن)
پېریانان	peryán	پېریان (جن ها)
پېرې	Peṛ	پېر (پنډه، ضخیم)
د پېژندنې پاڼه یا کارت، د هویت کارت (شناخت کارت)	pežandpāṇa	پېژند پاڼه
پېژند نخښه	pežand náḫa	پېژند نښه پېشمنی، پېشمنی < چرغبر
پسته	pistá	پېسته (مېوه)
پیشي	pišó	پیشو
پنځه ضلعي، مخمس	pinj-cénd	پنځخند
پنځه سویز، (لوت، ټولگی ...)	penj-səwáy	پنځسوی (پنځسویز)
پنځه کلن	penj kalán	پنځکلن
پنځه کلن	penj-kalán	پنځکلن
پنځلس	penjól-las	پنځلس
پنځمه، پنځم، زیارت	penjéma	پنځمه

پنځوس	penjós	(چارشنبه)
پنځه	penjə	پنځوس
پنځه ويشت ، پنځويشت	penjǎ-wišt	پنځه
		پنځه ويشت

فيل ، هاتي	pil	پيل
پيلامه گر، آغازگر	paylāmgár	پيلامگر
فيل مرغ، شونډه کيز چرگ	pil-mérγ	پيلم مرغ
پېودل، پېرل	peyól	پېيل

ت - t (تي)

د پښتو ابېڅې څلورم توري

کره	غریزلیک	ناکره
تاخچه (تاخ)	tāxča	طاقچه (طاق)
تاریخ ځپلی	tārix japélay	تاریخ وهلی
تاریخساز	tārixsāz	تاریخ جوړوونکی
تاری (افېکس)	tāray	وند ، وندی
تا کره < ستا کره		
تا ویل	tā wayól	تا وی ، تاویل
(تل -) ترتله	(érxától-) tǎrtóla	تلتله
تر ټولو وروسته	tǎr ټólo wrústa	وروسته د ټولو
ترخه	tǎrxá	تراخه
ترخه	tǎrxá	تریخه
ترنبخ (تېشه)	tǎrxáj	تخز ، تخخ
تر - لاندې ، - پورې ...	tǎr-lānde, póre	د - لاندې ، - پورې ...
ترندار (تره بنځه)	trǎndār	تنداره ، تینداره
کاني		
ترور	tǎrúr	ترهور

troǵmóy	تروگمی ، تروگمی	تروپمی
troǵál	تروپل، ترونبول، اغوا کول	ترونبل (احتطافول)
tərwá	تراوه	تروه
tərwá	تریوه	تروه
trahgár	ترهه گر، دهشت گرد، وپره اچوونکی	ترهگر (ترورپست)
Tréhənd	ترند	ترهند
trəhawál	ترول	ترهول
trixtoráy	ترخه توری	تریختوری (کرپله)
tre	ترپنه	تری (آزش)
tripólís	طرابلس	تریپولیس
tarun mātay	ترون ماتوونکی	ترون ماتی
tás nás	تس و نس	تس نس (شیند پرشیند)
tás-o-nás	تس نس، حیف میل	تس و نس (ژرخوولی)
taskóra	ستکوره ، تسکوره	تسکوره (تپشه)
təš	تس	تش
təš lās	تش لاسی	تش لاس یا تشلاس
təšyāl yúnay	ستور مزلی	تشیا لیونی (فضا نورد)
təšyāl-berəy	کیهانی ببری، فضایی ببری	تشیال ببری
		تبنستن، تبنستن < خبستن
tág-o-ratág	تگ اوراتگ	تگ وراتگ
təl zarγún (-ay)	تلشین ، همیشه بهار	تلزرغون (-ی)
tlin	تلینه ، تلنه	تلین
táma	طمع ، طمع	تمه
tamjáy	تمخای	تمخی (ایستگاه)
tán-pər-tán jagrǎ	تن په تن جگره	تن پر تن جگره
tañay	تنیوال	تنی
topán	توفان ، طوفان	توپان
totāxél	طوطاخپل	توتاخپل
totí	طوطی (طوطا ، توتا)	توتی

توخم	tóxəm	توخم
توخی، توخی (tóxəy)	tóxay	توخی
تور پوستکی، تور پوتکی	tor póstay	تور پوستی
طورخم	torxám	تورخم
تور پرشا تگ	tór šātág	تور شاتگ (توره ارتجاع)
تورغندی	tor-γwəndáy	تورغونپی
ترك، تورکی	tork	تورك
ترکیه	torkiyá	تورکیه
تورن (torán)	turán	تورن (تولیمشر)
تور او سپین	tór-o-spín	توروسپین
توره دربیله	tóra-drábla	توره دربله
توغندی (راکت) ویشتونکی	Toγəndártay	توغندارتی
توکړل	tukəl	توکل (توکول)
تکم، توکم (tokám)	tókəm	توکم (تژاد)
توکمیز	tokmíz	توکمیز
تند	tond	توند
سخت لاری	tond-láray	توند لاری
تچ	teč	تچ (تپکی)
تیراه	tirá	تیرا
تیز	tiz	تیز
تیز لیدونکی	tez wín	تیزوین (تیز لیدی)
تگا، تیگه (حوصله، طاقت)	tigá	تیگا (تپگا)
د تي مور، رضاعي مور	ti-mór	تي مور (تیمور)

ت - t (تپ)

د پښتو ابېڅې پېنځم توری چی کښېني پښتانه يې له وينگ سره سم د هندي، انگرېزي او نورو پوروييونو د "ت" لپاره هم پر کار اچوي.

ناکره

غریزلیک

کره

تاپیل	tāpál	تایپول ، کمپوزول
تاپه رس ، تاپرس < لمرگلی	tāpay	وروستی مهلت ، ضرب
(وروستی) تاپی	ták-lə-táka	الاجل ، اولتیماتوم
تیک له تیکه (سملاسی)	tákór	تیک د تیکه
تیکور	talwála	تیکر
تیلواله (ابتلاف)	topák	تیلوالی
توپیک	toxəláy	توپیک ، توپکی
توخلی	toyakáy	توخلی
توغکی	tukreyál	توغکی ، توغک
توکرپیل	tukál	توکر توکر یا توته کول
توکل	tukíz	توکرپدل ، توکول
توکیز	tol	(نه په - ه -)
تول	tol-gátay	توله
تولگتی	tolgáy	د تولو په گتیه ، عام المنفعه
تولگی (صنف)	tolgi-wál	تولگی
تولگیوال	tolənpohóna	همتولگی ، همصنفي
تولنپوهنه	tolón-wáda	تولنپېژندنه
تولنوده	tól-o-túk	د تولنې وده
تول وټوک	toláy	جزء وتام ، کل وجزء
تولی	tolíz	تولی
تولیز	tolíze rasanáy	تولوال ، عمومي ، عامه ، جمعي ، کلي
تولیزې رسنۍ (رسنۍ)	tíkawawól	ټولیزې رسنۍ
تیکاوول (ثبات راوستل)	tíkráy	تیکاوو راوستل
تیکری (پرونی)	tít-póray	تیکری
تیت پوری		تیت رتبه

ج - ډ (جې ، جیم)

د پښتو ابېڅې شپږم توری چې د مروتو په پېښو یې د "خ" ځایناستی کول کره نه بلل کېږي.

کره	غریزلیک	ناکره
جاله < خاله	jāla	
چار (جلاب)	ĵār	ژاپ
جرنده < ژرنده		
جرړه (ریښه)	ĵārṛa	جرړه
جشن	ĵāšən	جښن ، خښن
جغ < ژغ		
جکړ (ډپر توند باد)	ĵakár	جاکړ
جگپوری	ĵəg-póray	لوړ پوری ، لوړ رتبه
جگړه	ĵagrá	جگړه (ĵagəra)
جگه (مېړونې ښځه)	ĵəgá	ژگه
جل ، جن < نجل		
جلی ، جنی < نجلی		
جم جکړ (توند بادو باران)	ĵám-ĵakár	جم جاکړ
جندره < ژندره		
جنغوزی ، جلغوزی < زنجوزی		
جولیز (شکلي)	ĵawlíz	جوله ییز
جومات (مزدك)	ĵumát	جماعت ، جمات
جوند < ژوند		
جېب خپونې	ĵéb-capoṇay	د پزې خپونې
جېب غل (جیب چوری)	ĵeb-γál	جیب وهونکی ، کیسه بر
جیبي کتاب < مشلیکی		
جرل < ژړل		
جره (اختلاف ، لانجه ، پېچلتیا ، ترینګلتیا)	ĵára	جرړه

چ - č (چې)

د پښتو ابېڅې اووم توری چې د پارسي او اردو تر اغېز لاندې د خ پر ځای ډېره کارول کېږي او منځني (غلجې) پښتانه يې هم زياتره پر "خ" اړوي او لا هېښنده دا چې په سرچپه ډول لږو ډېر خ هم پر چ اړوي.

کره	غریزلیک	ناکره
(چال، چلند (برخورد، سلوک) چاپراخه، چاپلاخه < خپېړه	čalánd	چلن
چاپگر	čāpǵár	چاپوونکی
چاپېر سمندر (بحر محیط)	čāpér-samandér	چاپېر سیند
چاپېریالپوهنه	čāperyāl-pohéna	چاپېریال پېژندنه
چار (- ه)	čār,čārá	چاره
چارشنبه (خلورمه)	čār-šanbá	چارشنبه
چاروال (فعال)	čārwāl	چارو ، چارندوکی
چاغومبی	čāγumbáy	غومبی
چالانول	čālānawól	چالو کول
چانل (چنل)	čānól	چونل
چانځی (پالایشگاه)	čānǵáy	چانځای ، تصفیه خانه
چپهار	čaparhár	چپلیار ، خپلیار
چنسل < خنسل		
چپراسی	čaprasí	چوپراسی، چپلاسی، چوپړی
چپه < خپه		
چراغ < خراغ		
چرغې (چربانگی)	čər-γáǵ	چرغگ، پیشنمی
چرمشکی < خرمنسکی	cərməǵkáy	
چرهار	čərhár	چرار
چغ بغ (شورماشور)	čəγ-bəγ	چوغ بوغ، چخ پخ
چغه	čəγa	چېغه، چیغه
چله < خله		
چمبه (داریه، پنجه)	čambá	چنبه
چمچی، چمچه < خمچی		

	mačnówyzə	چنو غزه < مچنو غزه
چنوونکی، چانوونکی،	čan	چن (چانوونی)
فلتر		
چنه، چونچونه	čənčóna	چنچنه (مرغی)
چوخلی	čuxalóy	چوخلی (د جوار وریو)
چرت	čort	چورت
چور او چپاول	čúr-čapāwəl	چورچپاول
چرلاو	čurláw	چورلاو (ماشین)
خرخي الوتکه، هلیکاپتیره	čurláka	چورلکه
چرلنډ	čorlánd	چورلنډ (کمینہ)
چرلنډی	čurlandáy	چورلنډی (پریره)
چورلیخی، چورلیخی	čurlíj	چورلیخ (محور، د خرخ میله)
		چوکی < خوکی
چنگنښ، چنگاښ	čungāḥ	چونگانښ
چنگنښه، چینډخه	čungáḥa	چونگنښه
چی، چي، چه	če	چی
		چیرل < خیرل
		چېره < خېره
		چیرې < خیرې
چرې، چرته (- کي)	čére	چېرې (چېرته)
		چېرل < خېرل
		چېستن < خېستن

خ - j (حې)

د پښتو ابېڅې اتم توری چې په شمال ختیزو ګردودو کې یې وینګ له "ز" سره همرنګ شوی او په لیکدود کې یې هم ګډوډي لیدل کېږي، غلجی او کرلاني یې لږ و ډېر پر "خ" او مروت یې هم پر "ج" اړوي.

کره	غریزلیک	ناکره
څار	jār	جار ، زار
څاله	jālā	ژاله، زاله، جاله (jāla)
څامن < زامن		
څان خپونې (څان وچونې)	jān-capōṇay	د څان وچولو دستمال
څانساتی (محتاط)	jān-sātay	څانساتونی ، محافظه کار، زار په پال
څانگو < زانگو	zāngó	
څانمرگی برید	jān-mārgay-bríd	سربښندونکی برید ، انتحاري برید
څانڅاروونې (څان بلهاری)	jān-jārawúnay	څانڅاروونې
څانڅومړی	jānjo-mōṛay	څانڅومړی
څای	jāy	جای ، جی
څای پرڅای	jāy-pər-jāy	څای په څای
څایناستی (جانشین)	jāynāstay	څایناستونی
څایول	jāyawól	څای کول
څبله	jābla	څبله
څبېښل < زبېښل		
څپل (څبل)	japól	زیل
څرنده < ژرنده		
څری (قاصد ، استازی)	jəráy	زری
څړوبی (آبشار)	jaṛobáy	څړوبی
څړول	jaṛawól	څړندول، زوړندول، څړول
څړېدل	jaṛedól	څړندېدل، زوړندېدل
څښت < زښت		

زغاسته ، زغسته	jγǎsta	خُغاسته (خُغستا)
خُغاستل، زغاستل، زغستل	jγǎstǎl	خُغستل
	zɣam	خُغَم < زغَم
زلوبی، جلبی	jaloḅáy	خُلوبی
		خُما < زما
خُنبِل، زمبِل	jamból	خُمبِل (خُمبا)
	zməráy	خُمری < زمری
خُمکپژندنه	jmək-pohóna	خُمکپوهنه (جغرافیا)
خُمکپوهنه	jmək-pežandóna	خُمکپژندنه (جیالوجی)
خُمکرپرده	jmək-réğda	خُمکرپرده
د خُمکو سمون-اصلاحات	jmək-samún	خُمکسمون
زمکه، مزکه	jmóka	خُمکه
		خُموږ < زموږ
زنزاوی	janjāwáy	خُنخاوی
	zónja	خُنخه < زنخه
زنخول، زنزول	janjawól	خُنخول
		خُنخیر < زنخیر
		خُنی، زنی < ژنی
		خُنغوزی < زینغوزی
خانکندن، زکندن، زنکدن	jankadán	خُنکدن
زنگل، جنگل	jangál	خُنگل
د خُنگلونو اداره، جنگل داری	jangal-wānı	خُنگلوانی
خُنی، خُپنی، خُینی، خُنی، خُینی	jónə	خُنی (تری، له - خخه)
خُنی		
جواب	jəwáb	خُواب
د خُواک انډول یا توازن	jwāk-andwál	خُواک انډول
د خُواک دوره	jwāk-pér	خُواکپیر
پر خُواک جگره	jwāk-ǰagrá	خُواک جگره (خُواک شخړه)
د خُواک سیمه، د قدرت ساحه	jwāk-sıma	خُواک سیمه
د خُواک لېږدونه یا انتقال	jwākléğd	خُواکلېږد
زور و شکنجه	jáwr-o-šekanǰá	خُور و شکنجه
زورند	jwáɾənd	خُورند

جوڙ (اغڙي)	joz جوڙ ، زوڙ
جوڙو	jwaǵ زوڙو
جوڙو و جوڙو	jwáǵ-o-júǵ زوڙو و زوڙو
جوڙس	joǵ زوڙس
جوڙسنا	joǵá زوڙسنا
جوڙانه < زوڙانه	
جوڙي	joláy زوڙي ، جوڙي
جوڙمنه < زوڙمنه	
جوڙنڀي	jundáy زوڙنڀي
جوڙي < زوڙي	
جھ < زھ	
جھيرڪ	jirák زيرڪ
جھيره < زيرھ	
جھيره خور	jira-xór جھيره خور ، جھيره خوار
جھير < زير	ziǵ
جھيرمه	jéǵma زيرمه ، جھيرمه
جھير ٻڌل < زير ٻڌل	
جھيرڪر (بينھ)	jigár زيرڪر ، جڪر ، جيڪر
جھيل (نوع)	jel زيل ، زيل
جھيلانج < زيلانج	
جھيلانجھ < زيلانجھ	
جھيلي	jeláy زيلي
جھيني (بعضي)	jéne زوني

ش - c (شڀي)

د پښتو ابڀڅي نهم توري چي په شمال ختيزه پښتو کي د نه وينگ له کبله له "س" سره ټکر پري ، تر اردو او پارسي اغيزلاندي زياتره پر "چ" اړول کپري او منځني پښتانه "غلجي" يي هم لږوډ پر پر "چ" اړوي.

کره	غریزلیک	ناکره
خا	cā	خاه ، چاه
خابون، خابون < سابون		
خاپپر < چاپپر		
خاپپره < خپپره		
خادري (دونی)	cādarí	چادری، بورکه، بورقه
خارگر (جاسوس)	cārgár	خرکبه
خارگري (جاسوسي، استخبارات)	cārgarí	خرکبني
خاروان	cār wān	ساروان، ساربان، جوپه مشر
خارويتون (بيطارخانه)	cārwi-tún	خارنتون
خاره < چاره		
خاکن	cākán	خا اېستونکی یا کنونکی
خالاک < چالاک		
خاندو < سانډو		
خانگوال	cāng-wāl	د خانگي (مسلک) خاوند
خانگوبش	cāng-wěš	
خانگيز	cāngíz	مسلکي، رشته بي
خاو (مراقبت)	cāw	ساو
خبله < خبله		
خپان (د اوبو توپان)	capān	سپان
خپراخه، خپلاخه < خپپره		
خپلی	capláy	چپلي ، چپلی
خپليار < چپهار		
خپلکي	capláke	چپلک ، چپلکي
خپوتی	capótay	خپوتکی، خپتی، سپتی
خپه (موج، هجاء)	capá	چپه
خپيز	capíz	خپه ييز
خپک	cətək	خوتک ، ستک
خپه (بېخ) < ستپه		
خپه (د غلي پېتی یا جوال)	cáta	ستپه

چراغ	ceráγ	خرآغ
		خرخي الوتکه < چورلکه
پلچرخي ، پل چرخي	carxí-pul	خرخي پول
خرگندتيا ، وضاحت ، توضيح	cargandāwáy	خرگنداوی
اصطلاح ، اکسپرېشن	cargandóna	خرگندنه
د خرگندونې يا بيان وړ	cargand –wár	خرگندوړ
خوړمنی	carṃónay	خوړمنی (پسرلی)
خره لري	cará-lār	خره لار (پلې لار)
چشاك ، خكاك	cǎāk	خسناك
د خسناك اوبه ، د چنبلو اوبه	cǎāk-obá	خسناك اوبه
تښتن ، تېښتن ، خېښتن ، چېښتن	caǎtón	خښتن
چنبل ، خكل ، چېنبل	cǎəl	خښل
چرمساز ، خرمنساز	carəm-sáz	خرمساز
چرمي ، خرمني	carṃí	خرمي (خرمنيز)
خرنگوالي	cərangtyá	خرنگتيا (كيفيت)
خرنگه ايز	cərangíz	خرنگيز (كيفي)
خسناك	ckāk	خكاك (كشيدن د خانيات)
خكاني ، بناپرك ، بناپېرك ، شوپرك (مانبامي)	cakálkay	خكالكی (خكالی)
چكك	cakák	خكك (خخوب)
خكل (خكنه)	ckawəl	خكول (خكونه)
خلورلاري	calārı	خلاري
چلچراغ	cəl-ceráγ	خلخراغ
خلورسووم ، خلورسوه يم	calor-səwóm	خلورسوم
خلرم	caloróm	خلورم
خلور ، خلورم ، نهې	caloróma	خلورمه (سه شنبه)
خلوريخه ، خلوريخ	caloríza	خلوريزه (چهارپاره)
خلوريز (- ه)	caloríz	خلوريخ (مربع ، رباعي)
خلورخنديز ، خلورضلعي	calor-cánd	خلورخند (مربع)
خولېښت	calwéxt	خلوېښت

چله	cəlá	خله
خلورويشت، خلورويشت	calér-wišt	خلبرويشت
خلپنس، سربنس، سليخ	clext	خلپنيت
سمخني	camγélay	خمغېلي
(د اسمان) خنده	cənd	خنده (افق)
لېخي، انخي، نخي،	cəný	خني (غښتې وړي)
خيني، اينخي، سني		
خونه (خوني)	cəna	خنه (خني)
سوباري	cobáray	خوباري
شوقي، د ذوق خاوند، اماتور	cawb-mán	خوبمن
سوسر	cocár	خوخر (خوك دريايي)
خوارلس	cwár-las	خورلس
		خورليخي < چورليخ
خوژبيز	co-žəbáy	خوژبي (وگړي، هېواد)
خوژبي (قاموس)	co-žəbíz	خوژبيز (سيند)
خوکیدار، چوکیدار، پهره دار	cawki-wāl	خوکیوال
چوکی، چوکی، پاتک	cawkóy	خوکی
خونه، خوني، خوني،	cúmra	خومره
خوندي، خونبره، خومبره		
خومريز، خومره ايز	comra-yíz	خومره بيز (کمي)
خومليتي	co-wələsí	خوملسي (خواک ...)
خوم، خووم	coyám	خويم (چندم)
خه نه خه	cá-nā-có	خه ناخه (تقريباً)
خيري کول، بزي کول	círál	خيرل
خيرله، پرزه	círla	خيرله (د کاغذ يا توکر ټوټه)
خېز، شي	ciz	خيز (توک)
		خينگنښه < چونگنښه
ستيه، ستي	ceṭá	خپته (د تبغ شا)
خبره کښ، عکاس	cerkář	خبرکښ (چهره کش)
خرمه بيز، خرمة بي	cérma	خبرمه (فرعي)
خهره، چهره	cerá	خبره
د خپرني دود، د تحقيق	ceṛən-dód	خبرندود (طرز تحقيق)

متود		خېرنيز (كار، خپرونه، كتاب)
خېرندويه	Cerəníz	
خرمه ، خلمه ، سپلمه	célma	خېلمه (ټول)

خ - X (خې)

د پښتو ابېڅې لسم توري چې د شمال ختيزې پښتو له مخې يې له "بس" سره ونجول ناکره گڼل کېږي .

کره	غریزلیک	ناکره
خاپ	xāp	خپ ، چاپ
خاپوړې (خاپووسې)	xāpóre	خاپوړي ، خاپووسې
خاته	xāta	کتابچه ، لیکچه
خارو < بناړو	ḫāró	
خارونۍ < بناړونۍ		
خارخار	xāḡ-xāḡ	خشخاش ، خاش خاش
خاغلی ، خاگلی < بناغلی		
خاورپوهنه (خاکشناسی)	xāwər-pohána	خاورې پېژندنه
خاوروتېل	xāwro-tel	د خاورو تېل ، تیل خاک
خاورین (خاکي)	xāwrín	خورین
خبرلوش (ویند ، ویاند)	xabar-lóc	خبرلوشی ، خبرلوش (xabar-lúc)
خپرول	xparawól	خپورول ، خورول
خپلاسي	xpəl-lāsí	په خپل لاس جوړ ، مصنوعي
خپلمنځي اړیکي	xpəl-manjí aříkı	ذات البيني روابط
خپور	xpor	خور
خپورتيا	xportyā	خورتيا
ختوری	xatúray	شلتالو ، شفتالو
ختې (د ناوې جوړه-کالي)	xáte	ختي
ختیخ (شرق ، مشرق)	xatíj	خاتیخ ، ختیز ، لمرختیخ
ختیز (مشرقي)	xatíz	ختیخ

خزل ، خزله	xajól	خخل
خدایو ، خدایگو ، خدایگو	xwdāy-ǵo	خدایو (خدای ږو)
خدمت	xedmát	خدمت (چوپړ)
خرانگه ، بنرانگه	xrānga	خرانگه
خرچ ، خرچه	xarc	خرخ (لگښت)
خرخښه	xar-xašá	خرخشه (خدشه)
خره په خره	xrḗ-pər-xrḗ	خره پرخره (یو برابر)
مرغپړی ، مرغپړی	xəreḡáy	خرپړی (مرغپړی)
خرل ، خربیل	xrəyál	خریل (تراشیدن موی)
خسر ، خسر	xsər	خسر
	xaḥ (-wəl,edól)	خښ (- ول ، - بدل) < بنڅ
		خلنځه < بلنځه
کاره وپلني ، بادیان	xwāǵḗ - welóni	خواره وپلني
خواله گر	xwāl-gár	خوالگر (همراز ، همدرد)
د خوب کوټه	xob-xúna	خوبخونه (خوب کوټه)
خوتکېدل (خوتکول)	xuṭedól	خوتېدل (خوتول)
خزنده	xwajəndá	خوځنده
		خوځنده تېلېفون < مل
		غږون
خوړونکې ، بادخوره	xuráḡa	خوراره (جدام)
خپور راخپور	xór-rā-xór	خور راخور
خوراکي توکي یا مواد	xwarāk-tóki	خوراکتوکي
خورلنډه	xor-lóna	خورلنډه (واده کلیواله)
خپوروور	xór-wór	خوروور
خوره کی ، همشیره	xoróy	خوری (نرسه)
خاورین	xawrín	خورین (خاورین لوبښي)
خورینگه ، خورلنډه ، خوربللي	xorína	خورینه (خواهر خوانده)
غوړسکه	xwṛéska	غوړسکه (دود کثیف
		وېدبو)
خوړین (xorin)	xwṛin	خوړین
سخا	xosā	خوسا (گنده)
سخی (sxay)	xosáy	خوسی

خوشحال	xošál	خوشال
د خپلې خوښې کارکوونکې، رضاکار	xwaḥ-čáray	خوښچاری
د خوښې وړ ، د رضا وړ	xwaḥ-wár	خوښوړ
		خوښینه < ښینه
خُله	xwlə	خوله
خوندیتوب ، مصوونیت	xwandı-yóna	خوندینه
		خوی < ښوی
		خیرښېگڼه < ښمرښېگڼه
خږ ، کرږ	xıǵ	خیر (د رغېدلي زخم پتری)
		خیننه < ښیننه
		خیه < ښه

د – d (دې ، دال)

د پښتو اېڅې يوولسم توری

کره	غریزلیک	ناکره
د (تولي يا اضافي سربل)		də
دا توره (خاتوری)		dāturá
دادا، دادك (د پلار		dādā
ستاینوم)		ستاینوم)
دا ده (او است – مو)		dā-dá
داریال (چمبه)		dāryāl
داری (شرشره)		dāráy
داستان		dāstán
د اسرائیلو ...	də-isrāyílo ...	د اسرائیل ...
داسې (دغسې)	dāse	داسې (دغسې)
داوه	dāwá	داوا ، دعوه
داوی	dāway	داوي، داوی (dāwáy)
د بامیانو	də-bāmyāno	د بامیان
د باندي	də-bānde	د باندي

		د پخوا راهیسی < له
		پخوا راهیسی
د پښتانه په نامه	də-pəxtānə-pə-nāmə	د پښتون په نوم
د - په اړه	də-pəáɾa	د - په هکله ، د - په اړوند
د - په پام سره	də-pə pām sara	د - په پام کې نیولو سره
د - په توګه (د - په ډول)	də-pətóga	د - په څېر ، د - په حیث
د - په ګټه اخیستنې < له - په ګټه اخیستنې		
د - په مشرۍ	də-pə-məšrəy	د - په مشرۍ کې
د تا < ستا	stā	
د تا کره < ستا کره		
د چا ملاتړ (دفاع، هرکلی، درناوي ... کول	də-čā-mlā-tár	د چا څخه ملاتړ (دفاع، هرکلی، درناوي ... کول
د - څخه < له څخه		
د دباندنیو (بهرنیو) چارو وزارت	də dəbāndenəyo	د دباندنیو چارو وزارت
درشل	Daršál	دورشل ، درشایی
درملنه	darmalóna	درملونه، علاجونه، معالجه، تداوي
درناب (جناب)	dranáb	درناو
درناوی	dranāwáy	درناوي
درنه (درون، درانه، درنې)	draná	درنده (درون، درانده، درندې)
دروږ (د بلهاری لپاره نښه شوی پسه، بلهاری)	darwág	درغورږ
دروغ	droy	درواغ، درویغ، دروغ (daróy)
درویشت	dérwišt	دروویشت ، دیرویشت
دربیخ (ممبر، موقف ...)	daríz	دریز
درې دېرش ...	dré-derš	درو دېرش
درېدل	daredál	ودرېدل، درل
درېږ (بولی)	dreğ	درېژ ، درېش
درېګوټ (مثلث)	dre-gwát	درې کونج ، درېګوتیز
درېیم	dreyém	درېم ، دریم

درې، درېيم، گل، پير	dreyóma	درېيمه (دوشنبه)
د زړه د پاسه	də-zrə-lə-pása	د زړه له پاسه
د زړه د کومي	də-zrə-lə-kúmi	د زړه له کومي
د مثال په توگه، مثلاً	də-sári-pə-tóga	د ساري په توگه - ډول (د بېلگې په توگه)
	lə-sáre	د - سره < له - سره
دښمن، دوښمن	dəḥmán	دښمن
د - په شان يا پشانې	də-γónde	د - غونډې (د - په څېر)
د کابل څخه کتنه	də-kābál-katéna	د کابل کتنه
د - په کور کې مېلمه يم	də-kará	د - کره مېلمه يم
د - دپاره، د - له پاره	də-ləpára	د - لپاره (د - په پار) دما < زما د ما کره < زما کره د مخه < له مخه د مخې < له مخې د موږ < زموږ د موږ کره < زموږ کره
	[jhc	
د نرينه و، د نارينه و، د نارينه و	də-nārmāwo	د نارينه وو
نارينه و		
دنده (dandá)	dánda	دنده
دننې	danənáy	دننې
دوه ...	dú ...	دو (دېرش) ...
دواړه بڼځې، دواړې بڼځي	dwāre-xáje	دواړې بڼځې
دوبگنې (dobgánəy)	dobganáy	دوبگنې (تابستاني)
دوبگورې (dubgórəy)	dubgórəy	دوبگورې (يېلاق، اېلبند)
دوبې (dóbəy)	dóbay	دوبې
دوه سورې، دوه سوره، دوبره	du-psóray	دو پيسورې
دوه پورې (دوه پوريز)	du-pořá	دو پوره (دو پوريز)
دو تنه (dawtəná)	dawtaná	دو تنه (پشتني، دوسيه)
سايکل، بايسکل	du-carxá	دو څرخه (لاريس)
	lə wáxtə	دوخته < له وخته

دودپرش	dú-derš	دوه دپرش ، دو دپرس
د ورا < له ورا (- يه)	lə wrā (-yə)	
د وروسته < له وروسته	lə wrústə	
دورې < هورې ، هلته		
دوزخ	dozák	دورخ ، دوغس
دوکان (هتي)	dukán	دگان
دوکتور (ډاکټر)	duktór	دکتور ، ډاکټر ، ډاکټر
دوکار	dokamár	دوکه مار ، دوکه مار
دوگن ، دوگن <	logán, luḡəṛən	
لوگن ، لوگن		
دوگی < دوگی		
دولس	dó-las	دولس
دومره	dúmra	دومره ، دومبره ، دونې ، دوني
دومی (والگی ، گریپ)	dúmāy	دومی (dúmāy)
دونې (خادري)	dawṇəy	بورقه ، چادری
دوو بنځو	dwó-šájū	دوه بنځو ، دوو بنځو (šájū-)
دوه پردوه	dwá-pər-dwá	دوه په دوه
دوه سوم	dwa-səwém	دوه سوه وم ، دوه سوه یم
دوه ویشت	dwá-wišt	دوویشت ، دوه ویشت
دوه هومره (دوه گرایه)	dwá-humra	دوه دونه ، دوه برابره ، دوچنده
دوهه (دوهی)	duhá	دوهنه ، دوی ، دوده
دوی (په لنډ - و)	duy	دوی (doy)
دوی (قانون ، قاعده)	doy	دوی (duy)
دوې بنځې	dwé-xəje	دوه بنځې ، دوی بنځي
دویم	duyóm	دوهم ، دوه یم
دویمه (یکشنبہ)	duyóma	دوه ، دویم ، اتوار ، اطوار
دویمه خور (ربیع الثانی)	duyóma	دوهمه خور
دویمیز - ه (مثنوي ...)	duyíza	دوه بییز ، - ه
دیدن < لیدن		
دی دی (او است - مذ)	day-dáy	دی ده ، دی دی (dəy-dáy)
دپرش	derš	دپرس
دپگچی	degčáy	دپچکی

دېچکه degčá

دېچکه

دېب dew

دېبو

د يوه مخه، د يوې مخې <

له يوه مخه، له يوې مخې

د - d (دې، ډال)

د پښتو ابېڅې دولسم توری چې اړونده وییپانگه یې زیاتره له هندي هغې سره گډون او تړون لري.

کره	غریزلیک	ناکره
ډاډ پینه (ډاډ ، ډاډنه)	dāḍeyóna	ډاډینه ، ډاډگیرنه
ډار (وېره خطر)	ḍār	ډار (وېره)
ډاکتر (دوکتور)	ḍāgtár	ډاکتر ، ډاکتر
ډاگ (پوسته)	ḍāg	ډاک ، پوسته
ډاگیزول (علني کول)	ḍāgizawól	په ډاگه کول ، برملا کول
ډانډس (ډغ)	ḍānḍós	ډانډاس ، ډانډت ، ډنډاپ ، ډینگری
ډانگ ډبلی (اثاثیه)	ḍāng-ḍabaláy	د کور اسباب
ډبر < تېر	ṭabár	
ډب و آخ < اخ و ډب	áx- o- ḍáb	
ډبیالی < دودیالی	ḍodyāláy	
ډچه (دبدبه)	ḍáča	ډیچه
ډډون (جوف ، تشه)	ḍaḍún	ډډون (لټون)
ډرری (د پسو بلنویکی)	ḍerráy	ډریو
ډکون (پرانه)	ḍakún	ډکون (ډک ځای)
ډله ټپله	ḍála-ṭapála	ډله او گروپ ، گوند او سازمان
ډلیز (گروهی ، جمعی)	ḍalíz	ډله بییز ، ډله ټیز
ډمامه (هنگامه ، ډنډوره)	ḍamámá	ډمامه (نغاره)
ډمیره < بمیره	bambára	

		ډوکړه < دوکړه (تبله)
ډول ډال	dáwəl-dāl	ډول ډال، ډول وډال، ډیل
ډول، ډال وډیل		
ډیډم (گاو تر قانک)	dīdám	غومی
ډبر پېښی	der-péxay	ډبر پېښېدونکی،
		کثیر الوقوع
ډبرکاری	der-kāray	کاریگر، سخت کاری
ډبری (اکثریت)	deráy	ډبره کی، ډبرنبت، ډبرنبتی
ډیولا	dīwlá	سگ ماهی
ډیوه	dīwá	ډبوه

ر – R (رې)

د پښتو ابېڅې ديارلسم توری

کره	غریزلیک	ناکره
رابېل < رامبېل	rāmbél	
راپرځېدنه (پرځا)	rāpərjedóna	له پښو غورځېدنه، سقوط
راشه!	rāša	رایشه، ریشه، ریاشه
راشی	rāšáy	رش، ریز، برف کوچ
راغه (د غره لمن، گتین)	rāḡá	رغ، راغ، رغه
ډاگ		
رانیول (پېرل)	rāniwél	رارانیول، نیول
راهیسی	rāhíse	راسې، رایسته، رادورې، را په دې خوا، را په ایسته
رانی	rāny	راجگنه (rājəḡna)
ریغ (جاروب، برس)	rabáj	رېبغ، رېر
رېنه (نری باد)	rábna	رېره (مشکل، مساله، پرابلم)
رشپېل (خوی)	rašpél	راشپېل، راشپېل
رشه	rašá	راشه

raǰ	رَبَسَ، عَصَارَه، د مېوې	رَبَسَ
	اوبه، جوس	
rəǰtín	رَبَسْتِين، رَشْتِين،	رَبَسْتِين (رَبَسْتِينِي)
	رَبَسْتُونِي	
raǰāwá	رَغَاو، رَغَاوَه (rəǰāwá)	رَغَاوَه (صنعت)
		رَغَلِي < نَغْرِي، اورغالي
		رَغَنْدِي < غَرْندِي
ranǰrúma	رَنْجَلومَه، رَنْجونِي، رَنْجونِي	رَنْجْرَوْمَه
rangáy	رَنْگْرِي	رَنْگِي
ranǰ-pohóna	مَرَض پېژندنه	رَنْخْپوهنه
raṇá	رَنْپَا، رَنْپَا	رَنْپَا
raṇāwáy	رَنْپَاوِي	رَنْپَاوِي (وضاحت)
raṇāyí	رَنْپَايِي	رَنْپَايِي
rəw-tún	شودې خور، شيرخوارگاه	رَوْتُون
wraj		رَوخ < وْرخ
		رَوخْبَارَه < وْرخْبَارَه
		رَوخْپَازَه < وْرخْپَازَه
		رَوخْپَانَه < وْرخْپَانَه
rawdá	رُودَه (róda)	رُودَه (لِيَارَه، طْرِيْقَه)
ruǰd	اَخْتَه، اَمُوخْتَه، مَعْتَاد،	رُودِد (رُودِدِي)
	عَادِي	
ruǰdtyá	عَادَت، اَعْتِيَاد،	رُودِدْتِيَا (رُودِدْوَالِي)
	عَادِيوَالِي، مَعْتَادِي	
ruǰdawól	اَمُوخْتَه كُول، مَعْتَادُول،	رُودِدُول
	عَادِي كُول	
ruǰdedól	اَمُوخْتَه كَبْدَل، عَادَتْبَدَل،	رُودِدْبَدَل
	مَعْتَادْبَدَل، عَادِي كُول	
rustāray	وَرُوسْتَارِي، شَاوَنْدِي،	رُوسْتَارِي
	لَاخَقَه، سَفْبِكْس	
roǰāntyāyí-per	د رُوشَنْگْرِي دُورَه	رُوسَانْتِيَايِي پېر
roǰānd	رُوسَان فِكْر، رُوسَان	رُوسَانْد (- ي)
	اَنْدِي، رُوسَانْدِي	

روشنفکرانه	roḡāndānā	روښاندانه
روښانفکري ، روښاندي	roḡāndi	روښاندي
ورښنه	roḡā	روښنه (حلو)
برگړندی ، برگړندی	roḡ-bār	روغېر
د څښلو صحی او به	roḡtyāyí-cḡāk-obó	روغتیایي څښاک او به
روغه لیک ، سوله لیک	roḡ-lik	روغلیک (صلحنامه)
سوله او سلم	róḡa-ǰóra	روغه جوړه (پخلاينه)
سوله ییز	róḡa-yiz	روغه ییز
رمان	román	رومان (ناول)
رونده ، بهنده	ráwənd	روند (بهند)
اړب ، رپو	reb	رېب (مايل)
مايل خط ، سلش	réba	رېبه (لیکه)
ریدی	redáy	رېدی
ځمکړېدله ، رېدله	reǰda	رېدله (زلزله)
رېدله مېچ ، زلزله سنج	reǰda-méč	رېدله مېچ
تراډه ، ورنسکی ، ریتاره	riḡkáy	رینسکی (ترانگه ، پتاره)
ریخه	riḡá	رینسه (تریشه ، جامه ، ریشه)
رېبند ، مايل (خط)	réwand	رېوند (رېو)
رواش	rayáy	رېی ((پښی))

ر - r (رې)

د پښتو ابېڅې خورلسم توری

کره	غریزلیک	ناکره
رانزړه، رانڅړه < نانڅړه، ننڅړه		
رک (رکند)	rak	رق ، لق
رندتیا (رندښت)	randtyā	نایینایي
رندکی (کور د لیل)	randókay	رندوکی
رندول (- بدل)	randwól	روندول، وړوندول
رندون (نایینایي)	randún	روندوالی، نایینایي
رندې پېښې	randé-peṣé	د پټو سترگو پېښې، کور کورانې پېښې
رنگ (- ول، - بدل)	rang	وران، منحل (حکومت، کابینه ...)
رنگتیا (رنگېدنه)	rangtyā	ورانېدنه، منحلېدنه، انحلال
رومبې	rumbáy	ورومبې
رومبې	rumbáy	شنبه، خالي، اوته (هفته)
رومبې - خور - میاشت < ژراندې		
رومبیز (نوی یا رومبې زېرېدلی)	rumbíz	رېمبیز، رومبیز
روند	rund	وروند، نایینا

ز - Z (زې)

د پښتو ابېڅې پنځلسم توری چې شمال ختیځ یې د (غ) پرځای هم کاروي.

کره	غریزلیک	ناکره
زړمبوی (لته بوی)	zārəmbúy	زړمبوی، زړامبو، زړامبوی، زړنبوی، زړونبوی، زړومبوی، زړومبه
زازو (چارناچار)	zāzú	زازو
زامن	zāmón	ځامن، زویان، زمن
زانگو	zāngó	ځانگو
زانه	zāṇa	زانی، زانی، زانیه
زباد (اثبات، ثبوت)	zbād	زبات
زبادول	zbādawól	زباتول، زباتل
زبادېدل	zbādedól	زباتېدل
زبرگ (ولي، ستانه)	zberg	بزرگ
زېښناک (استثمار)	zbeṣṅák	ځېښناک
زېښنل (زېږل)	zbeṣṅól	ځېښنل (ځېږل)
زده کړه وال	zdákṛa-wāl	تعلیم والا، تعلیم یافته
زده کړيال (پوهنپال)	zdakṛyāl	پوهنتوني شاگرد، محصل
زدوول (سولول)	zdowól	زدول
زر < ژر	žer	
زرنگ (د نیمروز مرکز بنا)	Zaráng	زرنج
زری < څری		
زړاند < څړاند		
زړی (خسته، هسته)	zəṛay	زړی، زونی، مندکه
زړه	zəḡá	زېړه، څیړه
زگ < ځک	jag	
زما	zəmə	دما، یېما، ځما، زما (zmā)
زما څخه < له ما څخه	lə mǎ caxə	

	lə mǎ sara	زما سره < له ما سره
د ما کره ، ما کره	zəmǎ-kara	زما کره
دموږ ، يېموږ ، ځموږ ، ځمونږ ، زموږ (zmuḡ)	zəmúḡ	زموږ
د موږ کره ، موږ کره	zəmúḡ-kara	زموږ کره
زانگل ، ځانگل	zangól	زنگل
زنگوهلی	zangán	زنگن
ځنځه ، زنزه	zəŋja	زنځه
زړغونځی ، جنغوزی	zanḡozáy	زړغوزی
زوی زات ، زهوزات ، زات وزویات ، زوزار ، زوايت	zawzāt	زوزات (اولاده ، اولاد)
		زول < ژول
		زول < ځول
زولانه ، زلوانه ، زلونه	zawlaná	زولنه (دربلی)
		زولی < ځولی
	žmal	زومل < ژمل
زېمنه ، ځومنه ، ځواوله ، ځواونه	zómna	زومنه (بښوروا ، یخني بښوروا)
زودل	zowól	زوول (زېږول)
زی ، زو ، ځوی ، زوی (zuy)	zoy	زوی
ما او تا کورته ځو	zá-aw-tá-kór-ta-ju	زه او ته کورته ځو
		زی < ژی
		زیږ ، زېږ < ژيږ
		زېږی ، زېږی < ژيږی
زېږه ، زیاره	zyára	زېږه (کنځا)
ځيږ	ziḡ	زېږ
زېږېدنه ، زېږونه ، تولید	zeḡ	زېږ (تولد ، تولید)
تولیدي مناسبات	zeḡ-ařkí	زېږ اړیکي
تولیدي یا مولد ځواک	zeḡ-jwāk	زېږ ځواک
زېږدیز ، میلادي	zeḡdí	زېږدي (زېږيز)
د زېږېدنې کاليزه ، د زوکړې کاليزه	zeḡ-kālíza	زېږ کاليزه

zeḡawál	خېړول، زوكول	زېړول (زول)
zeḡún	زېړېدنه	زېړون
		زېل < خېل
zelánj	زېلان، خېلانخ	زېلانخ (رحم، تخمدان)
jalobáy		زېلې < خلوبې

ژ - ž (ژې)

د پښتو ابېڅې شپاړسم توري چې په شمال ختيزه پښتو کې زياتره پر "ج" او منځنۍ هغه کې پر "ز" اړول کېږي او همداسې ناکره ليکل کېږي.

کره	غریزلیک	ناکره
ژاخ (د بوټو ځنگل)	žāx	ږغ، جغ، خغ چاخ (سوات)
ژاله < ځاله		
ژامه	žāma	زامه، جامه، ژامه (žāmə)
ژبارن (مترجم)	žbārān	ژبارونکی
ژبارون (ترجمان)	Žbārún	ژبارن
ژبپوهاند (ژبپوه)	žəb-pohánd	ژبپوهان، ژبپېژندونکی
ژبتوکمپوهنه	žəb-tókm-pohóna	ژبپوهنه او توکمپوهنه، اتنولېنگوېستیکس
ژبزه کره	žəb-zdákṛa	د ژبې زده کره
ژبلوست	žəb-lwást	د ژبې لوست، د ژبې درس
ژبور (خولور)	žəbawér	ژبورکی، ژبه ور، زبور
ژبونج	žəb-wānj	ژبني بدلون
ژبيز (ژبني)	žəbíz	ژبه ييز
ژبتولنه	žəb-ṭolóna	ژبني ټولنه
ژبخوکه	žəb-cúka	د ژبې خوکه، د ژبې سر
ژبخېړنه	žəb-ceṛóna	د ژبې خېړنه، ژبني خېړنه
ژبښود	žəb-ḡód	(د ژبې) خودآموز
ژبښوونه	žəb-ḡowóna	ژبښودنه، د ژبې تدريس

ژی (زبانچه)	žəbáy	ژیبه کی
ژر	žər	زر
ژر باوری (زود باور)	žər-bāwáray	زر باوری
ژر پوهی	žər-póhay	ژر پوهېدونکی
ژر تېری (زود گذر)	žər-téray	ژر تېرېدونکی
ژر رسی	žər-rásay	ژر رسېدونکی ، زودرس
ژر ځوابی (حاضر جواب)	žər-jwáabay	ژر ځواب ورکوونکی ، حاضر ځوابه
ژرگه (د اوبن زېږې برخې)	žərgá	ژره ، ژری ، ږیری، زرگه
ژرنده	žránda	څرنده، جرنده، زرنده
ژر یېبری (زود حاصل)	žər-yébray	ژر شمري ، زود ثمر
ژړا	žarā	چړا ، زړا
ژړاند	žaránd	ژړان، چړاند، زړاند
ژړل	žarəl	چړل ، زړل
ژړندوک	žarandúk	ژړاندوک ، ژړانوک
ژغور (ژغورا)	žɣor	ژغورنه، ژغورتیا
ژغور بېری	žɣor-beɾəy	د ژغورنې یا نجات بېری
ژغور ډله	žɣor-đála	د نجات گروپ ، د ژغورنې ډله
ژغور ملاوستنی	žɣór-mlāwastónay	د ژغورتیا کمربند
ژغورندوی	žɣorəndóy	نجات بېسونکی، نجات ورکوونکی، ژغورونکی
ژغورنده غورځنگ	žɣórənda-ɣorjáng	نجات بېسونکی غورځنگ یا تحریک
ژغی	žəɣáy	جغی ، تسکېره
ژگه < جگه		
ژمل	žməl	ژمنه کول
ژمن (ژمندوی)	žmán	ژبن ، ږبن ، زبن (متعهد)
ژمنماتی	žman-mátay	د ژمنې (وعدې) ماتوونکی، وعده خلاف
ژمنه	žmóna	ژمنه
		(وعده، تعهد، رسالت)
ژندرہ (کولپ)	žandrá	ژندرہ ، ځندرہ

د ژويو بڼې ، ځناور باغ	žobán	ژوبڼ
ژوند پېژندنه ، بيالوجي	žwand-pohóna	ژوند پوهنه
ژوندون جگړه	žwánd-jagrá	ژوند جگړه (مبارزه ، تنازع البقاء)
د ژوند ډول ، د ژوند طرز	žwand-dód	ژوند دود (ژوند توگه)
د ژوند سطح يا سويه	žwand-káča	ژوند کچه
ژوندوزواک ، جوند و جواک	žwánd-o-žwák	ژوندوزواک
ژوندون ، جوندون ، جمدون	žwandún	ژوندون (ژوند)
ژول ، جوول	žowól	ژوول (جویدن ، زيستن)
د ژوند چاپېريال پوهنه ، ايکولوجی	žoyál-pohóna	ژويالپوهنه
ژړ ، زيړ ، زېړ	žyar	ژيړ
ژيړن ، ژيړی ، ژيړانکه ، ژړانگه	žyārānaka	ژيړانکه
ژړی ، زېړی	žyaray	ژيړی (يړقان)
ژی ، جی ، ځی	žəy	ژی (کنار ، حاشيه)
زی ، جی ، ځی	žay	ژی (مشك دوغ ، جك)

ډ - ġ (ډې)

د پښتو ابېڅې او ولسم توری چې په منځنۍ پښتو کې ډېری د (گ + غ) گډه او از څرگندوی دی او د همدغه وینګ پر بنسټ د سوېل ختیزې (ډې) او شمال ختیزې (گ) د یوې ګډولې (ġ) په توګه زیات کره ګڼل کېدای شي ، د غزني ، پکتیکا ، زرملي ، ډوب او کوټې خواته یې وینګ (ز) دی او وزیر - مسید ، خټک ... یې "ژ" ادا کوي .

ډډل (د تېرمهال "اپښوول" پر وړاندې په ناتېرمهال کې گردانېږي ، لکه ډډم ، ډډو ...) اېډل ، اېژدل او کېډل یې ناکره ځپلونه دي .

کره	غریزلیک	ناکره
ډډن (ارزن)	ġdæn	ګډن ، ژدن ...
ډغ < غږ		
ډغبندي < ژغندی		
ډغرل < ژغرل		
ډغول < غږول		
ډغېدل < غږېدل		
ډله غری (برنجک برف وژاله)	ġala-γaráy	ژله غری ، ګله ګرکی ، ډغږغری
ډلی	ġaláy	ژلی ، ګلی
ډمنځ (- ول ، - ډدل)	ġaménj	ګمنځ ، ګومنځ ، ډمنځ
ډمنځی	ġamənjóy	ګمنځی ، ګومنځی
ډنگوری (انګور وډی)	ġangúray	زنگوری ، ژنگوری
ډو (قسم کوم)	ġo	ګو
ډوب	žob	ژوب ، زوب
ډوډ ، زوډ < خوډ		
ډوغ < غږغوډ		
ډوی (لووی)	ġóway	ګوی ، ګواه
ډیر خریلی	ġir-xrəyəláy	ډیر خریلی ، ګیر خریلی
ډیره	ġira	ژیړه ، ایره ، ګیره
ډیری < ژرګه	žargá	

س - S (سي ، سين)

د پښتو ابېڅې اتلسم توری

کره	غریزلیک	ناکره
سا (ساره)	sā (-h)	ساره
سا بېړۍ < الوتکه		
سابه پلور	sābə-plór	سابه پلورنه، سابه خرخونه، سبزي فوشي
سابه پلوری	sābə-plóray	سابه پلورنکی، سابه خرخونکی، سبزی فروش
سا پوهنه	sā-pohóna	سا پېژندنه، اروا پوهنه، اروا پېژندنه
ساتېری	sā-téray	ساعت تېری، خوشگذران
ساتېری (سرگرمي)	sā-téri	ساعت تېری
سارمی (سارمه)	sārmáy	خارمی، سارمکی (سابه)
ساروان < خاروان	cārwán	
ساری (سیال)	Sāray	سال، مثال
سازمان	sāzmán	نهاد، ټولنه، تنظیم، موسسه
سازمانول	sāzmānawól	سازمان ورکول، تنظیمول
سازښت	sāzōxt	سازش
سازي	sāzī	سازنده، نوازنده، ساز غږوونکی
ساگ (سابه)	Sāg	ساک، سبزي، سبزیجات
سال (سرمه ریگ)	Sāl	شگه
سا لنډي (سا بندي)	sā-láñđı	سا تنگی، نفس تنگی
سا لنډی (سا بندی)	sā-láñday	سیاره، سا تنگی، ضیق النفس
ساندي (مهمان دیر پا)	Sāñđı	ساندی
سانگه (نیزه، شل)	sānga	خانگه

		سانگه < خانگه
ساوتیگا (ساسوی)	sā-o-tigā	ساوتیگه، نفس سوخته
ساهو (سا کبس، ازاد)	Sāhú	ساوو
ساییز	sāyíz	ساهییز، تنفسي، روجي
سبا	Sabā	صبا، صباح
سباناری (سهارنی، گهیخنی، برېخ)	sabā-nārāy	سباناری
سباوون (سحرگاه، سحرگاهان)	sabāwún	سباوون، صباون
سپاربتلیک	spārəxt-lík	د سپاربتنی لیک، سفارش نامه
سپاربتنی	spārəxtí	سفارشي، فرمایشی
سپاره	Spāra	سسپار، سسپاره، تسپار
سپرلو	sparló	د آس سپرلي
سپرلي (د نقلیه و سیلو سپور)	Sparlí	سورلي، مساپر
سپرلی < پسرلی		
سپرلی گاډی	Sparlóy-gāday	د سپرلیو موټر یا سروپس، مساپر وړونکی گاډی
سپره لار	Spará-lār	د سپرولار، موټر رو، سړک
سپرېدل (سپرول)	sparedól	سپورېدل، سورېدل (سورول)
سپرل	spəṛól	سپنل، سپرېدل، سپرودل
سپرلی	spəṛólay	سپرېدی، سپرودی
سپرېمه < سرېمه		
سپنېته (بېلې)	spəḥta	سپخته
سپم (د ستنې سورې)	Spam	سپومی، ستومی
سپنخړی	spən-xəray	وسپنخړی، وسپنخړی، اوسپنخړی، سپینخړی
سپور (سوار)	Spor	سور
سپورمې-تندره (خسوف)	spoǵməy-tándra	د سپورمې-تندره
سپورمیز (- لېرېدي)	spoǵmíz	هجري، قمري هجري

سپیتانه	spitāna	سپي توب
سپېڅلځای	Specəl-jāy	سپېڅلی ځای ، مقدس ځای
سپېده داغ (سپېدي چاود)	speda-dāγ	سپیدو داغ ، سپیده دم
سپېرلم (روباہ)	Sperlóm	سپلم
سپېلنی	spelanáy	سپلنی ، سپانده
سپي لوبه	spi-lóba	سپي جنگونه ، سگوانی
سپین رویی	spin-róbay	سپین درویی ، سپین دویی
سپین زرین	spin-zarín	د سپینو زرو ، نقره یی
سپین نمری (سپین رویی)	spin-nmóray	سپین جامه (سپین کالی)
ستا	Stā	د ستا ، د تا ، بیتا
ستا څخه < له تا څخه		
ستاره (روغه ، پخلاینه)	stāra	سوله ، صلح
ستا سره < له تا سره	lə tā sará	
ستاسې (ستاسو)	Stāse	د ستاسې ، د تاسې ، ستاسې
ستاینور	stāyən-wār	د ستاینې وړ
ستاینوم (صفت ، لقب)	stāy-núm	د صفت نوم (اسم صفت) ، لقب
سترغلی	stər-γaláy	سترغلی
سترگ ارتاو (چشم انداز)	stərg-artāw	لیدارتاو
سترگبندی	stərg-bandáy	چشم بندی
سترگرپ	stərg-ráp	د سترگو رپ
سترگ لید (سترگلین)	stərg-líd	د سترگو لید ، نگاه
سترگور	stərgawár	سترگه ور ، بینا ، لوی سترگی
سترگو لیدلی (عینی)	stərgo-lídólay	د سترگو لیدلی ، په سترگو لیدلی
سترگه (سترگې)	stérga	سترگه (stərgi, stərgə)
سترگې پرلار	stəрге-pər-lār	سترگې په لار (-ې) ، منتظر
سترگی والا	stərgəy-wālá	سترگی (چشمی ، عینک)

جوړوونکي يا پلورونکي

ستروى (بزرگواری)	stərwáy	سترتوب ، عظمت
ستريا	stəryā	سترتيا
ستغ (سخت ، زشت)	stəγ	ستغ ، ستوغ ، ستخ ، ستوخ
ستغلېږدې	stəγ-léğday	د ستغې لارې تلونکي ، صعب
(ستغیونی)		المروور ، صعب العبور
ستگ (سنجاق)	Stag	ستنکي
ستمن < شتمن		
ستناو (آر ، خنډ)	stənáw	ستناوی ، مانع
ستنبه (رگبه)	stənbá	ستنهونکي ، پېچکاري
ستنځي (ارځي ، اړتون)	stənjáy	کونکي ، آبله کوب
ستو (څڅواکي)	Staw	توقیفځي ، حواله جات
ستور بېړۍ (تشيال بېړۍ)	stor-beṛéy	ستو (کوشني سوري)
ستور پوهنه	stor-pohéna	فضايي بېړۍ
ستورياني (ستورياني)	storyānáy	ستوري پېژندنه
ستوريوني (تشيال يوني)	stor-yúnay	فېلمې ستوري (ستوري)
ستوگه < استوگه ، استوگنه		ستور مزلي ، کيهان نورد ، فضا نورد
ستونځ (اوج ، قله)	Stunj	د غره څوکه ، د غره سر ، لوره
ستونزمن	stonzmán	ستومانوونکي
ستونزه (مشکل)	stónza	ستونځه ، ستونزه (stúnza)
ستوني ستخ	Stúni-stax	ستوني ستاخ ، ستوني ستغ ، ستوني ستاغ ، ستوني ستاک
ستوه	satéwa	پيش قبضه ، ستوه (satwá)
سته < شته	Šta	
ستک	səták	سوتک ، ختک
ستيه (بيخ)	sótá	خته

		ستیی < خپتیه
		سڅا < خوسا
سختگیر (- ۵)	saxt-čáray	سختچاری
كلك دريځی، ټینگ	saxt-darízay	سختدریځی (توندلار
دريځی، توند دريځی		ی)
		سخر < خسر
		سڅی < خوسی
سربانه، سره بونی، سره	Sarbāṇa	سربانه (ورپینه)
لی، نارې، ورگینه		
سرپه سر، سرپسر	sár-pər-sár	سرپر سر (یو برابر)
وسرته رسول، اجرا کول	Sarta-rasawél	سرتنه رسول (ترسره کول)
سرتپر، سرباز، سپاهی	sar-téray	سرتپری (عسکر)
سردرد، سردردی، سردردی	sar-xwóğ	سرخوړ (سرخوړی)
سرغړوونکی، سرواخی،	sar-γáray	سر سوینده < شوپله
خلاف کار		سرغاری (سرغړاند)
شرغشی، شپږغشی، کهی	sar-γášay	سرغشی (سرغشی)
سرکونډو، لکې پښې، سر	sar-kónḍe	سرکونډې (سر
پرڅپری، سنگوپ (ملاق)		پرڅنې)
رومبی گڼه، اول نمره	Sargáṇay	سرگڼی
لومړی درجه		
سرلیکنه، سرخط	sar-lík	سرلیک (عنوان)
سرلیک، سرمقاله	sar-líkóna	سرلیکنه
سردړه، سرلوحه، بورچ	sar-líka	سرلیکه
سرصفحه	sar-móx	سرمخ
سر مشریزه غونډه، د	sar-məšríza	سر مشریزه
سرانو غونډه		
لومړی وزیر، وزیر اعظم،	sár-wazír	سر وزیر
صدرا اعظم		
لومړی وزارت، صدارت،	sar-wazírí	سر وزیري
صدارت العظما		

سر و پېردی (بالښت)	sar-wéǵday	سرا پېرد ، سرو پېرد ، سرو پښت
سره بانجنې < باتینګنې سره زرین (طلايي) سره له دې (له دې سره (سره)	srə-zarín sará-lə-de	د سرو زرو باوجود
سر هېته (لالهاند) سری < شری	sar-héta	سرگردان
سر یزه سر پښ < خلپښت سړك	saríza cleǵt sarák	سریڅه ، مقدمه ، پیش لفظ سړك
سر و پېی سره لرې (تب لرزه) سرې سر کال گټه	saropáy sara-lóre sarí-sár-kāl-ǵáta	سرې پی ، شیرینڅ ، آیسکریم سره لوي ، سره لوي کالنی سرې سر گټه ، د سرې پرسر کالنی عاید
سر کال سسکوره < تسکوره سکروته	ság-kāl skarwáta	سخکال ، سکال سرو تکه ، سرو ته
سکم (جوال) سکو (بناخی) سکولل (سکو ښتل)	Skam Sku skóləl	سکیم دو ښاخه ، دوه خلې ، خاخی سکو ستل ، سکول ، سکویل (د پسو وزو خرپیل)
سکېلوی (زگېروی) سگک < غربی سل په سل کې سلگی (هکھک)	skelwáy sál-pə-səl-ke səlgáy	زبېرگی ، څگېروی سل په سلو کې سو گلی ، سو لگی
نالش سلنه (فیصدي) سلیزه (پېرې) سماوار	səlóna səlíza samāwār	سلواله سلی ، سلکلني سماوات
سمبال (- ول ، بدل) (تامین ، اجراء ...)	səmbál	سنبال ، سامبال

سم له سموني (سم له لاسه)	sám-lə-samúne	سم د سمني، سم له سمني، سمدستي، دستي
سمخ	sméc	خمخ، سمس، بنمخ
سمندر ربرده	samandər-réġda	بحري زلزله، خونامي
سمندرگی	samandərgáy	بحيره
سمونپال	samun-pāl	سمونوال، اصلاح پال، اصلاح غوښتونکی
سندوی (غاټول بوتی)	sandóy	سندی
سند (کتان)	sand	سونډ، سني، سوني
سني (زنجبيل)	səŋ	سون، سنډ
سنو سپرکی	són-o-spérkəy	سنډو سپرکی
سوابيره	swābéra	صوابيره، سوابيره (sowābéra)
سوات	Swāt	صوات، سوات (səwāt)
سوب (حاضر)	Swab	سوب (sob)
سوباری < څو باری سوبتیا (حاضري، حضور)	swabtyā	سوبتیا (sobtyā)
سوبله < شوبله		
سورسک	sorśák	سوکړک، جواړی
سوکمار	sukmār	سوک و هونکی، بوکسر
سوکماري	sukmārí	سوک وهنه، بوکس، بوکسپنگ
سوگند کول - پورته کول... < لورل		
سوگند لیک	sawgand-lík	قسم لیک، قسمنامه
سول (سوخل)	swəl	سوزل، سپزل، سپخل
سول (شدن) < شول		
سوله ستاره (روغه جوړه)	sóla-satāra	سوله ستاره، سوله بوله، صلح و سلم، صلح و صفا
سوله بییز (روغه بییز)	sola-yíz	سولیز
سولیز	solíz	د سول (عقل) اړوند، سولي، عقلائي، عقلي، منطقي

سومباتور	sumbawár	سومبور
د سون بوتی یا بوتی	Swan-búti	سونبوتی
د سون توكي ، د سون مواد	Swan-tóki	سونتوكي
د سون لرگي	Swan-largí	سونلرگي
د سون وړ ، د سوځېدو وړ	Swan-wár	سونوړ
سوهان	sowán	سووان
سواني ، سوهاني ، سوهانه	sowāní	سواني (اساني ، شپېره)
سلونه ، سلها ، په سلهاوو ، په سلونو ...	səwúna	سوونه (سلگونه)
سوه	Sway	سوی (سوخت)
سوېل ، سهیل ، سوهیل ...	səwél	سوېل
سوېل ختیز ، جنوب ختیز	səwel-xatíj	سوېل - ختیخ (جنوب شرق)
سوېل - ختیخ (جنوب شرق)		سوېل - ختیز (جنوب - شرقي)
سوېل لویدیز (جنوب غربی)	səwel-lwidíj	سوېل - لویدیخ (جنوب غرب)
سوېل - لویدیخ (جنوب غرب)	səwel-lwidíz	سوېل لویدیز (جنوب غربی)
سوېلیز ، جنوبی	sóweli	سوېلی
سُهېلی ، سُهېله ، سپیلی	səwéləy	سوېلی (مله نجلی)
سوه ، سوی -suy (سویان)	Sóya	سویه (سویې)
سار ، سحر ، سهر	Sahár	سهار
سار سبا ، سحر سبا	Sahár-sabá	سهار سبا (شین یا رونی سهار)
سباناری ، سبانی	sahāránəy	سهارنی (برېخړ)
صبر وحوصله	sáha-w-táha	سهه او تهه
صحي ، صحیح	sahí	سهی (سم ، زغمناک)
سیاسه ، اونگ ، هاوند ، بغری	syáca	سیاخه
سوسی	sisóy	سیسی (مرغه)
		سیلانی ، سیلگری < گرځندوی

سولی (suləy)	síləy	سیلی (توند باد)
سمت پالونکی	sima-pāl	سیمه پال
سیمه - سمت پالنه	Sima-wāla	سیمه واله
سیمیز	sima-yíz	سیمه بیز (سمتی، منطقوی)
سیند (قاموس) لیکونکی	sind-káĭ	سیند کنب
(جیبی قاموس) ولاړې	sindgáy	سیندگی
اوبه، جهیل		
سوری، سیوره، سایه	syóray	سیوری

ش - š (شې، شین)

د پښتو ابېڅې نولسم توری

کره	غریزلیک	ناکره
شا بوتی، شابوکی، شاتوگی، شاتیتی، شا کړوپ ... < کوپ شا پر شنجې < ستونی ستخ		
شات (گبینه)	šāt	شهد
شاتگ	šātág	پر شاتگ
شاتگپال	šātag-pāl	شاتگ خونبی، رجعت پسند
شاربل	Šārbál	شربل
شالید	šā-líd	شا حمکه، پس منظر
شانوی (ډکه)	šāndəy	شانوی
شاوخوا	šā-o-xwā	خواوخوا
شاهزی	šāhzáy	شاهزوی، شهزاده، پاسوالزی
شپنی	španí	شپون توب
شپول (پنډغالی)	špol	گاچ، گاره، گاش
شپون	špun	شپه، چوپان، گدبه
شپه پر شپه	špá-pər-špá	شپه په شپه

شپه په خیر!	špa-ǰá	شپه بڼه!
شوکار	špa-kāray	شپه کاری
شپه او ورځ ، شواروز	špa-wrāj	شپه ورځ
شپړخندوی ، شپړضلعي	špaǰ-cənd	شپړخند
شپړزړه کلن ، شپړزر کلنيز	špaǰ-zər-kalán	شپړزر کلن
شپړ ، شپړم ، شپړنی	špaǰóma	شپړمه (پنجشنبه)
شپړيز ، شپړبيتي ، شپړبيتيزه	špaǰíza	شپړيزه (شعري مسدس)
د شپې پاڼه ، شپه ليک	špe-pāna	شپې پاڼه (شب نامه)
شپه ليله	špeǰálay	شپغالې (شپهځای)
شپه لول	špelól	شپه لول
توله ، بين ، ترومپېټ	špeláy	شپه لې (دروې)
شپنی	špenáy	شپه نې
سته من ، ستمن ، سته من	štə-mán	شته من (بډای)
سته	štə	شته (دارایی)
سته	štə	شته (هست)
شخړه ييز ، لانجه يي ، نزاع وړ	šxəríz	شخړيز (ناندرين)
		شرغشی < سرغشی
شړر ، اشړار ، شرگړی	šar-ráy	شرغ (اور پکې)
		شکنه < شنډه
		شکېل (- ول ، بدل) <
		شکېل (- ول ، - بدل)
سگه	šəǰa	سگه (رېگ ، سنگرېزه)
شاگی	šəǰáy	شگی (د خيبر يو کلی او کوټ)
		شلتالو < ختوری
شوملې ، تروې ، پی	šlombé	شلومبې (شرومبې)
د شمارنې پوهنه ، احصائيه	šmār-pohéna	شمار پوهنه
پوهنه		
شمال ختيز	šamāl-xatíj	شمال ختيخ (شمال شرق)
شمال ختيخ	šamāl-xatíz	شمال ختيز (شمال شرقي)
شمال لويديز	šamāl-lwedíj	شمال لويديخ (شمال غرب)
شمال لويديخ	šamāl-lwedíz	شمال لويديز (شمال غربي)

شمان (خاکروبه)	šamān	خاوری ، خخلې
شمزی (مهره ، ستون فقرات)	šamzáy	شمخی ، د ملا تیر ، ملا غابنی (مهره)
شمشتی	šamšatáy	شین تتی ، شوتتی ، کیشپ ...
شمېر پوهاند (شمېر پوه)	šmer-pohānd	ریاضي پوه
شمېر پوهنه (ریاضي)	šmer-pohéna	ریاضي پوهنه ، شمېر پوهنه (هندسه)
شمېرې او گڼې (اعداد او ارقام)	šmré-aw-gāne	گڼې او شمېرې ، شمېرې او ارقام
شند	šənd	شاهین
شنه توخله ، شنه غاړه < توره توخله	tóra ʔoxála	
شوبله (هزارپا ، ټانک)	šóbla	سرسوبنده ، سوبله (ټانک)
شوبی (شبی)	šobáy	شبو
شوپړك < خكالکی		
شودې وریجې	šodé-wrīje	شیربرنج ، کیر (اردو)
شور وخور	šór-o-jwáǵ	شوروزور ، شوروکړپ ، شوربگت
شونډک	šundák	اوردنه شونډه ، خلم (خرطوم)
شونی (کېدونۍ)	šúnay	کېدونکی ، ممکن ، احتمالي
شېبره	šebára	شېبره تبه ، محرقه تبه
شېبره (سوانی ، اسانتیا)	šébəra	سوهانه ، سهولت ، فیسېلتي
شیشې	šišár	شیشو ، شیشو (تور بنارو وزمه مرغه)
شیند پرشیند (شو پرشو)	šínd-pər-šínd	شیند په شیند ، تاش پرتاش ، تیت وپړك
شین کومه	šin-kúma	شین کومکه ، سارایی
شینگره	šingára	کوتره ، خره کوتره
شینویره (کبود)	šin-wábra	شنگړی ، شینگرۍ
شینوبی (لسي)	šinóbay	شین وزمه ، بانجاني ، نیلي
		شناوی

بنس - X (بنسې)

د پښتو ابېڅې شلم توری چې د منځني معیاري "بنس" وینګ پر وړاندې یې سوېل لویدیزه پښتو "š" او سوېل ختیزه پښتو "š" ټیکاو لري او شمال ختیزه هغه یې گرد سره له "خ" سره ونجوي .

کره	غریزلیک	ناکره
بناپرک، بناپېرک < څکالکی	ckālkáy	
بناڅمن (مغرور، مفتخر)	šāc-mán	ویارن، پېسمن
بناخلن	šāxlán	بناخور
بناڅی (بناڅگی)	šāxóy	شاڅی
بناړگ	šārág	شاړگ، شاهړگ
بناړ مېشتی (بناړي)	šār-méštay	د بناړ استوگن - اوسیدونکی
بناړ مېنه	šār-ména	بناړي ناحیه
بناړو	šāró	شاړو، خاړو
بناړي څانگه (بانک)	šārí-cānga	شاړي څانگه، شهري څانگه
بناړیه (بناړگی)	šāriá	بناړه، بناړگوتی
بناړده	šānda	شناخت، پېژندنه
بناړنک	šānák	بناړنک، سنک، خانک
بناړنگور	šāngawér	بناړنگه ور
بناړنگه (بناړه)	šānga	بناړنگه، لېنگی
بناړه < پناړه	pša	
بناړمنه (بناړینه)	šāj-mána	تورسړي
بناړنوک	šājanók	بناړنوکي، بناړنوکي
بناړنڅه < بناړنڅا		
بناړنکالوه (سکالو)	škālwá	خبرې، بحث
بناړنکته < کنېسته		
بناړنکل < کنېل	kšal	
بناړنکلا (بناړیست)	školá	بناړنکلا
بناړنکېنی < کنېښنی		
بناړنیل	šəl	شل، اندرپایه، زینه
بناړنېر و بناړنېگه	šmér-o- šegəna	خبر و بناړنېگه

بنسخری < تنخری

شندل	šəndəl	بنسندل
شنده	šənda	بنسنده (افراط ، مبالغه)
بنسبیل ، بنسول ، بنسبیل (عاقول)	šowəl	بنسول
بنسونخی ، بنسونخی	šowənjəy	بنسونخی
بنسونکی ، بنسونکی (šowúnkəy)	šowúnkay	بنسونکی
بنسونه ، بنسونه	šowəna	بنسونه
بنسونه او روزنه ، تعلیم وتریبه	šowəna-rozəna	بنسونه روزنه
	šway	بنسوی (راشپیل) < خوی
بنسویندی ، بنسویندی وکی ، بنسویندی وکی	šwayndəy	بنسویندی (لغزشگاه)
بنسوهول	šwayawəl	بنسویول
بنسوهپدل	šwayədəl	بنسویپدل
بنسه والی ، بنسه توب	šəāna	بنسهانه
بنسبیل	šəhəl	بنسهیل (عاقول)
بنسون ، (د بنسوانه)	šəwən	بنسون (د بنسونه)
بنسپره (بنسپراوی)	šerā	بنسپرا (بنسپراوی)
بنسپرا (بنسپری)	šerá	بنسپره (بنسپری)
خیخه ، شیشه	šixá	بنسینه (هپنداره)
بنسپگره	šegəna	بنسپگنه
خینه ، خو بنسینه	šína	بنسینه
خپوه	šewá	بنسپوه

غ-γ (غې ، غين)

د پښتو اېبڅې يوويشتم توری

کره	غریزلیک	ناکره
غاتره < کچر		
غاتول (لاله)	γātól	غاتوی ، خاتول
غارمه او ساړه	γārmá-aw-sārḗ	گرمي او یخني، تودوخه او سپوخه
غاروزینه (چلپاسه دشتی)	γārozínza	غارندونه (γārəndúnə)
غاربندي (گردن بسته، گناهگار)	γār-bánday	غارې بندي
غار پتی (مفلر، دستمال گردن) < پیاغله		
غارې غړی (غارې پر غارې)	γāra-γarəy	غارې غتی، غارې غجې
غارې روغې (غېر روغې)	γāre-roγbār	غارې برگندی
غابن جوړونه	γāx-jorawəna	غابن رغاونه
غابن خلی	γāx-xólay	غابن تومبني
غابن خوږ (غابن خوږی)	γāx-xwəǧ	(د) غابن درد
غابن ریخ (ریخ)	γāx-rabáj	د غابنو برس
غابن لېتی	γāx-leṭáy	د غابنو خمیره یا کریم
غابن ولی	γāx-wəlóy	د غابن رینه
غابنیز	γāxíz	دندانې ، ډبنتیل
غالی پلور	γāləy-plór	غالی خرڅونه، قالین فروشي
غالی پلوری	γāləy-plóray	غالی خرڅوونکی، قالین فروش
غالیچه (زلوچه)	γālīčá	غالی گی، وړه غالی، قالینچه
غاو (احتجاج)	γāw	سخت اعتراض، پروتست
غاوچي (غاوی)	γāw-čí	احتجاج کوونکی
غاولیک	γāw-lík	احتجاج لیک

سربنکارونه، قد کشک، کله کشک	γbānda	غبانده (مغانه)
غبرگلون، چارانگ، ردعمل، عکس العمل	γbargún	غبرگون (پاسخ، واکنش)
غخ، بدل	γač	غچ (انتقام)
کباری، قبا، چین	γadóka	غدکه (مرئی)
سگک (بندچیلی ...)	γróbáy	غربی
غورلندسه، غورانگه، غو ر مبه، غرانده، غورنجه، غورخکه، غورسکه، خور سکه	γarγandá	غرغنده (ستره لمبه)
غره گرخبدونکی	γar-górjay	غرگرخی
د غرمې ډوډی، د غرمې مېلمستیا	γar-manóy	غرمنی
غرمه (مو) په خیر	γarma-xá!	غرمه بڼه!
غربخی، غرشین، د غره اوسېدونکی، غرخنی	γar-méštay	غرمېشتی (غروال، غرخن)
غرنده، رغندی	γrénday	غرندی
د غروې (تمساخ) اوبنکې	γarəw-úǰke	غرواوبنکې
د اوبو غروه، د اوبو سمساره	γarəwa	غروه (کروکودیل)
غورپ	γrap	غړپ (گوت)
غورپل	γrapól	غړپل
غورپول	γrapawól	غړپول
غړک	γarəka	غړکه (مشک دوغ)
غبنستلی، عضلاتي	γərɣāláy	غړیالی
غزل ویونکی، غزل گو	γazal-ból	غزلبول
غژگاو	γaǰ-γwayáy	غژغویی
رغ، غگ، فون	γaǰ	غړ (-ول، -بدل)
رغپوهنه، فونولوژی، فنالوجی	γāǰ-pohéna	غړپوهنه (غړپوهه)
غړلوری، بلندگو	γāǰ-jágay	غړجگی (لوډ بسپیکر)
غړنیوونی، غړنیوونکی،	γāǰ-níw	غړنیو

تایپ ریکاردر		
غېشی	γášay	غشی
غنمینه، نغند، د غنمو ډوډی	γalmína	غلمینه (ډوډی، نغن)
مچمچی، د شاتو مچی، د گبیني مچی	γlóca	غلوخه (غلاوزه)
غلچکی یرغل، داره، پت برید، شبخون	γəlyāk	غلیاک
		غلی سمندر < ارام سمندر
د اسمان خاڅکی، د خدای غویبی، شا پیتی ...	γwā-bížay	غوا بیژی (حلزون)
		غوالوشه < لوغی
غوبانی، غوماشه	γobāray	غوباری
غورونه، خونونه	γwarāwáy	غوراوی (امر نه)
غورچان، غوره چونی	γwar-čān	غورچان (انتخاب، منتخب)
غورڅنگ، د غورڅنگ غړی	γorjāwān	غورڅاونی (عضو جنبش)
غورڅنگ (حمله، جست و خیز)	γorjáng	غورڅنگ (جنبش)
غورزی	γorjáy	غورڅی (جست و خیز)
سا تپری، پام غلطونه	γor-γúšt	غورغوش (سرگرمی)
غت مچ، خرمگس	γwər-məč	غورمچ (غوباری)
	γormá	غورمه (قورمه) < انډی
تړنیکه، د نیکه نیکه	γwər-nikó	غورنیکه
د غور ولایت، د غوراتو ولایت	γór-welāyát	غورولایت
غورله انا، د نیا نیا	γwára-aná	غوره انا
پلخمری	γorí	غوری
باتو، باتور، توکمار، گپاوو	γwar-yāláy	غوریالی
غورپاشه، کاخی	γorāša	غورپاشه
		غورپانگه < وړانگه
غوره مال	γwarāwú	غورپاوو
غوره مالی	γwarāwáy	غورپاوی
حادثه، واقعه	γorpáka	غورپکه (پېښه)

غورپيش	γwar-piř	غورپيش
غورپسکه < خورپسکه		غورپسکه < خورپسکه
غورگه (γórga) ، پندې	γwǎrga	غورگه (نار ، نوده)
غورپه مرغی ، غورپه مرغه (γórmarǵa)	γwǎra-mǎrǵá	غورپه مرغه (ارغستان)
غوز	γwǝz	غوز
غوزار (گوزار)	γuzǎr	غوزار (گوزار)
غوزارول	γuzǎrǎl	غوزارول (گوزارول)
غوزار بدل	γuzǎredǎl	غوزار بدل
غوپره	γozáy	غوزی (غېر ، غېر نیونه)
د غورپه خورپه یا درد	γwaǵ-xwǎǵáy	غورپه خورپه (غورپه خورپه)
د - غورپه ته رسول	γwaǵawǎl	غورپول (گوشزد کردن)
غورپه کی ، غورپه کی	γwǎǵǎy	غورپه (گوشی تلفون ...)
غوشایی ، غوشیان	γošǎyí	غوشایی
غوبنه خرخونه ، قصابی	γwaǵ-plór	غوبنپلور (سربه)
غوبنه خرخونکی ، قصاب	γwaǵ-plóray	غوبنپلوری
غوبنتنه ، خواست ، درخواست	γwǎǵt	غوبنت
غوبنتنپانه ، غوبنتنلیک	γwǎǵt-pǎna	غوبنتنپانه (غوبنتنلیک)
غوبنتنلیک ، عریضه ،	γwǎǵt-lík	غوبنتنلیک
درخواستی ، درخواست		
غول (γol)	γwǎl	غول
غوماشه	γomǎřay	غوماشی (ماش)
		غومبسه < مچی
		غومی < ډیلوم
غنچه	γwǎnčǎ	غونچه
غونځی	γúnday	غونځی (ترتیه)
گروپ ، فقره ، غونډ (γond)	γwǎnd	غونډ (گروپ ، فقره)
غونډله (γondǎla)	γwǎndlá	غونډله (جمله)
جمله پوهنه ، نحو	γwǎndla-pohéna	غونډله پوهنه (غونډله پوهه)
		غونډ وروبوزی < بغوت
غېر نیونکی	γeǵ-bǎs	غېر نیونکی

غېرپاسي (پلندی)	γēǵ-bási	غېرپاسي
غېر پر غېر	γēǵ-pər-γēǵ	غېر پر غېر
غین	γin	غین
غېر روغېر	γēǵ-roγbár	غېر روغېر

ك - k (كې ، كاف)

د پښتو ابېڅې دوه ویشم توری

کره	غریزلیک	ناکره
کابل پوهنتون	kāból-pohəntún	د کابل پوهنتون
کابل ښار	kāból-šār	د کابل ښار
کابو (قريب ، فرصت)	kābú	قابو
کاپرگل < نمرگلی	Nmargwólay	
کاشی (د مچنو غزې کاسه)	kācáy	کاسی
کار او زار (کار لوبښي)	kār-awzār	د کار سامان یا اسباب
کار باره (لاسپاره ، کار گټه)	kār-bārā	د کار مزد ، حق الزحمه
کار بندي	kār-bandí	کار بندي ، کار بنديز ، د کار نه کولو اعتصاب
کار پېر	kār-pér	د کار شپېټ ، کار وخت
کارڅی	kār-záy	کار ځای ، د کار ځای یا محل
کار دود (کار توگه ، کار ډول)	kār-dód	د کار ډول ، د کار طرز
کارپوه	kār-póh	کارشناس ، ماهر ، متخصص
کارپوهه	kār-póha	کارشناسي ، مهارت ، تخصص
کارخونه	kār-xúna	کارخانه ، فابریکه ، چرلاو ، کارنښت
کار ډگر	kār-ḡagár	د کار ساحه
کار سیالي	Kār-syālí	د کار سیالي یا مسابقه
کارغه (وراع)	kārǵá	کارگه ، قارغه ، کروغ ، کړاغ
کارکړن	kār-krán	کار کرده گي ، کار روایی ،

فعالیت، د کار اجرا		
کاريگر	kār-gār	کارگر
کارگره طبقه	kārgār-pārḳay	کارگر پارکی
کارکوونکی، مامور، کاردار	kār-mánd	کارمند (کارمن)
کارموندنه، کاریابی	kār-múnd	کارموند
کارینده، کاریگر، فعال، موثر	kārēnda	کارنده
چاروال، کارکن، فعال	kārēndóy	کارندوی (کارندویان)
(سیاسی، گوندي)		
چاروالي، فعالیت،	kārēndoyí	کارندویی
کارکرده گی		
د کار وړ، کار آمد	kār-wār	کار وړ
کار و کسب	kār-o-zmóna	کاروژمنه
په کارول، استعمالول	kārawól	کارول
کارونځای، د استعمال مورد،	kārawánj	کارونځ
د کار مورد، کارونځی		
د کارونې وړ، د استعمال وړ	kārawan-wār	کارونوړ
د کارونې یا تطبیق وړ،	kārawní	کارونی
تطبیقي		
د کار وېش، د کار تقسیم	kār-wěš	کاروېش
په کار بدل، استعمال بدل	kāredól	کار بدل
	kāḡ-bál	کار بل (کوړ)
		کاره وېلني خواړه وېلني < (بادیان)
د کاله مشر، واکيالی،	kālxwáy	کالخوای
سرپرست، ولي		
کلېزه، جنټري	kāl-ḡód	کالنبود (کلین)
د کال گټه یا عاید	kāl-gáta	کال گټه
کلنی	kālanáy	کالنی
کالنی خپرونه	kālanóy	کالنی
		کالنی سړي سر گټه <
		سړي سر کال گټه
د تلین یا کالیزې ورځ	kāl-wrāj	کالورځ
		کالی، کالی < گانه، پسون

کالیزه	kālíza	کلیزه ، سالگره
کان پوهاند (کانپوه)	kān-pohānd	کان پېژندونکی ، معدن
کاندی (خمخوکی ، سیپی)	kāndáy	پېژندونکی کاشوغه ، کاجوغه
کانکن	Kān-kán	کان اېستونکی ، د معدن
کانپوهنه	Kān-pohéna	استخراجوونکی
کانټورې (کانټکی)	Kān-tóǵay	کانپېژندنه ، درنگپوهنه
کانټورې (کانی ټک)	Kān-toǵáy	د تېرو توروونکی ، سنگتراش
کب نیو	kab-níw	د بر تراشي ، سنگتراشي
کب نیوی	kab-níwáy	کب نیوونکی ، ماهیگیر
کتا بپوهه (لیکي پوهه)	ketāb-póha	کب نیونه ، ماهیگیری
کتا بتون (کتا بخونه ، لیکي تون)	ketāb-tún	کتا بپېژندنه ، بېلیوگرافي
کتا بچه < خاته		کتا بخانه ، کتب خانه
کتا بنسود (لیکي بنسود)	ketāb-xód	د کتاب لارښود
کتنځی	katənjáy	کتوځی ، د معاینی خونه یا
کتپوښ	Kaṭ-póx	ځای ، کلینیک ، معاینه خانه د کت یا بستري پوښ ، روجايي
کتبه (گوته)	káṭa	غته گوته
کچ و مېچ	káč-o-měč	اندازه او مقیاس ، قدواندام
کچه یا خچه (گوته)	káča	(خیاطي)
کخ	kac	خچی (گوته)
کخوال (کخیز)	kac-wāl	(د سیند) غاړه ، د سمندر) غاړه
کډوال	kaḍ-wāl	کډبه ، کډه پر شا ، مهاجر
کراچ	krāč	کریچ ، کراچ
کراسگر	krās-gár	نیمسی گر
کر توخم	kar-tóxəm	د کر تخم ، زراعتی تخم
کر ځمکه	kar-jmóka	کرنی ځمکه ، د کر ځمکه ، کښتي ځمکه

د پله خاپ ، د پښې خاپ	kərǰ-pál	کرنپیل (سراغ ، پل) کرنبراکښنه < ټاپی
کروکښت ، کاروکشت ، زراعتي چاري	kár-karwandá	کر کرونده (کرکیله)
غرغره (د اوبو کښلو او؟)	karkəráy	کرکړی (غرغره)
کرکانډی	kar-kánda	کرکنډه (سنگ غلطان)
بزرگر ، دهقان	kargár	کرگر (بزرگر)
د زراعت پوهنه ، د زراعت علم	karən-pohóna	کرنيوهنه
وچه غاړه ، وچه مری	karnáka	کرنکه
زراعتي ، زرعی	karaní	کرني (کرنيز)
د کرنې وړ ، قابل زرع ، قابل کشت	kar-wár	کر وړ
مزرعه ، فارم ، زراعتي فارم	kar-wandá	کرونده
معیاری گرامر	kará-pǰóya	کره پښویه
معیاري ژبه	kará-žóba	کره ژبه
معیاري گړدود ، معیاري لهجه	kará-gərdód	کره گړدود
د لیکنې معیاري سبک	kará-lıklár	کره لیکلار
کرهېر ، شگه	kreǰ	کرپر (جغل ، سنگریزه)
کرږه ، کریغه ، کرپکه	kréǰa	کرږه (کرپکه)
کرږه ، فعل	kəǰ	کر (فعل)
تکرښت ، تمرین	krāw	کړاو
فعلي گردان	kəǰ-awrún	کړ اوړون
پوزبند ، نینګانی	karpúz	کړپوز (تمبوزک)
کاتپری ، تخم پزی	kar-cú	کړخو (ارکاره)
وارخطا	karǰéc	کړغیچ (اروترور)
کلکین ، کنکی ، درېچه ، پنجره	kərkáy	کړکی
خرپرتیا ، جنجال ، بحران ، لالېچ ، تشنج	karǰéc	کړکېچ (بحران)
د لانجو کمښت ، تشنج زدایي ، تنش زدایي	karǰec-kaməǰt	کړکېچ کمښت

کړکېچن	karkečón	جنجالي، بحراني
کړکیمه (قفس)	karkimá	کېچ، پنجره
کړنلار	kran-lār	کړنلاره، دستورالعمل، مرامنامه، ستراتیژي، اجندا، اېجنډا، راهکرد
کړلیکه	kağ-líka	کړه لیکه، منحنی خط
کښاند	kxānd	کښونکی، خطاط، لیکگر
کښنده	kxōnda	کښیده، نقشه
کښناستل	kxenāstól	کښناستل، کښناستل، کښناستل، کښناستل
کغاچ (ناباندي)	kayāč	وران، مخالف
کک (هسته)	kak	اېتمی زړی، نیوکلز
ککیز	kakíz	زړی بیز، نیوکلېر
کلا بند	kalā-bánd	قلعه بند، محاصره (شوی)
کلا بندي	kalā-b landí	قلعه بندي، محاصره
کلای نو	kalāy-náw	قلعه نو
کم ارزی	kam-árzay	کم ارزښته، کم اهمیتته، کم ارزشه
کم پایه	kam-pāya	کم پایښته، کم دوامه
کم پېښی	kam-péxay	لږ پېښېدونکی، قلیل الوقوع
کمرسی	kam-rásay	کم واټنی
کمزور ټکی	kamzor-ťékay	د کمزوری نقطه
کم مېشتی	kam-méštay	کم نفوسه
کم بیبری	kam-yébray	کم حاصله، کم ثمره
کنخا (ښکنخا)	kanjā	ښکانخه، کنخه، کنخلې، ښکنخل، ښکنخلې، زورله، زورلې، زېره، زېرې ...
کندوز	kandúz	کندز، قندز
کندهار	kandahār	قندهار، کندار
کنگلخونه	kangal-xúna	کنگلغالی، سردخانه
کنگلماتی	kangal-mātay	کنگل ماتوونکی، یخ شکن

	yaxčál	کنگلی - فرېج < یخچال
یخدان، فریزر، ډبر یخ یخچال	kangalónay	کنگلی (واوره نی)
گانځه، سبابه	kánja	کڼځه (گوته)
کڼي والا، تگر اودونکی	kaŋı-wál	کڼيوال (دو)
کونډری، کونډوه،	kubáy	کوبی
دسترخان، دسترخوان ...		
پوکنی، بوگنی، پوقانه	kobóy	کوبی (حباب)
شاکوپ، شاکویی، کړوپ،	kup	کوپ
کړویی، توغ، چوغ ...		
کوت ماتونکی، دژ شکن	koṭ-mátay	کوتماتی
کوتوالي، سپاهي، پولیس	koṭ-wál	کوتوال
کمخی، کونخی، کونسی	kawcóy	کوخی
کودنی، کردوری، چندوری	kawdóray	کودری (کودی)
کوربنه هېواد، کوربنی هېواد	korbá-hewād	کوربه هېواد
د کور خپلی یا خپلکې	kór-capløy	کورخپلی
کورنی کار، کورنی وظیفه	kór-kār	کورکار
د کور کالي، د کور جامې	kór-kālı	کورکالي
د کور بلاپوش، د کور چین	kór-kanjul	کور کنځول
کورناستی، تقاعدی، متقاعد	kor-nāst	کورناست
کورناسته، تقاعد	kor-nāstáy	کورناستی
کورواکمنی، اوتونوم	kor-wákay	کورواکی
(اټونومېست)		
کورواکمنی، اوتونومي	kor-wākı	کورواکي
کوژدنه، کوزدن، کوزدنه	koždón	کوژدن (کوژده)
کوچنی، وړکی، وړوکې،	košnáy	کوشنی
کړاخی، کراخی، ماشوم		
کونډاله، گلدان، گلداني	kokanóy	کوکنی
د کنړ ولایت، د کونړونو	Kunár-	کونړ ولایت
ولایت		
کوپان، بوکان	kohān	کوهان
که، کاندې، کاني،	kawı	کوي (میکنده)
کړي (شینواري، منگل ...)		

خواجه	kwíza	کویزه
کونین، کولی، کونسترکی	kwélay	کوبلی (ته دیگی)
کپش، مذهب، دین، آیین	ket	کپت
قبرکن، قبر اېستونکی	kec-kán	کپخ کن
کېدنه، شون، احتمال، امکان	kedún	کېدون (شونتیا)
کېدونکی، ممکن، احتمالی	kedúnay	کېدونی (شونی)
کېنډل، کنستل، کنپستل	kenól	کېنل (کنل)
		کيهان گرخی < تشیالیونی
		کيهاني يا فضايي بېړۍ <
		تشیال بېړۍ

گ - g (گې ، گاف)

د پښتو اېڅې درويشتم توری چې په شمال ختیزه پښتو کې یې زیاتره له (ږ) سره ونجوي . د کړۍ والا " هک " په ډول یې د پښتو له غیرگڼیزو (ت، ډ، پ، ښ) سره د توپیر لپاره لیکل په کار نه دي .

کره	غریزلیک	ناکره
گاتل	گاتل	گاتل
گاج، گارپه، گاش <	گاتل	گواتل ، زخمی کول
شپول، پنډغالی		
گاخره	گاخره	گاخره
گاډی (خودرو، موتر ...)	گاډی	گاډی ، گاډی
گاډي پلور	گاډي پلور	گاډي يا موټر خرڅونه
گاډي پلوری	گاډي پلوری	گاډي خرڅوونکی
گار (- ول ، - بدل)	گار	تاوان ، زیان ، لگښت
گار (گاگره)	گار	شگلنه تیره ، کلکه ډبره
گارپوزی ، گارگوزی < گورت		
گانده (فردا ، آینه)	گانده	سبا ، راتلونکې ، گانده (gānda)
گانپه (پسول ، گرو)	گانپه	گڼپه ، کالی ، کالی
گانډی (همسایه)	گانډی	گانډی

گپ، کلمه، قول، وعده، وجیزه	gāy	گای (ویی)
گب (gab سورگورلغ)	gab	گب (جنین)
پاپیچ، پاپیچی، گپتیس	gabráy	گبری
کپنی، لپزه	gabaṇəy	گپنی (لرزهء عصبانیت)
		گچل، گچ، گچه <
		کچل، کچ، کچه
چپ، گس	gac	گخ (کین)
(خورینه) کوزه	gaḍwá	گدوه
تولنه، اجتماع	gaḍéra	گدبره (غونده)
گران قیمت، گران بها، قیمتی	grān-báya	گرانیه
گران خرخوونکی، قیمت فروش	grān-plóray	گرانپلوری
گران خرخونه	grān-plorí	گرانپلوری
سخت علاج، صعب العلاج	grān-darmály	گران درملی
نظر بند	gərj-bánday	گرخبندی
گرخبند، پر گرخبندو	gərj-bandáy	گرخبندی (گرخبندین)
راگرخبندو باندې بندیز		
گرخندی، گرخاندی، مور	gərjə-nay	گرخنی (کولپچ)
کله، قی، استفراغ	gərjún	گرخون (کانگی، لوست)
جرمانه، جریمه، ملامت، پره، گپرمه	gramāná	گرمانه
گروهمن، موخن، معتقد	grohán	گروهن
گروه، امنا، عقیده	gróha	گروهه
گروهینیز، عقیده بی، عقیدوی	grohíz	گروهیز
گپوهنه، فونیمپوهنه، صرف، مارفولوجی	gər-póha	گپوهه
لهجه، دایلیکت	gər-dód	گپدود
چپچاپ، گومگو	gər-mā-gər	گپماگر
اصطلاح، محاوره، ایدییم	gərəna	گپنه
شفاهی ادب	gəranáy-adab	گپنی ادب
د وینا ژبه، محاوروی ژبه	gəranáy-žəba	گپنی ژبه
گپننه، ساعت	garəy	گپی
د گپی ستن، د ساعت عقرب	garəy-stən	گپی ستن

گل (gol)	جنیدی ، گل	gwəl	گل
د گلونو باغچه		- bāγčá	گلباغچه
د گل پانگه		gwəl-pāna	گلیپانه
د گلو خانگه		gwəl-cānga	گلخانگه
د گلو غنچه		gwəl-γwəncá	گل غونچه
گل گنډ ، گل سکوینه ، گلدوزی		gwəlgánd	گلگنډ
د گلو گېډی ، گلدسته		Gwəl-gédəy	گل گېډی (گل موبسته)
د سرو گلانو وله ، گل بېد		gwəl-wóla	گل وله
کفار ، جرمانه ، جریمه		gonā-gāra	گناگاره (جرمانه)
گن نفوسه ، پرنفوسه ، له		gaṇ-méštay	گن مېشتی
گنې گونې نه ډک			
زهدان ، رحم		gaṇónay	گننی (زېلانخ)
ازدحام ، بیروبار		gána-gúna	گنه گونه (گنه)
گن ملیتی		gaṇ-wələsí	گن ولسی
گن ملیتی		gaṇ-hewādíz	گن هېوادیز
اخطار لیک		gwāḥ-lík	گوانبلیک
گو تخنونه ، خبرداری ، اخطار		gwāḥóna	گوانبسه (گوانب)
انتقاد ، اعتراض		gwát-niwóna	گو تنیونه (گو تنیوی)
غوړپ ، گوټ (got)		guṭ	گوټ (غوړپ)
گو بنه نشین ، گوشگه گیر		gwəṭ-nást	گو تناست
گوشه نشینی ، گوشگه گیری		gwəṭ-násta	گو تناسته
برپخی ، تالی ختی		guḍāgáy	گو ډاگی
گویر ، پاده ، گله		goróm	گورم
ضربتی		guzāríz	گوزاریز (غوڅاریز)
گوزن ، فالج ، ستړوک		guzáṇ	گوزن
گوگرد ، گوگر (gugər)		gogór	گوگر
گونگوشتکه ، گونگوشته ،		guguštú	گوگوشتو (قمری)
گوگوشتکه ، کوکوشتکه ،			
بختکه ، پختکه ، تتوه			
گوله ، مردکی		golóy	گولی
گمارل ، مقررول ، مامور کول		gomārál	گومارل
مقرری ، ماموریت ورکول		gomāróna	گومارنه

يا سپارل		
گنبدہ	gombáza	گومبزه
د گومبزي ڪتوري ، قبه	gombáy	گومبي
گونجه (gúnja)	gónja	گونجه (گونجي)
گوند (gond)	gwənd	گوند (حزب)
گني، گواندي، گوندي	gónde	گوندي (گويا ، شايد)
(gúnde)		
شگون، پال(فال)	gungór	گونگ(شگوم)
چولي ، شورنخود	gúngrí	گونگري
سهار په خير	gahíz-mo-ǰə	گهيخ مو بنه ! (سهار مو بنه !)
گهيخ، سهار، سحر، سبا، صبا	gahíj	گهيخ
	boṭpohána	گيا پوهنه < بوتپوهنه
گيا خورونكي، ويجيتيرين	gayā-xór	گيا خور
گتي، گتكي	geṭáy	گتي (گاتي)
گله، گبله	gilá	گيله
گيند، پنڊوسکه، توپ،	giṇ	گين (پنڊوس)
بال، غونڊسکه		

ل - I (لې ، لام)

د پښتو اېڅې څلېرويشتم توري

کره	غریزلیک	ناکره
لا (یا، هنوز، بلکې)	lā	لیا
لا بل سبا (لا بل گهیځ)	lā-bəl-sabā	سبا نه بل سبا
لا ټول (شاعر، پارکیوال)	lāṭwāl	چندي، شایر، شېر
لاچي	lačí	هېل
لار	lār	لیار
لاربه (لارښود، لارښووان)	lār-bá	لارښوونې، لارښوونکې، رهبر، رهنما
لارښي (لارښوونه)	lār-báni	لارښودنه، رهنمايي
لارغه	lārǵá	وقفه، شېبه، مکث، درنگ، لارغه (lārǵə)
لارغه يي	lār-ǵayí	وقفه يي، شېبه ييز
لارښو (پلېونې)	lār-níw	پسې تلونکې، پيرو
لارورکي	lār-wrókay	ورکلاری، لارورک کړی
لاروهوني	lār-wahúnay	لاروهونکې، رهزن
لاروی (پلېونې)	lārawáy	رونده، پيرو، راهرو، مرید، لاروی (lārwáy)
لاروي (پلېون)	lārawí	پيروی
لاره روده (لیکه لياره)	lāra-rawdá	لار وروش، ليار و طریقه
لار هواری	lār-hawáray	لار هواروونکې، لار
لار هواری (لار هواري)	lār-hawāráy	اواروونکې، زمينه ساز
لارې چارې	lāre-čāre	لار هوارونه، زمينه سازي
لاريز	lāríz	لارې وسيلې، امکانات، تدابیر، بندوبست
لاریون	lār-yún	لارې لارې، لیکې لیکې، رهدار
		مظاهره، جلوس، مارش

		لاڀ ، لاڀو < ولاڀ
نارہ (نارې) ، لياره (ليارې)	lāra	لاڀه (لاڀې)
(چوب) دستک	lāray	لاڀی
سايکل ، بايسکل ، بيک	lārís	لاڀيس (دو څرخه)
لاس اخپستنه ، صرفنظر	lās-axésta	لاس اخپسته
لاسمزد ، دستمزد ، حق الزحمه	lās-bārā	لاسباره (لاس گټه)
برلاسی	lās-baráy	لاسبری
برلاسی ، لاس د پاسه	lās-báray	لاسبری (مسلط)
لاس په لاس	lās-pər-lās	لاس پر لاس
لاس په نام ، لاس په نامه	lās-pər-nām	لاس پر نام (- نامه)
لاس بنکلوونکی ، چاپلوس	lās-pócaý	لاس پوڅی
لاس بنکلوونه ، چاپلوسی	lās-pocáy	لاس پوڅي
لاسپلې ، دسکلې ، دستکش	lās-pelé	لاسپلې (لا سماغو)
لاس تېرونه ، نازونه ، مسح	lās-téra	لاس تېره
لاستورکی ، لاستي والا	Lāstawór	لاستور
دسته	lāstay	لاستی (لاسته)
لاسيپاک ، لاسوچونی	lās-capoṇay	لاس څپونې
مالك ، ذوليد	lāsxa	لاسخه
دسترس ، دسترسی ، د دخول امکان	lās-rasáy	لاسرسي
د لاس روغېږ ، لاس ورکونه ، لاس ورکړه	lās-roṅbār	لاسروغېږ
لاسلاندي ، مادون ، تابع	lās-katóway	لاسکتوی
لاسلېک کول ، امضاء يا دسخت کول	lās-līkawól	لاسلېکول
لاس جگونه ، پاتا ، فاتحه	lās-nīwá	لاسنیوه
لاس مينځونې ، دستشویی	lās-wlúne	لاسولونې
لاسوندی ، دستاويز ، سند	lāswánd	لاسوند
لاسوهونکی ، مداخله گر	lās-wahānd	لاسوهاند
لاسمنډون ، مداخله ، مداخلت	lās-wahóna	لاسوهنه
قصدی ، مصنوعي	lāsí	لاسي
بیوالی ، اتفاق	lās-yāwáy	لاسیوی

لامل	lāmál	لامل (کبل، توسن)
لونده، لاونده، لامده	lāndá	لانده
توشك، توشكه، نالى، نيالى، توك، نيالي	lāndestún	لاندېستون
لنگه ، پيارمه (د كټ پاى)	lānga	لانگه
لا ته وړم كال، لا لا وړم كال	lā-wórəm-kāl	لا وړم كال
لا ته وړمه شپه، لا لا وړمه شپه	lā-wórma-špa	لا وړمه شپه
لا ته وړمه ورځ، لا لا وړمه ورځ	lā-wórma-wraj	لا وړمه ورځ
لاوند	lāwón	لاون (كاري)
		لبغړى < ربغړى
لتیونكى	lātənd	لتند (جستجوگر)
لرې ماضي، بعيده ماضي	lā-ter-mahāl	لر تېرمهال
لرې ختيځ	lār-xatíj	لر ختيځ
لرغون خوښوونكى، قدامت پسند	larɣun-pāl	لرغونپال
عتيقه خرڅونه	larɣun-plór	لرغونپلور
د عتيقه خيزونو پلورنكى	larɣun-plóray	لرغونپلورى
لرغون پېژندونكى	larɣun-póh	لرغونپوه (لرغونپوهاند)
لرغونپېژندنه	larɣun-pohóna	لرغونپوهنه
اركيالوجيكي	larɣun-pohníz	لرغونپوهنيز
لرغونى اثر (لرغونى اثار)	larɣun-tók	لرغونتوكى (لرغونتوكي)
لرگي والا	largbá	لرگبه
د لرگي، چوبي	largín	لرگين
لرې ليدونكى	lar-líday	لرليدى
لرليدونكى، دورنمايي	lar-lidíz	لرليديز
د اوږده وخت لپاره، طويل المدت	lar-mahálay	لرمهالى (او ادمهالى)
لرې وپشتونكى، د لرې واتن (توغندى، وسله ...)	lar-wātánay	لرواټنى
دوربين	lar-wín	لروين
تلوېزيون، تېلوېزيون، تلوژن	lar-wimún	لروينون
لرې، لري، ليري؛ لر	lóre	لرې

(کنبته، کوز)		
لاړ	lar	لړ (سلسله، ردیف)
فهرست، لست، کتار	lar-lík	لړلیک (لیکلړ)
کپگیر، کفگیر	lařícáy	لړپڅی
کم له کمه، کم از کم، کم سے کم، اقلًا	lǎġ-tər-lǎġ	لړ تر لړ (-ه)
لړچکې، لړکوټې، لکوټې	lǎġ-cǎke	لړچکې
نستونې	lastónay	لستونې
لسونه، لس ها (په لس هاوو)	las-gúna	لسگونه (په لس گونو)
لسی، دهه، معشر (شعر)	lasíza	لسیزه
جدول، گراف، چارت	laǰt-lík	لښتیلیک
پوځ، قول اردو	laǰkár	لښکر
قشله، چونی، گارنېزون	laǰkar-kóṭ	لښکرکوټ
لښکرکشی، لشکرکشی	laǰkar-léġd	لښکر لېږد
لښکر ماتوونکی، لشکر شکن، فوج شکن	laǰkar-mátay	لښکر ماتی
نظامي، غیرملکی	laǰkarí	لښکري (پوځي)
لښکرگاه، لشکرگاه	laǰkarí-bāzār	لښکري بازار
کوچېدل، کوچ کول، لېږدل، بارول	laǰál	لښل (لښل)
لېښونې، بارگیر (خاروی)	laǰúnay	لښونې
طنز	laġáz	لغاز
		لغړول < رغړول
		لغښتل < رغښتل
لکی-وال ستوری	lakıwár-storay	لکیور ستوری
ډېر لگښتی، خراج	lagāwú	لگاوو
لگت، مصرف، خرڅ، خرچ	lagóǰt	لگښت (لگون)
د لگښت توکی، استهلاکي توکی (توکی)	lagóǰt-tókay	لگښتوکی
مصرف کوونکی، مستهلک	lagóǰt-wál	لگښتوال
مصرفي، استهلاکي	lagóǰtí	لگښتي
لېیل	ləl	لل (شاهدي ویل -

		ورکول
لالونگر	لالونونکی، خیشاوه گر	لالونگر
		لمانخل، لمانخنه <
		نمانخل، نمانخنه
لمبا	لمبا، لامبو (شنا)	لمبا
لمباخی	د لمبا خای، د لمبا حوض	لمباخی
لمبی	لمپه (لاتین ډوله خراغ)	لمبی
لمخی < نمخی		لمخی < نمخی
لمر	نمر، نور، نمیر، مپر	لمر
لمر پښتی (لمر گروهی)	نورپرست، د لمر عبادت	لمر پښتی (لمر گروهی)
	کوونکی	
لمر تندرہ	د لمر تندر یا تندرہ، کسوف	لمر تندرہ
لمر خرکی	پیتاوی، آفتاب رخ	لمر خرکی
لمر ختن (لمر خاته)	لمر ختل	لمر ختن (لمر خاته)
لمر ختیخ < ختیخ		لمر ختیخ < ختیخ
لمر لویدیخ < لویدیخ		لمر لویدیخ < لویدیخ
لمر لوېږدن (لمر پرېواته)	لمر لوېدل	لمر لوېږدن (لمر پرېواته)
لمر مزدک	د لمر معبد	لمر مزدک
لمر گلی (نمر گلی)	مېرگل، نورپرست گل، تاپرس	لمر گلی (نمر گلی)
لمریز (- لېرېډي)	لمریز هجري، شمسي	لمریز (- لېرېډي)
	هجري، هجري لمريز	
لمکتی (دم غوزک)	لمغړی، لم کنډی، لم گډی، لم گوری، لمخوکی، لم گونډی، لم چونډی	لمکتی (دم غوزک)
لمنخ < نمنخ		لمنخ < نمنخ
لمنخونه	لمونخونه، مونخونه، نمنخونه	لمنخونه
لمونخغاری	لمونخ گزار، لمونخ کوونکی، لمونخ کړونی	لمونخغاری
لمپساند	مسوده لیکونکی، کاپی کوونکی	لمپساند
لمپسل	مسوده کول، کاپی کول، گره بره لیکل	لمپسل

لمبسه	Imésa	مسوده ، کاپی؛ دوسیه
لندول (لند بدل)	landawól	لمدول، لوندول (لمد بدل)
لنده (لندی)	landá	لمده (لمدی)
لنده بل	landabál	لمده بل
لندی (نهر)	landáy	لندی
لند پرلند (لند گند، په لنډو)	láŋḍ-pər-láŋḍ	لند په لنډ (- ه)
لند پېری (لند پراوی)	land-péray	لند دوره یی، لند مرحله یی
لند گروهی	land-gróhay	لند نظری، متعصب (مذهبی)
لند گروهی	land-grohí	لند نظری، تعصب
لند لیدی (لند وینی)	land-líday	لند لیدونکی
لند منگی	land-mángay	لند عمری
لند مهالی	land-mahálay	د لنډ مهال لپاره، قصیرالمدت، کوتاه مدت
لند واټنی (کوتاه برد)	land-wāṭánay	د لنډ واټن (توغندی، وسله ...)
لنده غر (غر غره یی)	landa-γər	لندهر، بېباکه، اوباش، ماجراجو، ډانگيی
لندیس (فلوس)	landís	چمبرخیال
لنگواله (لنگتون، لنگون)	lang-wála	زېږونه، ولادت
لنگون خوږ (درد زه)	langun-xwǎǧ	د لنگوال خوږ یا درد
لو (لوهه)	lo	لوه، اشتها
لوايي (وايي)	lwāyí	روني گهيځ، سپېده داغ
لوبخی (لوبونی)	lobcáy	د لوبو سامان
لوبډله	lob-ḍála	سپورتی ډله
لوبغالی	lob-γálay	ستودیم، ستيديم
لوبیخ (ننداریخ)	lobíj	ستیج، صحنه
لوپتالا (لوپ تالان، چورتالان)	lút-tālā	چورچپاو، چورچپاول
لوپمیر	luṭ-mír	د تالانگرو مشر
لوچی	lučáy	غوړ چپاتی، پېلغور
لوخ	luc	لخ
لوخکه (نانخکه)	lucáka	گوډی، لوخکی، اوکی

عذر زاري ، چاپلوسي	lóce-póce	لوخې پوڅې
د ډبر لور خاوند ، ډبر مهربان	lawrānd	لورانډ
لور په لور	lór-pər-lór	لور پر لور (لورالور)
لوري ښوونکي ، رهنمود	lor-ǰód	لورښود
لورپيل ، روادار لرل ،	lawrél	لورل (لورول)
پېرزو کول		
لور ، لوري (lóray)	lóray	لوري (لوري)
مهربان ، زړه سواند	lawrín	لورين
تجليل ، بزرگداشت	ǰwārāwáy	لوراي
	lwar-poríz	لور پوريز
لورتيا خوښوونکي يا	lwarṭyā-pāl	لورتيا پال (- پالنه)
غوښتونکي		
ارتقايي	lwarṭyāyí	لورتيايي
لوره کول ، سوگند کول يا	lorél	لورل
خوړل		
سوگند ليک ، سوگند نامه	lor-lík	لور ليک
لوره (lwára)	lóra	لوره (قسم)
لوست (lost قی)	lwast	لوست (درس ، قرائت)
لوستل (lostəl)	lwastəl	لوستل
لوليکي ، د لوست کتاب ،	lwast-likáy	لوستليکي
درسي کتاب ، ټکسبوک		
باسواده ، تعليم يافته	lwástay	لوستي
لونه (lóxa)	lóxa	لونه (عادت ، خصلت)
لوني مينځونکي	loǰi-wlán	لوني ولن
لونه ييز ، خصلتي ، عادتي	loǰíz	لونيز
غوالوشه ، غوالوشي ،	loyáy	لوعی
غواولشي		
لکچرر ، لکچر ورکوونکي	lwalānd	لواند
لکچر	lwalána	لوانه
		لولکي (پروانه گل) <
		کوکي
سپلم ، گيدر	lumbár	لومبر (سپيرلم)

لومړی (پومبی)	lumráy	لمړی، لومړی، لومړی
لومړی < پومبی (شنبه)		
لومني (لويي)	lomaní	خود بيني، تكبر
لونډ مېچ	lund-méč	لنډه بل مېچ، د لنډه بل
		مقياس
لونل (نثارول)	lunól	لونودل، نولل، نوستل
		(پېښور)
لو وچه	lo-wáča	لويه وچه، براعظم
لو ورځ (محشر)	ló-wraj	ورځلوی، لويه ورځ
لووی	ló-way	گواه، شاهد
لوهه بڼه!	lóha-ǰá!	بڼه اشتها!
لوی	láuøy	دلوگري مزدوري يا اجوره
لوی < لوگر، لوگری	logár	
لوی پوريز (جگپوړی)	loy-pawríz	لوړ پوريز، لوړ رتبه
لوېديغ (غرب، مغرب)	lwedíj	لویديز (غربي)
لوېديځوال (لویديځی)	lwidíj-wāl	لویديزوال
لوېست، لوېشت < ولېشت		
لويښاب	loy-náb	والي، گورنر
له آره	lǝ-ára	د آره، اصلاً، په اصل کې
له بده مرغه	lǝ-báda-mərya	د بده مرغه، د بد قسمه
له تاڅخه		د تاڅخه، تانه...
له توغه وتل	lǝ-twáya-watəl	له عهدې وتل
له - څخه	lǝ-caxá	د خوا - لخوا
له خوا	lǝ-xwā	
له دې لامله	lǝ-dé-lāmála	له دې امله، د دې امله
له دې وروسته	lǝ-de-wrústa	وروسته له دې، د دې وروسته
له - راهيسې	lǝ-ráhíse	د - راهيسې، د - را په دېخوا
له - سره	lǝ-sará	د - سره
له سره (له پيله، بېخي)	lǝ-sára	د سره
له بڼه مرغه	lǝ-ǰó-mərya	د بڼه مرغه، د بڼه قسمه
له مخي (يو مخيز)	lǝ-móxe	د مخي
له منځه تلل (- وړل)	lǝ-manja-tlól	د منځه تلل

له - وروسته	lə-wrústa	د - وروسته
له یوې مخې (له یوه مخه)	lə-yawé-məxe	د یوې مخې
لیار (-ه) (طریقه، روش)	lyār	طریقه، روش
لیارولبله	lyār-o-léla	راه و روش، سبک و روش
لی پر لی	láy-pər-láy	لی په لی
لېخ (لېخې)	lec	لېخه، لېخ (سترگ خوړ)
لېخی	lécay	لېچی، بازو
لېخی (نانغبستی لوله وړی)	lecáy	
لید توگه	lid-tóga	د نظر ډول، طرز نظر، دیدگاه
لید ټکی	lid-ṭókay	نقطه نظر، دیدگاه
لید گوټ	lid-gwót	د لید زاویه
لید مېچ	lid-méč	د لید (دید) مقیاس
لیده کاته	lidó-káta	لیدنه کتنه، ملاقات
		(دیدار، دیدو وادید)
لېړپاک (لېړونی)	leṙ-pák	د کوشني د لېړو پاکولو څپونې
لېړد پېر	leğd-pér	انتقالی یا عبوری پړاو، لنډ مهال پېر
لېړد چارې	leğd-čáre	حمل و نقل، ترانسپورت و ترانسپورتي چارې
لېړند و نالېړند	léğənd-o-nā-	منقول و غیر منقول، متعدي و لازمي
لېړند و بې	leğəndoyí	حمل و نقل، ترانسپورتنگ
لېشه (نېش)	lešá	لشه، لياشه
لیکلار (لیکنی سبک)	lik-lār	لیکدود (املاء)
لیکلر (لړلیک)	lik-lár	لست، فهرست
لیک لوست	lik-lwást	لیک و لوست، سواد
لیک لیکانی	lík-likānı	ارسال و مرسل، مکاتبه، خط و خط روي
لیکنښه	lik-náħa	لیکنښه (نقطه گذاری)
لیکنه (مقاله)	likóna	لیک (نامه، مکتوب)
لیکنی	likanáy	لیکلی، تحریري

لیکی	likáy	کتاب
لیکی پوهه	likı-póha	کتابپوهنه، کتاب
لیکیتون (کتابتون)	likı-tún	پېژندنه، بېلوگرافي کتابخانه، کتابخونه
لېوال	lewāl	علاقمند
لېوالتیا	lewālyá	دلچسپي، علاقمندي
لیول (هڅول)	layáwəl	تشویقول
لېیل (شاهدي ويل)، < لل		

م - m (مې ، میم)

د پېتو ابېڅې پېنځوېشتم توری

کره	غریزلیک	ناکره
ما ته	māta	وما ته، وما، ما له، ما لره (شاعرانه)
ماجت < مزدك		
ماچې	māčé	مېچه، میانچې، ماچې، سیمیان، مکروني
مارل < گو مارل		
مازیگر	māzigár	مازیگر
مازیگرنی	māzigaranóy	د مازیگر مېلمستیا، عصریه
ماسختن	māsxotán	ماختن
ما سره < له ما سره		
ماشه (لیندکی)	māšá	ماشۍ
مانبام	māxám	المانبام، مانبام
مانبامنی	māxāmanóy	د مانبام ډوډی، (مانبامنی خپرونه ...)
ما غونډې < زما غونډې		
ما کره < زما کره	zmā kára	

	mā wayəl	مال، ما ول < ما ويل
مالگنی	māl-gəṇáy	مالگنی
د مالگي کان، د مالگي	mālgín	مالگين
کان، د مالگي درنگ، د		
مالگي معدن؛ مالگن		
معنا، معنی، تعبیر (خوب)	mānā	مانا
د مانا تداعي، تداعي المعنى	mānā-balún	مانا بلون
معنا پوهنه، علم المعانی	mānā-pohóna	مانا پوهنه
مانيز توکی، معنایي	mānā-tókay	مانا توکی
عنصر، معنوي عنصر		
مانيز بدلون، معنوي بدلون	mānā-wánj	مانا ونج
مانا ونجی ویی، سېمانتېزم	mān-wéz	مانوېز (مانوېزونه)
مامي، مانى، مواني،	māní	مانی
ماماني، د ماما ماینه		
معنایي، معنوي	māníz	مانيز
مانی، مانى، گېلې مانې	māṇá	مانه (مانې)
(گله و شکوه)		
ماين پاکوونکی،	māyn-pāk	ماين پاک
ماينروب		
ماين شنډونه يا خنثی کونه	māyn-šandáy	ماين شنډی
ماين شنډوونکی يا خنثی	māyn-šanday	ماين شنډی
کوونکی		
		ماينه، ماندينه < مېرمن
خوگ، بدخاور	máta	مته
د متيازو لار، بولي مجرا	mətyāzāray	متيازې
د متيازو پات، شاشداني	mətyāzanáy	متيازنی
مته (متې)	məṭ	متې (متونه)
متې، متې تړونى، بازو بند	məṭkáy	متېکی
ستن (ستون)؛ قوه (متې)	məṭa	مته (متې)
د مچ و ماشي د مخنيوي	məčəráy	مچرې
جالى، پشه خانه		
مچشرونى، مچينک،	məč-šar	مچشې (مچوژى)

مچوژونی		
مچه، موچه، موچی، مچه،	mačǎka	مچکه (بنکل، خولگی)
مچی، چیه		
مچینو غزه، مچلو غزه،	mačənoǵza	مچنو غزه
مچو غنه، مچو غزه		
مچوړې، سلترج لرونکې	mačǎre	مچوړې
بنځینه جرابې، برزو، زبر		
پتلونې		
		مځکه < ځمکه
مخامخ کول (- کېدل)	məxāməxawál	مخامخول (- بدل)
پتمخی، مخپتونه، روپوشی	məx-pəṭáy	مخپتې
پت مخی	məx-páṭay	مخپتې (مخپتې)
		مخ پر سیوري < سیورلن
مخ په وړاندې	məx-pər-wrānde	مخ پر وړاندې
مختورنی، تورمخیتوب	məx-tóri	مختوري
مختورنی	məx-tóray	مختوری (تورمخی، مختورن)
مخوچونی، رومال، روی	məx-capṇay	مخ څپونې
پاك، مخپاك		
مخزېږيز، قبل المیلاد (- ي)	məx-zeǵdí	مخزېږدي
سورمخی، سرخرو	məx-súr	مخسور (مخسوری)
مخسوري، سرخروبي	məx-suráy	مخسوری
مخکته، مخ بنکته	məx-kǎ́ta	مخکېسته
مخکېس، مخکېسې، مخکې	məxke	مخکې
د مخ شمېره، د صفحې شماره	məx-gáṇa	مخ گڼه
پیش منظر، مخ ځمکه	məx-líd	مخلید
پر مخه بنه، په مخه بنه،	məxā-ǎ́	مخه بنه !
خدای په امانې		
بدلگري نجلۍ یا بنځه ؛	məxáy	مخی
سیاله		
مخکینه، سابقه، پیشینه	məxíná	مخینه
د مخپنې څښتن، سابقه دار	məxína-wál	مخینه وال

په نري رنځ اخته ، سل (مسلول)	mər-xwəǵay	مړ خوږی
د مړي جسد ، لاش (نعش)	mṛázga	مړزگه (درنگه)
لاشخور	mṛázga-xór	مړزگه خور (درنگه خور)
توپير ، اختلاف ، نفاق	məṛyəndáy	مړغندی
مړ کېدل	mṛəl	مړل
د مړي وصي	mər-wākay	مړواکی
مړ مينځونکی ، مرده شوی	mər-wlánd	مړولاند
مړي مينځنه ، مرده شويي	mər-wlán	مړولن
د مړي مينځلو ځای	mər-wlánj	مړولنځ
مړمند	maṛ-wánd	مړوند
نری رنځ ، مړ خوږي ، مړپکه ، سل	məṛa-xwəǵ	مړه خوږ (مړهکه)
مړينځونه ، مرده خانه	məṛi-jáy	مړيځی
مړستون (قبر) ، هديره (حضيره)	maṛi-stún	مړپستون (مقبره)
د مړو احصائيه ، د وفياتو احصائيه	mṛin-šmér	مړپشمېر
مزگت ، نمزدك ، د عبادت ځای ، مسجد ، معبد	mazdak	مزدك
		مزری < زمري
	tag	مزل < تگ ، يون
مورل ، موبل ، موبنتل ، موبنتل (mxətəl) ، مگل	məǵəl	مړل (مېبل)
		مړور < ناور
مورې ، موگی	məǵ-wáy	مړوی
پی	masté	مستي (ماسته)
		مسکا < موسکا
		مسکينه < نسکينه
مسکېدل ، موسکېدل ، موسکا کول	masəl	مسل (مسېدل)
مشرتابه (د مشرتابي)	məšər-tób	مشرتوب (مشرتيا ، مشري)
کتابگوټی ، چېبي کتاب	məš-likáy	مشليکی

مشوکه ، مخوکه	maǰúka	مبشوکه
ملا تری کونکی	mlā-táray	ملا تری
ملا بند ، ملا پتی ، کمربند ، ملا ستو (کمربند لته پی)	mlā-wastónay	ملا وستنی
ملولل ، ملودل ، لپړل (په لوبډله کې یو له بله مله کېدل او اړوند چار)	m(a)ləl	ملل
ملتیايي جمله ، فرعي جمله	mlá-ǰwəndla	مله غونډله
مویز ، مییز ، ممیزی	mamíz	ممیز (وڅکې)
(ناغورېدلې) غوتی ، بنجره	manǰará	منجره (مونگره ، خو غاړه ، غورپوکی)
مینځ ، میانځ	manj	منځ منځاله ، منځوله < حاله
محتوا ، درونمایه	manj-pánga	منځپانگه
څېرمه یا فرعي انتخابات بای الکشن	manj-pére tákóne	منځپېرې ټاکنې (امرې)
معترضه غونډله (جمله)	manj-péǰe- ǰwəndla	منځپېښې غونډله
منځونډی ، میانوند ، انفېکس	manj-táray	منځتاری
منځنی ټکی ، مرکزي ټکی ، مرکزي نقطه	manj-ťákay	منځټکی
نرم دریځی (میانځه رو)	manj-daríjay	منځدریځی (منځلاری)
نره (nára) ، سردره	manj-ǰéray	منځغری (دره ، ناو)
مغزیات ، زنگی ، مندکې	manjǰáki	منځغکي
مینځگری	manj-géray	منځگری
د منځني عمر څښتن ، میانځه سال	manj-mángay	منځمنگی
د عمر اوسط	manj-mangí	منځمنگی
عبوري یا انتقالی (دوره ، حکومت ...)	manj-mahálay	منځمهالی (پېر ، حکومت)
منځنی ختیځ ، شرق و سطا ، خاور میانځه	manǰənáy-xatj	منځنی ختیځ
مرکزي تودوخه ، مرکز گرمي	manj-wála-	منځواله تودوخه

tawdóxa		
د منخني واټن (توغندی، وسله)، میان برد	manj-wāṭanáy	منخواټنی
د منخني ونې والا، منخ قدی، میانه قد	manj-wónay	منخونی
مینخوی، (- ورور)	manjwáy	منخوی (منخومی)
منخالی	mánja	منخه (گوته)
منخی، مرکز	manjǎy	منخی
مرکزی	manjíz	منخیز (منخوال)
منداپو (چرخك دوغ زدن)	məndāṇú	منداپو (ونې)
زردالو، خوبانی	məndóta	مندته
تصویب؛ اعتراف	manóṣṭa	منبسته
دری خلی	mangáṣṭa	منگانبه (نباخی)
شلغم، گنگلو، خکپانی	mangríta	منگرپته (تپپر)
ممنون، شاکر، مشکور	manəndóy	منندوی
منونکی، منونی	manáy	منی (مطیع)
خزان	mónay	منی (منبل)
مړه غونۍ، زارزنگۍ، کاکوره، پریانو	maṇa-γúne	منه غونۍ
موتپانه، موتپی، موتپی، نینوی	muṭāna	موتپانه (دستگیر قلبه وغیره)
کیسی، چیستان، معما	moxáy	موخی
سنگر	morčál	مورچل (مورچه)
تیخور، تیخوری	mor-réway	مورروی
میریزی، مورنی ورور، اخیافی ورور	mor-zéḡ	مورزپو
مورینه	morínga	مورینگه (مورنیوه)
موربه، موربه، موربه، مونگ، مونگه	muḡ	مورب
مړک، منگک	muḡák	موربک
مړک زهر، سم الفار	muḡak-jár	موربک جر
مسکا	moská	موسکا

مهالنی (مهالین)	mahālanáy	وختیز، زمانی، موقت، موقوته، موقتی، موسمی
مهالنی	mahālanóy	هغه خپرونه چې پر یوه ټاکلي مهالپېر خپرېږي (جریده، مجله...)
مهینه	mahíná	میینه (کښت)
میاشت	myāšt	میاست، میاشته
میاشتنی	myāštənáy	میاشتنی، میاشتیاز
میاشتنی	myāštənáy	میاشتنی، میاشتیازه (خپرونه)
مېچپوهنه	meč-pohéna	شمېرپوهنه (ریاضي، حساب)
میرخی (میرخن، دښن، دښمن)	mircáy	مرخی، میرخمن، دښنه
میرمچی	mir-məčáy	د شاتو د مچیو ملکه
میینه	mayéna	عاشقه، معشوقه، دلبر
میینه وال (لېوال)	mīna-wál	مینوال، علاقمند
میوه یی (خولخوندي)	mewayí	د مېوی اړوند، مېوه لرونکی، مېوه دار
مېړانه	meṙāna	مړانه، مردی، ځوانمردی، شهامت
مېړنی	meṙanáy	مړنی، مېړه، ځوانمرده با شهامت
مېړوښه (ژگه)	meṙóxa	مړوښه
مېړتون (ښرغلی)	meḡatún	د مېړیو ځاله، د مېگیو جاله، مېړی
مېړی (مېړی)	meḡáy	مېړی، مېړتون (مېړتانه)
مېشت (استوگن)	mešt	میشت، ساکن، مقیم
مېشتور	mešt-wár	د مېشتېدو وړ، اسکان وړ، سکونت وړ
مېشتځای (استوگنځی)	mešt-jáy	مېشتی، د استوگنې ځای، د سکونت ځای؛ مقر

میشتیا (سکونت، اسکان)	meštyā	میشتیا، میشتوب، میشتپدنه، میشتن
میشتپدل (- ول)	meštedál	اوسپدل، استوگنپدل، خای پرخای کپدل، سکونت اختیارول
مپلمخی	melma-jáy	کوشنی مپلمستون، حجره، اوجره، بیتیک
مینخل (ول)	mimjál	وینخل، مینخل
مینخه	mínja	وینخه، مینخه، مینخرکه (کنیزک)
میندل < موندل، مومل		
مینده < مینده (خاروی)		
مینپدل	mayenedál	مین کپدل، عاشق کپدل

ن - n (نی، نون)

د پښتو ابېڅې شپږویشتم توری چې زیاتره یې تر (ب) او (م) مخکې وروسته او لږو ډېر تر (د) له مخه وینګ پر (م) اوږي، تر (گ) له مخه بیا څه نا څه هسې سرباري کېږي او کله هم په ترلې څپه کې ورپسې (د) غورځي، بې له دې چې دغه بېلابېل بدلونونه مورفو - فونیمیکي ارزښت ولري، لکه په (دروند، درمند...) کې، په چمند، ارماند کې یې زیاتون بیا یوه سرچپه پېښه ده. همداسې یې له «ل» سره بدلون، لکه: لمونځ، لمسی، لمر، غلیم، غلمینه... پر (ن) یې د اوبستن بېلګې هم شته (زیار: غږپوهنه).

کره	غږیزلیک	ناکره
ناباندی	nā-bānday	مخالف، ناموافق
ناباندي	nā-bāndí	مخالفت، تخلف
نا باوری (ناویسا)	nā-bāwáray	بې باوره، بې اعتماد، بې اعتباره، ناموثق
نابری	nā-babáray	یو ناڅاپي، تصادفي

اتفاقي

يو ناخاپيوالى ، تصادف	nā-babarí	نا بيري
بې پامه، بې توجه، بې احتياطه، سرسري، سطحي	nā-pāmay	نا پامی
بې پامي ، بې احتياطي	nā-pāmí	نا پامي
نا علمي، غير علمي	nā-pohəníz	نا پوهنيز
نا شکره ، نا سپاسه	nā-pāslay	نا پاسلی
نا پاتند ، بې دوامه، نا پايدار	nā-pāyənd	نا پايנד (ناپايينسته)
نا ملامته	nā-pér	نا پر (ناگرم)
ناپلی، ناروا، نامشروع، حرام، غير مجاز	nā-pəl	نا پل
نا طبيعي ، غير طبيعي	nā-pənjíz	نا پنخيز
غير پوځي، غير نظامي، ملکي	nā-pawzí	نا پوځي
ناپېژندلی ، ناشنا	nā-pežandóy	نا پېژندوی (- ه)
نا تړلی، بې پلوه، غير وابسته	nā-peyólay	نا پېپلی
نامعلوم، مبهم، مجهول؛ نامثبت، منفي	nā-ǰawát	نا جوت (ناخرگند)
نا چاپ شوی ، غير مطبوع	nā-čáp	نا چاپ
ناچار، مجبور، ناگزير	nā-čār	ناچار
ناخاري، مجبوري، مجبوريت	nā-čārí	نا چاري
ناخوانمرده، نامرده	nā-jwán	ناخوان (نامرہ)
ناخوانمردی، نه مېرانه	nā-jwāní	ناخواني
پرېشان، زړه خوړینی	nā-xwāl	ناخوال
ناراضی	nā-xwáǰay	ناخوښی
نه رضایت، عدم رضایت	nā-xwaǰí	ناخوښي
نامحفوظ، نامصون، غير مصون	nā-xwandí	ناخوندي
نامصونیت، غير مصون	nā-xwandryóna	ناخونديينه
بې درمله، بې علاج، نه	nā-darmálay	نا درملی

رغبڊونڪي، صعب العلاج	nā-dóda	نادوده (ناخاله ...)
بي دوده، ببقاعده؛ بي	nā-rasáy	نارسی
رواجه، غيرعادي (نادودي)	nā-rásay	نارسی
نه رسېدنه، نه دسترس،	Nārozólay	ناروزلی
عدم دسترسي	nārúgd	نارورد (-ی)
نارسېدلی، نه رسېدونکی،	nā-roṡtyāyí	ناروغتيايي
نارس، نارسا، خام	nārwód	ناروند
نالوستی، بي تربيه		ناره < لاره
نامعتاد، ناموخته،	nāṛóy	ناری (وادي، بدرفت)
غيرعادي، غيرمعتاد	nāṛík	ناریک (ناگویه)
ناصحي، غيرصحي	nāṛín	نارین
نامربوط، بي ارتباط، بي	nā-zṡam-wár	نازغموړ (نازغمی)
اپيکي	nāz-mín	نازمین (نازولی)
	nāzókṛay	نازوکړی
ناره، ایراو، زاو	nās	ناس (نسوار)
ناقلبه بي (غويي)	nāst-xúna	ناستخونه
نارین، بي اړتيا،	nāstogán	ناستوگن (نامېشت)
ناضروري، غيرضروري	nāsta-pásta	ناسته پاسته (ناسته ولاړه)
د نه زغم وړ، زغم نه	nā-swáb	ناسوب
منونکی	nā-swab-tyá	ناسوبتيا
نازمین (نازول)	nā-solíz	ناسوليز
نازوکړی	nā-sáhənd	ناسهڼد (ناسهې)
ناس (نسوار)	nā-sídá	ناسيده
ناستخونه		
ناستوگن (نامېشت)		
ناسته پاسته (ناسته ولاړه)		
ناسوب		
ناسوبتيا		
ناسوليز		
ناسهڼد (ناسهې)		
ناسيده		

ناشنونی	nā-šanúnay	نه شنل کېدونکی، نا تجزیه کېدونکی، نه تحلیلیدونکی
ناشونی	nāšúnay	نا کېدونی، ناممکن
نابښ (نابښونه)	nāḥ	مخامخ غابښ، انیاب
ناغ (لوبي)	nāγ	دماغ، تکبر
ناغوره	nā-γwára	ناپسند، ناپسندیده، ناگواره
ناغېړی	nā-γéray	اسانخوښی، سهل انگار
ناغېړي	nā-γerí	اهمال، سهل انگاري
ناکره	nā-kará	نامعیاری، ناسم
ناگروهن	nā-grohán	بې عقیدې، دهرې
نالاسرسی	nā-lāsrásay	بې دسترسه
نالاسی (نالاسوهلی)	nā-lásay	نالاسکړی، نادستخورده
نالوستور	nā-lwast-wár	نه لوستل کېدونکی، ناخوانا
نالوستی (نالیک لوستی)	nā-lwástay	بې زده کړې، بې لیک لوسته، بېسواده
نالوستي (نالیک لوستي)	nā-lwastí	بې تعلیمي، بېسواډي
نالېړند	nā-léğənd	نامنقول، غیرمنقول؛ نامتعدي، لازمی (فعل)
نامېرلی	nā-merólay	ناټاکلی، نامنتخب
نانځکه (ناوکی)	nānjóka	نینځکه، گوډی
ناندرې (ناندری)	nāndré	کترې، ایرې
نانډوله	nāndwála	ناموزون، نامتوازن، ناموزونه، ناسازه (خبره)
نانعتان (نانغورې)	nānγətān	نانغورېونکی، تورغورې، ناشنو، بازیگوش
ناوډلی (ناوډی)	nāwoḍólay	ناوډلی، بې اوډه، بې اوډون، بې ترتیبه، بې نظمه
ناولسي	nā-wələsí	ناملي، غیرملي
ناوېشور	nā-weš-wár	نه وېشل کېدونکی، نه تجزیه کېدونکی، (تجزیه ناپذیر)

ناوې او زوم	nāwe-wadgóray	ناوې - ودگری (ناوې - ناوک)
جل، ورکړې نجلۍ، په نامه شوې نجلۍ، کوژده شوې نجلۍ، نامزده	nǰəl	نجل
د نامزدۍ دوره؛ بکره والی، بکارت	nǰəl-tób	نجلتوب
انجلۍ، جلی، جنی، جینی، (انجونې، جونہ، جینکیانې)	nǰəláy	نجلۍ (نجونې)
نخی، نخېدونکی، گډو پدونکی	nacā-gár	نخاگر
بازیگری، بازیگری، رقاصی	nacā-garí	نخاگری
ناخل، ناخ کول، گډا کول، نخا کول	nacól	نخل (نخېدل)
نچور، فشرده	nacór	نخور (- ل، - بدل) نرسوی < نمرسوی، لمر سوی
نربنځک، نربنځوکی، نرگت، نرگتی، هجرا	nar-ǰəjáy	نربنځی
	larǰún	نرغون < لرغون
خرمیچ، خرمگس	nar-móč	نرمیچ
نارینه واکي، مردسالاري	nar-wākí	نرواکي (پلرواکي) نری باران < پسته وور
نارینه، مذکر	naríná	نرینه (مذکر)
نارینه جنس، مذکر جنس	naríná-nóǰay	نرینه نورې
ترې، پنځوونکی یا پیدا کوونکی، د دنیا خالق	naṛəy-pónjay	نرې پنځی
نرې، خور، نرې	naṛəy-xór	نرېخور
خوړونکی، جهانخوار	naṛəy-sarāsár	نرې سراسر
ټول نرې، ییز، جهانشمول	naṛəy-wāk	نرېواک
د نرې واکمن، جهانبان	naṛəy-wākí	نرېواکي
د نرې واکمنی، جهانباني		

نړيوالې ، انټرنېشنلېزم ، بين الملليت	naṛəy-wāla	نړيواله
نړيواله بخښنه (د نړيوالې بښنې سازمان)	naṛəywāla- baḥéna	نړيواله بښنه (د نړيوالې بښنې سازمان)
نژاد پالونکي ، نژاد پرست	nežād-pāl	نژاد پال (توکمپال)
نژاد پرستي	nežād-pāléna	نژاد پالنه (توکمپالنه)
نېرېدې ، نېرېدې ، نېرېدې ، نېرېدې	nəždé	نژاد پوهنه < توکمپوهنه نژادي < توکمیز
نژدې په نژدې	nəždé-pər-neždé	نژدې پر نژدې
نژدې ختيز	neždé-xatj	نژدې ختيځ نرېل < نورېل نرې < نورې
نس بهېدنه ، اسهال	nas-baháy	نس بهی (نس ناسته)
نسو ، نسور ، گېډو ، گېډور ، خپتو ، خپتور ...	lastónay nas-wānd	نستونې < لستونې نسواند
بې شتو ، خوار ، غريب	nəšt-mán	نشتمن (نېستم)
نخښه	náḥa	نښه
نغوته ، نغوته ، نغوته ، اشاره	nyóta	نغوته
نوکرځي ، نوکرځي	nakríze	نوکرېزې
نوبڅ ، چنگک (ماهي ...)	ngaḥáy	نگښې
لمړی ، نورې ، گوله ، کپ	nmaráy	نمړی (لقمه ، طعام)
پرستش ، نيايش	nmanj	نمنځ (عبادت ، احترام)
نمنځونې ، نمانځونې ، پرهېزگار	nmānj-čār	نمنځچار (عابد ، زاهد)
نندارليک ، نمايشنامه	nəndārmá	نندارمه (ډرامه)
ستېج ، د نندارې صحنه	nəndārīj	نندارېج (لوبېج)
د نندارې اړوند ، د نندارې وړ ، ننداره يي ، تماشا يي ، نمايشي	nəndāríz	ننداريز

تمثيلول	nəndāreyəl	ندار بيل
نونكى، بخار ډوله وړې دانې	nənakóy	ننكى
احساسول ، محسوسول	nangérəl	ننگېرل (ننگېرل)
ننوتوځى ، مدخل ، دخول	nənawatúj	ننوتوځ
د نوي اند خاوند ، نو انديش	naw-ánday	نواندى
نوى تفكر، نو اند پشي	naw-andí	نواندي
نوى بنسټ اېښوول شوى،	naw-bənsátay	نو بنسټى
نو بنيان، جديد التاسيس		
نوى خوښوونكى ، نوگرا	naw-pāl	نو پال
پراشتها راوستل	nuxawəl	نوخول
		نوري ، نوركي < نمري
نرېدلى، رنگ، وړان،	noṛ	نور (د جوړ ضد)
ناجوړ		
ناره ، نغه	noğ	نور (نور)
نرل ، نوزل ، ترچل	nuğəl	نورل (پرنجېدل)
نره كول، سوچه كول، خالصول	noğawəl	نورول (- يدل)
ناب وخالص	nóğ-o-nağá	نور و نره (د پر سوچه)
نرې، پرنجى، عطسه، ترچ،	nuğáy	نورې
ترچه، ترچى، پرنجى،		
پرنجېدا ...		
نورې (nóğay) ، جنس	núğay	نورې
جنسي ، سپكسوال	nuğíz	نورېز
نويوالى، ابتكار، جدت	nawáxt	نوبنت (نوچار)
(پېښور) ، نوگرايى		
مبتكر ، نوگرا	nawəxt-gár	نوبنتگر (نوچارى)
نوگرايانه ، مبتكرانه	nawəxt-garāná	نوبنتگرانه
لياره، طريقه، روش، روال	nol	نول
غم، وير، اندوه	nul	نول
نونس	nú-las	نولس
نونسم	nulasém	نولسم
ضمير (گرامر)	num-jéray	نومخړى
نومورې	numóray	نومړى (نامزد ، نامبرده)
نومونپوهه، د اصطلاحاتو	numawən-	نومونپوهنه

علم، ترمینالوجي	pohóna	
بېنوم، گمنام	num-wrékay	نومورکی (ورکنومی)
نوموړی، نوموړی (num-)	numawóray	نوموړی (نومانده)
	(wəray)	نومور
اسم و مسما	núm-o-	نوم و نومولی
	numawólay	
اصطلاح (علمي)، ترم	numawóna	نومونه (نومونې)
	(تېرمونه)	
وسمهالی، معاصر	num-mahálay	نومهالی
تشخیصول، جوتول	numeról	نومبرل
تشخیص، جوتتیا	numeróna	نومیرنه
نوم اړوند، اسمي	numíz	نومیز (نوموال)
نوی رغېدلی ویی، نوی	nawéz	نوبز
رغولی لغت، نیولوجیزم		
نوی نړیوال نظم، نوی	nóway-nařay-ód	نوی نړۍ اوډ
جهانی نظم		
نواله، عصریت،	nəwi-wála	نوبواله (نوبالنه)
مودرنېزم		
نویم	nawi-yóm	نوي يم
نهه	nəh	نه
یه، نه (nə)	na	نه
نم	nəhóm	نهم
ننوي	néh-nawi	نه نوي
ونه ولاړ، نه ولاړی،	nə-wlāř	نه ولاړ
لانړو، لاړ نه شو		
نهیلی، ناهیلی، ناهیل	nahíl	نهیل (ناامید)
ناهیلی، نامېندي	nahílí	نهیلی
عدالت، محکمه، دادگاه	nyāw-tún	نیاوتون (نیاووالی)
نیاوي	nyāw-mán	نیاومن (عادل، منصف)
پېنسلېک (تاریخ)	neřa-lík	نېته لیک (کرونولوجی)
نیم خړېدلی (بیرق نیم	nim-jwářənd	نیمخوړند (نیمریاند)
آفرشته)		

لیمخی ، لیمسی	nimcáy	نیمخی (کراسته)
نیمخی جوړوونکی ، لیمخی والا	nim-cigár	نیمخیگر (کراستگر)
د نیمخی اړوند	nimcín	نیمخین
ورینه خولی ، پشمینه	nimcína	نیمخینه
تاندلباند ، نیمه خوا	nim-mreá	نیمربیه (خوانیمرگ)
نیم وینبیار ، نیم هونبه	nim-sóday	نیمسدی
نیم سوخېدلی ، نیمسوخته (سگرت)	nim-sóway	نیمسوی
د نیمې لارې (مل)	nim-láray	نیملاری
نیم واوېل ، سیمې واوېل	nim-wák	نیمواک (غږ)
نیم تر ، نیمتر	nim-máč	نیموچ
نیمه وچه ، برصغیر ، نیمه قاره (هند)	nim-wéča	نیموچه
تمه (طمع) کول	ningál	نینگل
په تمه کې شوی ، تطمیع شوی	ningólay	نینگلی
تطمیع ، تمه داري	ningóna	نینگنه
اشغالگر	nirwāk-gár	نیواکگر
سپل ، سپلاو ، سپلاب	nyoz	نیوز (نېز)
		نیونک < نویسی (موچینک)
نېپل ، نهبېل	nayél	نېپل (مرطوبه هوا یا باد)

ن - n (نې)

د پښتو ابېڅې او ویشتم توری چې د ویي په سر کې نه راځي ، خو په منع او پای کې یې بېلگې ډېرې دي . همدارنگه یې د ویي دننه د څپې په سر کې درواخله . " نیکی " ښایې یوازې ویي بېلگه وي چې د کلات کاکړ یې تر لس کلنۍ کوشني " ژنکی " په مانا کاروي . دا چې /ن/ د درو نورو غبرگژبیزو اوازونو (فونیمونو) په څېر له آره هندي پورغزباد شوی ، نو په ځېنو گړدودو کې یې د ډېرې (اکثریتي) /ن/ پرځای کارونه کره نه برېښي ، لکه په وروڼه ، غین یا غن ، دواڼه او داسې نورو ویونو کې . ن او ډ د تاریخي بلغرو په توگه سره یو پر بل هم ونجون مومي ، لکه په مندارو/مندانو ، ښېگره/ښېگڼه ، پورې/پونۍ ... کې .

په "تنۍ" کې بیا هم د "ږ" یو پخوانی بلغر (الفون) برېښي (زیار پښتو غږپوهنه) . "نې" بیا د "نې" ناکره لیکدود دی چې په پاکستانی پښتو لیکدود کې له پخوا نه دود لري او نن سبا یې د "نې" سپارښتنه کېږي .

و - w, u, o (وې ، او)

د پښتو ابېڅې اته ویشتم توری چې د نیمواک ، بېواک یا کنسوننتي (معدوله) و /w/ ، اوږده و /o/ او لنډ و /u/ درو وارو ښکارندويي کوي ، او لکه څنگه چې د الف (a, ā) په برخه کې ورته نغوته وشوه ، د وروستیو دوو خپلواکو (واوونو) په توگه په پښتو لیکدود کې له ځان سره "ا" هم مختاری کوي ، لکه په اور (or) او اوم (um) کې . د نیم بېواک یا معدوله و (w) په توگه په یو لړ وییو کې نیم نیمگوری وینگ لري ، خو د یوې - کره لیکلارې پر بنسټ یې لیکل اړین دي ، لکه په خوله xwlə او خوړین xwrin کې . په ښکلې یا ښکلا غوندې ویونو کې یې نه کښل د کندهاري گړدود تر اغېز لاندې همداسې یو دود پاتې شوی دی ، کت مت ، لکه په گل gwəl او داسې نورو خپلو پردو وییو کې . له تاریخي - جغرافیایي پلوه پر /ب/ باندې د "و" ونجون فونیمیکي او له دې سره معیاري ارزښت نه لري ، لکه په بېره ، بیده ، بزه ... کې . (و -) د (- ته) په وړاندې د سربل په توگه د لږه کي دریغ له کبله له یوې - کره لیکلارې سره سمون نه لري او غبرگبل ورسره نه رغوي ، لکه: (وکور ته ځم) چې کره یې (کور ته ځم) راځي .

ناکره

غږیزلیک

کره

وا (و ، يه ، آ)	wā	اې، ای، یا (ندائیه، لکه وا هلكه!)
وات (ویار)	wāt	زیار ، عیب
واتن مېچ	wātan-méč	وات مېچ ، وات مېچی
واده تره	wādə-tár	د واده بندوبست ، د واده اړه تره
واده څله	wādə-cəla	د واده څله یا چله او یا گوته
وارگری	wār-géray	د وار (نوبت) والا
وار له مخه	wār-lə-móxa	وارد واره، مخکې د مخکې
وار له واره	wār-lə-wára	وارد واره ، سمدستي
واره من (واره يي)	wāra-mán	واره دار، (يو څه) غوره، بڼه ترا
واری (څار ، بلهار)	wāráy	واري ، قربان ، فدا
واريز	wāríz	په وار، نوبتي، متناوب (واريزه تبه)
واړه	wāra	واړه ، واړه (wāra)
واړې نسڅې	wāre-ǰéje	واړه نسڅې، واړې نسڅې (wāri-xəji)
وازره (وزرونه)	wāzrə	وزر (wazér)، وزرې
وازگه (وازده)	wāzga	وازگه (wāzga)
واړمه < وړمه		
واست	wāst	وئ (تاسې واست)
واښ (رسی)	wāš	واښی ، بیا سته
واښ اوبی	wāš-óbay	واښ (رسی) اوبدونکی
واښلوبه	wāš-lóba	رسی لوبه ، پړي لوبه
واښه خور (گیاخور)	wāšə-xór	علف خور، گیا خورونکی
واک	wāk	واک
واکمن (واکوال، واکيالی)	wāk-mán	واکدار، واکنده، حکمران
واگه (واگې)	wāga	واگه () ، (واگې)
والگی (رمی، دومی، سپڅد)	wālgáy	بیخوهنه ، رېزش ، زکام

		واله، وله < وياله
خيار ، پندار	wānd	واند
خيالي ، تخيلي	wāndíz	وانديز
د اوږې پاكوونكى، برف پاك	wāwra-pāk	واورپاك (واور سپېڅ)
واوره پلورونكى، برف فروش	wāwra-plóray	واور پلورى
د اوږې اوبه ، واوروبى	wāwrób	واوروب
ميده واوره ، برنجك برف	wāwra-γáray	واوره غرى
د اوږې د مېچولو آله	wāwra-méč	واوره مېچ
واوريز، له واوړو ډك (پر برف)	wāwrín	واورين
د اوږې رېز يا رېژ، برف كوچ	wāw-réğ	واورېژ (راشى)
رون، گهيځ، د سهار رنابي، سپېده داغ، سپېدې؛ گرو، گانه	wāyí	وايي (لوايي)
وبخنه ! (وبخني !)	wábaħa	وبينه ! (وبيني !)
توري، كالي كودي، لوبني لرگي، ډانگ ډبلى، كور سامان	watóri	وتري (اثاثيه)
وتوځى ، وتونځى	wāt-lár	وتلار (وتوځ)
وتنگ، وتنه، واته، خروج	watún	وتون
		وت كټ < سكينده (جبران)
اقتصاد پوهنه، اقتصاديات	waṭ-pohéna	وتپوهنه
بمبوتى-وزمه دودكش، چېمني	watgáy	وتگى
سپماگر، پاسره گر، مقتصد	watəndóy	وتندوى
د ارزو (اسعارو) نرخ	watá	وته
اقتصاد، سپما	wáṭa	وته
وته بيز، اقتصادي	watíz	وتيز
سپمايي		
ولد ، بلد ، اشنا	wačár	وچر (ولان)
وچ چاپېر، په وچه کې بنكېل (هېواد)	wəč-γáray	وچغارې (وچ كڅى)
پنسل ، پېنسل ، مداد	wəč-kəḥay	وچكېنى

د تي وچې مور بچی، شیر سوخته	wəč-móray	وچموری
له ولېږي يا ناروغی، خواروډنگر، خوارخواکی	wəčór kay	وچورکی (نروچکی)
وچ مینخل، خشکه شویی	wəč-wlán	وچولن
د وچولن خای یا دوکان	wəč-wlánj	وچولنخ
وچوبلی، وچلی، وچولی (wəč-ulay, wəčwələy)	wəč-wəlay	وچولی (تندی)
خشکی	wəčúnay	وچونی (سپونی) وچه مری، وچه غار ه < کرنکه
وچه وچوبی	wəča-wəčóba	وچه وچوبه
سور وچ ډاگ، وچ سپیره ډاگ، وچه یا سره میره	wəča-wəlxa	وچه ولخه (بتي بیابان، بېدي بیدیا)، سوراپ
وزی، ووخی	wəji	وخی
مویز، ممیز، کشمش	wəcke	وڅکی (ممیز)
ساعتېری، وخت گوډی، وخت گوډنه (ابن الوقتی، خوشگذرانی)	waxt-teráy	وختتېری
ساعتتېری، ساعتېری، وخت گوډی؛ ورخچاری (ابن الوقت، خوشگذران)	waxt-téray	وختتېری
ودانچار (-ی)، معمار	wadāngár	وختیز < مهالیز، مهالنی ودانگر
ودانی (جمع)	wadāní	ودانی (تعمیر، عمارت)
تعمیراتی، تعمیراتی	wadāníz	ودانیز
		ودرول < درول
		ودگری او ناوی < ناوی - ودگری
واده کول (غیر مطلق)	wadawól	ودول (مطلق)
وده او وش، نشونما	wáda-wáš	وده - وش

وروغ ، وربغ ، کارگه	wrāy	وراغ (کارغه)
ورساتی، دروازه وان، دربان	war-bāṇay	وربانی
د کور مخه، حریم،	warbóy	وربوی
حیطه، حیاط، شپرازی		
همرنگی، تشبیهی،	wartaní	ورتنی
مشابه، همسانی		
ورټکونه ، دق الباب	war-ṭák	ورټک
روح	wraj	ورخ
روحپانه	wraj-pāṇa	ورخپانه
روحچاري (rwaj-čārəy)،	wraj-čāray	ورخچاری
ورخچلندی، ابن الوقت،		
فرصت طلب، فرصت جو		
ورخ (دې) په خیر! روح	wraj-de-ṣá	ورخ (دې) بنه! (ورخ دې
(دې) په خیر!		نېکمرغه)
	lo wraj	ورخلوی < لو ورخ (قیامت)
ورخنی، روخنی، روخینی،	wrajanáy	ورخنی
روزمره		
ورسك ، د غره پوزه	wərcák	ورخک
بیروبار ، ازدحام	wərxár	ورخر (گڼه، گڼه گوڼه)
غرمکی، تنکی- غرمه،	warxímja	ورخیمخه (بریخ)
نیم چاشت		
کیکه	wrǎḡa	وربه (برغانخه)
وروستول ، گنده کول	wrastwól	ورستول (- بدل)
اورشو	wəršó	ورشو
شمال ، باد	wraṣ	ورب (وو - wo)
ورلبنستی، غروشتی،	wrəṣtáy	وربستی
ورغبنستی، بادام (وخکې)		
وربنتی : کشمش وبادام)		
	reṣtáy	وربسکی، وربسکی <
		ربینسکی، ترانگه
همت، مناعت، ایمانداری؛	wrəy	ورغ (مېرانه)
په "ورغ الوتل" گڼه کې		

هرگوره "حواس" مانا

راخپلوي

γawz	ورغان < غوز ، غوزان
wəγəway	ورغوی
rākra warkrā	ورکړه راکړه < راکړه ورکړه
warǵá	ورگه < ورپه
wərlawəl	ورلول (بلاربول) < ؟
wartá	ورله < ورته
wram	ورم (warm)
wramgár	ورمگر (warmgar) ، ورمگر (ورماند)
wram-lík	ورمليک پندنامه ، نصيحت نامه ، نصيحت پانه
wramánd	ورمند امر ، حکم ، قضاوت
wramandún	ورمندون قضاوت
wramandíz	ورمنديز قضايي ، عدالتي
wrám-o-wrāša	ورم و وراشه پندونصیحت ، وعظ ونصیحت
wran	ورن جنازه ، تابوت
pasta wór	ورنگی ، ورینگی < پسته وور
wrəndá	ورنډه (برید ، یرغل)
wlor	ورور ، وروور < ولور
wrorānā	ورورانہ ورورگلويز ، برادرانه
rostāray	وروستاپی < روستاپی
wrostól	وروستول < ورستول
wrustáy	وروستی اوستری
rongáy	ورونی < رونگی
wərhānd	ورهاند خلاصونکی ، خلاص گر
wrə-pər-wrə	وره پروره وره په وره ، ورپه ور
wərhəngár	ورهنگر ورهنگه گر ، کسبگر

ورهنه (دنده)	wərhóna	کسب، پېشه، شغل، حرفه، مسلك
ورهنيز	wərhəníz	کسبي، حرفوي، مسلکي
ورهول (ازادول)	wərhawól	خلاصول
وريتگر	writgár	ورپته گر، کبابي، وړيتی
ورپته (سوله، لکره)	writá	کباب، تیکه
ورېنم چينجی	wreḥəm-činjay	د ورېنمو چنجی
ورېننه < روښه (حلوا)	róḥa	
ورېندار	wrendár	ورندار، وړنداره
وراندويېنه	wṙānd-wayóna	وراندويېنه، اټکل، پېشگويي، پېشنگويي
وراندیز	wṙāndíz	مخېنمود، پېشنهاد
ورانديزي	wṙāndízí	پېشنهادي
وراندېينه	wṙāndeyóna	وراندې کونه، پېشکش، عرضه
ورانگه	wṙānga	ورانگه، وړانگه (wṙāngó)
ورانگي (ورنگي)	wṙāngán	ورانگيز، شوغله بيز، شعاع لرونکی
ورانگين		
ورانه پړانه (ورپه پړه)	wṙāna-pṙāna	ورپه - بایلنه، بردو باخت؛ ملا متي او ناملا متي
ورپتيا واکي	warṙyā-wākí	بنايسته سالاري، شايسته سالاري
ورچن (ورپن)	war-ján	مېکروبي، مېکروب نيولی، (میکروب لرونکی خيز)
ورغندی < غړوندي	yaṙwandóy	
ورکتون (وورپتون)	warəktún	کودکستان
ورکينه (کوشينه)	wṙakina	ورکتوب، وړوکوالی، کمکينه (کوشينه)
ورند (ور)	wáṙənd	ورپتيا وړ، لايق، مناسب
ورنگه (کک)	wṙənga	ذره، اتوم، اېټم
ورنگی (ککوين)	wṙəngáy	ذره بين، مېکروسکوپ

ذره بي، ذروي، اتومي، اېتيمي	wrangíz	ورنگيز (ککيز)
غالب و مغلوب، گټونکی او بایلونکی؛ ملامت او ناملامت	wəɾ-o-pəɾ	وړو وړو
	ɾombaly	وړومبی < ږومبی
	ɾund	وړوند < ږوند
ونیا، ونيان	waryán	وړيان
د وړيو او بدنه، د وړيو نساجي	wəɾəy-obdāna	وړی او بدانه
	cāngwár	وزروال < خانگور
بېکار، بې روزگار (-ه)	wəzɡár	وزگار
د وزې لوبه، د ورغومي لوبه، بزکشي	wəz-lóba	وزلوبه
د اعصابو متخصص	wəğ-pohānd	وژپوهاند (وژپوه)
د اعصابو علم	wəž-pohóna	وژپوهنه
د وژيو (اعصابو) درد	wəž-xwəğ	وژخوږ
د اعصابو په درد اخته	wəž-xwəğay	وژخوږی
مرگ، قتل	wážla	وژله (وژنه، وژلون)
عصبي، عصباني	wəžán	وژن
عصبانيت	wəžantyá	وژنتيا
د وژنو (قتلونو) احصائيه	wažən-šméra	وژنشمېره
عصب	wəžá	وژه (وژی)
د وژو اړوند، عصبي	wəžíz	وژيز
عصبي او رواني	wažíz-arwāyíz	وژيز - ارواييز
	solíz	وژيز - سوليز < سوليز - وژيز (عقلي او عصبي)
اوږبی، اړبی	wəğbáy	وږبی (کاغه، پېنگووين)
	uğd	وږد، ووږد < اوږد
وړمی، مصنوعي	spoğmækéy	وړمکی (سپوږمکی)
سپوږمی، ساتلايت		

بنه بوی او بد بوی	wáǧm-o-twáǧəm	وږم و تورېم
واړمه	waǧmá	وږمه
وړپېڅاندی، وړپېڅانی، وړپېڅان، وړپېڅانی، وړپېچن، وړپېچی	waǧi-cánd	وړپېڅاند (خوشه چین)
وسپنيز سامان ، هارډوېر	wəspən-bāb	وسپنباب
د وسپنباو خرڅلاو (دوکان)	wəspən-plór	وسپنپلور
د وسپنې دوره يا عصر	wəspən-pér	وسپنپېر
د وسپنې سوان	wəspən-tóǧ	وسپنتوږ
د وسپنې څادر، آهن چادر	wəspən-cādár	وسپنڅادر (ترمه)
آهن ربا	wəspən-káǧ	وسپنکښ
د وسپنې ويلونه، ذوب آهن، پولاد سازي	wəspən-wilób	وسپنويلوب
اوسپنه	wəspəná	وسپنه
تجارتی سامان، مال ومتاع، کالا (سوداگري ومتاع)	wastá	وسته
سلاح ، اسلحه	waslá	وسله (درسته)
مهمات ، اېمونيشن	waslá-tóki	وسله توکي (پوځي توکي) وش و وده - وده - وش
د انگورو وږی، غوشمکه، ډنگوری	wəǧkáláy	وښکالی (ژنگوری، ډنډوړی)
	úǧka	وښکه < اوښکه
زهجن ، زهری ، سمی	wəǧán	وښن (زهجن ، زهرژلی)
وښوری، واخبر، اخور	wəǧór	وښور
اوږد (اسکرین) چینجی	wáǧa	وغه
ونگه، هویت، تشخص، پېژندنه	wákər	وکر
	ákar wákar	وکرواکر < اکرو وکر
وکئ، وکړئ، وکاوه، وکل، وکلو (سالارزي)	wəkər	وکړ (کرد)
وگړمین، مردم دوست،	wagər-pál	وگړپال

مردمدار		
وگړنی	wagəranáy	وگړنيز، مردمي، انساني
وگړه	wágra	وگړواله، شخصیت
وگړيز (شخصي)	wagəríz	وگړنی، ځانتنی، ځانگړی
ولاړ (رفت)	wlār	لاړ، وېلاړ، لاړو، لاړلو، لاړه، ولاړی، ولاړلی
ولاړې اوبه، ډنډه سیندگی	sindgáy	
ولاندو ولانگه	wlānd-o-wlānga	مړولونی او د مینځلو تخته
ولس	wələs	اولس، ملت
ولسپال	wələs-pāl	ولس دوست، ملتپال
ولس دښمن	wələs-dəxmán	د ولس دښمن، د ملت دښمن، ملی ضد
ولس دښمني	wələs-dəxmáni	د ولس یا ملت دښمني، ملی ضدیت
ولس وکر	wələs-wakár	ولسی یا ملی هویت
ولسمشر < هېواد مشر	hewād mōšar	
ولسواله	wələs-wāla	ولسولي، ولسپالنه، ملت پالنه، نېشنلېزم
ولشل < لوشل	lwašól	
ولکه	walká	ولقه، قبضه، کړی، حلقه، دایره، حوزه (انتخاباتي)
ولموری	wəlmóray	له نس او له لمنې، قی او اسهال یا گانگې او نس ناسته کوونکی
ولنځ	wlanj	تشناب، غسلخانه
ولولیز	walwalíz	له ولولې ډک، احساساتي، جذباتي، عاطفي
وله < ویاله	wyála	
ولۍ (ریښه)	wəlóy	ولې، ولیپې، ریښه
ولېدل < لوېدل	lwédəl	
ولپشت	wlešt	لوپشت، لوپست
ولپشه (بش)	wléša	تمبه، چارتراش

omān	ومه < او مان (هوما)
wanj	ونج
مخدره، مېز (ونجری): مېزگوټی)	
wanj	ونج (ونجون)
عوض، بدل، تغيير	
wanj-dóy	ونجدوی
دونج (تغيير) قانون	
wanjáwəl	ونجول (- بدل)
بدلول، عوضول	
wə-nə-bot	ونه بوت
بونت، بونه تو، بونه تلو، ونه بوتی، و نه بوتلی	
nə wlār	ونه ولاړ < نه ولاړ
و، و، و	وو (بود)
wo	
wawrə	ووره (نری، وربخ)
اوره، ووره (wowrə)	
wor-yā	ووریا (ووربت)
اوریا، اوربت، وربت	
woredəl	وورېدل (- ول)
ورېدل، اورېدل (- ول)	
wor-tún	وورټون (ورټون)
ورټون، کودکستان	
wor-šmer	وورشمېر
کسري شمېر، کسري عدد	
wowáy	ووی (ژمنه)
اوی، قول، وعده	
hóya	وویه < هوپه، هگی
wə (-l)	وه، ول (بودند)
وو، و	
wyārán	ویارن (ویارجن)
عیجن، معیوب	
wyārəl	ویارل
ویارکول، افتخارکول	
wyāróláy	ویارلی (ویارن)
له ویارې ډک، افتخاري، مفتخر	
wyāló	ویاله (جوی)
بیاله، واله، وله	
wayánd	ویاند
خبرلوخ، ویندوی، نطق، ترجمان (د وزارت خارجه ترجمان - پ)	
wijār	ویچار
وچار، اوچار	
bex	ویخ < بیخ
wídə	ویده
وېده، اوده، بېده	
widédəl	ویدېدل (- ول)
اوډېدل (- ول)، بېدېدل (- ول)	
wir	ویر (ماتم)
وهیر، ایر	
wir-γāray	ویرغاری (ویرن، وهیرغاری ماتم)

کونکی، ویر کونکی		ویرمن، ویرژلی، ویرگهی
ډاروونکی، خوفناک	wera-wáray	وېر وړی (بوړنورې)
بېره، بېره	wéra	وېره
	trahgarí	وېره اچونه < ترهگری
	weredəl	وېرېدل (-ول)
بېلتون خوبونو، بېلتون غوښتنه، تجزیه غوښتنه	wešāk	وېشاک (بېلتونپالنه)
بېلتون خوبونوونکی، تجزیه غوښوونکی	wešāk-gár	وېشاکگر (بېلتونپال)
واشگر، وېشونکی، تقسیموونکی، توزیع کونکی	weš-gár	وېشگر
د وېشني وړ، قابل تقسیم، قابل توزیع	weš-wár	وېشور (وېشل کېدونکی)
ورېښته، ښته	wex̄tó	وېښته
نری رگ، شریان، مورگ	wex̄tə-rág	وېښته رگ
اوبنیار، هوبنیار	wix̄yār	وېښیار
اوبنیارتیا، هوبنیاري	wix̄yār-tyā	وېښیارتیا (وېښیاري)
اراده، عزم، تصمیم	welār	وېلار (هوډ)
بااراده، باعزم، مصمم	welārán	وېلارن (هوډمن)
ویلنگ، ویلنه	wilób	وېلوب (ذوب، گدان)
پولادساز، ولېږنگار	wilob-gár	وېلوبگر
وینا اخیستن، نقل قول، اقتباس	waynā-léǵd	وینا لېږد
د وینې قیمت، خونبها	wine-báya	وینې بیه
د لیدو اړوند، بصري	winíz	وینیز (لیدیز)
سمعی او بصري، آیدو پوښوال	winíz (o) awríz	وینیز (و) اوریز
په وینو کې، خون آلود	wine-kakár	وینې کې
اوی، وی، لغت، کلمه	wayáy	وېی (گای)
د وینونو اوډون، د کلمو	wayr-ód (-un)	وېی اوډ (-ون)

ترتيب (په جمله کې)		
د ويينو (لغاتو) ذخيره،	wayi-pānga	ويي پانگه (وييزېرمه)
واژگان		
د ويپوهنې ماهر، لغت پوه	wayi-pohānd	ويي پوهاند (ويپوه)
د ويونو پوهنه، لغت	wayi-pohéna	ويپوهنه
پوهنه، واژه شناسی		
لغت جوړونه، نيولو جېزم،	wayi-raḡawéna	وييرغاونه
نيولو گېزم		
د ويي اړوند ، لغوي	wayíz	وييز (وييپانگيز)
سيند کښنه، قاموس،	wayi-kǎéna	ويي کښنه
ليکنه، لېکزيکوگرافي		
د لغاتو فهرست، گلو سړی	wayi-lár	ويي لړ
ويوکی ، ادات	wayíkay	وييکی
	sind	وييلیکی < سيند
بحث ، مباحثه	wayéna	ويينه (سکالو)

ه - h (هي)

د پښتو ابېڅې نهویشتم توری چې د وینگ له پلوه زیاتره غورځي او له ورپسې خپلواک (واوېل) سره همرنګېږي یا یو کېږي، لکه په ها - آ، هر - ار ، هگی - اگی ، هویه - اویه ، هیله - ایله ، هېر - یېر ، نهیل - نییل ... کې . په کښنې پښتو کې ، هرگوره ، ترهندي اغېز لاندې تر ډېره پوره او سمه ادا کېږي .

کره	غریزلیک	ناکره
هاخوا < آخوا ، اخوا	āxwā	
هار (مونی)	hār	امپل ، غاړه کی ، لاکېت
هارت < ارت	art	
هان (منگ)	hān	عمر ، سن
هان کچه ، هانکچه	hān -káča	د عمر کچه یا اندازه
هاندو هڅه (هاندو هڅې)	hānd-o-hāca	هڅه او هاند (هڅه او هاندونه)
هتوځی < بازار	bāzār	

هجری ، نرنسځك	hejrā	هجرا (نرنسځی)
كوشش ، اقدام ، ميل ،	háca	هڅه
رغبت ، ذوق ، شوق		
فرهنگ ، كولتور ، كلچر	hacób	هڅوب
اديره ، حضيره ، هديره	hadirá	هديره (مړپستون)
تشويقول	hacawəl	هڅول (ليول)
ډبل پلستر ، بنداژ	haḍ-band	هډ بند
د هډو كو ماهر	haḍ-pohānd	هډ پوهاند (هډ پوه)
د هډو كو علم	haḍ-pohéna	هډ پوهنه
اسكلېټ ، استخوانبندي ،	haḍ-tár	هډ ترې (هډ وانه)
چوكاټ		
د هډو كو ډاكټر ، شكسته بند	haḍ-darmálay	هډ درملی
	aḍa	هډه < اډه
د هډو كو اړوند ، استخواني	haḍíz	هډ يز (هډ بين)
هركلين ، پر هر كال ، همه ساله	har-kalán	هركلن
په خير راشی ! په خير	hárkala-rāšəy	هركله راشی (ښه راغلاست)
راغلی ! په خير راغلاست !		
هرمهالی ، هرمهاليز ، مدام ،	har-klín	هركلين
همېشه ، همه وخته		
	rəšá	هرياسه < رشه
ارپړه	hareṙá	هرپړه
سرگردان	haṙánd	هرپړاند (لالهاند)
صندوق ، صندوقچه	haṙpóy	هرپړی
	astogéna	هستوگنه ، هستوگه < استوگنه
زېږونه ، ايجاد ، آفرينش ،	hastawéna	هستونه (پنځونه)
تخليق		
	osédəl	هستېدل < اوسېدل ، استل
هاسې ، اسپ ، هسي	háse	هسې
آغومره ، هوغونه	hāṙúmra	هغومره (هاغومره)
	haṙó tləláy day	هغه لار دی < هغه تللی دی

هک (هپس)	hak	هريان ، اريان ، حيران
هگی (هويه)	hagəy	
هلك	halók	هلك (halúk-ān)
هله	hála	هاله ، هلي ، هغه وخت
هلي خلي	hále-jále	هلي زلي ، الي زلي
هم آری (همربينه ، هم بنستی)	ham-āray	همربیشه ، هم نسيه ، مشترك المنشاء
هم ارزی (هم ارزبنستی)	ham-ārzay	د يو ارزبنست لرونکی
هماند پوهی	ham-and-póhay	د يوې اندپوهې (اپديالوجی) لرونکی
هماندي	ham-ánday	همفکره ، هممنظره
هماندي	ham-andí	همفکري
همبستر (-ی)	ham-bestár (-ay)	همخواب ، هماغوش
همبستري	ham-bestarí	همخوابي ، جماع
همبنډاری	ham-bandāray	هم بزمه ، هم مجلسی
همبول (همسندری)	ham-ból	د سندرو ملگری ، هم اوازی
همبولی (همژمنی)	hambólay	هم پیمان ، هم قوله
همپولی (همبریدی)	ham-púlay	همسرحد
همپیری (هممهالی)	ham-péray	همدوره ، همعصری ، معاصر
همخپلی	ham-jélay	همنوع (بشر ...)
همخنګ (همپوری)	ham-cáng	اندیوال ، همپوریز ، همتا ، همسنگ
همخونی	ham-xúnay	هم اوتاقه ، د کوتیې ملگری
همژی	ham-žəbay	ګډ ژبی ، همزبان
همسکالو	ham-skāló	همصحبت ، هم کلام
همغبری	ham-γáğay	همنوا ، همآهنگ
همغبری	ham-γağı	همنوايي ، همآهنگي
همکاسه (همکوبی)	ham-kásá	هم دسترخوانی ، همسفره
همکوری	ham-kóray	هم منزل ، همخانه
همکپتی	ham-kétay	هم مذهبه ، همدینی
همگروھی	ham-gróhay	همعقیده ، همسندی
هملاری (لارمل)	ham-láray	د لاری مل

هملوستی	ham-lwástay	همسبق، همدرسی، همصنفي، همكلاس
همليدي	ham-lıdáy	هم نظری، هم لیدتوگی، دیوه نقطه نظر لرونکی
همليکی	ham-lıkáy	هملری، هم قطاری، همردیف، هم مسلك، همخانگی
هممانیز (هممانیزونه)	ham-māníz	گډ مانیز، هم معنا، مترادف
هممانیزوالی	ham-mānız-wálay	گډ مانیزوالی، هم معناوالی
هممنډی (همپلی)	ham-mánḍay	همگامی، همگام، همیونی
هم منگی (هم هانی، همزولی)	ham-mángay	همعمره، همسن
هممهال (په یوه مهال کې)	ham-mahál	همزمان، درعین زمان، درعین حال، پریوه وخت
همهاغومره (همهغومره)	ham-háγumra	اماغومره
هم هېوادی (هېوادوال)	ham-hewáday	هموطنی، وطنوال، وطندار
هن (دا دی)	hən	ان (اینک)
هندستان	hendəstán	هندوستان، بهارت
هندپور < هېندپور		
هنډه < هېنډه		
هنډې هنډې	hánḍe-hánḍe	انډې انډې، قطعه قطعه، پارچه پارچه
هو	ho	او، ها، هاو، آوو، یې (کرلنې)
هوار (هواری)	hawár	اوار (اواری)
هوارې وړ	hawārı-wár	د حل وړ
هوا وېجه	hawā-wéjə	هوایي قلمرو
هوایي چلند	hawāyı-čalánd	هوانوردي، هوا پیمایی
هوبله (وزله)	hóbla	وسيله، ذریعه، چاره
هوده < اوده	úda	
هورې (هلته)	horé	وورې، هلې، دورې، هوري
هوره	húǵa	اوره
هوساینخی	hosāyən-jáy	استراحت ځای، تفریح ځای

استراحت ، تفریح	hosāyóna	هوساينه (هوسايي)
	hosāyíz	هوساييز
هوش ، عقل	huǎ	هونس (سد ، سول)
	wiǎyār	هونسيار < وينسيار
هيخ	hec	هېخ
هخنا	hecýál	هېخيال
د هېنتيا (اريانتيا) وړ ، د تعجب وړ	heǎtyā-wár	هېنتيا وړ
هېروالی ، فراموشي	héra	هېره (هېرتيا)
	irá	هېره < ايره
هېنمه (ناخاپي توره وريخ او توند باران)	heǎmá	هېنمه
هېسوونكي ، اريانوونكي ، له حيرانتيا يا تعجبه ډك ، محير	héǎnda	هېبنده
هيلمند ، هېر مند	helmánd	هېلمند
ايله بيله ، متېې همدومره ؛ په ناحقه ، غير حق	hílá-bílá	هيله بيله
هيله مند ، اميدوار	híla-mán	هيله من (هيله مني)
هېندار سپېخ ، برف پاك	hendār-pák	هېندار پاك
هنداره ، اينداره	hendāra	هېنداره
ويترين	hendārəy	هېنداري
شيشه يي	hendāríz	هېنداريز (نېينه يي)
هنده ، اېنده ، ينده	hénḁa	هېنده
خېلي ، هوډيالي ، لجوج	hendawár	هېندور
اېواد ، هواد ، هيواد	hewād	هېواد
له هېواده د باندي ، (چاري ...)	hewād-bahár	هېواد بهر
هېواد پالونكي ، وطنپال	hewād-pāl	هېواد پال
هېواد پلورونكي ، وطنفروش	hewād-plóray	هېواد پلوري
په هېواد كې دننه ، په هېواد كې داخل	hewād-danóna	هېواد دننه

هېواد سراسر	hewād-sarāsar	د ټول هېواد په کچه،
		وطن شمول
هېوادنی (هېوادیز)	hewādanáy	وطنی، وطني
هېوادواله (هېواد پالنه)	hewād-wāla	وطنپالنه، وطنپرستی

ې - e ، ي - i ، ی - ay ، ی - əy ، ی - əy

دغه څلور پنځه ډوله (بې گانې) له يوې يوازېنۍ عربي ی (ياء) څخه آره اخلي چې پخپله په عربي او بيا پارسي غږپوهنه کې په همدا يوه بڼه د دوو خپلواکو (ې - e ، ي - i) او يوه غبرگغر (ay) بنسټونو بيا کوي چې پرله پسې مجهوله، معروفه او ملينه (ی) بلل کېږي او په پښتو او ازپوهه (فونيمیکس) کې يې پرله پسې اوږده، لنډه، زورواله او زورکي واله "بې" بولي؛ زورکيواله بيا دوه ليکنې (گرافيمیک) ځپلونه (وارېنتونه) راخپلوي: نومواله (ی) او کړواله (ئ). اوږده (ې) او لنډه (ي) ځانته او د ويي په سر، منځ او پای کې راتلای شي. له زورکيوالو څخه نومواله دا (ی) ځانته او د ويي په پای کې روغه رمتيه ليکل کېږي او په سر او منځ کې يې د لنډې (ي) په څېر په خوا پرخوا غبرگو ټکو ښوول کېږي، لکه په نړيوال او پېريز کې او کړواله دا (ئ) د دويم ډېرگري وگړي د پايلې په توگه، يا له کړ بنسټ سره نښلول کېږي، لکه په ځي، څي ... کې او يا ترې جلا راځي، لکه په خورئ، غورئ ... کې. په دې لړ کې ay پايلې پر əy هغو هم هله اوږي چې اړوند نومونه او بنسټې ډېرگري (مغيره جمع) بڼې راخپلوي، لکه په سړی - سړيو، لښتی - لښتيو ... کې. په سوېل - لويديز گړدود کې تر خجلاندې ay پر əy (ئ) اړول او ليکل د ويونکيو د لږه کيوالي د آر له مخې کره نه شي گڼل کېدای او په دې ډول نرينه او نومواله پايله!

کره	غبريزليک	ناکره
يا (که)	yā	د ناتروبيکي په توگه له "که" سره زياتره هممانيز کارول کېږي
ياد (يادونه)	yād	ياد، خاطره (خاطري)
ياد څلی	yād-cálay	د ياد څلی، د يادگار څلي يا منار
ياد بنټ	yādəxt	ياد بنټ، ياد دابنت، يادداشت
ياد بنټچه	yādəxt-čá	ياد بنټ ليکچه، د

یادداشت کتابچه، دایری	yādəxt-lík	یادبنتلیک (یادبنتپانه)
د یادونې لیک،		
یادداشتنامه، نوبت، نوټپس	yādəxt-wār	یادبنتور
د یادبنت وړ، د یادداشت وړ		
یادبنت اخېستل،	yādəxtawəl	یادبنتول
یادداشتول، نوټول		
د یادگار مانی، کاخ	yād-māṇóy	یاد مانی، یادگاري
یادگاري		مانی،
یاستی، استی، بیئ	yāst	یاست
	biā sta	یاسته < بیاسته، رسی، وانس
د یاغیانو سیمه، غیرعلاقه	yāyigār	یاغیگر (یاغیستان)
(پاک - افغان ازاد سرحد		
سرکښی، نافرمانی،	yāyigirí	یاغیگیری (سر)
بغاوت، تمرد		
	ncédəl	یامېدل < نخېدل
	wayəl	یایل < ویل
ابله، پښې ابله	yábəl	ییل (یبله، پښې لوخی)
یخ پلورونکی	yax-plóray	یخپلوری
د یخ یا کنگل دوره، دوره	yax-pér	یخپېر (کنگلپېر،
یا مرحله، یخبندان		یخچالپېر)
کنگلنی، فرېج، گلاسیر،	yaxčál	یخچال
یخبندان		
یخوهلی، له یخ یا ډېرو	yax-zónay	یخزنی (یغ دغه، یخ
سړو څخه کرخت شوی		کرخ)
یخ جوړوونکی	yax-sáz	یخساز
یخ یا کنگل جوړونه، د یخ	yax-sāzı	یخسازي
جوړولو کارخانه		
	yaxčál	یخ سیمه < یخچال
د یخ پرمخ لوبه یا ورزش	yax-lóba	یخلوبه
یخ ماتوونی (بېړی...)	yax-mátay	یخماتی
د یخ پرمخ نڅا	yax-nacá	یخنڅا
د غوښې ښوروا یا زومنه	yax-nı	یخني (ښوروا)

		یخني < ساره
یرغلیز	yarǧalíz	یرغلیز
یرغلی، تهاجمي (جنگ، وسله)		
	bónɡa	یرغملیبیه < بونگه
یرغمل نیوونکی	yarǧamalǧár	یرغمل گر (یرغملگر)
یرغمل نیونه	yarǧamalǧarí	یرغملگری
اپشنا، جوش، غلیان	yašná	یشنا (یش)
د ابشپدنې یا غلیان نقطه	yašná-ťókay	یشنا ټکی
شخ و کرخت، یخوهلی	yáy-dáy	یغ دغ (یغ کرخ)
یلغز، جره، مجرد	yalóʒ	یلغوز (خره)
وم (کرلانی)	yəm	یم
اپنه، ځیگر	yəná	ینه
یاو، یبو، (دیو)	yaw	یو (د یوه)
یواځې، بیواځې، ابوازي	yawāze	یوازي
یوازی، یوازی، یواځنی، یواځنی	yawāzenáy	یوازی
یواځینی		
یو هفته یی	yaw-owníz	یو اوونیز
هم منشاء، یو بنیادی	yaw-bənsə́ʔay	یو بنستی (یو آرې، هماری)
د یوه خدای په گروهه،	yaw-pāl	یو پال (یو څبنستی)
موحد، یکتا پرست		
یو خدای پالنه، یو خدای	yaw-pālóna	یو پالنه (یو څبنستی،
گروهی، یکتا پرستی		یوواله)
یو په دوه، یو د دوو پر	yaw—pər-dwá	یو پر دوه
وړاندې، دوه برابره		
یوه پلا (د ترنگ او لنډیز	yáw-plā	یو پلا (یو ځل)
له مخې)		
یو پېری، ایز، یو پېری	yaw-perəyíz	یو پېریز
بیز، یو قرنه، سلکلنیز		
یو ترمنځه، یو پسې، یو	yaw-tər-mánj	یو ترمنځ (هر دویم)
درمیان، هر دویم		
یو شکلی، هم شکلی،	yaw-ǰawlí	یو جولی (یو بڼی)
یوونگی		

یو رنگ، یورنگی، یو شکله، همرنگی ...	yaw-ǰáwlay	یو جولی (یو بنی)
یوځلې، یوځله، یو کرت	yáw-jal	یوځل (یو وار)
یو هجایی، یو سېلابه، مونو سیلابیک	yaw-capız	یوڅپیز
یوه خوا - بله خوا (د ترکیب او لنډیز پر بنسټ)	yáw-xwā-ból-xwā	یوخوا - بلخوا
یو زرو لومړی، یو له پاسه زرم	yáw-zər-o-yawám	یو زرو یوم
یو زری ییز، یو زری ایز، یوه زر کلنیزه، یو زر کلنیزه	yaw-zəryíz	یو زرییز
پر یوه خبره ولاړ، رښتینی؛ همژبې، پر یوه ژبه غږېدونکی	yaw-žəbay	یو ژبی
د یوې ژبې اړوند (سیند، قاموس ...)	yaw-žəbíz	یو ژبییز
کاجر، چغر، شپړا	yaw-stərgay	یو سترگی
د یوې شپې، یو شبه	yaw-špenáy	یو شپېنی
		یو گروهی < یو پال
		یو گروهی < یو پالنه
د یوې لارې تلونکی، د یوې لارې مل، هملاړی	yaw-láray	یو لاری
یو اړخیز، یو طرفه (سړک، جاده)	yaw-loríz	یو لوریز
یو طرفی، یو جانبي	yaw-loriz-wálay	یو لوریزوالی
	ham mahálay	یو مهالی < هممهالی
یو وختیز	yaw-mahálíz	یو مهالیز (یو وخته)
یو څښتني، یو مېړه توب	yaw-meřoxí	یو مېړونې
یو څښتنه ښځه، یو مېړه والا ښځه	yaw-meřóže	یو مېړونې
یورانې، یورگانی (د ورونو ښځې)	yúni	یونې (یور)
یو وار	yáw-wār	یو وار (یوځل)

يو بنځمنی	yaw-ǰəjmánay	د يوې بنځې مېړه، يك زنه
يو بنځمني	yaw-ǰəjmaní	يو بنځي توب، يو بنځيوال
يوكی (يو څرخه)	yawkáy	يو ارا به يي سايكل
يوم (لومړی)	yawóm	يووم، اول
يونليک	yun-lík	سفرليک، سفرنامه، سياحت نامه
يووالی (يوواله)	yaw-wálay	يوالی، اتفاق
يووستوی	yaw-wastóway	يووستوی
يوولس	yawólas	يوه لس، يولس
يوون	yawún	يوکي، واحد (مقياس)
يوه	yawá	اپوه، يوه (ywa)
يوه (سړي ته)	yawó	اپوه، يوه (ywə)
يه (آ، وا)	ya	يا، ای، اي
يه < نه		
يېبرور	yebra-wár	ابرور، حاصلخيز، پرثمر، بارور
يېبره	yébra	ابره، اېبره، حاصل، ثمره، بار
يېر (د بېرېو جوبه)	yer	هېر، اېر
يېر مشر (سرمانو)	yer-méšər	د بېرېو د جوپې مشر
يېوه (قلبه)	yéwa	يوه، يوې، ييوه، اېوه (جمع: يېوې)

اخځليک

- ۱- پالوال، عبد الرازق: معياري پښتو. يونايټېډ پریس، شال. تله ۱۳۸۴ ل.
- ۲- تړی، حبیب اله: نوې ژبپوهنه او ژبني مسایل. پښتو ټولنه، کابل ۱۳۴۴ ل.
- ۳- زیار، مجاور احمد: پښتو گړدودونه. نړیوال پښتو سپینار، کابل ۱۳۵۴ (۱۹۷۵).

- پښتو ليكلار. ننگرهار پوهنتون. د لوړو زده كړو چاپخونه،
كابل ۱۳۶۰ ل.

- ويپوهنه. د پښتو ژبې او ادب خانگه، كابل پوهنتون. د لوړو
زده كړو چاپخونه، كابل ۱۳۶۰ ل.

- پښتو سيندگي - انگرېزي سريلونه + وستريلونه (غبرگبلونه)،
گرڼې او څرگندنې. د ساپي د پښتو څېړنو او پراختيا مركز،
پېښور ۱۳۷۸ ل (2000 ز).

- پښتو پښويه (گرامر)، درېيم چاپ. دانش كتابتون،
پېښور ۱۳۸۴ ل (2005 ز).

- سلگونه ليكنې او ليكونه (سپين ليكونه چاپ ته چمتو).

- پښتو قاموس، پښتو ټولنه. لومړی ټوك ۱۳۳۰، دويم ټوك
۱۳۳۳ ل. (عكسي چاپ ۱۳۸۳).

- زېري، لومړی گڼه ۱۳۵۶ ل. پښتو ټولنه، كابل.

- 10- Morgenstierne, G.: An Etymological Vocabulary of Pashto(EVP). Oslo 1927.
- 11- Zyar, M.A.: Die Nominal Komposita des Paschto, Diss. Universität Bern. Institute für Sprachwissenschaft, Bern 1974
- 12- Mackenzie, D.: A standard Pashto, BSOAS 22, 1959, 231 - 235.
- Pashto, The World's Major Languages. ed. Bernard Comri, London, 1987.
- 13- Kieffer, C.M.: Dialectologie du pashto. Distribution et typologie des parlers Pashto d' apres les premieres Cartes de atlas linguistique de l' Afghanistan(ALA)". Colloque sur l' etablissement d'un Centre d' etde dela langue et de la literature Pashto, Caboul 1975.

يادښت: په سيند ډوله لارښود کې د آروبي تر څنگه د لينديو (د دننه دويم ويی يا د هممانيز جاج را اخلي او يا د پورويي. په < پسې راغلي سم ويي ته مخه كول مانا لري. (پ) د پښتونخوا او پېښور لنډيزدی. دا چې د متن دننه نغوتې، نومېرني يا رېفرنسونه مې نښه نه شو کړای، له درنومينه والو بڼه غواړم.